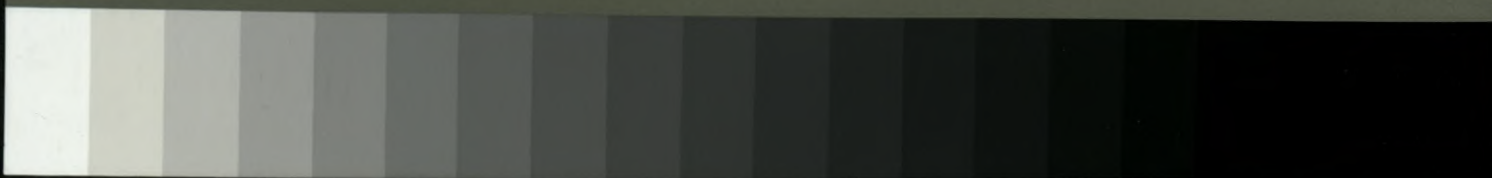

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

KFOR

SFOR

IFOR

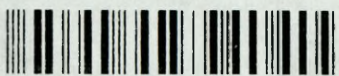

ZGRUPOWANIA TAKTYCZNE WOJSK LĄDOWYCH

w OPERACJACH WSPARCIA POKOJU

Biblioteka Główna
Akademii Sztuki Wójennej

57916

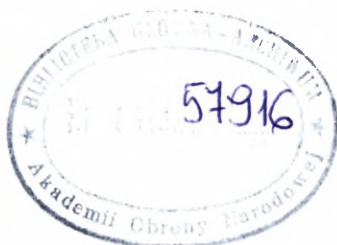
09-057916-000-0

57916

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

**ZGRUPOWANIA
TAKTYCZNE
WOJSK LĄDOWYCH
W OPERACJACH
WSPARCIA POKOJU**

Pod redakcją naukową
dr. hab. Andrzeja Bujaka

5/6165

Warszawa 2004

Recenzenci
dr hab. Witold Lidwa
dr hab. Jan Maciejewski

Projekt okładki
Dariusz Łysio

Redaktor
Teresa Piątek

Redaktor techniczny
Beata Klarowska

Korekta
Jolanta Puchalska

Zdjęcia na okładce pochodzą ze zbiorów Andrzeja Józwiaka

ISBN 83-89423-02-2

Sygn. AON 5665/04

Skład, druk i oprawa: Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy
00-910 Warszawa, al. gen. A. Chruściela 103, tel. 681-40-55, tel./faks 681-37-52
Zam. nr 1620/2002

**ZGRUPOWANIA
TAKTYCZNE
WOJSK LĄDOWYCH
w OPERACJACH
WSPARCIA POKOJU**

Spis treści

WSTĘP (<i>Andrzej Bujak</i>)	7
1. OPERACJE POKOJOWE W DOKTRYNIE NATO (<i>Jacek Trembecki</i>)	9
2. RODZAJE OPERACJI WSPARCIA POKOJU (<i>Andrzej Bujak</i>)	13
2.1. Istota operacji wsparcia pokoju	13
2.2. Zapobieganie konfliktom	14
2.3. Tworzenie pokoju	14
2.4. Utrzymanie pokoju	16
2.5. Wymuszanie pokoju	17
2.6. Budowanie pokoju	19
2.7. Operacje humanitarne	20
3. OGÓLNE ZASADY PROWADZENIA OPERACJI WSPARCIA POKOJU (<i>Andrzej Bujak</i>)	23
4. PLANOWANIE OPERACJI WSPARCIA POKOJU (<i>Jacek Trembecki</i>)	28
4.1. Elementy struktury NATO w procesie planowania	28
4.2. Przebieg procesu planowania operacji wsparcia pokoju	30
4.3. Planowanie użycia sił wsparcia pokoju	36
5. UWARUNKOWANIA STOSOWANIA SIŁY MILITARNEJ W OPERACJACH WSPARCIA POKOJU (<i>Andrzej Józwiak</i>)	49
5.1. Reguły podjęcia działań przy użyciu siły w operacjach wsparcia pokoju	49
5.2. ROE w NATO	52
5.3. ROE w wybranych państwach	53
5.4. ROE dla żołnierzy sił pokojowych	55
6. OPERACJE WSPARCIA POKOJU IFOR/SFOR ORAZ KFOR (<i>Jacek Trembecki</i>)	57
6.1. Cele operacji pokojowych na Bałkanach	57
6.2. Zadania komponentu wojskowego w operacjach wsparcia pokoju	63
7. PODSTAWOWE RODZAJE DZIAŁAŃ I SPOSOBY ICH REALIZACJI PRZEZ ZGRUPOWANIA TAKTYCZNE W RAMACH OPERACJI WSPARCIA POKOJU (<i>Przemysław Paździorek</i>)	68
7.1. Charakter działań zgrupowań taktycznych	68
7.2. Działania nadzorujące	69
7.3. Działania ochronne	73
7.4. Działania kontrolne	76
7.5. Działania obronne	83

8. PRZYGOTOWANIE ZGRUPOWAŃ WOJSK LĄDOWYCH DO OPERACJI	
O CHARAKTERZE POKOJOWYM (<i>Andrzej Czupryński</i>)	84
8.1. Rola sił zbrojnych w operacjach o charakterze pokojowym	84
8.2. Proces przygotowania zgrupowań wojsk lądowych WP do operacji o charakterze pokojowym	89
8.3. Proces podejmowania decyzji o uczestnictwie komponentów wojsk lądowych WP w operacjach poza granicami państwa	97
9. KIERUNKI DOSKONALENIA FORM I METOD SZKOLENIA WOJSK LĄDOWYCH	
DO DZIAŁAŃ W OPERACJACH POKOJOWYCH (<i>Jan Posobiec</i>)	113
9.1. Cele i dyrektywy determinujące szkolenie wojsk	113
9.2. Formy i metody szkolenia	116
9.3. Perspektywy zmian i modyfikacji w szkoleniu wojsk	120
10. INFORMOWANIE OPINII PUBLICZNEJ W OPERACJACH WSPARCIA POKOJU NATO	
(<i>Dariusz Kryszk</i>)	125
10.1. Założenia ogólne	125
10.2. Zasady udostępniania informacji mediom	129
10.3. Komponenty informowania opinii publicznej	132
10.4. Zasady kontaktów z mediami	134
10.5. Szkolenie do kontaktów z mediami	135
10.6. Ochrona informacji niejawnych podczas operacji militarnych	136
ZAKOŃCZENIE (<i>Andrzej Bujak</i>)	139
ZAŁĄCZNIKI	141
BIBLIOGRAFIA	148

WSTĘP

Na przełomie XX i XXI wieku, pomimo odprężenia militarnego w świecie, pojawiły się nowe zagrożenia, z których najgroźniejszy jest międzynarodowy terroryzm. Udowodniły to dobitnie wydarzenia ostatnich miesięcy, a zwłaszcza ataki z 11 września 2001 roku w Stanach Zjednoczonych. Wcześniej, bo w latach 90. ubiegłego wieku, doszło do licznych konfliktów zbrojnych, głównie na tle religijnym. Przyczyną ich powstawania był wzrost nacjonalizmów, zorganizowana przestępczość oraz dążenia niepodległościowe mniejszości narodowych.

Możliwych źródeł ewentualnych konfliktów jest jednak znacznie więcej. Francis Fukuyama w końcu lat 80. pisał o nacjonalizmie regionalnym i fundamentalizmie religijnym, co znalazło już swoje potwierdzenie w wydarzeniach na Półwyspie Bałkańskim. Samuel Huntington oraz Herman Kan i Anthony Wiener jedno z zasadniczych zagrożeń przełomu XX i XXI wieku widzą w konfrontacji różnych cywilizacji. Z kolei Robert Scales, komendant US Army War College, w książce *Przyszła wojna (Future warfare)* wyodrębnia pięć źródeł konfliktów: podziały biedny-bogaty, problemy etniczne, walkę o dominację, przeciwstawne interesy ekonomiczne, walkę o strefy surowców naturalnych¹.

Przedstawione powyżej zjawiska społeczno-polityczne niosły ze sobą zagrożenia dla światowego systemu bezpieczeństwa i pokoju, a to z kolei spowodowało potrzebę podejmowania działań przez społeczność międzynarodową w celu przywrócenia bezpiecznych warunków funkcjonowania. Zagrożenia te stwarzały i nadal stwarzają realną groźbę uwikłania Sojuszu Północnoatlantyckiego, a w tym i Wojska Polskiego, w konflikty lokalne o różnorodnym charakterze i intensywności działań. Konflikty te mogą się pojawiać w różnych rejonach, zróżnicowanych nie tylko pod względem topograficznym i klimatycznym, czego dowodem są chociażby działania w Afganistanie, ale również w różnym układzie koalicyjnym.

Dotychczasowa wiedza na temat operacji wsparcia pokoju zawarta jest w wielu różnorodnych opracowaniach, lecz ma charakter ogólnikowy, traktujący wybiórczo określone problemy użycia w nich wojsk lądowych. Przedstawione opracowanie częściowo wypełnia tę lukę, przedstawia podstawy teoretyczne, zadania, które realizują wojska lądowe w operacjach pokojowych, zasady przygotowania wydzielonych sił tych wojsk do działań, ich skład oraz formy i metody wykonywania przez nie zadań na poziomie taktycznym.

Doświadczenia ostatnich lat, coraz liczniejszy udział jednostek Wojska Polskiego w operacjach wsparcia pokoju oraz zmiana specyfiki wykonywanych zadań powodują konieczność stałej oceny i weryfikacji istniejących determinantów prowadzenia działań taktycznych w operacjach wsparcia pokoju i wyróżnienia no-

¹ R. Scales, *Future warfare*, US Army War College, Carlisle Barracks 1999.

wych, wynikających z potrzeb skutecznego reagowania na powstające sytuacje kryzysowe. Konieczne jest również posiadanie określonej wiedzy i umiejętności związanych z realizacją zadań w ramach międzynarodowych lub sojusznicznych operacji wsparcia pokoju. Uzyskaniu podstawowych wiadomości z zakresu operacji wsparcia pokoju, pozwalających na planowanie przygotowania tych działań zarówno w ramach ćwiczeń, jak i teoretycznego szkolenia kontyngentów do działania w ramach operacji wsparcia pokoju, ma służyć to opracowanie.

Składa się ono z dziesięciu rozdziałów, wstępu, zakończenia i załączników. Jest zbiorem rezultatów badań zespołu specjalistów zajmujących się tą problematyką od wielu lat, mających w tym zakresie również praktyczne doświadczenia – udział w operacji wsparcia pokoju.

1. OPERACJE POKOJOWE W DOKTRYNIE NATO

W związku z brakiem zdolności do działania, którym wykazała się Organizacja Narodów Zjednoczonych, szczególnie w Europie (ogólne prowadzenie operacji pokojowej UNPROFOR – ang. *United Nations Protection Force*¹), a także przeobrażeniami w Europie Środkowej (między innymi rozpad ZSRR, likwidacja Układu Warszawskiego, zjednoczenie Niemiec), które przyczyniły się do zmiany sytuacji międzynarodowej – przeprowadzono reformę NATO mającą na celu przygotowanie Sojuszu do spełnienia nowych zadań. Reformę tę zapoczątkowała *Deklaracja londyńska*² z 6 lipca 1990 roku, zawierająca zobowiązanie między innymi do:

1) podejmowania we własnym zakresie operacji niebędących samoobroną zbrojową określoną w artykule 5 *Traktatu waszyngtońskiego*, w tym operacji utrzymania pokoju;

2) włączenia problematyki operacji pokojowych i humanitarnych do zakresu współpracy w ramach Partnerstwa dla Pokoju (ang. *Partnership for Peace*);

3) udzielenia ONZ pomocy w realizacji mandatu operacji pokojowej w byłej Jugosławii.

Dla społeczności międzynarodowej deklaracja ta była bardzo ważnym sygnałem, że Sojusz i wszystkie tworzące go państwa (mające jednakowe prawo głosu) podejmują się trudnego zadania przewyższania kryzysów³. Jednak sygnał ten był ważny także wewnątrz Sojuszu i wskazywał, że należy przystąpić do opracowania doktryny NATO określającej sposoby i zasady zaangażowania sił NATO w „operacje wykraczające poza artykuł V” (ang. *non-article V operations*)⁴. Zgodnie z tak uzgodnioną deklaracją podjęto prace nad określeniem wkładu, jaki mógłby zostać wniesiony przez NATO do operacji pokojowych prowadzonych przez ONZ i KBWE, a także wypracowanie własnej doktryny. Wyniki tych prac, które rozpoczęły się w Atenach w 1993 r., po raz pierwszy zostały opublikowane w dokumencie *The Military Concept for NATO Peace Support Operations* opracowanym przez Komitet Wojskowy (ang. *Military Committee – MC*). Dokument ten, zatwierdzony dopiero w 1997 roku, umożliwił jednak rozpoczęcie prac nad wdrożeniem jego teoretycznych założeń, czego wyrazem było między innymi stworzenie wspólnego

¹ Por. M. Kowalewski, *Kryzys i rozwój operacji pokojowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1995, nr 1, s. 103.

² *The Alliance's Strategic Concept in Transformation of an Alliance, The decision of NATO's Heads of State and Government*, Londyn 1990, Rzym 1991.

³ „(...) Inne, jak NATO, są zdolne do takich działań, lecz nie jest jasne, czy wszyscy członkowie pragną, by organizacja miała swój udział w operacjach wsparcia pokoju”. Por. G. Evans, *Cooperating for Peace*, St. Leonards 1993, s. 144.

⁴ Terminem tym określa się operacje podejmowane przez NATO poza obszarem Sojuszu i nie wynikające z konieczności kolektywnej samoobrony, tzn. niezwiązane bezpośrednio z obroną jego państw członkowskich.

dla wszystkich krajów europejskich programu Partnerstwa dla Pokoju i przyjęcie go na szczycie państw w Brukseli w 1994 roku. Drugim ważnym osiągnięciem było wprowadzenie jednolitej terminologii dotyczącej zaangażowania Sojuszu w operacje pokojowe, gdyż do tej pory posługiwano się terminologią ONZ lub mówiąc o ewentualnym zaangażowaniu Sojuszu w działania na rzecz pokoju, używano terminu „operacje wykraczające poza artykuł V”¹. Natomiast dokument ten wprowadza pojęcie „operacje wsparcia pokoju” (ang. *peace support operations* – PSO) i definiuje je jako: „wielofunkcyjne operacje prowadzone na zasadzie bezstronności, na podstawie mandatu ONZ/OBWE, z zaangażowaniem: sił wojskowych, działań dyplomatycznych i humanitarnych w celu osiągnięcia długoterminowego porozumienia politycznego pomiędzy stronami konfliktu lub innych warunków sprecyzowanych w mandacie”².

Na wspomnianym szczycie państw NATO w Brukseli przyjęto również dodatkową koncepcję umożliwiającą realizację powyższych założeń w praktyce, czyli określono środek do realizacji operacji wsparcia pokoju – są nim wielonarodowe siły połączone (ang. *Combined Joint Task Forces* – CJTF). Siły te, w ramach których mogą brać udział na zasadzie dobrowolności także państwa spoza Sojuszu, mają realizować operacje wsparcia pokoju zgodnie z następującymi warunkami określonymi w kolejnym dokumencie³:

- operacją wsparcia pokoju powinna kierować uznana organizacja międzynarodowa, np. ONZ, OBWE, która opracowuje jednoznaczny mandat oraz wyznacza osobę kierującą operacją w jej imieniu;

- wszystkie strony konfliktu powinny posiadać wolę do jego politycznego rozwiązania;

- strony konfliktu, a także państwo gospodarz (ang. *host nation*), na którego terenie będą rozlokowane siły NATO, powinni wyrazić zgodę na rozmieszczenie sił pokojowych;

- wszystkie państwa Sojuszu muszą wyrazić zgodę na zaangażowanie NATO w danej operacji, a także dobrowolnie zgłosić udział swoich sił⁴.

Powyższe ustalenia stanowiły podstawę do przygotowywanej wówczas pierwszej operacji wsparcia pokoju prowadzonej przez NATO, a polegającej na wprowadzeniu w życie porozumienia z Dayton⁵ dotyczącego Bośni i Hercegowiny. Operacja ta miała kryptonim „Wspólny Wysiłek” (ang. *Joint Endeavour*) i prowa-

¹ Por. F. Gagor, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa 1998, s. 45.

² MC 327/1 *Military Concept for NATO Peace Support Operations*, Brussels 1997 [tłumaczenie J.T.].

³ *NATO Doctrine for Peace Support Operations*, NATO SACLANT, Brussels 1995.

⁴ W dokumencie tym określono, że nie wszystkie warunki muszą zostać spełnione w każdym rodzaju operacji wsparcia pokoju, np. zgoda wszystkich stron konfliktu i zasada bezstronności nie są bezwzględnie wymagane w operacjach wymuszania pokoju prowadzonych zgodnie z postanowieniami rozdziału VII Karty NZ, uprawniającej siły pokojowe do użycia środków militarnych w celu przywrócenia pokoju w rejonie konfliktu.

⁵ Porozumienie z Dayton (USA) z 21 listopada 1995 roku oraz układ pokojowy z Paryża dotyczyły zawieszenia broni w Bośni i Hercegowinie.

dzona była przez Siły Implementacyjne (ang. *Implementation Force* – IFOR) na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1031 z 15 grudnia 1995 r., w której określono mandat operacji uwzględniający postanowienia rozdziału VII *Karty NZ*. Operacja ta praktycznie zapoczątkowała uczestnictwo Sojuszu w procesie rozwiązywania kolejnych konfliktów na Bałkanach.

Historia zaangażowania się Sojuszu Północnoatlantyckiego w działania na rzecz pokoju na Bałkanach datuje się od czerwca 1992 r. W czasie posiedzenia Rady Północnoatlantyckiej w Oslo ministrowie spraw zagranicznych państw NATO ogłosili gotowość do wsparcia porozumienia o przerwaniu ognia w byłej Jugosławii. Określono również warunki tego zaangażowania na podstawie własnych procedur oraz pod auspicjami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (przemianowanej w grudniu 1994 r. na Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie – OBWE).

Deklaracja ta wiązała się z wydzieleniem przez Sojusz odpowiednich środków i sił na rzecz operacji utrzymania pokoju prowadzonej przez ONZ.

W grudniu 1992 roku ministrowie spraw zagranicznych państw Sojuszu stwierdzili, że NATO jest gotowe wesprzeć operacje pokojowe prowadzone z upoważnienia Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych, która co podkreślono, „jest podstawowym organem odpowiedzialnym za utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa”¹. Ministrowie ocenili również środki podjęte indywidualnie przez kraje członkowskie NATO, mające na celu utrzymanie pokoju, między innymi respektowanie zastosowanych sankcji oraz skuteczność embarga nałożonego na byłą Jugosławię i kraje zaangażowane w konflikt.

W latach 1992–1995 w NATO podjęto wiele kluczowych decyzji, które doprowadziły do monitorowania przez siły morskie Sojuszu (we współpracy z Unią Zachodnioeuropejską) przestrzegania sankcji i nałożonego embarga w rejonie Adriatyku. Także siły powietrzne Sojuszu zostały zaangażowane i rozpoczęły monitorowanie wprowadzonej przez ONZ strefy zakazu lotów w Bośni i Hercegowinie². NATO również zabezpieczało bezpośrednie wsparcie lotnicze (ang. *Close Air Support* – CAS) na rzecz Sił Ochrony ONZ (UNPROFOR), uzyskując możliwość stosowania siły w celu wymuszenia przestrzegania zakazu lotów, oraz ochronę rejonów uznanych przez ONZ za strefy bezpieczeństwa (między innymi Sarajewo)³. Stanowcze działania Sojuszu popierające ONZ w połączeniu ze zdecydowanymi wysiłkami dyplomatycznymi doprowadziły do przerwania okrażenia Sarajewa. Ostatecznie jesienią 1995 roku działania te doprowadziły do porozumienia o przerwaniu ognia i wypracowania sposobu rozwiązania tego konfliktu.

¹ Karta Narodów Zjednoczonych, art. 24, pkt 1.

² Rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 713 i 757.

³ Rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 781 i 816. Po raz pierwszy w historii NATO doszło wówczas do bojowego użycia broni w celu realizacji nałożonych przez ONZ zadań – 24 lutego 1994 roku samoloty NATO strąciły cztery serbskie samoloty bojowe, które naruszyły strefę zakazu określoną przez RB ONZ.

W listopadzie 1995 roku Sojusz ponownie potwierdził gotowość do udzielania pomocy w implementacji planu pokojowego dla Bośni, a w grudniu tego roku w Dayton (USA, Ohio) zainicjowano rozmowy pokojowe pomiędzy Republiką Bośni i Hercegowiny, Republiką Chorwacji oraz Federalną Republiką Jugosławii. W wyniku tych rozmów ONZ zawiesiło sankcje nałożone rezolucjami Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1021 oraz 1022 i następnego dnia NATO oraz Unia Zachodnioeuropejska przerwały egzekwowanie nałożonych sankcji.

W wyniku podpisania *Bośniackiego porozumienia pokojowego* (Paryż, 14 grudnia 1995 roku) Rada Bezpieczeństwa ONZ zmodyfikowała rezolucję nr 1031 i przekazała NATO dalsze prowadzenie operacji pokojowej na terenie Bośni i Hercegowiny. Zgodnie z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1037 Rada Północnoatlantycka zdecydowała, że w ramach operacji „Joint Endeavour” należy udzielić również bezpośredniego wsparcia lotniczego siłom zadaniowym ONZ dla regionu Wschodniej Sławonii (UNTAES). Decyzje te doprowadziły do powołania pierwszych wielonarodowych sił połączonych pod nazwą Siły Implementacyjne NATO (ang. *Implementation Forces* – IFOR), które z kolei po roku przekształciły się w Siły Stabilizacyjne (ang. *Stabilisation Forces* – SFOR).

2. RODZAJE OPERACJI WSPARCIA POKOJU

2.1. Istota operacji wsparcia pokoju

Omawiając działania pokojowe, warto na wstępie skonstatować, że terminologia stosowana w oficjalnych dokumentach i instrukcjach sił zbrojnych oraz koalicji i sojuszy obronnych, np. Sojuszu Północnoatlantyckiego, jest częściowo odmienna od stosowanej przez Organizację Narodów Zjednoczonych. Sojusz oraz inne instytucje i organizacje wojskowe posługują się pojęciem operacji wspierania pokoju (ang. *peace support operations*), ujmowanych często w odróżnieniu od typowych działań militarnych jako „militarne operacje inne niż wojna” (ang. *military operations other than war* – MOOTW). Spotyka się również określenie tego typu działań jako „operacje niewynikające z artykułu V” (ang. *non-article V operations*).

Jak wynika z analizy dokumentów oraz działań prowadzonych przez Sojusz, pojęcie „operacje wsparcia pokoju” jest stosowane w NATO do opisywania tych wojskowych operacji, w których wielonarodowe siły połączone mogą być użyte pod patronatem ONZ lub OBWE w celu rozwiązywania kryzysów.

Zgodnie z definicją zawartą w *Bi-MNC Directive for Peace Support Operations*¹ do operacji wsparcia pokoju zaliczamy:

- zapobieganie konfliktom (ang. *conflict prevention*),
- tworzenie pokoju (ang. *peacemaking*),
- budowanie pokoju (ang. *peace building*),
- utrzymywanie pokoju (ang. *peacekeeping*),
- wymuszanie pokoju (ang. *peace enforcement*),
- operacje humanitarne (ang. *humanitarian operations*).

Charakterystyka poszczególnych rodzajów operacji wsparcia pokoju oraz zadania, jakie mogą być wykonywane przez ich uczestników, zostaną przedstawione na podstawie *Allied Joint Publication – 3.4.1. Peace Support Operations*. Dokument ten stanowi ważny element w dyskusji na temat kształtu operacji wsparcia pokoju. Wspólnie z innymi dokumentami pozwala na wyciągnięcie wniosków dotyczących poszczególnych rodzajów operacji wsparcia pokoju.

¹ W Sojuszu obok dokumentów podstawowych, obowiązujących w całym NATO, ze względu na specyfikę zadań oraz rejonów odpowiedzialności są też dokumenty o znaczeniu regionalnym, wydawane przez dowództwa regionalne NATO. Jednak w tym wypadku wspomniany dokument, podpisany przez obu dowódców regionów, dotyczy w praktyce całości NATO. Zob. *Bi-MNC Directive for Peace Support Operations*, NATO SACLANT, Brussels 1998.

2.2. Zapobieganie konfliktom

Zapobieganie konfliktom to „wielonurtowa działalność, której podstawą jest rozdział VI Karty NZ, obejmująca w swym zakresie całe spektrum działań, od dyplomatycznych po rozmieszczenie prewencyjne; jej celem jest zapobiegnięcie przekształceniu się sporu w konflikt zbrojny lub jego rozprzestrzenieniu. Zapobieganie konfliktom obejmuje między innymi ustalanie faktów, konsultacje, ostrzeżenia, inspekcje, nadzorowanie i obserwacje”¹.

Celem tej operacji wsparcia pokoju jest więc zapobieganie powstawaniu konfliktów i niedopuszczanie do przerodzenia się sporu w konflikt, a jednocześnie umożliwienie stronom sporu (konfliktu) jego rozwiązanie przy pomocy pokojowych środków. W związku z tym, że zapobieganie konfliktom opiera się przede wszystkim na wykorzystaniu pokojowych środków, środki militarne, w tym między innymi użycie komponentu wojskowego, stosowane są w ostateczności i w celu wsparcia działań dyplomatycznych zmierzających do rozwiązania sporu lub zapobieżenia rozszerzeniu się konfliktu. Zapobieganie konfliktom możemy określić za Marianem Kowalewskim² jako permanentną operację pokojową o zasięgu światowym, prowadzoną w czasie pokoju, której celem jest niedopuszczenie do przerodzenia się sporu w konflikt i jednocześnie jego rozwiązanie za pomocą pokojowych środków.

W pewnym sensie zapobieganie konfliktom można zatem postrzegać jako stałą, zakulisową działalność charakteryzującą NATO oraz wszystkie organizacje międzynarodowe, w tym przede wszystkim system Narodów Zjednoczonych (NZ), w którym sekretarz generalny i dyplomaci zaangażowani w rozwiązywanie sporu lub konfliktu między innymi przez przeprowadzanie rozmów, konsultacje i mediacje podejmują wysiłek prewencyjny w wielu różnych sytuacjach na całym świecie.

Na forum międzynarodowym wielokrotnie podkreślano zbyt mały nacisk ONZ i organizacji regionalnych na zapobieganie powstawaniu sytuacji konfliktowych. Tym bardziej że działanie prewencyjne, podjęte możliwie wcześniej, jest najmniej skomplikowaną, najbardziej humanitarną i najmniej kosztowną metodą rozwiązywania sporów.

2.3. Tworzenie pokoju

Kolejnym rodzajem operacji wsparcia pokoju jest operacja tworzenia pokoju. Tworzenie pokoju jest „operacją, która obejmuje w swoim zakresie działalność dyplomatyczną prowadzoną po rozpoczęciu konfliktu, a jej celem jest doprowadzenie do przerwania prowadzonych działań zbrojnych i (lub) jak najszybsze porozumienie pokojowe pomiędzy stronami konfliktu. Działania dyplomatyczne mogą

¹ Tamże, s. 11.

² M. Kowalewski, *Kryzys i rozwój operacji pokojowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1995, nr 1.

obejmować: prowadzenie dobrych usług, mediacji, pośrednictwa oraz wywieranie presji dyplomatycznej poprzez izolację lub sankcje”¹.

Głównym celem operacji tworzenia pokoju jest doprowadzenie do zaprzestania konfliktu zbrojnego i skierowanie go w stronę pokojowego rozwiązania. Natomiast w razie nieskuteczności działań prewencyjnych i zmiany sytuacji kryzysowej w konflikt (wojnę) NATO może przystąpić do prowadzenia operacji **tworzenia pokoju**, jako zewnętrznej akcji dyplomatycznej, mającej doprowadzić do rozejmu i ostatecznie do trwałego pokoju. Celem tak zdefiniowanej misji pokojowej jest „ograniczenie intensywności konfliktu, rozdzielenie walczących stron, wstrzymanie rozlewu krwi, zwrócenie stron na drogę pokojowego rozwiązywania konfliktów i ostatecznie osiągnięcie trwałego rozwiązania lub przygotowanie porozumienia pokojowego”².

Metody osiągnięcia tego celu są takie same jak w wypadku dyplomacji prewencyjnej i zawarte w art. 33 *Karty NZ*, a mianowicie: rokowania, badania, pośrednictwo, pojednanie, arbitraż, postępowanie sądowe oraz odwołanie się do organów lub układów regionalnych.

Analizując przebieg operacji tworzenia pokoju, można wyodrębnić dwa etapy:

1. Podejmowanie środków mających położyć kres działaniom zbrojnym. Etap ten umożliwi stronom konfliktu zawarcie porozumienia o przerwaniu ognia oraz wstrzymanie działań militarnych w rejonie konfliktu (ang. *conflict management*).

2. Dążenie do osiągnięcia trwałego politycznego porozumienia między stronami konfliktu, które powinno doprowadzić do jego rozwiązania i przywrócenia pokoju w rejonie kryzysu.

Operacja tworzenia pokoju jest przede wszystkim realizowana środkami dyplomatycznymi, a wojskowa aktywność może być zaznaczona w sposób pośredni, na przykład przez udzielenie pomocy sztabowej lub planistycznej organizacji prowadzącej mediacje pomiędzy stronami konfliktu (dotyczy to przede wszystkim aspektów militarnych ewentualnego zawieszenia broni). Może mieć też wymiar bezpośredni, to jest przeprowadzenie innych rodzajów operacji wsparcia pokoju. Operacja tworzenia pokoju może się rozpocząć jeszcze przed taktycznym rozpoczęciem działań zbrojnych przez strony konfliktu, dlatego może obejmować takie same zadania dla komponentu wojskowego jak opisane w punkcie dotyczącym zadań wykonywanych przez komponent wojskowy w trakcie zapobiegania konfliktom, np. monitorowanie czy egzekwowanie sankcji.

¹ *Bi-MNC Directive...*, wyd. cyt., s. 11.

² B. Boutros-Ghali, *An Agenda for Peace*, New York 1995, s. 57–58.

2.4. Utrzymanie pokoju

Utrzymanie pokoju „to operacja wsparcia pokoju prowadzona przede wszystkim na podstawie rozdziału VI Karty NZ, oparta na zgodzie wszystkich stron konfliktu co do celu uczestnictwa w niej wielonarodowych sił pokojowych, tzn. nadzorowania i wprowadzenia porozumienia pokojowego”¹.

Celem operacji utrzymania pokoju jest uzupełnienie politycznego procesu rozwiązania zaistniałego konfliktu oraz wsparcie procesu przywrócenia i budowania pokoju w wyniku przygotowanej i prowadzonej przez społeczność międzynarodową bezstronnej interwencji strony trzeciej, przyjmującej formę operacji utrzymania pokoju, w której uczestniczy zarówno komponent wojskowy, jak i cywilny.

Operację utrzymania pokoju można zatem określić jako opcję dostępną podczas wypracowywania pokoju w celu wspomoczenia stron w zapewnieniu luki między wolą pokoju a osiągnięciem pokoju.

Operacje utrzymania pokoju wspomagają:

- respektowanie zawieszenia broni,
- budowa zaufania pomiędzy stronami konfliktu,
- ustanowienie sprzyjających warunków trwałego rozwiązania konfliktu.

Jednak jak wskazuje były sekretarz generalny ONZ B. Boutros-Ghali: „charakter operacji utrzymania pokoju przeszedł w ostatnich latach szybką ewolucję”², tzn. operacje te przybrały znacznie szerszy, bardziej aktywny i wielofunkcyjny charakter. Nastąpiło to w rezultacie uznania faktu, że tradycyjne formy utrzymania pokoju w przeszłości często nie wystarczały do osiągnięcia trwałego rozwiązania konfliktu. Poważnie zmienił się także charakter konfliktów, w których rozwiązywaniu biorą udział siły wojskowe, tzn. z pięciu operacji utrzymania pokoju prowadzonych na początku 1988 roku cztery dotyczyły wojen między państwami i tylko jedna (20%) konfliktu wewnątrzpaństwowego. Z dwudziestu jeden operacji podjętych od tego czasu tylko osiem związanych jest z wojnami międzypaństwowymi, podczas gdy trzynaście (62%) wiąże się z konfliktami wewnątrzpaństwowymi, chociaż niektóre, jak zwłaszcza w byłej Jugosławii, mają również wymiar międzynarodowy. Spośród jedenastu operacji podjętych po styczniu 1992 roku dziewięć (82%) odnosi się do konfliktów wewnątrzpaństwowych³.

Ten nowy rodzaj konfliktów ma pewne charakterystyczne cechy:

- w konflikcie uczestniczą nie tylko wojska regularne,
- często są to wojny partyzanckie, bez jasnych linii frontu,
- ofiarami często są osoby cywilne,
- następuje upadek instytucji państwowych zwłaszcza policji, sądownictwa,
- zostają zawieszony funkcje rządu,
- niszczone jest majątek narodowy,
- brakuje doświadczonych urzędników, lekarzy, nauczycieli itp.

¹ *Bi-MNC Directive...*, wyd. cyt., s. 11.

² B. Boutros-Ghali, wyd. cyt., s. 63.

³ Tamże, s. 13.

Oznacza to, że interwencja międzynarodowa musi wykraczać poza zadania wojskowe czy humanitarne i obejmować działania na rzecz pojednania narodowego oraz przywrócenia skutecznych rządów.

Nie zmieniają się natomiast ustalone warunki powołania operacji utrzymania pokoju. Należą do nich:

- jasny i realistyczny mandat operacji,
- współpraca stron konfliktu w jego wykonaniu,
- stałe poparcie organizacji udzielającej mandatu – ONZ, OBWE, UE,
- gotowość państw członkowskich do dostarczenia potrzebnego personelu wojskowego, policyjnego i cywilnego, w tym również specjalistów,
- skuteczne kierownictwo polityczne całością operacji oraz skuteczne dowodzenie komponentem wojskowym w rejonie prowadzenia operacji utrzymania pokoju,
- adekwatne wsparcie finansowe i logistyczne¹.

Szeroki zakres problemów wymagających rozwiązania w trakcie tego typu operacji powoduje, że operacje utrzymania pokoju obok zadań charakterystycznych dla innych rodzajów operacji wsparcia pokoju stawiają przed komponentem wojskowym kolejne zadania, do których zalicza się: obserwację, działania jako siły rozdzielające, udzielanie pomocy przejściowej i przeprowadzanie rozbrojenia. Wymienione zadania szczegółowo zostaną przedstawione w następnym rozdziale.

2.5. Wymuszanie pokoju

Wnioski z analizy literatury pozwalają na sformułowanie następującej definicji **wymuszania pokoju**²: jest to operacja prowadzona na podstawie postanowień rozdziału VII *Karty NZ*, polega na wykorzystaniu środków militarnych w celu przywrócenia pokoju w rejonie konfliktu lub osiągnięcia innych warunków określonych w mandacie. Operacja ta nie wymaga zgody wszystkich stron konfliktu.

Celem operacji wymuszania pokoju jest przerwanie konfliktu zbrojnego przez zastosowanie środków militarnych i zmuszenie stron konfliktu do pokojowego jego rozwiązania.

Uogólniając, operacja wymuszania pokoju jest to groźba użycia siły lub jej użycie w celach pokojowych w odpowiedzi na konflikt lub inne poważne kryzysy bezpieczeństwa³. Zaznaczyć jednak należy, że rozważenie użycia siły wojskowej przez NATO może nastąpić tylko wtedy, gdy zawiodą inne mechanizmy rozwiązania sporów lub konfliktów zbrojnych, a sytuacja grozi „długotrwałym rozlewem krwi, zniszczeniami lub nienapotykalnym oporu triumfem agresji”⁴.

¹ Tamże, s. 24.

² *Bi-MNC Directive...*, wyd. cyt., s. 12.

³ G. Evans, *Cooperating for Peace*, St. Leonards 1993, s. 39.

⁴ B. Boutros-Ghali, wyd. cyt., s. 33.

Zgodnie z artykułem 42 *Karty NZ* Rada Bezpieczeństwa ma prawo podjąć akcję wojskową w celu utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. ONZ nie dysponuje jednak swoimi siłami zbrojnymi, a praktyczne egzekwowanie art. 43 – dotyczącego wydzielania kontyngentów wojskowych dla potrzeb ONZ – jest wręcz niemożliwe (np. w maju 1994 r. RB postanowiła rozszerzyć misję pomocy ONZ dla Ruandy – UNAMIR, lecz żaden z 19 rządów, które zobowiązane były wówczas do trzymania w gotowości oddziałów wojskowych, nie zgodził się na ich dostarczenie¹). Z tego powodu RB w kilku przypadkach upoważniła państwa członkowskie lub organizacje międzynarodowe, w tym właśnie NATO, do podjęcia działań w jej imieniu. Dotyczyło to między innymi akcji wymuszania pokoju na Półwyspie Koreańskim w 1950 roku oraz w 1990 roku w odpowiedzi na agresję Iraku na Kuwejt.

Kolejnym przykładem jest operacja w byłej Jugosławii, kiedy to w latach 1992–1993 przyznano mandaty na podstawie rozdziału VII *Karty NZ*, rozszerzając operację utrzymania pokoju realizowaną przez siły ochronne ONZ (UNPROFOR), które miały zagwarantować, szczególnie w Bośni i Hercegowinie, bezpieczną dostawę pomocy humanitarnej (rezolucje: 807, 815, 819 i 824 RB z 1993 roku) oraz ochronę stref bezpieczeństwa (rezolucje 836 i 844). Rada Bezpieczeństwa podjęła również akcję w celu wymuszenia zachowania „nienaruszalności strefy powietrznej”² w Bośni i Hercegowinie.

Także mandat misji w Somalii (UNSOM) pierwotnie miał jednoznaczny „charakter humanitarny”³, po czym został rozszerzony „o wymuszenie pokoju w celu wsparcia akcji humanitarnej”⁴.

Dwa ostatnie przykłady, jak podkreśla to B. Butrus-Ghali, są bardzo pouczające, gdyż pierwotnie prowadzone operacje utrzymania pokoju uzyskały dodatkowe mandaty, które wymagały użycia siły. Nie mogły być zatem łączone z istniejącymi już pierwotnymi mandatami, wymagającymi zgody stron konfliktu na działania sił pokojowych. Natomiast od tych sił pokojowych wymagały właśnie bezstronności i nieużywania siły. Sytuacja ta doprowadziła do utraty zgody stron konfliktu i w konsekwencji zaprzestania przez nie współpracy z siłami pokojowymi. Z kolei nowe zadania mandatowe nie mogły być wykonane bez zapewnienia znacznie większych możliwości wojskowych niż te, które zostały udostępnione do wykonywania poprzednich zadań – tak jak to miało miejsce w byłej Jugosławii. Takie postępowanie było jednym z głównych powodów porażki obu wyżej wymienionych misji. W związku z tym, zdając sobie sprawę z możliwości podjęcia operacji wymuszania pokoju, jak zaznacza to B. Butrus-Ghali, „konieczne jest jednak nieuleganie pokusie użycia siły wojskowej w celu przyspieszenia procesów pokojowych”⁵.

¹ B. Boutros-Ghali..., wyd. cyt., s. 29.

² Rezolucja RB nr 816.

³ Rezolucja RB nr 794.

⁴ Rezolucja RB nr 814.

⁵ B. Boutros-Ghali, wyd. cyt., s. 28.

Ex definitione operacji wymuszania pokoju wynika, że cele operacji militarnej muszą być ściśle określone i powiązane z celami politycznymi. Również zasady użycia siły (ang. *rules of engagement*) oparte na dwóch regułach: minimum użycia siły i zminimalizowanie ewentualnych zniszczeń, powinny być bezwzględnie przestrzegane. Określenie i przestrzeganie tych zasad wskazuje cel operacji wymuszania pokoju, nakreślony przez gen. M.J. Boyda w *FM 100-23 Peace Operations*, a mianowicie: „zwycięstwem jest stworzenie warunków prowadzących do pokoju, a nie zniszczenie przeciwnika”. Jednym z podstawowych zadań tej operacji jest obrona praw człowieka (ang. *protection of human rights*)¹. Siły wsparcia pokoju (ang. *Peace Support Forces*) zdecydowanie powinny być użyte w sytuacjach powszechnego łamania praw człowieka, ludobójstwa, czystek etnicznych lub rozpadu instytucji państwowych, tak aby zatrzymać te procesy i stworzyć warunki, w których instytucje, organizacje i agencje cywilne mogłyby rozpocząć budowanie pokoju.

W związku z tym, że operacja wymuszanie pokoju jest środkiem ostatecznym w trakcie rozwiązywania sytuacji kryzysowych, jej podjęcie musi być wynikiem świadomej decyzji politycznej przekształconej w jasny i precyzyjny mandat ONZ dla kompetentnych sił wojskowych.

2.6. Budowanie pokoju

Kolejnym rodzajem operacji wsparcia pokoju jest budowanie pokoju. **Budowanie pokoju** obejmuje zarówno działania polityczne, ekonomiczne, gospodarcze, jak i wojskowe podejmowane po zakończeniu konfliktu zmierzające do utrwalenia warunków pokoju w celu uniknięcia ponownego odnowienia konfliktu².

Celem operacji budowania pokoju jest rozwiązanie przyczyny sporu, konfliktu i w końcu kryzysu, tak żeby uniemożliwić lub zmniejszyć ryzyko jego nawrotu.

Ciekawą i jednocześnie oddającą pełną charakterystykę tego sposobu działania podaje Gareth Evans. Otóż twierdzi on, że „operacja budowania pokoju jest to zbiór wewnętrznych i międzynarodowych wysiłków mających na celu rozwój instytucji państwowych oraz ogólniej – tworzenie lub odtwarzanie wewnątrz państw warunków niezbędnych do przekształcenia ich w państwa stabilne i trwałe”³.

Większość działań składających się na budowanie pokoju pokrywa się z mandatami różnych programów, funduszy, urzędów i agencji systemu NZ, odpowiedzialnych za dziedziny: gospodarczą, społeczną, humanitarną i praw człowieka. Operacja budowania pokoju początkowo może być wsparta operacją utrzymania pokoju, gdyż jak opisano to wcześniej, jednym z podstawowych celów utrzymania pokoju jest stworzenie warunków umożliwiających wprowadzenie oraz działanie

¹ Por. *Bi-MNC Directive...*, wyd. cyt., s. 9.

² Tamże, s. 12.

³ G. Evans, wyd. cyt., s. 54.

programów, funduszy, urzędów czy też agencji zarówno rządowych jak i pozarządowych na terenie misji pokojowej.

Analizując przebieg współczesnych konfliktów, można stwierdzić, że infrastruktura państw w nich uczestniczących, w tym przede wszystkim państw dotkniętych konfliktem wewnętrznym, a często w późniejszym okresie pełniących rolę państwa gospodarza, jest dotkliwie zniszczona. Również instytucje życia społecznego i politycznego najczęściej są niezdolne do podjęcia wszelkich trudów związanych z przywróceniem normalnych warunków życia. Operacje może utrudniać również fakt, że strona konfliktu lub też strony konfliktu mogą nie akceptować w pełni wszystkich warunków „kruchej” pokoju. W związku z tym celem działania komponentu wojskowego będzie – w tak dramatycznie, ale realistycznie nakreślonym środowisku – zapewnienie warunków umożliwiających działanie organizacji, instytucji i agencji cywilnych współpracujących w procesie budowania pokoju. Możliwe zadania wojskowe to: udział w szkoleniach i reformie lokalnych sił wojskowych, szkolenie w ramach rozbrojenia oraz wykonywanie innych zadań, przedstawionych przy okazji innych typów operacji wsparcia pokoju.

2.7. Operacje humanitarne

Operacje humanitarne¹ definiowane są jako operacje przeprowadzane w celu pomocy ludności cywilnej, mogą być realizowane samodzielnie przez komponent wojskowy lub we współpracy z wyspecjalizowanymi organizacjami cywilnymi. Prowadzone są w sytuacjach, gdy władze odpowiedzialne za udzielanie pomocy nie są zdolne do udzielania takiej pomocy lub nie są skłonne jej udzielić.

Celem operacji humanitarnych jest niesienie pomocy ludności cywilnej w przypadkach łamania praw człowieka, klęsk żywiołowych, epidemii itp.

Operacje humanitarne obejmują w swym zakresie następujące zadania dla komponentu wojskowego (bez względu na to, czy działa on samodzielnie, czy też współdziała z innymi komponentami operacji):

1. Pomoc humanitarna (ang. *humanitarian assistance*) – skupia się na dostarczaniu i rozdzielaniu podstawowych środków niezbędnych do życia, np. żywności, środków medycznych, materiałów budowlanych, obejmuje także budowę obozów przejściowych. Siły NATO wykonujące to zadanie mogą wspierać (ze względu na wyszkolenie i doświadczenie) zarówno działania narodowe, jak i międzynarodowe podjęte przez organizacje cywilne lub wojskowe. Możliwości pomocy mogą wynikać również z odpowiedniego doboru sił NATO i ich wyposażenia, np. zwiększenia liczby jednostek i ilości sprzętu medycznego i (lub) inżynierskiego.

2. Pomoc w trakcie klęsk żywiołowych (ang. *disaster relief*) – najczęściej zadanie to jest podejmowane w nagłych wypadkach, jeżeli państwa nie są w stanie sobie poradzić z potrzebami z zakresu ochrony i ratowania życia ofiar klęsk ży-

¹ Tamże, s. 14.

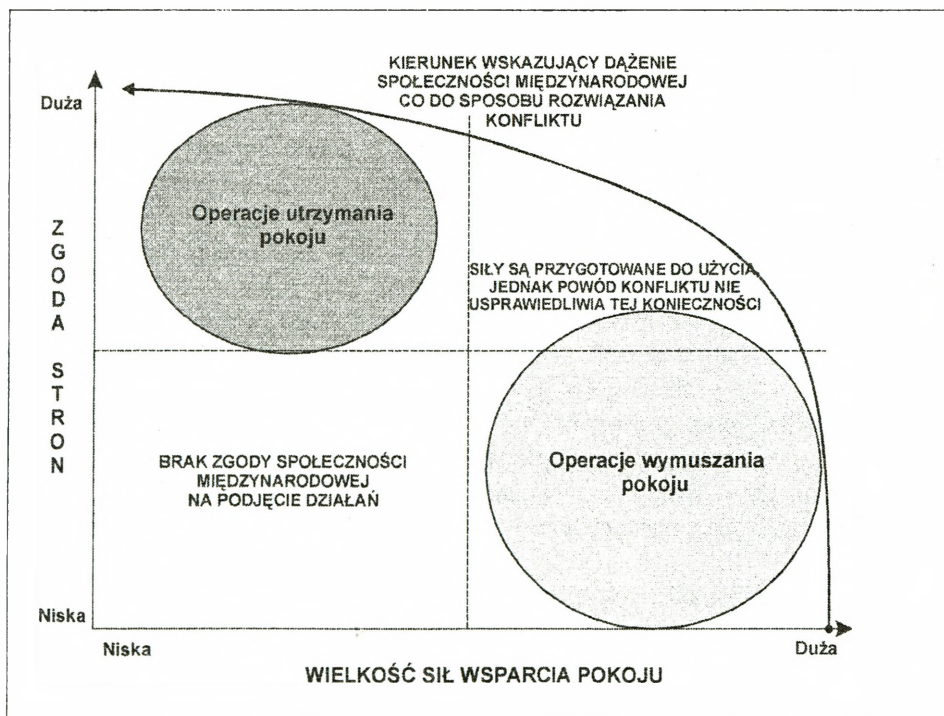
wiołowych. W przypadku zaistnienia takiej sytuacji w państwie członkowskim NATO operacja powinna być prowadzona przez dane państwo, jeżeli jest to niezbędne, może być koordynowana przez istniejący w NATO Główny Komitet Planowania Pomocy Cywilnej (ang. *Senior Civil Emergency Planning Committee – SCEPC*). Natomiast w przypadku gdy pomoc udzielana jest państwu spoza Sojuszu, kierowanie operacją odbywa się poprzez struktury NATO.

3. Obrona praw człowieka (ang. *protection of human rights*) – jest fundamentalnym zadaniem wszystkich operacji wsparcia pokoju, a szczegóły tego zadania zostały już przedstawione przy opisie operacji wymuszania pokoju.

Podsumowując ustalenia zawarte w niniejszym rozdziale, można sformułować następujące wnioski:

1. Aby operacje tworzenia i utrzymania pokoju osiągnęły prawdziwy sukces, należy poprzez operację budowania pokoju rozwiązać przyczyny sporów, konfliktów i kryzysów, tak żeby zapobiec ich nawrotom.

2. Różnica między operacją utrzymania a wymuszenia pokoju polega na tym, że utrzymanie pokoju z założenia opiera się na współpracy i – z wyjątkiem samoobrony oraz wypadków naruszania zasad zawartego porozumienia pokojowego przez jedną ze stron – formy działania są w niej całkowicie pokojowe. Natomiast wymuszanie pokoju zakłada opór jednej lub więcej stron, dlatego metody działania mają charakter przymusowy w takim zakresie, w jakim jest to konieczne.

Rys. 2.1. Zależność między wielkością sił wsparcia pokoju a uzyskaniem zgody stron sporu (konfliktu) na jego działanie

3. Kluczową rolę w osiągnięciu celów operacji odgrywa komponent wojskowy, który w zależności od rodzaju operacji wsparcia pokoju może prowadzić działania prewencyjne, zabezpieczać działania innych komponentów lub wręcz wymuszać na stronach konfliktu zaprzestanie działań zbrojnych i zawarcie porozumienia pokojowego. Zależności między wielkością komponentu wojskowego a uzyskaniem zgody od stron sporu (konfliktu) na jego działanie przedstawiono na rysunku 2.1.

3. OGÓLNE ZASADY PROWADZENIA OPERACJI WSPARCIA POKOJU

Rozważając kwestie związane z operacjami wsparcia pokoju, należy podkreślić, że w porównaniu z „tradycyjnymi” operacjami wojskowymi są one prowadzone w innym środowisku. Obejmują też inne działania i cele, różne od tych, które charakteryzują udział sił zbrojnych w konflikcie zbrojnym jako jego strona. Dlatego też w operacjach wsparcia pokoju stosowane są inne zasady. Trzeba jednak zaznaczyć, że zasady walki oraz sposoby jej prowadzenia, stosowane w odpowiedni sposób, są nie tylko aktualne w trakcie takich operacji, ale wręcz pomocne w osiągnięciu ich celów.

Zasady operacji wsparcia pokoju nie mogą być stosowane w jednakowy sposób w każdej sytuacji, chociaż wszystkie powinny być przedmiotem szczegółowej analizy w procesie planowania i prowadzenia operacji wsparcia pokoju. Opisane poniżej zasady powinny stanowić podstawę do wypracowywania decyzji o udziale komponentu wojskowego w operacji wsparcia pokoju oraz w trakcie wykonywania przez niego zadań.

Zasady operacji wsparcia pokoju to: wzajemny szacunek, bezstronność, wiarygodność, ograniczenie użycia siły, przejrzystość celu operacji, jedność dowodzenia, koordynacja cywilno-wojskowa, swoboda poruszania się oraz elastyczność.

Jedną z pierwszych zasad jest **wzajemny szacunek**. Musi istnieć wzajemne poszanowanie między stronami konfliktu z jednej strony, a z drugiej – siłami realizującymi operację wsparcia pokoju. Siły te powinny w szczególności respektować prawa państwa gospodarza oraz jego zwyczaje, nie powinny także podejmować żadnych działań w celu zmiany tego stanu rzeczy, z wyjątkiem przypadku uzyskania na to zgody. Strony sporu (konfliktu) powinny natomiast szanować siły wspierania pokoju działające zgodnie z celem operacji. Zasada ta nie obowiązuje oczywiście podczas wymuszania pokoju.

Podsumowując, zasada ta narzuca respektowanie prawnych immunitetów, praw, tradycji i historii, religii, tradycyjnych zachowań, a także poszanowanie munduru i odznaczeń. Wymaga ponadto nieużywania obraźliwych słów i gestów, szanowania statusu i pozycji stron konfliktów oraz włączania się w życie publiczne po uzyskaniu aprobaty stron.

Kolejną zasadą jest **bezstronność**, która ma istotne znaczenie dla zachowania zaufania stron sporu (konfliktu) w stosunku do sił wspierających pokój. Przekroczenie cienkiej linii rozgraniczającej bezstronność od stronniczości powinno nastąpić tylko w wyniku świadomej decyzji politycznej organizacji międzynarodowej kierującej operacją wsparcia pokoju, a decyzja ta powinna mieć odzwierciedlenie w zmianie mandatu dla sił wspierających pokój.

Zasada bezstronności wyraża się przez:

- sprawiedliwe traktowanie wszystkich stron sporu (konfliktu),
- respektowanie mandatu misji,
- wiarę i zaufanie, że wszystkie strony sporu (konfliktu) dążą do jego pokojowego rozwiązania.

Bezstronność może być naruszona jedynie na podstawie decyzji politycznych, w przypadku samoobrony oraz w przypadku ochrony ustaleń mandatu.

Następną zasadą jest **wiarygodność**. Wiarygodność operacji wsparcia pokoju jest odzwierciedleniem oceny sił wspierających pokój, dokonywanej przez strony sporu (konfliktu). Stopień wiarygodności będzie również wpływał na zaufanie, jakim darzone będą siły wspierające pokój przez strony sporu (konfliktu). W celu zachowania wiarygodności siły te muszą być używane zgodnie z mandatem i celem operacji wsparcia pokoju. Sposób ich użycia powinien natomiast zagwarantować powodzenie operacji nawet w razie prób uzyskania lub też odzyskania przewagi przez jedną ze stron konfliktu.

Podsumowując, uzyskanie wiarygodności przez siły wsparcia pokoju oznacza budowę zaufania do całości operacji wsparcia pokoju. W związku z tym siły wspierające pokój powinny:

- działać zgodnie z koncepcją operacji,
- bazować na ustaleniach mandatu,
- gwarantować sukces operacji,
- przestrzegać bezstronności podczas incydentów,
- demonstrować najwyższy profesjonalizm,
- odznaczać się pełnym zdyscyplinowaniem,
- świecić przykładem w zachowaniu się w służbie i poza nią.

Jedną z najistotniejszych zasad jest **ograniczenie użycia siły**. Wiąże się z nią ważny dylemat stojący przed dowódcą podczas prowadzenia operacji wsparcia pokoju, gdyż zasada ta wymaga szczegółowej analizy w zakresie wyważenia problemów dotyczących z jednej strony – bezpieczeństwa podległego mu personelu, a z drugiej – osiągnięcia celów operacji. Na ogół operacje wsparcia pokoju oparte są na metodach pokojowego rozwiązywania sporów (konfliktów), w związku z tym zakłada się, że działania dyplomatyczne powinny umożliwić osiągnięcie celów operacji. Dlatego też, jeżeli nie ma innej możliwości i nastąpi użycie siły, to zgodnie z tą zasadą powinno się ono charakteryzować dokładnością, ograniczeniem w czasie oraz proporcjonalnością w stosunku do istniejącego zagrożenia, a także powinno prowadzić do rozwiązania trudnej sytuacji, a nie do jej eskalacji.

Podsumowując, można stwierdzić, że podstawowym warunkiem prowadzącym do przestrzegania tej zasady jest osiągnięcie celu operacji pokojowymi metodami, takimi jak negocjacje czy mediacje. Ewentualna decyzja o użyciu siły powinna uwzględniać mandat operacji oraz polityczne, strategiczne, operacyjne i taktyczne konsekwencje.

Kolejną zasadą jest **przejrzystość celu operacji**. Cel operacji wsparcia pokoju oraz zadania sił wsparcia pokoju muszą być zrozumiałe i oczywiste dla wszystkich

stron konfliktu. Dzięki temu w stosunku do sił wspierających pokój uniknie się podejrzeń o stronniczość, które w konsekwencji mogłyby spowodować utratę zaufania i wiarygodności. Pomimo że przejrzystość celów operacji powinna być przestrzegana w trakcie planowania i przeprowadzenia operacji, to musi być ona wyważona i uwzględniać bezpieczeństwo zarówno członków sił wspierających pokój, jak i personelu realizowanej operacji.

W związku z tym założenia omawianej zasady można osiągnąć w wyniku:

- precyzyjnego i jasnego określenia celu i planu operacji,
- wyznaczenia sprecyzowanych i jednoznacznych zadań dla sił wspierających pokój.

Jednocześnie powinna być zachowana proporcja między dostępnością informacji o celu, planie i zadaniach sił wsparcia pokoju a bezpieczeństwem personelu i ograniczeniem dostępu do szczegółowej treści zadań poszczególnych jednostek komponentu wojskowego. Oznacza to, że strony sporu (konfliktu) powinny wiedzieć, jakie są zadania sił wsparcia pokoju, ale nie powinny znać czasu i miejsca ich realizacji.

Kolejną zasadą obowiązującą w operacjach wsparcia pokoju i stanowiącą ich fundament, szczególnie podczas operacji realizowanych przez wielonarodowe siły pokojowe, jest **jedność dowodzenia**, na którą wszystkie państwa uczestniczące w operacji muszą się zgodzić. Zasada ta ma szczególne znaczenie w trakcie osiągnięcia celu operacji i dotyczy wszystkich jednostek wojskowych wchodzących w skład komponentu wojskowego, ponadto jest *condicio sine qua non* udziału sił NATO w operacji pokojowej. Zasada ta nie podlega w związku z tym dyskusji i nie powinna być przedmiotem kompromisu. Odnosi się ona także do innych militarnych aspektów operacji, np. negocjacji ze stronami sporu (konfliktu) w sprawie rozwiązań dotyczących problemów wojskowych.

Zgodnie z tą zasadą należy w czasie planowania operacji wsparcia pokoju:

- jasno określić strukturę dowodzenia operacją,
- wyznaczyć dowódcę sił wspierających pokój,
- wyznaczyć specjalnego reprezentanta sekretarza generalnego lub szefa operacji, który będzie zwierzchnikiem zarówno komponentu wojskowego, jak i cywilnego.

Następną zasadą jest **koordynacja cywilno-wojskowa**, stanowiąca uzupełnienie zasady dotyczącej jedności dowodzenia. W związku z tym, że ustanowienie i sprawowanie jednoosobowego kierownictwa nad wszystkimi agencjami, instytucjami i organizacjami jest niemożliwe, a często ogólne prowadzenie operacji wsparcia pokoju wymaga skoordynowania działania wszelkich organizacji politycznych, humanitarnych, cywilnych i gospodarczych, należy, szanując odrębność tych organizacji, dążyć do uzyskania jedności wysiłku ich działania, skierowanego na osiągnięcie celu operacji. Zasadę tę realizuje w praktyce specjalny pion funkcjonalny w dowództwie sił wsparcia pokoju, należący do grupy głównej dowództwa – CJ9 CIMIC (ang. *Civil-Military Co-operation*). Zadaniem tego zespołu jest współpraca z międzynarodowymi, narodowymi oraz pozarządowymi organizacjami i agenda-

mi, koordynacja ich działań, a także współpraca z ludnością, w tym z władzą państwową i lokalną w rejonie operacji.

Bardzo ważną zasadą jest **swoboda poruszania się**. Ma decydujące znaczenie w osiągnięciu celu operacji, gdyż siły wsparcia pokoju powinny być zdolne w każdej chwili (o każdej porze doby i roku) do wykonania zadań w swoim obszarze odpowiedzialności (ang. *area of responsibility* – AOR). Z analizy prowadzonych działań wynika, że z reguły strony konfliktu starają się, chociażby lokalnie, ograniczyć siłom wspierającym pokój swobodę poruszania się. Ograniczenia te powinny być jednak stanowczo i szybko rozwiązywane w trakcie negocjacji.

Podsumowując, swoboda przemieszczania sił wspierających pokój musi być zagwarantowana przez cały przebieg operacji. W wypadkach jej naruszenia powinna być negocjowana, a jeżeli nie odniesie to skutku, mogą być podjęte bardziej energiczne lub ostrzejsze akcje ze strony sił wspierających pokój, w ramach określonych dla danej operacji zasad użycia siły (ang. *rules of engagement* – ROE).

Następną zasadą jest **elastyczność**. Jednostki wchodzące w skład sił wspierających pokój powinny być tak wyposażone i przygotowane, żeby w uzasadnionych sytuacjach szybko i sprawnie mogły się dostosować do zmiany wykonywanych zadań, która może również nastąpić w wyniku zmiany mandatu operacji, a w konsekwencji również rodzaju prowadzonej operacji wsparcia pokoju na przykład z operacji utrzymania pokoju w operację wymuszania pokoju.

W stosunku do sił wsparcia pokoju można określić następujące warunki respektowania tej zasady:

- siły te powinny być przygotowane do szybkiej zmiany zadań,
- powinny posiadać zdolność i wyposażenie do wielowariantowych akcji zgodnych z decyzją dowódcy sił;
- dowódcy natomiast powinni być przygotowani do podejmowania samodzielnych i odpowiedzialnych decyzji zgodnych z mandatem operacji.

Podsumowując przedstawione zasady operacji wsparcia pokoju, można stwierdzić, że „*usus magister est optimus*”¹ i zgodnie z tą maksymą wygłoszoną przez Cyncerona, dopiero doświadczenie, które Sojusz wyniósł z operacji wsparcia pokoju w byłej Jugosławii – IFOR/SFOR oraz KFOR, w znaczący sposób wpłynęło i de facto wpływa na rozwój prac teoretycznych na operacjami wsparcia pokoju. Wyrazem tych prac są między innymi dwa ważne dokumenty: *NATO Concept for Peace Support Operations* opracowany przez Komitet Wojskowy NATO² oraz *Lessons Learned in Peacekeeping Operations*³ przygotowany przez Grupę ad Hoc ds. Współpracy w Operacjach Pokojowych, zawierający wnioski ze współpracy w planowaniu i prowadzeniu operacji pokojowych pod egidą ONZ. Podsumowaniem tych prac teoretycznych jest projekt *Sojuszniczej doktryny operacji wsparcia pokoju*⁴,

¹ „Doświadczenie jest najlepszym nauczycielem” (Cynceron, *Mowa w obronie Rabiriusza Postumusa*).

² *NATO Concept for Peace Operations*, IMSM – 265-97, NATO, Brussels 1997.

³ *Lessons Learned in Peacekeeping Operations*, NACC/PFP, Brussels 1998.

⁴ AJP 3.4.1. *Peace Support Operations*, MAS, Brussels 1999.

nad którą trwają prace praktycznie od 1997 roku. Uwzględniono w niej zarówno doświadczenia ze współpracy NATO z ONZ zapoczątkowanej wspólną próbą rozwiązania kryzysu w Bośni i Hercegowinie w ramach operacji UNPROFOR, jak i ze współpracy z Unią Zachodnioeuropejską, np. z operacji „Sharp Guard”¹. Ponadto wykorzystano doświadczenia z operacji wsparcia pokoju prowadzonych przez NATO z upoważnienia ONZ.

W świetle analizy powyższych doświadczeń z praktycznej działalności NATO w rozwiązywaniu konfliktów, można uznać, że istnieje wspólna sojusznicza wykładnia dotycząca operacji wsparcia pokoju. Jednak w związku z tym, że zmianie ulegają wyzwania, przed którymi staje Sojusz, proces ten nie jest zakończony.

¹ Operację tę rozpoczęto w 1993 roku, a celem jej było nadzorowanie przestrzegania sankcji nałożonych przez ONZ na Jugosławię.

4. PLANOWANIE OPERACJI WSPARCIA POKOJU

4.1. Elementy struktury NATO w procesie planowania

System działania NATO opiera się na zasadzie, iż „wspólne bezpieczeństwo państw członkowskich jest niepodzielne”. Oznacza to, po pierwsze, że żadne z państw członkowskich nie musi polegać wyłącznie na własnych narodowych działaniach obronnych i zasobach ekonomicznych, aby przeciwstawić się zagrożeniom dla swojego bezpieczeństwa. I po drugie, że żadne z państw członkowskich nie zrezygnuje z wypełnienia swoich zobowiązań sojuszniczych wobec innych państw w wypadku zagrożenia ich bezpieczeństwa.

Takie założenie zbiorowej obrony rodzi potrzebę prowadzenia prac w sferze planowania obronnego, realizowanego przez struktury Sojuszu, oraz planowania zaangażowania NATO w rozwiązywanie sporów i konfliktów międzynarodowych.

W strukturze organizacyjnej Sojuszu Północnoatlantyckiego, biorąc pod uwagę aspekt planistyczny oraz decyzyjno-zadaniowy, wyróżnić można trzy zasadnicze elementy:

- 1) część polityczną (nazywaną też cywilną),
- 2) zintegrowaną strukturę wojskową,
- 3) organizacje afiliowane.

Część cywilna składa się z: kolegialnych ciał decyzyjnych i doradczych Sojuszu oraz reprezentacji narodowych, centralnych instytucji wykonawczych NATO oraz instytucji pomocniczych NATO.

To właśnie struktura cywilna wypracowuje i podejmuje wszystkie kluczowe decyzje Sojuszu. W NATO funkcjonują trzy ciała kolegialne najwyższego szczebla. Są to:

1) Rada Północnoatlantycka (*North Atlantic Council* – NAC), podstawowy organ decyzyjny NATO, w jej skład wchodzi przedstawiciele państw członkowskich w randze ambasadorów;

2) Komitet Planowania Obrony (*Defence Planning Committee* – DPC), który podejmuje zasadnicze decyzje w kwestii planowania obronnego Sojuszu (dwa razy w roku obraduje z udziałem ministrów obrony państw członkowskich);

3) Grupa Planowania Nuklearnego (*Nuclear Planning Group* – NPG), zajmująca się planowaniem potencjału nuklearnego NATO i doktryną jego użycia. System ciał kolegialnych uzupełniają liczne komitety specjalistyczne, które działają na mocy mandatu przyznanego im przez NAC (państwa członkowskie są w nich reprezentowane przez przedstawicieli delegacji narodowych), podejmują szczegółowe decyzje merytoryczne dotyczące funkcjonowania Sojuszu oraz nadzorują ich wykonanie.

W skład części politycznej wchodzi też Komitet Wojskowy NATO (*Military Committee – MC*), który jest najwyższym ciałem konsultacyjnym i doradczym NAC w dziedzinie wojskowej. Składa się on z narodowych reprezentantów wojskowych, będących stałymi przedstawicielami szefów sztabów sił zbrojnych państw członkowskich. Obsługę prac Komitetu Wojskowego zapewnia Międzynarodowy Sztab Wojskowy (*International Military Staff – IMS*), który obok sekretarza generalnego i podległych mu biur (Sekretariat Wykonawczy, Biuro Prasy i Informacji, Biuro Bezpieczeństwa NATO) oraz Sztabu Międzynarodowego (*International Staff – IS*) stanowi centralny organ wykonawczy Sojuszu. Instytucje pomocnicze NATO wykonują prace badawcze, studyjne i analityczne na rzecz różnych organów Sojuszu, a koordynowane są odpowiednio przez IMS i IS. W strukturze cywilnej Sojuszu usytuowane są specjalistyczne komórki planistyczne. W działalności NATO dużą wagę przykładają się do planowania. Kwestie te powierzono zastępcy sekretarza generalnego do spraw planowania obrony i polityki obronnej. Jest on przewodniczącym Komitetu do spraw Przeglądu Obrony i wiceprzewodniczącym Wykonawczej Grupy Roboczej, a ponadto nadzoruje prace Grupy Planowania Nuklearnego i przewodniczy Grupie Koordynacyjnej do spraw Polityki Bieżącej. Podlega mu Departament Planowania Obrony i Polityki Obronnej, składający się z Dyrektoriatu Planowania Sił Zbrojnych i Dyrektoriatu Planowania Nuklearnego. Pierwszy z dyrektoriatów odpowiada za:

- kwestie polityki obronnej i przygotowanie, we współpracy z narodowymi delegacjami, całej dokumentacji dla Komitetu do spraw Przeglądu Obrony (łącznie z analizami narodowych programów obrony);
- kwestie struktury polityczno-wojskowej rozpatrywane przez Komitet Planowania Obrony;
- prowadzenie prac badawczych w sferze planowania obronnego NATO (w imieniu Roboczej Grupy Wykonawczej);
- utrzymanie skomputeryzowanej bazy danych o siłach zbrojnych NATO;
- organizację i zarządzanie danymi statystycznymi wykorzystywanymi do oceny wysiłków obronnych NATO.

Drugi z dyrektoriatów odpowiada natomiast za koordynację pracy i rozwój polityki obronnej NATO w dziedzinie nuklearnej oraz za pracę Grupy Planowania Nuklearnego.

Zintegrowana struktura wojskowa (*Integrated Military Structure*) stanowi właściwą militarną część Sojuszu i składa się z systemu połączonych dowództw i sztabów oraz kontyngentów sił zbrojnych, wydzielonych przez państwa członkowskie do działania w ramach połączonych zgrupowań strategicznych i operacyjnych w czasie konfliktu zbrojnego lub innej operacji wojskowej. Odpowiada za realizację planów nakreślonych przez strukturę polityczną Sojuszu, może także zgłaszać uwagi i wnioski dotyczące następnych okresów planistycznych.

Instytucje afiliowane NATO to międzynarodowe organizacje i stowarzyszenia pozarządowe, wspierające działalność NATO i ideę atlantycką. Do najważniejszych należą: Zgromadzenie Parlamentarne NATO (*The NATO Parliamentary*

Assembly)¹, Stowarzyszenie Traktatu Północnoatlantyckiego (*Atlantic Treaty Association*) i Międzysojusznicza Konfederacja Oficerów Rezerwy (*Interallied Conference of Reserve Officers*). Planują swoją działalność we własnym zakresie, ale spełniają też funkcje doradczo-opiniotwórcze wobec procesu planowania w Sojuszu oraz tworzą swoiste lobby pronatowskie.

4.2. Przebieg procesu planowania operacji wsparcia pokoju

Przystępując do opisu procesu planowania² operacji wsparcia pokoju, na wstępie należy podkreślić, że w Sojuszu istnieje kilka rodzajów planowania. Zgodnie z ustaleniami zawartymi w wytycznych do planowania działań połączonych (ang. *Guidelines for Operational Planning – GOP*) proces planowania jakichkolwiek działań w ramach Sojuszu, w tym również operacji wsparcia pokoju, podzielony został na dwie zasadnicze kategorie: planowanie wyprzedzające i planowanie kryzysowe.

Planowanie wyprzedzające (ang. *Advance Planning*) to proces wypracowania planów działania na podstawie przewidywanych zagrożeń Sojuszu, oparty na prawdopodobnych scenariuszach rozwoju sytuacji. W rezultacie planowania wyprzedzającego powstaje *Plan alternatywny* lub *Obowiązujący plan obronny*. Plan alternatywny ma na celu zapewnienie zdolności reagowania na możliwe przyszłe zagrożenia bezpieczeństwa (dotyczy to zarówno działań w ramach art. 5 *Traktatu waszyngtońskiego*, jak i poza nim). Podstawę do opracowania takiego planu stanowią tak zwane *Planning Situations – PSs*, przewidujące sytuacje, w których Sojusz będzie zmuszony do zareagowania, oraz dokument Komitetu Wojskowego *MC 161 Ogólna ocena rozpoznawcza (The General Intelligence Estimate)*.

Natomiast celem tworzenia obowiązujących planów obrony jest zapewnienie zdolności Sojuszu do reagowania na nagłe, niespodziewane zagrożenia w ramach art. 5. Są to skompletowane plany, gotowe do wprowadzenia w życie, zawierające informacje o siłach wyznaczonych do wykorzystania i relacjach dowodzenia na wszystkich potrzebnych szczeblach.

Kolejnym rodzajem planowania jest **planowanie kryzysowe** (ang. *Crisis Response Planning*). Polega ono na zainicjowaniu planowania i przygotowaniu planów reagowania na aktualne lub rodzące się kryzysy (konflikty). Wymaga ścisłej koordynacji oraz szybkiego procesu aprobowania przyjmowanych rozwiązań. Finałnym produktem tego typu planowania jest *Plan działania* (ang. *Operation Plan – OPLAN*). Oczywiście w trakcie planowania kryzysowego można wykorzystać plan alternatywny, opracowany wcześniej w ramach planowania wyprzedzającego, i dopracować go do postaci OPLAN-u.

¹ Dawniej Zgromadzenie Północnoatlantyckie (*North Atlantic Assembly – NAA*).

² Szczegółowy opis przebiegu procesu planowania operacyjnego zawiera praca J. Kręcikija pt. *Współczesne kierowanie wojskami. Proces dowodzenia* (AON, Warszawa 2002). Tutaj ograniczono się do scharakteryzowania najistotniejszych elementów tego procesu.

Podczas każdego z przyjętych sposobów realizacji planowania są opracowywane liczne dokumenty ukierunkowujące i koordynujące proces planowania, który często odbywa się jednocześnie na różnych poziomach i w różnych elementach struktury kierowania i dowodzenia NATO. Do dokumentów tych możemy zaliczyć:

Funkcjonalne wytyczne do planowania (ang. *Functional Planning Guides* – FPG), które zapewniają ukierunkowanie planowania w konkretnych obszarach funkcjonalnych. Ich celem jest uzupełnienie ogólnych ustaleń zawartych w publikacjach Komitetu Wojskowego NATO, GOP i doktrynie NATO. W wytycznych nie powtarza się informacji zawartych w wymienionych powyżej publikacjach, lecz podaje szczegółowe dane planistyczne dotyczące określonych obszarów funkcjonalnych. Układ FPG jest podobny do układu planów działania (OPLAN). Za przygotowanie wytycznych do planowania, podobnie jak za GOP, odpowiedzialne są dowództwa strategiczne Sojuszu (ang. *Strategic Commands* – SCs).

Regionalne wytyczne do planowania (ang. *Regional Planning Guides* – RPG) zawierają uszczegółowienia dotyczące procesu planowania, specyficzne dla konkretnego dowództwa regionalnego NATO (*Regional Command* – RC). Podobnie jak FPG nie powielają informacji zawartych w innych dokumentach, lecz dostarczają informacji specyficznych dla obszaru odpowiedzialności (*area of responsibility* – AOR) danego dowódcy. Ich układ zbliżony jest do układu OPLAN-u.

Szczegółowe wytyczne do planowania (ang. *Specific Planning Guides* – SPG) mogą być określone przez dowódców podregionalnych sił połączonych (*Joint Sub-Regional Commanders* – JSRCs) lub dowódców rodzajów sił zbrojnych (*Component Commanders* – CCs) w celu ukierunkowania pracy tychże dowództw w trakcie opracowywania przez nie swoich planów. W przeciwieństwie do funkcjonalnych i regionalnych wytycznych, które są odnotowywane we właściwych dokumentach sojuszniczych, szczegółowe wytyczne pozostają sprawą wewnętrzną dowództwa regionalnego i podporządkowanych mu sił, zaś dowódcy JSRC i CC są odpowiedzialni za ich przygotowanie i wykorzystanie.

Dyrektywa wstępna (ang. *Initiating directive*) jest dla Rady Północnoatlantyckiej, Komitetu Planowania Obronnego oraz Komitetu Wojskowego narzędziem pozwalającym na uruchomienie i ukierunkowanie planowania działań. Zawiera informacje o sytuacji, celach politycznych i (lub) militarnych, głównych otrzymanych zadaniach oraz politycznym i militarnym pożądanym stanie końcowym.

Dowódcy sił sojuszniczych (ang. *Supreme Allied Commanders* – SACs) używają dyrektywy wstępnej do uruchomienia planowania na poziomie dowództw regionalnych oraz powoływanych na ich bazie dowództw wielonarodowych sił połączonych (ang. *Combined Joint Task Force* – CJTF). Analogicznie dowódca dowództwa regionalnego NATO lub dowódca CJTF wysyłać będzie dyrektywę wstępną do dowódców dowództw podregionalnych oraz dowódców komponentów. W zależności od treści dyrektywy produktem końcowym prac planistycznych przez nią uruchomionych mogą być konkretne zamiary działania do określonej sytuacji kryzysowej, plany alternatywne do prognozowanej sytuacji kryzysowej lub plan działania opracowany do rozwiązania przewidywanej sytuacji kryzysowej.

Zamiar działania (ang. *Concept of Operations* – CONOPS) jest kolejnym dokumentem wyrażającym sposób, w jaki dowódca zamierza użyć oddane mu do dyspozycji siły, czas ich użycia oraz miejsce, a także cele do osiągnięcia i pożądany stan końcowy. Zamiar działania zawiera informacje wyjaśniające, jak należy zsynchronizować możliwości dostępnych sił, aby osiągnąć pożądane cele. Zanim zostanie rozwinięty do postaci planu działania, przedstawiany jest do akceptacji w postaci formalnego dokumentu temu szczeblowi dowodzenia, który uruchomił proces planistyczny przez wysłanie dyrektywy wstępnej. Zamiar jako dokument zawiera zwykle:

- opis sytuacji,
- sprecyzowane zadanie własne,
- myśl przewodnią dowódcy,
- zarys przebiegu działań,
- potrzeby w zakresie sił,
- ogólną koncepcją wsparcia logistycznego,
- zasadnicze ustalenia w ramach organizacji dowodzenia.

Nie podaje się w nim żadnych szczegółowych aneksów typowych dla pełnego planu działania.

Plany alternatywne (ang. *Contingency Plans* – COP) przygotowywane są na wypadek potencjalnych przyszłych wydarzeń lub okoliczności, na podstawie znanych lub zakładanych czynników. Plany te stanowią rezultat procesu planowania alternatywnego. Tworzone na wszystkich szczeblach dowodzenia z takim stopniem szczegółowości, jaki jest możliwy w danym przypadku, są podstawą do planowania późniejszych operacji. Opracowanie planów alternatywnych wymaga ścisłej koordynacji i konsultacji z właściwymi dowódcami NATO, władzami cywilnymi i przede wszystkim państwami członkowskimi. W pełni przygotowany plan alternatywny zawiera odpowiednią liczbę uzupełniających go aneksów. W planie tego typu uwzględnia się zarówno przewidywane (oceniane) siły Sojuszu oraz partnerów biorących udział w rozwiązaniu sytuacji kryzysowej, jak też skoordynowane i zatwierdzone zestawienie sił Sojuszu (*Allied Force List* – AFL).

Plany działania (ang. *Operation Plans* – OPLANs) są dokumentami planistycznymi przygotowywanymi w odpowiedzi na aktualne lub powstające zagrożenie Sojuszu lub kryzys międzynarodowy, w którego rozwiązanie NATO może być zaangażowane. Plany działania opracowywane są na podstawie założeń zawartych w dyrektywie wstępnej, mogą być sporządzane na wszystkich szczeblach dowodzenia. OPLANs są typowymi produktami końcowymi planowania kryzysowego. Przygotowywane są w stopniu zapewniającym sprawną ich realizację, w ścisłej współpracy z dowódcami stosownych szczebli dowodzenia, władzami cywilnymi i państwami członkowskimi Sojuszu oraz innymi organizacjami międzynarodowymi i państwami uczestniczącymi w rozwiązaniu sytuacji kryzysowej. W pełni opracowany OPLAN uzupełniony jest właściwą liczbą aneksów.

Obowiązujące plany obronne (ang. *Standing Defence Plans* – SDP) są niezbędne dowódcom NATO w celu zapewnienia zdolności Sojuszu do wykonywania

określonych zadań w strukturach pokojowych. Przykładem jest *Zintegrowany plan obrony powietrznej NATO*.

Plany uzupełniające (ang. *Supporting Plans* – SUPLANs) dostarczają dokładnych danych niezbędnych w poszczególnych obszarach planowania, np. zaangażowania sił i środków spoza Sojuszu w rozwiązanie sytuacji kryzysowej. Jak wszystkie plany uzupełniające odnosi się do konkretnego planu działania, w którym zaplanowano użycie sił NATO w rozwiązaniu kryzysu. Plan uzupełniający albo stanowi oddzielny dokument, albo w formie aneksu jest dołączony do istniejącego planu. Plany uzupełniające sporządzane są przez struktury zapewniające wsparcie w określonym obszarze problemowym, akceptowane są przez szczebel nadrzędny i dostarczane wspieranym dowódcom.

Rozkazy operacyjne (ang. *Operation Orders* – OPOrDs) wydawane są przez dowódcę w celu efektywnego i skoordynowanego przeprowadzenia zaplanowanego działania. Rozkaz operacyjny wprowadza w życie konkretny, zaaprobowany plan operacyjny, toteż nie jest konieczne przedstawianie go do akceptacji. Należy jednak przesłać do przełożonego kopię tego dokumentu.

Wyżej opisane dokumenty, oprócz wspomnianej koordynacji procesu planowania, umożliwiają także jego zainicjowanie na niższych szczeblach organizacyjnych. Analizując treści *AJP-01(B)*, *AJP-3* oraz *GOP*, można stwierdzić, iż proces planowania operacji wsparcia pokoju obejmuje pięć, kolejno po sobie następujących, faz planistycznych. Wynik końcowy każdej z tych faz stanowi podstawę do rozpoczęcia następnej. Są to:

- faza wstępna (*initiation stage*),
- faza początkowa (*orientation stage*),
- faza opracowania zamiaru działania (*concept development stage*),
- faza opracowania planu (*plan development stage*),
- faza weryfikacji planu (*plan review stage*).

Proces planowania działań może być prowadzony prawie równoległe na kilku szczeblach dowodzenia. Zależać to będzie zarówno od charakteru planowanych działań, jak i od zakresu prowadzonych prac planistycznych. Należy więc zdawać sobie sprawę, jak wielką rolę będzie odgrywała ścisła koordynacja między poszczególnymi dowództwami oraz poszczególnymi państwami uczestniczącymi w wielonarodowych siłach połączonych powołanych do prowadzenia operacji wsparcia pokoju.

Faza I (wstępna)

W fazie tej do najistotniejszych przedsięwzięć można zaliczyć:

- otrzymanie ze szczebla nadrzędnego dyrektywy wstępnej lub samodzielne rozpoczęcie planowania (tylko w *Strategic Commands* – gdyż tylko dowódcy na strategicznym szczeblu dowodzenia NATO, czyli SACEUR i SACLANT, są do tego uprawnieni);
- przeprowadzenie wstępnej oceny sytuacji strategicznej na podstawie posiadanych do tej pory informacji;

– zorganizowanie specjalistycznego zespołu w ramach dowództwa; zespół określany jako **grupa planowania działań** (*Operational Planning Group* – OPG) składa się z odpowiednio przygotowanych, reprezentujących różne specjalności oficerów, którzy rozwiązywać będą problemy planistyczne;

– zgromadzenie niezbędnych informacji do rozpoczęcia procesu planowania.

Faza II (początkowa)

Kolejna faza planowania obejmuje następujące czynności:

1. **Analiza zadania** ukierunkowuje cały proces planowania, może być prowadzona metodą „burzy mózgow”. Analizę przeprowadza się w celu określenia istoty problemu, sprecyzowania rezultatów, jakie powinny być osiągnięte, oraz ustalenia pożądanego stanu końcowego. Dowódca jest osobiście odpowiedzialny za prowadzenie analizy zadania. Choć analiza prowadzona jest przez wyspecjalizowany zespół sztabowy, to rezultaty ich pracy muszą uzyskać aprobatę dowódcy przed rozpoczęciem kolejnych czynności procesu planowania. Można stwierdzić, iż celem prowadzenia analizy zadania jest niejako określenie ograniczeń sytuacji decyzyjnej, którą należy rozważyć.

W trakcie analizy zadania powinny zostać rozpatrzone następujące problemy: sytuacja polityczno-militarna w obszarze odpowiedzialności, w tym prawdopodobny cel (cele) oraz możliwości strony sporu (konfliktu), myśl przewodnia przełożonego, ograniczenia w procesie planowania, przewidywania (założenia), czynniki wpływające na realizację zadania, silne i słabe strony, środki ciężkości, punkty decydujące, zadania, cele, pożądaný stan końcowy oraz kryteria powodzenia.

2. **Zadanie.** Sprecyzowane zadanie własne jest jasnym, zwięzłym stwierdzeniem określającym: *kto* będzie wykonywał określone działanie, *co* będzie realizowane, *kiedy* i *gdzie* to będzie realizowane oraz *jaki cel* należy osiągnąć. W zadaniu nie określa się, *jak* należy działać.

3. **Odprawa informacyjna** prowadzona jest w celu przedstawienia dowódcy wniosków ze wszystkich aspektów rozważanych w trakcie analizy zadania oraz wydania wytycznych dowódcy do dalszego planowania. Odprawa ta służy do podsumowania informacji zawartych w otrzymanych dyrektywach i wstępnie zidentyfikowanych problemów oraz pozwala dowódcy na wyciągnięcie wniosków dotyczących istoty otrzymanego zadania.

Wynikiem fazy początkowej są **wytyczne dowódcy do planowania** – formalny dokument, który może służyć jako dyrektywa wstępna do rozpoczęcia planowania na własnym szczeblu dowodzenia oraz w podległych dowództwach. Wytyczne dowódcy do planowania – produkt finalny odprawy informacyjnej, poszerzone przez dowódcę o dodatkowe informacje – obejmują trzy główne grupy problemów: myśl przewodnią dowódcy, jego pogląd na pożądaný stan końcowy oraz sprecyzowane zadanie własne.

Wykorzystanie wytycznych w charakterze dyrektywy wstępnej umożliwia podległym dowódcom rozpoczęcie własnych przygotowań do przyszłych działań. Podjęte na podstawie tych informacji czynności będą następnie przydatne podczas kolejnej fazy planowania, tj. opracowania zamiaru działania.

Faza III (opracowanie zamiaru działania)

W trakcie tej fazy planowania realizowane są następujące czynności:

- ocena czynników wpływających na wykonanie zadania (analiza sytuacji),
- opracowanie wariantów działania,
- odprawa decyzyjna,
- opracowanie zamiaru działania.

Faza IV (opracowanie planu działania)

Końcowy etap prac planistycznych stanowi zatwierdzony plan działania. W tej fazie procesu planowania wyróżnić można następujące główne przedsięwzięcia:

- koordynacja sporządzania planu,
- przedstawienie planu do zatwierdzenia przełożonym,
- wydanie planu.

Faza V (weryfikacja planu)

Faza weryfikacji planu obejmuje dwa zasadnicze etapy: sprawdzanie i ocenę. W konsekwencji tych przedsięwzięć może zająć niekiedy potrzeba przeprowadzenia dodatkowej odprawy decyzyjnej.

Sprawdzanie planu pod względem zgodności z aktualnymi wymaganiami i wyzwaniem stojącymi przed dowódcami Sojuszu realizowane jest dwutorowo, poprzez sprawdzanie ciągłe i okresowe.

W trakcie działań plan musi być sprawdzany, a właściwie weryfikowany w sposób ciągły, gdyż pojawiające się zmiany w sytuacji powodować będą konieczność uaktualnienia planu. Uaktualnienie takie może zostać zarządzone także przez szczebel nadrzędny. W każdym wypadku konieczna jest ocena, czy wystarczające będzie uaktualnienie planów już istniejących, czy też konieczne stanie się sporządzenie nowych. Aktualizacja dotyczy głównie nowych zagrożeń, dyspozycyjności sił, poprawności planów alternatywnych, zmiany mandatu sił wsparcia pokoju itp. Po weryfikacji planu wyniki przedstawia się dowódcy, łącznie z propozycjami działań, jakie powinny być podjęte w związku ze zmianami sytuacji. Przy czym każda zasadnicza zmiana wprowadzona do planu będzie wymagała ponownej akceptacji tak zmodyfikowanego dokumentu przez właściwy szczebel nadrzędny.

Sprawdzanie okresowe wynika z kolei z założenia, iż wszystkie plany mają ograniczony „termin ważności” w związku ze zmieniającymi się ciągle okolicznościami, stanowiącymi podstawę ich opracowania. Sprawdzanie okresowe stanowi kompleks przedsięwzięć realizowanych cyklicznie w poszczególnych dowództwach w celu zapewnienia aktualności planów pomimo następujących zmian w sytuacji.

Ocena planu prowadzona jest na podstawie jego szczegółowego sprawdzania, prowadzonego także w formie ćwiczeń i symulacji. Biorąc pod uwagę kryteria czasu i otrzymanych wyników, za najbardziej efektywne przyjmuje się stosowanie symulacji komputerowych. Jednakże nie dopuszcza się do całkowitej rezygnacji z ocen dokonywanych przez doświadczonych oficerów (oczywiście tych niezaangażowanych bezpośrednio w przygotowanie planu). Wybór metody oceny planu podyktowany jest zawsze czynnikiem czasu i dostępnością środków symulacji komputerowej w konkretnym dowództwie i określonej sytuacji.

Jeżeli ocena planu wykaże, iż wymagane są w nim zasadnicze zmiany, a posiadany czas jest wystarczający, proces planowania rozpoczyna się ponownie (od fazy II). Wymaga to analizy wszystkich niezbędnych czynników i w efekcie przynosi propozycje niezbędnych modyfikacji. Zmiany te zostają następnie przedstawione dowódcy w trakcie dodatkowej odprawy decyzyjnej. Jeśli natomiast czas jest ograniczony, to weryfikacja może zostać skrócona i koncentrować się na ocenie zmienionej sytuacji, jej potencjalnym wpływie na istniejący plan oraz zawierać propozycje niezbędnych zmian.

Dodatkowa odprawa decyzyjna powinna być krótka i merytoryczna. W jej trakcie należy poruszyć następujące problemy:

- uaktualniona sytuacja (sił stron konfliktu oraz sił własnych),
- oddziaływanie nowej sytuacji na bieżący plan,
- potencjalne zmiany w istniejącym planie,
- ryzyko związane z dotychczasowym planem (jakie mogą być konsekwencje wprowadzenia zmian lub pozostawienia planu w dotychczasowej postaci),
- propozycje zmian.

Faza piąta kończy przebieg procesu planowania działań NATO. Szczegółowa analiza problemów rozpatrywanych podczas weryfikacji planu prowadzi do wniosku, iż pomimo użycia do jej opisu terminu *faza*, przedsięwzięcia realizowane są w sposób ciągły, stwarzając gwarancje utrzymania aktualności już gotowych oraz przygotowywanych planów działania.

4.3. Planowanie użycia sił wsparcia pokoju

Analizując dokumenty oraz prowadzone przez Sojusz operacje wsparcia pokoju, można stwierdzić, że proces planowania tych operacji zostaje zapoczątkowany w wyniku określenia celów politycznych przez Radę Północnoatlantycką. Rada może je określić samodzielnie w przypadku zagrożeń dla pokoju międzynarodowego lub na prośbę organizacji międzynarodowej, która udzieli odpowiedniego mandatu dla NATO. Takimi organizacjami są ONZ, OBWE i UE.

Planowanie operacji wsparcia pokoju powinno obejmować wszelkie aspekty operacji, ze szczególnym podkreśleniem specyfiki każdej z nich. Każda operacja wsparcia pokoju ma inny charakter, wynikają z niej również inne zadania dla komponentu wojskowego, który stanowi siły wsparcia pokoju (ang. *Peace Support Force*). Dlatego też do ich realizacji mogą być dobrane siły:

- tylko z państw członkowskich NATO,
- państw NATO i państw uczestniczących w programie „Partnerstwo dla Pokoju”,

– państw NATO i dowolnych państw lub koalicji państw pragnących wziąć udział w rozwiązaniu konfliktu międzynarodowego¹.

Proces planowania rozpoczyna się na podstawie wytycznych kierownictwa politycznego i dyrektyw dowództwa strategicznego. Punktem wyjściowym, a zarazem punktem odniesienia koncepcji operacji i w konsekwencji planu operacji, jest zakładany stan końcowy, a więc pożądana sytuacja polityczno-militarna po zakończeniu operacji wsparcia pokoju i wynikające stąd cele militarne, czyli rezultaty działań sił wsparcia pokoju. Dowództwo, które opracowuje plan operacji wsparcia pokoju, musi udzielić odpowiedzi na następujące pytania:

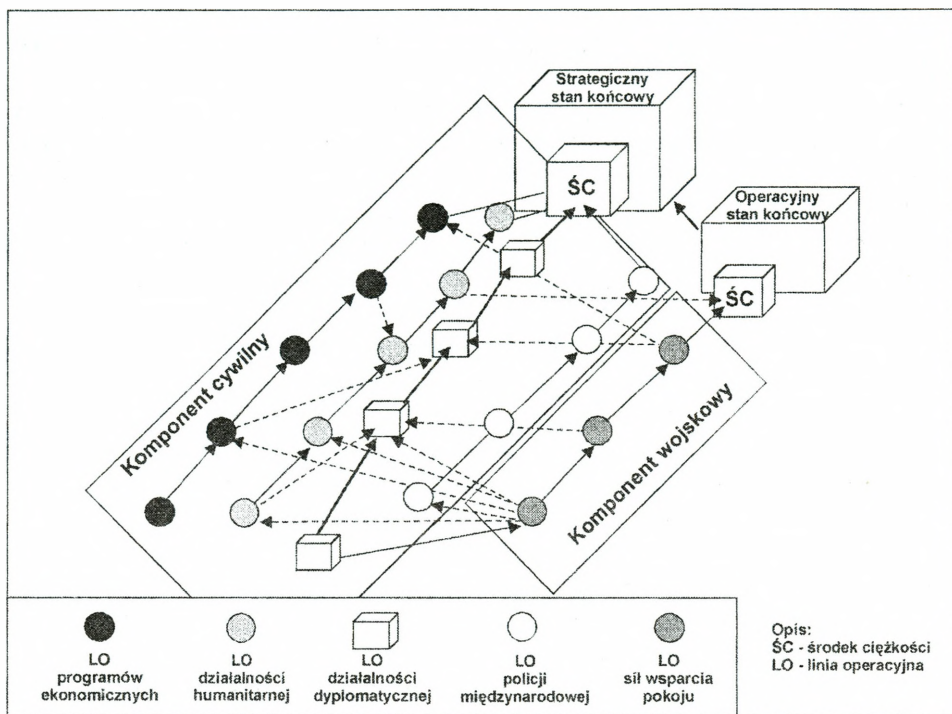
- Jaki jest cel strategiczny operacji wsparcia pokoju?
- Jakie cele wojskowe powinny zostać zrealizowane, aby możliwe było osiągnięcie zakładanego celu strategicznego?
- Jakie ograniczenia wpływają na sposób realizacji zadania przez dowódcę operacyjnego sił wsparcia pokoju (ograniczenia wynikające z mandatu operacji, porozumień międzynarodowych itp.)?
- Jakie warunki muszą zostać spełnione, aby można było uznać, że działania komponentu wojskowego spełniły swą rolę (tzw. kryteria sukcesu – kryteria stanowiące o zrealizowaniu zadania)?
- Jaka kolejność działań jest najkorzystniejsza, aby wypełnić te warunki?
- Jak dobrać oraz w jaki sposób wykorzystać poszczególne komponenty sił wsparcia pokoju, aby zrealizować poszczególne działania?
- Jakie ryzyko wiąże się z podjęciem działań?
- W jaki sposób zostaną zakończone poszczególne działania oraz cała operacja wsparcia pokoju?

Odpowiedzi na te pytania określają ogólne ramy operacji wsparcia pokoju. Natomiast takie elementy, jak środek ciężkości (ang. *centers of gravity*), punkty decydujące (ang. *decisive points*) pomagają w zidentyfikowaniu i określeniu dróg osiągnięcia pożądanego stanu końcowego (ang. *endstate*) oraz celów pośrednich. Drogi łączące poszczególne punkty decydujące i prowadzące w efekcie do środków ciężkości to linie operacyjne. W operacji wsparcia pokoju ogólnie możemy wyróżnić:

- linię operacyjną komponentu cywilnego,
- linię operacyjną komponentu wojskowego.

Ze względu na złożony charakter obu komponentów składają się one z wielu linii nakreślających działania poszczególnych elementów każdego z komponentów. Przykład takich linii przedstawiono na rysunku 4.1.

¹ Przykłady operacji realizowanych przez NATO we współpracy z różnymi organizacjami i państwami: „Sharp Guard” (1993–1996) – operacja prowadzona przez siły NATO i UZE; „Determined Guarantor” – ewakuacja personelu z Federalnej Republiki Jugosławii (1998 r.), operacja realizowana siłami państw Sojuszu i PdP; „Allied force” – operacja lotnicza NATO w 1995 r. realizowana przez siły państw z Sojuszu; operacje w Bośni i Hercegowinie: IFOR – 1995/1996 r., SFOR – 1996 r. i KFOR – od 1999 r., realizowane w szerokiej koalicji państw.

Rys. 4.1. Przykład linii operacyjnych operacji wsparcia pokoju

W związku z tym koncepcja operacji wsparcia pokoju to nic innego, jak zestawienie pożądanego stanu końcowego i sposobów oddziaływania – zarówno sił wsparcia pokoju, jak i wszystkich elementów wchodzących w skład komponentu cywilnego – na środki ciężkości stron konfliktu¹. Chodzi więc ogólnie o to, aby w trakcie procesu planowania przekształcić polityczny cel strategiczny w sposób działania sił wsparcia pokoju, które stanowią komponent wojskowy operacji wsparcia pokoju, czyli ustalić, w jaki sposób osiągnąć cel stawiany przed komponentem wojskowym oraz gdzie skierować główny wysiłek.

Każda planowana operacja składa się z czasowo i przestrzennie skoordynowanych faz. Można wyróżnić cztery zasadnicze fazy przeprowadzenia operacji:

- 1) planowanie i przygotowanie operacji,
- 2) przegrupowanie i rozwinięcie sił,

¹ Na przykład dowództwo polskiego batalionu w siłach SFOR podczas realizacji swoich zadań współpracowało między innymi z: OBWE, IPTF (*International Police Task Force*), ECMM (*European Community Monitor Mission*), UNHCR (*United Nations High Commissioner for Refugees*), USAID (*United States Agency for International Development*), World Vision, UMCOR (*United Methodist Committee on Relief*), Italian Caritas, Pax Christy, SIDA (*Swedish International Development Cooperation Agency*), IRC (*International Rescue Committee*), HELP GERMANY, WFP (*World Food Programme*).

3) realizacja operacji,

4) zakończenie operacji, przegrupowanie do rejonów wyjściowych.

Po realizacji tych faz następuje analiza przebiegu operacji w celu wyciągnięcia wniosków, które można wykorzystać zarówno w trakcie przygotowania (w tym również szkolenia) sił, jak i przygotowania i realizacji kolejnych operacji. Wymienione fazy operacji wsparcia pokoju stanowią oczywiście rozwiązanie modelowe i w zależności od charakteru operacji, rozwoju sytuacji, zadań i składu sił układ ten może ulegać modyfikacji. Wszystkie fazy, z wyjątkiem planowania i rzeczywistych działań w rejonie operacji, są z reguły realizowane w odpowiedzialności narodowej. Trzecia faza – realizacja operacji, czyli właściwe działania – rozpoczyna się wraz z podporządkowaniem sił narodowych wspólnemu dowódcy i kończy w momencie powrotu pododdziałów i oddziałów do narodowych struktur dowodzenia. W związku z tym tylko fazy pierwsza i trzecia mają w całości wielonarodowy charakter. Podsumowując, możemy przyjąć następujące fazy operacji wsparcia pokoju:

- planowanie i przygotowanie operacji wsparcia pokoju,
- przegrupowanie i rozwinięcie sił wsparcia pokoju w rejonie operacji,
- realizacja operacji i wykonanie zadań mandatowych,
- zakończenie operacji, przegrupowanie do rejonów wyjściowych.

4.3.1. Przygotowanie operacji wsparcia pokoju

Ponieważ prowadzenie operacji wsparcia pokoju będzie realizowane w środowisku kryzysowym, dlatego niezwykle istotne jest szczegółowe i dokładne zaplanowanie użycia sił. Z tego względu w tym etapie powinny zostać określone:

- cele operacji wsparcia pokoju,
- prawdopodobny rezultat zaangażowania NATO,
- źródła konfliktu.

Przeprowadzenie tej analizy umożliwi precyzyjne sformułowanie mandatu operacji wsparcia pokoju. Pozwoli również określić, które organizacje lub państwa powinny współpracować w rozwiązaniu kryzysu. Analizę tę jednocześnie prowadzą: pod względem politycznym Rada Północnoatlantycka, a pod względem militarnym Komitet Wojskowy. Takie rozwiązanie pozwala na uzyskanie jednolitego stanowiska Sojuszu w sprawie udziału w rozwiązaniu konfliktu. Po dokonaniu oceny i podjęciu przez Radę Północnoatlantycką decyzji o przeprowadzeniu operacji wsparcia pokoju wyznaczone zostaje jedno z dowództw do przeprowadzenia planowania – proces ten może zostać przeprowadzany zarówno w ramach pokojowej struktury NATO, jak i przez jedno z dowództw wielonarodowych sił pokojowych. Jednak należy podkreślić, że w osiągnięciu celu operacji decydujące znaczenie będzie miał jej mandat, który powinien zapewniać:

- podstawy prawne, czyli legalność operacji,
- określenie rodzaju operacji wsparcia pokoju (operacja utrzymania czy też operacja wymuszania pokoju),
- cele strategiczne,

– ograniczenia w realizacji zadania (oprócz ograniczeń, które formułują poprzednie postulaty wobec mandatu operacji, czyli ograniczeń prawnomiędzynarodowych, w tym punkcie sformułowane najczęściej są ograniczenia czasowe i przestrzenne, tj. dotyczące czasu trwania operacji i obszaru jej prowadzenia),

– pożądaný stan końcowy.

Tak określony mandat uruchamia procedurę planistyczną, której pierwszym elementem jest dyrektywa wstępna wydana określonemu dowództwu przez Radę Północnoatlantycką za pośrednictwem Komitetu Wojskowego. Dyrektywa ta powinna obejmować następujące obszary tematyczne:

- przegląd sytuacji,
- środek (środki) ciężkości,
- przewidywania (założenia),
- polityczne i militarne zakazy i nakazy, czyli ograniczenia,
- cele strategiczne,
- pożądaný stan końcowy – polityczny i militarny,
- zadanie,
- zasady użycia siły,
- logistyka i kluczowe problemy zaopatrzenia,
- inne wytyczne koordynacyjne.

Plan operacji, pomimo że jest opracowywany przez dowództwo komponentu wojskowego, nie powinien być tylko ograniczony do opisu działania tychże sił. Powinien także uwzględniać, że osiągnięcie celu operacji wsparcia pokoju wymusza wręcz zaangażowania całej społeczności międzynarodowej, w tym organizacji międzynarodowych, rządowych i pozarządowych.

Planowaniem operacji pokojowych realizowanych przez ONZ kieruje Sekretariat Sekretarza Generalnego ONZ. Natomiast w przypadku operacji wsparcia pokoju, jak wspomniano wcześniej, działalnością planistyczną zajmuje się jedno z dowództw strategicznych NATO lub też konkretne dowództwo regionalne (AFSOUTH lub AFNORTH), oczywiście proces ten rozpoczyna się dopiero po wyrażeniu zgody przez Radę Północnoatlantycką (NAC). Jeśli w skład wielonarodowych sił mają wejść państwa niebędące członkami NATO, organizacją współdziałania między tymi państwami a NATO zajmuje się Północnoatlantycka Rada Współpracy (*North Atlantic Co-operation Council* – NACC).

Operacje wsparcia pokoju NATO są działaniami realizowanymi przez wielonarodowe siły połączone, czyli prowadzone są w układzie wielonarodowym, obejmującym nie tylko państwa członkowskie NATO¹. Jednak to Sojusz odgrywa szczególną rolę w planowaniu, organizowaniu i prowadzeniu takich działań ze względu na zapewnienie środków finansowych, udostępnienie infrastruktury, zor-

¹ J. Kręcikij, M. Strzoda, J. Trembecki, *Założenia teoretyczne wielonarodowej operacji połączonej*, AON, Warszawa 2000.

ganizowanie systemu dowodzenia i oczywiście wydzielenie wojsk¹. Wynika to także z przyjętego sposobu zorganizowania dowództw takich sił (w terminologii Sojuszu jest to *Combined Joint Task Force Headquarters* – CJTF HQ). Budowane są one na bazie pokojowej struktury NATO z tzw. dowództw macierzystych (ang. *Parent Headquarters*), którymi są dowództwa regionalne Sojuszu². Podczas planowania operacji wsparcia pokoju stosowane są procedury przygotowane i sprawdzone w działaniach sojuszniczych sił połączonych (ang. *Allied Joint Forces* – AJF). Planowanie działań połączonych reguluje kilka publikacji sojuszniczych, w tym zwłaszcza:

- *AJP-01(B) Allied Joint Doctrine (Doktryna sojuszniczych działań połączonych)*,
- *AJP-3 Allied Joint Operations (Sojusznicze działania połączone)*,
- *Guidelines for Operational Planning (Wytyczne do planowania działań połączonych)*.

Na podstawie powyższych dokumentów można stwierdzić, że planowanie operacji wsparcia pokoju w etapie przygotowania operacji obejmuje:

1. Wydanie dyrektywy wstępnej, która powinna zawierać identyfikację planu (jego rodzaj, strukturę), określenie celu operacji i sposobu jej realizacji, tzn. określenie rodzaju operacji wsparcia pokoju.

2. Opracowanie innych niezbędnych dokumentów, na podstawie których rozpoczyna się planowanie. Jak wspomniano wcześniej, będzie to również współdziałanie w tworzeniu dokumentów opracowywanych przez inne organizacje zaangażowane w rozwiązywaniu konfliktu, np. dokumentów ONZ (w tym rezolucje Rady Bezpieczeństwa), lub innej organizacji międzynarodowej, która udzielając mandatu, zdecydowała o podjęciu działania w celu zażegnania kryzysu. Należy jednak zaznaczyć, że proces planistyczny w NATO najczęściej przebiega równoległe z podejmowaniem decyzji przez Radę Bezpieczeństwa ONZ.

3. Określenie zadań realizowanych przez komponent militarny w trakcie operacji i dobranie do nich odpowiedniej struktury sił, które wezmą udział w operacji. Wielkość sił uzależniona będzie od:

- mandatu operacji,
- rodzaju operacji wsparcia pokoju,
- wielkości rejonu działania,
- rodzaju wsparcia logistycznego, jakie będzie mogło być zapewnione,
- sytuacji operacyjnej w rejonie konfliktu i rejonie operacji, którą tworzy szereg oświadczeń odnoszących się do: rezolucji RB, decyzji NAC, zadań wynikających z podpisanego przez strony konfliktu planu pokojowego itp.,

¹ Przykładem roli, jaką NATO odgrywa w prowadzeniu operacji wsparcia pokoju, jest powołanie wielonarodowych sił połączonych do prowadzenia operacji na terenie byłej Jugosławii – IFOR/SFOR oraz KFOR.

² J. Kręcikij, M. Strzoda, J. Trembecki, *Struktury organizacyjne dowództw wielonarodowych sił połączonych*, AON, Warszawa 2001, s. 127–130.

- formalnej zgody stron konfliktu (nie jest ona wymagana w przypadku operacji wymuszania pokoju),
- oceny środowiska prowadzenia operacji wsparcia pokoju (w tym oceny potencjalnych zagrożeń, rodzaju linii komunikacyjnych, terenu, elastyczności transportu logistycznego itp.).

4. Właściwe uzgodnienia prawne, czyli przyjęcie umowy o statusie sił zbrojnych (ang. *Status of Force Agreements* – SOFA) wysyłanych na terytorium innego państwa będącego stroną takiej umowy. Umowa ta tworzy podstawy prawne do rozwinięcia sił w rejonie konfliktu, nadaje status dyplomatyczny tym siłom oraz określa ich relacje z siłami stron konfliktu i z organizacjami cywilnymi działającymi w tym samym terenie. Status sił nadaje też takie elementy prawne jak status żandarmerii czy uwarunkowania prawne realizowania zadań przez siły wsparcia pokoju.

5. Zasady użycia siły (ROE) stanowią podstawowy zbiór przepisów określających kto, jak i w jakich warunkach może użyć siły w rejonie konfliktu. Są ustalane oddzielnie dla każdej operacji wsparcia pokoju, mogą również ulegać zmianie w trakcie jej realizacji. ROE definiują pojęcie użycia siły oraz określają warunki, w których siły wsparcia pokoju mogą użyć środków przymusu w stosunku do stron naruszających zawarte porozumienie.

6. Rodzaj operacji wsparcia pokoju zapisany w dokumencie wręczanym dowódcy operacji i akceptowanym przez jego przełożonych oraz przez Radę Bezpieczeństwa. Wydaje się w tym przypadku tzw. oświadczenie na temat operacji, określające zakres głównych zadań dowódcy i warunków ich realizacji.

7. Sposób realizacji operacji przedstawiony w formie graficznej na mapie i przy użyciu technik komputerowych. Jest to ważne, bowiem główny dokument zawarcia porozumienia pokojowego między stronami konfliktu także jest nakreślony na mapie, a dokument ten często określa przebieg linii rozdzielenia stron, przebieg strefy buforowej, przebieg linii wycofania sił stron konfliktu itp. Oba te graficzne dokumenty muszą być takie same.

8. Zabezpieczenie logistyczne operacji.

9. Dowodzenie i łączność.

Jak zaznaczono wcześniej, po określeniu celu operacji i zdefiniowaniu zadań dla komponentu wojskowego, czyli sił wsparcia pokoju, następnym etapem planowania będzie dobór sił do realizacji tychże zadań.

Podstawowymi elementami **komponentu lądowego** są dobrze zorganizowane i wyposażone bataliony narodowe, wyszkolone i przygotowane do realizacji skomplikowanych zadań w trakcie operacji wspierania pokoju¹. Są lekko uzbrojone, mobilne, mają jednak wszelkie możliwości utrzymania rejonów odpowiedzialności. Do ich zadań należy stałe manifestowanie swej obecności w rejonie konfliktu, obserwowanie naruszeń porozumień pokojowych przez strony konfliktu, przeprowadzanie kontroli i prowadzenie patroli. W skład komponentu lądowego mogą także wchodzić następujące jednostki:

¹ Por. załącznik 1 – Zadania realizowane przez polski batalion w trakcie VII zmiany SFOR zgodnie z rozkazem operacyjnym nr 9.

– jednostki rozpoznawcze czołgów – wykorzystywane do rozpoznania dróg, szlaków i innych ciągów komunikacyjnych, zajmowania rejonów kluczowych i prowadzenia rekonesansów;

– pododdziały inżynieryjno-saperskie, realizujące zadania istotne zarówno dla operacji wsparcia pokoju, jak i społeczeństw dotkniętych konfliktem, np. rozmianowanie terenu, rozbudowa terenu, przygotowanie przepraw, naprawa i budowa dróg, mostów;

– żandarmeria – odpowiedzialna nie tylko za prewencyjne zabezpieczenie porządku i przestrzeganie prawa, lecz także wszelkie działania zabezpieczające siły pokojowe przed zagrożeniami ze strony lokalnej policji oraz łamaniem prawa przez władze lokalne wobec żołnierzy i personelu operacji. Swą obecnością żandarmeria powstrzymuje również negatywne zachowania miejscowej ludności i grup przestępczych przeciwko uczestnikom operacji;

– siły specjalne – zajmujące się służbą łącznikową, rozpoznaniem, ocenianiem i analizowaniem sytuacji operacyjnej.

Skład komponentu lądowego może ulegać modyfikacjom i zmianom w zależności od potrzeb operacji oraz przewidywanych czy też powstałych zagrożeń. Może zatem zostać poszerzony o jednostki rozpoznania i usuwania skażeń, specjalistyczne jednostki logistyczne, np. szpitale, oraz inne jednostki w zależności od potrzeb.

Komponent lotniczy realizuje zadania wynikające zarówno z mandatu operacji, np. utworzenie i utrzymanie strefy zakazu lotów, jak też zadania na rzecz pozostałych komponentów, tzn. udzielenie wsparcia oraz świadczenie usług transportowych.

Komponent morski, podobnie jak komponent lotniczy, realizuje zarówno zadania wynikające z mandatu operacji, np. przestrzeganie sankcji na handel bronią i dokonywanie kontroli morskich linii handlowych kraju objętego sankcjami, jak i zadania na rzecz pozostałych komponentów, w tym przede wszystkim zadania transportowe.

Jednym z elementów mających wpływ na wielkość i skład sił wsparcia pokoju jest rejon operacji. Z tego też względu niezwykle istotnym czynnikiem jest precyzyjne określenie i ocena rejonu operacji wsparcia pokoju.

Określenie rejonu operacji (tak jak w przypadku operacji na terenie byłej Jugosławii) lub tylko rejonu strefy buforowej (tak jak w przypadku operacji pokojowych ONZ realizowanych na Bliskim Wschodzie, np. w Syrii czy Libanie), a także wyznaczenie rejonu ochronnego (tak jak w przypadku operacji UNPROFOR) jest ważne ze względu na stopień swobody poruszania się uczestników operacji. Zakłada się, że elementem najmniejszym, a zarazem położonym najbardziej centralnie na obszarze operacji jest strefa buforowa. Służy ona rozdzieleniu zwaśnionych stron lub jako rejon ochrony może służyć oddzieleniu najbardziej zniszczonych lub też spornych terenów. Swoboda poruszania sił wsparcia pokoju jest największa w tej właśnie strefie. Swoboda poruszania się maleje w miarę oddalania się od strefy buforowej. W rejonie operacji, przyległym bezpośrednio do strefy buforowej

i obejmującym swym terytorium zakres zadań zewnętrznych (patrolowanie, służba łącznikowa, zabezpieczenie logistyczne itp.), obowiązują ograniczenia związane z zakazem poruszania się bez określonego zadania. Rejon misji jest najbardziej zewnętrznym terenem przyległym do rejonu operacji. Może swym zasięgiem obejmować państwa sąsiadujące ze stronami konfliktu. Obejmuje każdy obszar, w którym odbywa się jakakolwiek działalność służbowa operacji. Jednakże swoboda poruszania się jest tam najbardziej ograniczona. Pobyt w tym rejonie wymaga określonych dokumentów, aprobowanych zarówno przez dowództwo, jak i władze lokalne stron konfliktów lub państw sąsiednich.

Przeprowadzając podczas planowania ocenę rejonu operacji, należy brać pod uwagę:

- ukształtowanie terenu,
- warunki klimatyczne,
- zniszczenie środowiska dokonane w trakcie konfliktu,
- poziom skażenia środowiska, zwłaszcza środkami biologicznymi, chemicznymi, radioaktywnymi,
- zanieczyszczenie wód oraz ich jakość,
- stan sieci transportowej: dróg, tras kolejowych, kanałów i innych,
- stan zagrożenia minowego, łącznie z planami pól minowych, rodzaje min pułapek używanych w tym rejonie¹,
- stan wodociągów, sieci elektrycznych,
- skład ludnościowy, grupy etniczne, religijne i inne podziały społeczne, problemy socjalne. Informacje te są szczególnie ważne ze względu na przyszłe kontakty z ludnością cywilną,
- istniejące struktury władzy.

Analizuje się też i ocenia sytuację. Nie należy zapominać tu o historii państw stron konfliktu, jak również historii samego konfliktu. Na przykład przed wojną w Zatoce Perskiej operacyjne siły sprzymierzone analizowały historię konfliktów na Bliskim Wschodzie i w rejonie Iraku od epoki napoleońskiej.

Powyższe przedsięwzięcia planistyczne, zwłaszcza te odnoszące się do przygotowania map oraz informacji na nich zawartych, wykonuje na potrzeby sił operacyjnych służba geograficzna. Do jej obowiązków należy przygotowanie i przekazanie do wszystkich dowództw tych samych spójnych danych w celu jednolitego planowania, przygotowania i prowadzenia operacji w czasie pokoju, w czasie kryzysu i w trakcie trwania konfliktu. W dowództwie operacji za powyższe zadania odpowiada szef służby geograficznej. Służba ta odpowiada również za przekazanie wszelkich danych o terenie (TERA), a także za geograficzny system informacyjny (GIS), wszelkie informacje taktyczne (TACIPRINT) i doradztwo geograficzne. Dla zapewnienia działalności w powyższym zakresie konieczne jest funkcjonowanie

¹ Różne kultury mają swoje specyficzne, charakterystyczne miny pułapki. Na przykład w Jugosławii była to tzw. szklanka, czyli granat ręczny, odbezpieczony i umieszczony w szklance stojącej na górnej krawędzi drzwi. W Kambodży najbardziej charakterystyczne były wszelkie zastrzone kije bambusowe, wystrzeliwane w kierunku osoby, która potknęła się o ich zaczepek.

pionu geograficznego (kartograficznego) oraz magazynu map. Funkcjonowanie tego zespołu powoduje, że siły lądowe, morskie i powietrzne, korzystając z materiałów tego pionu, są zdolne do racjonalnego planowania, przemieszczania się, przygotowania i prowadzenia operacji w ich rejonie odpowiedzialności.

Służba geograficzna zapewnia mapy, jeśli to konieczne to również mapy lokalne. Zajmuje się także opracowywaniem specjalnych meldunków operacyjnych (GEOSITREP). Raporty takie wysyła się łącznie z raportami o sytuacji operacyjnej za dany okres.

Z powyższej analizy widać, jak duże znaczenie ma ocena geopolityczna i znajomość realiów terenu, na którym wprowadza się siły do realizacji operacji wsparcia pokoju. Informacje te są szczególnie istotne podczas planowania operacji.

W celu ukazania ważności oceny warunków terenowych dla doboru sił i ich wyposażenia w załączniku 2 zamieszczono charakterystykę obszaru odpowiedzialności polskiego batalionu, realizującego zadania w siłach SFOR.

4.3.2. Wejście sił wsparcia pokoju i przeprowadzenie operacji

Etap ten jest niezwykle ważny dla powodzenia całości operacji. Główne zadanie polega na tym, żeby siły wsparcia pokoju przemieścić w odpowiednie rejon odpowiedzialności natychmiast po zakończeniu rozpoznania oraz dokonaniu przeglądu przygotowania sił, realizowanego przed przemieszczeniem i po zaakceptowaniu planu operacji. Szybkie i sprawne przemieszczenie zmniejsza szansę zasadniczych zmian w rejonach operacji od czasu ich wyznaczenia i rozpoznania, a jednocześnie zwiększa wiarygodność tychże sił co do skuteczności ich działania. Odpowiedź na pytanie, kiedy siły wspierające pokój powinny zostać przemieszczone, jest tylko jedna – „jak najszybciej”. Rozwinięcie zgodnie z planem całości sił w rejonie operacji powinno zapewnić realizację kolejnych faz operacji i osiągnięcie jej poszczególnych celów. W etapie tym, w zależności od celów i charakteru operacji, mogą wystąpić różne fazy. Na przykład w operacji IFOR na terenie Bośni i Hercegowiny można wyróżnić cztery fazy w etapie rozwinięcia i realizacji zadania (zaznaczyć jednak należy, że faza czwarta jest kontynuowana i siły realizujące w niej zadania mogą wydzielać kolejne fazy w zależności od potrzeb):

- 1) wejście sił wsparcia pokoju w rejon operacji,
- 2) stworzenie warunków stabilizacji w rejonie operacji,
- 3) przygotowanie i przeprowadzenie wyborów,
- 4) kontynuowanie osiągnięcia stabilizacji.

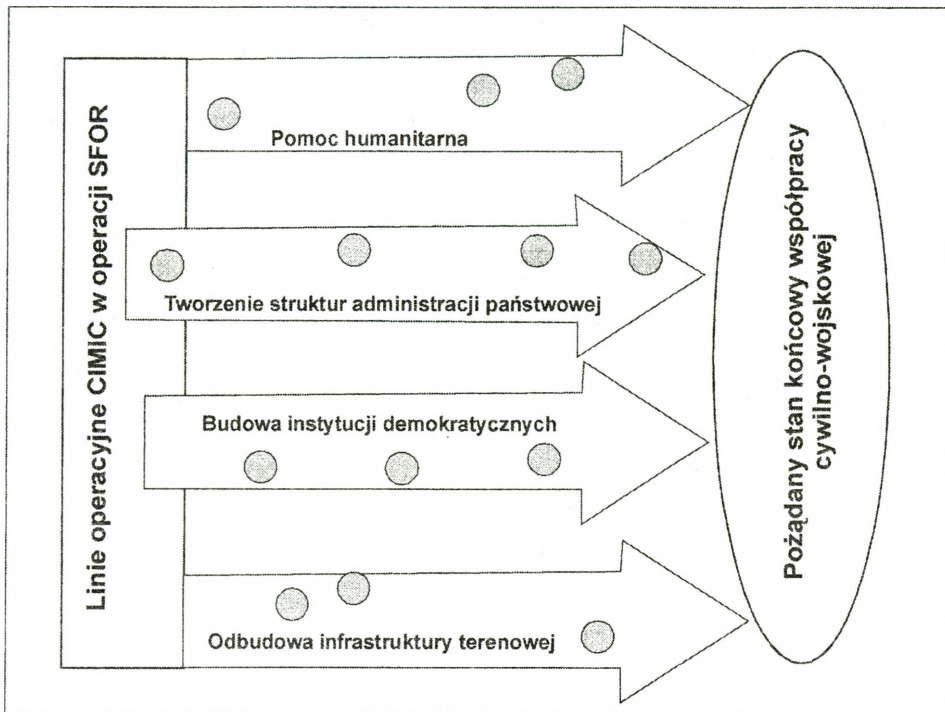
Każda z tych faz ze względu na swoją specyfikę wymagała oddzielnego podejścia podczas formułowania zarówno celów, jak i zadań, ale jednocześnie wymagała spojrzenia na całość operacji i wszystkich jej uczestników. Przykładem może być chociażby sposób, w jaki sformułowano środki ciężkości i punkty decydujące. Nie tylko nie odnosiły się one do całego etapu, ale wręcz były określone oddzielnie dla każdej z faz tego etapu (tabela 4.1).

Tabela 4.1. Punkty decydujące i środki ciężkości przyjęte w trakcie realizacji operacji IFOR

Nazwa fazy	Punkty decydujące	Środki ciężkości
Wejście sił wsparcia pokoju w rejon operacji	<ul style="list-style-type: none"> – bezpieczeństwo sił wsparcia pokoju, – podstawy prawne operacji wsparcia pokoju (<i>w tym przede wszystkim dokumenty międzynarodowe stanowiące o statusie sił wsparcia pokoju w rejonie operacji</i>), – opanowanie rejonu kluczowego – Brcko i tzw. Posavina Corridor, – zaangażowanie stron konfliktu. 	W tym etapie nie określono środka ciężkości
Stworzenie warunków stabilizacji w rejonie operacji	<ul style="list-style-type: none"> – stworzenie sił lokalnej policji, – wprowadzenie i współdziałanie z Międzynarodowymi Siłami Policji, – wybory, – migracja uchodźców przez punkty kontrolne, – postawa i nastawienie poszczególnych społeczeństw. 	Odbiór przez strony konfliktu wykonania zadań przez siły IFOR.
Przygotowania i przeprowadzenie wyborów	<ul style="list-style-type: none"> – liderzy poszczególnych społeczności, – migracje poszczególnych społeczności w trakcie wyborów, – bezpieczeństwo wszystkich zaangażowanych w przeprowadzanie wyborów, 	Wpływ miejscowych liderów na poszczególne grupy społeczeństw.
Kontynuowanie osiągnięcia stabilizacji	<ul style="list-style-type: none"> – działalność organizacji międzynarodowych, – postawa poszczególnych liderów politycznych, – działalność organizacji humanitarnych, – działalność policji Republiki Serbskiej, – istnienie i działalność liderów i organizacji paramilitarnych. 	Powszechny udział w działaniach propaństwowych (rozbudzenie świadomości obywatelskiej).

Źródło: F. Zachar, *Decisive Points in Stability and Support Operations*, Fort Leavenworth (Kansas) 1999.

Osiągnięcie celów poszczególnych faz operacji, a nawet wyznaczonych punktów decydujących, wymaga od komponentu wojskowego i jego dowódców współpracy z organizacjami wchodzącymi w skład komponentu cywilnego. Z tego też względu przedstawione na początku rozdziału podstawowe linie operacyjne operacji wsparcia pokoju, czyli linię operacyjną komponentu cywilnego i linię operacyjną komponentu wojskowego, musi coś spajać w całość. Tym elementem łączącym jest linia operacyjna współpracy cywilno-wojskowej (ang. *Civil-Military Co-operation* – CIMIC), która przebiega na granicy działalności obu komponentów. Oczywiście również w działalności samego CIMIC można wyróżnić linie operacyjne, których analiza pozwoli na określenie roli tej działalności w osiąganiu celów nakreślonych przez dowódców (linie operacyjne CIMIC w operacji SFOR przedstawiono na rysunku 4.2). Ważność tę podkreśla między innymi dobór punktów decydujących i środków ciężkości przedstawionych w tabeli 4.1. Otóż praktycznie tylko kilka z nich dotyczy działalności „czysto” wojskowej, np. opanowanie terenu kluczowego, pozostałe natomiast dotyczą realizacji zadań we współdziałaniu z różnymi elementami komponentu cywilnego lub przedstawicielami społeczności lokalnej.

Rys. 4.2. Przykład linii operacyjnych działalności zespołów CIMIC w operacji SFOR

Powyższy zakres zadań oraz różnorodność elementów współdziałających w ich wykonaniu wymaga w związku z tym niezwykle dokładnego i precyzyjnego zaplanowania. Jak wynika z przeprowadzonych operacji, równie istotnym elementem w osiągnięciu celu operacji jest przełożenie celów strategicznych na cele operacyjne i taktyczne. Niezwykle ważne jest doprowadzenie do pełnego ich zrozumienia przez dowódców wszystkich poziomów dowodzenia, gdyż w przypadku operacji wsparcia pokoju, która prowadzona jest najczęściej w bardzo delikatnym i kruchym środowisku, błąd popełniony na szczeblu taktycznym może podważyć zaufanie do wiarygodności i bezstronności sił wsparcia pokoju. W konsekwencji mieć niezwykle istotne znaczenie dla powodzenia całości operacji.

4.3.3. Zakończenie operacji i przegrupowanie do rejonów wyjściowych

Decyzję o zakończeniu operacji wsparcia pokoju podejmuje Rada Północnoatlantycka na podstawie politycznych i wojskowych ocen osiągnięcia celu, który najczęściej określony jest w pożądanym stanie końcowym operacji. Ogólnie rzecz ujmując, za cel stawia się „stworzenie warunków w rejonie konfliktu do pokojowego współistnienia i rozwiązywania sporów przez zwaśnione strony”¹. Decyzja ta może również zapaść w przypadku utraty przez społeczność międzynarodową

¹ G. Reilly, *Peace Operations: A Mission Essential Task?*, Fort Leavenworth (Kansas) 1999.

możliwości dalszego kontynuowania operacji i w związku z tym braku legitymizacji dla sił realizujących operację. Przykładem może być wycofanie się sił UNPROFOR z terenów Bośni i Hercegowiny pomimo nieosiągnięcia zakładanych celów tej operacji. Choć etap ten jest integralną częścią planu operacji, to jednak ze względu na czasami odległą perspektywę czasową, a często również zmianę środowiska, powinien zostać poprzedzony szczegółowym zaplanowaniem wyjścia sił z rejonów operacji. Plan ten, bez względu na warunki wyjścia sił z rejonu operacji, powinien między innymi uwzględniać:

- konieczność zapewnienia bezpieczeństwa dla całości sił realizujących zadanie w tym przede wszystkim dla komponentu cywilnego,
- możliwość wystąpienia masowych migracji ludności,
- warunki i sposób przekazania zajmowanej infrastruktury i używanego sprzętu.

Etap ten również ma wiele newralgicznych punktów, do którym można zaliczyć między innymi presję wywieraną przez strony konfliktu, a także państwa zaangażowane w jego rozwiązanie w przypadku osiągnięcia stabilizacji w rejonie. Presja ta dotyczyć będzie wycofania sił wsparcia pokoju z rejonu operacji, co z jednej strony umożliwiłoby zachowanie osiągniętego przez strony konfliktu status quo, a z drugiej – obniżenie kosztów funkcjonowania tychże sił przez organizacje i państwa je desygnujące. Dlatego też niezwykle ważna jest obiektywna ocena osiągniętych rezultatów operacji. Wyjście sił wsparcia pokoju może następować w sposób bardzo powolny, adekwatny do osiągniętej stabilizacji w rejonie. Ponownie przykładem może być operacja IFOR/SFOR. Początkowo, w 1995 roku, brało w niej udział około 60 tysięcy żołnierzy, a w 2000 roku ich liczbę ograniczono do około 22 tysięcy.

W związku z tym, że etap zakończenia operacji i przegrupowania sił planowany jest na styku NATO – państwo desygnujące daną jednostkę (NATO odpowiada za wszystkie przemieszczenia w ramach rejonu odpowiedzialności, odpowiedzialność narodowa dotyczy natomiast przemieszczenia danej jednostki do kraju), należy w trakcie planowania precyzyjnie i szczegółowo określić zakres odpowiedzialności.

Podsumowując powyższy rozdział należy stwierdzić, że złożoność komponentu wojskowego oraz zadań realizowanych w operacjach wsparcia pokoju, jak również różnorodność samych operacji wsparcia pokoju wymaga zaangażowania w proces planowania specjalistów nie tylko z wojskowych, ale także z cywilnych dziedzin.

Specyfika środowiska realizacji operacji wsparcia pokoju wymaga ponadto szerszego ujęcia tej tematyki zarówno w procesie doskonalenia kadry, jak i edukacji społeczeństwa, gdyż tylko wtedy będzie możliwe stałe zaangażowanie społeczności międzynarodowej nie tylko w gaszenie powstałych konfliktów, ale również w ich rozwiązywanie, zanim przerodzą się w działania wojskowe.

5. UWARUNKOWANIA STOSOWANIA SIŁY MILITARNEJ W OPERACJACH WSPARCIA POKOJU

5.1. Reguły podjęcia działań przy użyciu siły w operacjach wsparcia pokoju

Stosowanie siły w ramach operacji wsparcia pokoju, rozumianych jako akcje polegające na demonstracjach, blokadach i innych operacjach sił zbrojnych (operacjach sił połączonych lub operacjach sił lądowych, morskich, powietrznych lub specjalnych) państw członkowskich NATO, wiąże się z użyciem międzynarodowych sił wojskowych. Siły te tworzone są doraźnie z pododdziałów i oddziałów wybranych państw członkowskich NATO¹ (oraz jednostek innych państw niebędących członkami NATO, jeżeli państwa te czynnie uczestniczą w operacji) do realizacji ściśle określonych celów politycznych i wojskowych. Jednocześnie siły te podczas realizacji powierzonej im misji, w czasie wykonywania zadań zobowiązane są do przestrzegania i postępowania zgodnie z opracowanymi dla danej operacji zasadami użycia siły (*rules of engagement* – ROE).

Współczesny system procedur stosowania siły obowiązujący żołnierzy w operacjach wsparcia pokoju zapoczątkowany został precedensem ustanowionym podczas działań sił wojskowych podjętych na mocy postanowień mandatu ONZ w czasie wojny koreańskiej. Podczas kampanii powietrznej prowadzonej nad Koreą Północną przez siły powietrzne Stanów Zjednoczonych w 1950 r. gen. MacArthur otrzymał rozkaz, w myśl którego amerykańskie myśliwce nie mogły wkrazać w przestrzeń powietrzną Chin ani niszczyć Suiho Dam po stronie Korei Północnej wzdłuż rzeki Yalu River. To klasyczny przykład zastosowania ROE, gdyż z powodu przyjętej polityki, ograniczeń prawnych i sposobu prowadzenia działań militarnych ograniczono użycie siły, które w warunkach prowadzenia wojny byłoby zgodne z prawem konfliktów zbrojnych².

Termin „reguły podjęcia działań przy użyciu siły” jest trudny do zdefiniowania zarówno w szerokim, jak i wąskim znaczeniu. Według profesora D.P. O’Conella, powstało ono w latach 60. na Maltcie, a upowszechniło się podczas wojny w Wiet-

¹ Udział sił wojskowych państw członkowskich NATO w operacji wsparcia pokoju nie jest obligatoryjny, jak w przypadku operacji realizowanych zgodnie z art. 5 *Traktatu waszyngtońskiego*, niemniej decyzja o udziale sił wojskowych NATO podejmowana jest przy zachowaniu zasady konsensu.

² *Brief for the Commits of The Inquiry into the Deployment of The Canadian Forces to Somalia. The use of Force and Rules of Engagement*, article 1, Part II-JAG Newsletter styczeń–czerwiec 1995, s. 9.

namie¹. Obecnie we wszystkich operacjach wsparcia pokoju obowiązuje system reguł podjęcia działań przy użyciu siły (tłumaczony również jako procedury zastosowania siły na szczeblach strategiczno-operacyjnych i użycia broni na szczeblu taktycznym), będący jednym z podstawowych obowiązków nałożonych na dowódców i żołnierzy.

Procedury użycia siły, do użycia broni włącznie, są podstawowym dokumentem opracowywanym dla każdej operacji pokojowej (w tym operacji wsparcia pokoju) prowadzonej z mandatu ONZ zarówno pod flagą ONZ, jak i przez koalicje państw czy też inną organizację. ROE spełniają funkcję mechanizmu kontrolnego w zakresie nadzoru nad użyciem siły przez żołnierzy sił pokojowych. Szczególne znaczenia nabiera ten dokument w operacjach prowadzonych zgodnie z postanowieniami rozdziału VII *Karty NZ*. W związku z tym, że każda operacja wsparcia pokoju realizowana jest w innych uwarunkowaniach, a siły pokojowe działające w terenie tworzone są z kontyngentów różnych państw, nie można mówić o jednolitym dokumencie stworzonym jednorazowo i obowiązującym we wszystkich siłach pokojowych obecnie prowadzonych operacji. Dla każdej operacji opracowuje się odrębne ROE, obowiązujące wyłącznie w ramach tej jednej operacji. Na postanowienia zawarte w ROE mają wpływ między innymi:

- przyjęta przez RB ONZ rezolucja powołująca siły pokojowe,
- mandat sił pokojowych,
- statut sił pokojowych, określony w ramach SOFA (SOMA),
- obowiązujące postanowienia prawa międzynarodowego (międzynarodowego prawa humanitarnego, prawa wojennego),
- dokumenty normatywne NATO,
- postanowienia prawa wewnętrznego (w zakresie użycia siły, w tym do użycia broni) państw delegujących narodowe kontyngenty wojskowe do składu siły pokojowych,
- *Konwencja dotycząca ochrony personelu organizacji międzynarodowych i osób stowarzyszonych*²,
- inne dokumenty ONZ³,
- plan prowadzenia operacji,
- inne umowy i traktaty międzynarodowe.

W praktyce tworzenia i stosowania ROE przez siły pokojowe punktem zwrotnym były operacje prowadzone z upoważnienia ONZ przez koalicję państw w Kuwejcie w 1991 r. oraz operacje w Somalii (UNOSOM I, UNITAF, UNOSOM II),

¹ A. Makowski, M. Ilnicki, *Wojna na morzu we współczesnym prawie międzynarodowym*, Wyd. A. Marszałek, Warszawa-Toruń 1996, s. 25.

² *Convention on the safety of United Nations and Associated Person*. Obowiązuje od 15 stycznia 1999 roku. Zob. A. Roberts, R. Guelff, *Document of the laws of war*, Oxford University Press, New York 2000, s. 623-638.

³ *Biuletyn Sekretarza Generalnego ONZ (UN Secretary-General's Bulletin on Observance of United Nations Forces of International Humanitarian Law)*. Zob. tamże, s. 721-730.

jak również operacja UNPROFOR¹ na terenach byłej Jugosławii. Operacje te ujawniły zasadnicze aspekty związane z problematyką użycia siły w ramach działań pokojowych², a mianowicie:

1. Jak należy rozumieć i stosować w praktyce prawo użycia siły (do użycia broni włącznie) w obronie własnej (wyprowadzane z art. 51 *Karty NZ*)?

2. Jakimi zasadami oraz uregulowaniami prawnymi należy się kierować podczas opracowywania zasad użycia siły?

3. Jak przełożyć na język praktyki operacyjnej zasady użycia siły?

4. Jaki winien być zakres uprawnień dowódców co do użycia siły przez żołnierzy sił pokojowych?

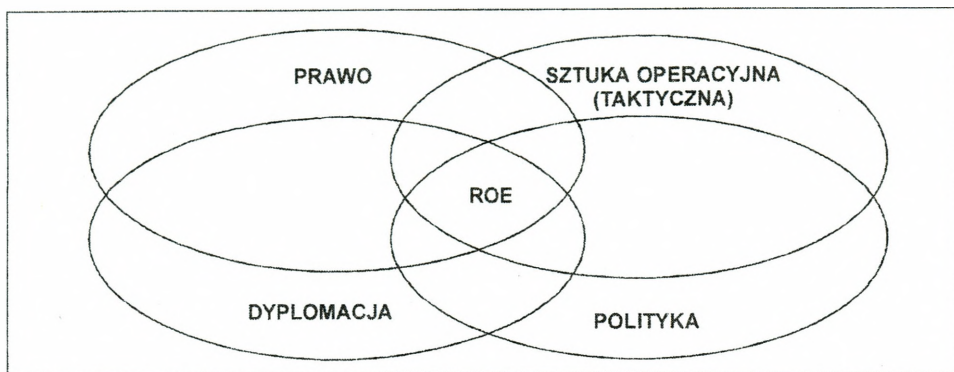
Wykorzystując doświadczenia zdobyte w minionych operacjach pokojowych, w NATO traktuje się opracowanie tego dokumentu i ścisłe stosowanie postanowień w nim zawartych za jeden z priorytetów podczas prowadzenia działań przez siły wojskowe w operacjach wsparcia pokoju. Filozofia rozumienia ROE zbliżona jest do rozwiązań przyjętych w Stanach Zjednoczonych, niemniej nie jest z nimi tożsama. Istota ROE sprowadza się do zastosowania środków, za pomocą których rozkazy operacyjne oraz ograniczenia narzucone przez prawo międzynarodowe są zintegrowane w jeden zestaw instrukcji dla dowódców i żołnierzy biorących udział w operacji wsparcia pokoju.

W tym sensie ROE mogą w danym momencie obejmować pełen zakres legalnie dozwolonych działań. Należy przy tym podkreślić, że zasady użycia siły mogą być ogłaszane i uzupełniane w zależności od zaistniałej sytuacji. „Jakkolwiek określenie ROE pojawiło się w latach 60., to nie występuje ono w żadnej konwencji międzynarodowej. Można jednak przyjąć, że założenia koncepcji ROE pojawiły się w art. 1 *IV Konwencji haskiej z 1907 r.*, dotyczącej praw i zwyczajów wojny lądowej”³.

¹ Wspierając operację pokojową ONZ UNPROFOR, Sojusz po raz pierwszy w swojej historii uczestniczył w operacji prowadzonej na podstawie mandatu RB ONZ, poza obszarem strategicznym NATO oraz udostępnił swoje środki i infrastrukturę do realizacji operacji peacekeeping, peace enforcement i wymuszania przestrzegania sankcji nałożonych przez RB ONZ. Decyzja ta została potwierdzona 17 grudnia 1992 roku w Brukseli podczas spotkania Rady Północnoatlantyckiej.

² W operacjach UNOSOM I, UNITAF oraz UNOSOM II doszło do nadużyć w zakresie stosowania siły i broni przez żołnierzy sił pokojowych, a jednocześnie w 1993 roku 202 żołnierzy sił pokojowych ONZ zostało zabitych podczas wykonywania zadań operacyjnych. W ramach wsparcia żołnierzy UNPROFOR przez siły NATO ujawniło się wiele problemów związanych z procedurami dowodzenia (szczególnie w przypadku podejmowania decyzji o użyciu siły w związku z przyjętą podwójną procedurą tzw. dual arrangement, czyli równoczesną zgodą SG ONZ i organów dowodzenia NATO na użycie siły).

³ A. Makowski, M. Ilnicki, wyd. cyt., s. 28.

Rys. 5.1. Czynniki wpływające na określenie zasad użycia siły

5.2. ROE w NATO

W dokumentach¹ NATO reguły podjęcia działań przy użyciu siły definiowane są jako zbiór norm, zasad i przepisów, w których Rada Północnoatlantycka lub Komitet Planowania Obronnego wskazują polityczne kierunki prowadzenia operacji wojskowych, określają uprawnienia dla dowódców wszystkich szczebli lub ograniczenia użycia siły. Celem ROE jest zapewnienie, że użycie siły jest kontrolowane i obwarowane ściśle określonymi ograniczeniami podczas prowadzenia powierzonych misji. Proces przełożenia celów politycznych w taktyczne instrukcje i rozkazy dla żołnierzy wojsk lądowych, marynarki i sił powietrznych wymaga od dowódców Sojuszu na wszystkich poziomach dowodzenia prowadzenia rozważnej oceny sytuacji. Odpowiedzialność za przygotowanie ROE spoczywa na komórkach planistycznych i operacyjnych (dla przykładu J3/J5) przy współudziale doradców prawnych (ang. *legal advisers*). Zasady użycia siły stanowią załącznik do rozkazu operacyjnego². Źródłami prawnymi stanowiącymi fundament opracowania ROE w ramach Sojuszu są:

- prawo międzynarodowe (w tym szczególnie konwencje haskie i genewskie wraz z protokołami dodatkowymi),
- podstawowe zasady prawne: konieczności i proporcjonalności użycia siły,
- koncepcja użycia siły w obronie własnej oraz w wypadku zagrożenia nieuniknionym atakiem.

¹ Obecnie obowiązującymi dokumentami stanowiącymi wykładnię ROE są: MC 362 (*NATO Joint Combined ROE Reference Document*), MC 64/7 (*NATO Precautionary System*), MC 66/1 (*Authority & Guidance to MNCs on Air Defence Rules of Engagement*), MC 192/2 (*Authority & Guidance to MNCs on Maritime & Air Defence ROE*), MC 193 (*ACE Mobile Force (Land) ROE*), *Tri-MNC ROE System 1998* oraz *Bi-S.C. Functional Planning Guide (FPG) for ROE*.

² Przykładowy dokument ilustrujący zasady użycia broni i siły wojskowej stosowane przez żołnierzy sił stabilizujących SFOR zamieszczono w załączniku 3.

W swej treści ROE muszą być zgodne z prawem międzynarodowym, mandatem politycznym misji powierzonej do realizacji siłom Sojuszu, polityką narodową państw Sojuszu i ich prawem wewnętrznym. Ostatecznie są prezentowane do zatwierdzenia przez Komitet Wojskowy Sojuszu, a w przypadku planu alternatywnego lub operacyjnego przez Radę Północnoatlantycką lub Komitet Planowania Obronnego. Stosowanie ROE przez siły pokojowe Sojuszu zdeterminowane jest przez uwarunkowania polityczno-wojskowe i prawne. Do zasadniczych warunków polityczno-wojskowych należy zaliczyć:

- unormowania dotyczące zaangażowania się Sojuszu w sytuację kryzysową,
- zarządzanie zasięgiem konfliktu,
- kontrolę wyjścia i zakończenie zaangażowania się sił Sojuszu w sytuację kryzysową.

W siłach lądowych Sojuszu należy wyróżnić trzy poziomy ujęcia ROE:

1. Strategiczny – szeroki przewodnik dla wojsk, zawierający:

- ograniczenia mandatowe,
- ograniczenia przyjętych postanowień (porozumień).

2. Operacyjny – przewodnik dla dowódców, zawierający informacje o:

- rodzaju broni możliwym do zastosowania,
- zakresie użycia siły.

3. Taktyczny – wytyczne dowódców dla żołnierzy, określające:

- rodzaj broni do użycia,
- stan gotowości broni do użycia,
- procedury użycia broni (rozkazy do użycia broni).

Dla wypełnienia celów prawnych zasady użycia siły obejmują ograniczenia nałożone na działania dowódców, wynikające zarówno z prawa wewnętrznego, jak i międzynarodowego oraz ze szczególnych uregulowań prawnych. Takimi szczególnymi uregulowaniami prawnymi były rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ, np. rezolucja nr 781 dla operacji „Sky Monitor” prowadzonej przez siły powietrzne NATO, polegającej na kontroli zakazu lotów wojskowych w przestrzeni powietrznej Bośni i Hercegowiny i w konsekwencji przyjęcia rezolucji nr 816, która umożliwiła podjęcie operacji „Deny Flight”, czy rezolucja nr 1031 dla sił IFOR operujących na terenie Bośni i Hercegowiny.

5.3. ROE w wybranych państwach

W literaturze amerykańskiej występują dwie definicje reguł podjęcia działań przy użyciu siły: definicja interobszarowa (odnosząca się do poziomu strategiczno-operacyjnego) oraz praktyczna (odnosząca się do poziomu operacyjno-taktycznego). Ogólnie reguły te są definiowane jako dyrektywy wydane przez kompetentne władze wojskowe w celu uszczegółowienia okoliczności oraz ograniczeń, w ramach których siły marynarki wojennej, wojsk lądowych oraz sił powietrznych podejmą walkę (użyją siły, użyją broni) lub będą ją kontynuować wobec innych

wrogich sił¹. Można powiedzieć, że ROE są środkiem, za pomocą którego władze (dowództwo) narodowe (ang. *National Command Authority* – NAC) i dowództwa operacyjne regulują użycie sił zbrojnych w kontekście prowadzonej polityki, w tym polityki wojskowej, oraz prawa wewnętrznego i międzynarodowego.

W tym kontekście ROE spełniają trzy zasadnicze funkcje:

- przewodnika w zakresie użycia siły, wydanego przez naczelnego organa władzy dla zaangażowanych jednostek wojskowych,
- mechanizmu kontrolnego w czasie przejścia z działań pokojowych do działań wojennych,
- mechanizmu ułatwiającego planowanie.

W wymiarze praktycznym ROE stanowią podstawę uregulowań, które obejmują cele polityki narodowej, wymagania misji powierzonej siłom wojskowym i uregulowania prawne dotyczące użycia siły. Precyzyjnie określone reguły podjęcia działań przy użyciu siły mają zapewnić, że polityka narodowa oraz jej cele znajdują odzwierciedlenie w działaniach operacyjnych dowódców. Szczególnie w okolicznościach, gdy nie jest możliwe utrzymywanie kontaktu z przełożonymi lub wręcz brak jest takiego kontaktu.

W zakresie celów wojskowych ROE służą do:

- określenia parametrów, w ramach których dowódca musi prowadzić działania dla osiągnięcia powierzonych mu misji (zadań);
- regulowania możliwości (potencjału), jakimi dysponuje dowódca, zarówno przez gwarantowanie, jak i zakaz użycia określonego rodzaju broni lub taktyki prowadzonych działań;
- potwierdzenia zakresu misji (zadań) powierzonej do realizacji;
- określenia najwyższego dozwolonego zakresu użycia siły, który nie spowoduje niepożądanego eskalacji działań zbrojnych.

Kanadyjskie rozwiązania doktrynalne dotyczące ROE są efektem doświadczeń i wniosków z wojny w Zatoce Perskiej, doświadczeń z udziału kontyngentu kanadyjskich żołnierzy w składzie sił pokojowych działających w Somalii, na Haiti i w innych operacjach pokojowych². Definiowane są jako dyrektywy i rozkazy odnośnie do użycia siły przez kanadyjskie siły zbrojne w operacjach wewnętrznych i międzynarodowych w czasie pokoju, w okresie zagrożenia i podczas konfliktu zbrojnego. Konstytuują one prawne użycie siły i przeznaczone są do usunięcia postępowania niezgodnego z prawem czy też semantycznie niejednoznacznego,

¹ *Operational law handbook*, The Judge Advocate General's School US Army, Charlottesville (Virginia) 1997, s. 8-1 [tłumaczenie A.J.].

² Na skutek błędów prawnych w opracowaniu ROE, błędów popełnionych w procesie szkolenia żołnierzy co do sposobu ich przestrzegania oraz nadużyć w ich stosowaniu dokonanych przez żołnierzy kanadyjskich podczas operacji w Somalii w 1995 roku rozwiązano między innymi jeden z pułków armii kanadyjskiej oraz polecono przeprowadzenie szczegółowego śledztwa na szczeblu rządowym, którego wynik ogłoszono w specjalnym raporcie opublikowanym w 1997 roku. Podjęto wówczas prace nad opracowaniem narodowej koncepcji zasad użycia siły przez żołnierzy armii kanadyjskiej zarówno podczas konfliktów zbrojnych, jak i podczas działania w składzie sił pokojowych.

które może doprowadzić do naruszenia polityki narodowej przez nieumyślne działania lub nadużycie siły wobec obcych wojsk¹.

Polscy żołnierze działający w składzie międzynarodowych sił pokojowych zobowiązani są do przestrzegania prawa wewnętrznego Rzeczypospolitej Polskiej, a zgodnie z postanowieniami *Konstytucji RP* także do stosowania przepisów prawa międzynarodowego, którego Polska zobowiązała się przestrzegać. Jednocześnie żołnierze polskich pododdziałów i oddziałów wojskowych podporządkowanych operacyjnie lub pozostających w strukturach międzynarodowych sił pokojowych zobowiązani są przestrzegać ROE opracowanych dla tych sił. Przy czym pierwszeństwo w stosowaniu mają postanowienia prawa krajowego².

5.4. ROE dla żołnierzy sił pokojowych

Dla żołnierzy sił pokojowych ROE stanowią między innymi wykładnię normującą zasady oraz procedury stosowania siły i użycia broni. Są wydanymi przez kompetentne organa kierowania (dowodzenia) wytycznymi określającymi okoliczności, procedury postępowania oraz ograniczenia, zgodnie z którymi siły pokojowe będą mogły użyć siły (broni) wobec wrogich sił (osób, organów, grup, organizacji) stwarzających zagrożenie dla ich zdrowia i życia (oraz zdrowia i życia innych osób), grożących zniszczeniem mienia istotnego z punktu widzenia wypełnienia misji powierzonej siłom pokojowym oraz zakłócających lub utrudniających wypełnianie zadań wynikających z powierzonej siłom pokojowym misji.

Dyrektywy te są zatem środkiem, który umożliwia naczelnym organom kierowania oraz dowódcom operacyjnym regulowanie (kontrolowanie) użycia siły w kontekście realizowanej polityki, wojskowych uwarunkowań i zachowania zgodności w działaniu z obowiązującym żołnierzy sił pokojowych prawem.

Dla sił pokojowych ROE są zbiorem norm wszystkich komponentów tych sił, umożliwiającym im wspólne prowadzenie działań operacyjnych, zawierającym wykaz działań, które są dozwolone lub zabronione.

Dokument ten spełnia trzy zasadnicze funkcje:

- określa zasady użycia siły dla sił operacyjnych zgodnie z przyjętą i zatwierdzoną przez naczelne organy procedurą,
- działa jako mechanizm regulujący zachowania w czasie przejścia od działań typowo pokojowych do zachowań związanych z użyciem siły,
- ułatwia proces planowania.

Jednocześnie opracowaniu i stosowaniu zasad użycia siły przyświeca zaspokojenie celów politycznych, wojskowych i prawnych. W odniesieniu do celów politycznych stosowanie ROE umożliwia dowódcy sił pokojowych, dowódcom

¹ B-GG-005-004 AF 005, *Use of Force Canadian Forces Operation*, Canada 1997, s. 2-2.

² Zob. szerzej: *Unormowania prawne w zakresie stosowania siły i użycia broni przez żołnierzy WP w strukturach sił pokojowych*, w: A. Józwiak, Cz. Marcinkowski, *Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych*, AON, Warszawa 2002, s. 51-56.

pododdziałów czy też pojedynczym żołnierzom działanie zgodnie z przyjętą i realizowaną polityką. Ma to szczególne zastosowanie, gdy nie istnieje lub jest ograniczona bezpośrednia więź informacyjna między wykonawcą a organem kierowniczym (dowódczym).

W kontekście celów wojskowych ROE określa parametry w ramach, których dowódca, pododdział czy pojedynczy żołnierz musi prowadzić działania z użyciem siły (broni). Jednocześnie w ROE jest zdefiniowany maksymalny pułap natężenia użycia siły dla zapewnienia uniknięcia niepożądanego eskalacji działań siłowych. Na podstawie ustaleń przyjętych w ROE można ograniczyć potencjał, którym dysponuje dowódca określonego szczebla, lub zakazać stosowania określonych systemów broni, technik jej wykorzystania czy taktyki działania. Poprzez ROE można podkreślić charakter powierzonej misji i prowadzonych działań.

Cele prawne osiągnięte przez stosowanie ROE to przede wszystkim zapewnienie takiego stanu, aby wszelkie działania podjęte w ramach przyjętych uregulowań były zgodne z prawem¹. Dowódca odpowiedniego szczebla może wydać dodatkowe wytyczne uszczegóławiające przyjęte ROE w celu wzmocnienia egzekwowania przyjętych unormowań w zakresie użycia siły.

W ROE występują trzy zasadnicze pojęcia, od których zdefiniowania zależy treściowy zakres możliwości, konieczności lub zaniechania stosowania siły (użycia broni). W operacjach pokojowych nie definiuje się przeciwnika, którego należy pokonać w działaniach bojowych, stosuje się natomiast pojęcie wrogich sił stanowiących zagrożenie dla powodzenia wypełnianej misji.

Wrogie siły – każde siły (indywidualne osoby, zwarte grupy) popełniające wrogi akt, demonstrując wrogie intencje, deklarujące wrogość.

Wrogie intencje – zagrożenie nieuchronnym użyciem siły przez wrogie siły przeciwko personelowi lub mieniu sił pokojowych. Kiedy wrogie intencje są okazywane, istnieje prawne przyzwolenie do użycia proporcjonalnej siły w obronie własnej w celu powstrzymania, zneutralizowania, uniknięcia czy też zlikwidowania grożącego zagrożenia.

Wrogi akt – atak lub użycie siły przeciwko siłom pokojowym lub ich mieniu w celu uniemożliwienia lub utrudnienia realizacji powierzonych zadań.

W kontekście zakresu znaczeniowego wyróżnionych pojęć należy rozpatrywać szczegółowe instrukcje związane ze stosowaniem siły czy też użyciem broni przez żołnierzy sił pokojowych. Należy przy tym pamiętać, że konsekwencją złego zinterpretowania lub opracowania ROE może być narażenie życia i zdrowia żołnierzy lub ludności cywilnej państw stron konfliktu.

¹ Uregulowaniami prawnymi przyjętymi dla określonego typu działań z użyciem siły włącznie są np. rezolucja RB ONZ nr 980 dla działań podjętych przez siły pokojowe na Haiti czy rezolucja RB ONZ nr 1031 dla sił IFOR operujących w Bośni i Hercegowinie.

6. OPERACJE WSPARCIA POKOJU IFOR/SFOR ORAZ KFOR

6.1. Cele operacji pokojowych na Bałkanach

Praktyczne użycie sił NATO w operacjach wsparcia pokoju rozpoczęło się zanim jeszcze Sojusz przystąpił do formowania i organizowania dowództw oraz wielonarodowych sił połączonych. Nastąpiło to na podstawie rezolucji nr 1031 Rady Bezpieczeństwa ONZ, w której NATO otrzymało mandat dotyczący wprowadzenia, czyli implementacji części wojskowej porozumienia pokojowego podpisanego 14 grudnia 1995 roku w Paryżu. Z dniem 16 grudnia NATO rozpoczęło Siłami Implementacyjnymi (IFOR) operację pod kryptonimem „Joint Endeavour” („Wspólny Wysilek”).

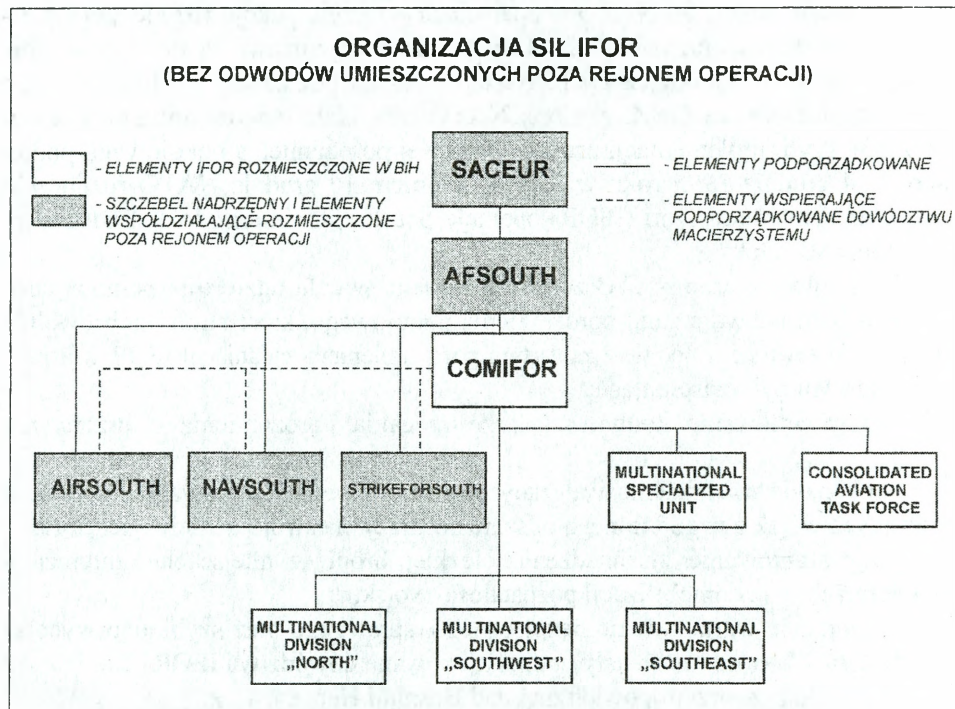
Siły Implementarne NATO zostały powołane w celu udzielenia pomocy stronom konfliktu we wdrażaniu porozumienia pokojowego, które strony dobrowolnie zgodziły się zawrzeć. Zgodnie z zawartym porozumieniem zadania sił IFOR w aspekcie militarnym były następujące:

- zagwarantowanie kontynuacji przestrzegania porozumienia o przerwaniu ognia,
- dokonanie rozdzielenia walczących stron oraz zagwarantowanie wycofania walczących wojsk z uzgodnionego obszaru separacji na swoje właściwe terytoria,
- zagwarantowanie zgromadzenia ciężkiej broni w miejscach kantonizacji i w koszarach oraz demobilizacji pozostałości wojsk,
- stworzenie warunków do bezpiecznego, sprawnego oraz szybkiego wycofania wojsk ONZ, które nie zostały podporządkowane dowództwu IFOR,
- kontrola przestrzeni powietrznej nad Bośnią i Hercegowiną.

Była to pierwsza operacja wsparcia pokoju prowadzona przez NATO pod kierownictwem Rady Północnoatlantyckiej zgodnie z wymogami *Aneksu 1A do porozumienia pokojowego z Dayton*. W wielonarodowych siłach połączonych IFOR, zgodnie z zasadami prowadzenia operacji wsparcia pokoju, wprowadzono jednolitą strukturę dowodzenia, a także planowanie i organizowanie działań analogiczne z procedurami NATO. Ogólna władza wojskowa spoczywała w rękach naczelnego dowódcy Sojuszu w Europie (SACEUR), generała George’a Joulvana. Na stanowisko pierwszego dowódcy IFOR (COMIFOR) mianowano admirała Leightona Smitha, głównodowodzącego siłami Sojuszu w Europie Południowej (CINCSOUTH), a MSC AFSOUTH zostało dowództwem macierzystym (ang. *Parent HQ*) dla powoływanego dowództwa wielonarodowych sił połączonych. W lipcu 1996 roku na stanowisko COMIFOR mianowany został admirał Joseph Lopez, natomiast w listopadzie, gdy dowództwo sił IFOR podporządkowano Sojuszniczym Siłom

Lądowym Europy Środkowej – LANDCENT¹, dowódcą został gen. William Crouch, którego w lipcu 1997 roku zastąpił gen. Eric K. Shinseki.

Operację IFOR rozpoczęło przybycie w rejon operacji 2 grudnia 1995 roku tzw. wysuniętych sił przygotowawczych (ang. *advance enabling force*). Zadaniem tych sił było przygotowanie dowództwa, w tym łączności (zadanie to realizowała między innymi grupa załączkowa wydzielona z dowództwa MSC AFSOUTH), oraz bazy logistycznej niezbędnej do przyjęcia sił głównych IFOR, liczących około 60 tysięcy żołnierzy (na rysunku 6.1 przedstawiono organizację sił).

Rys. 6.1. Schemat organizacji sił wsparcia pokoju IFOR i uprawnień dowódcy

Rozmieszczanie sił głównych rozpoczęło się 16 grudnia po ostatecznym zatwierdzeniu planu operacyjnego przez Radę Północnoatlantycką oraz wydaniu przez Radę Bezpieczeństwa ONZ rezolucji nr 1031 upoważniającej siły IFOR do działania.

W operacji tej uczestniczyły wszystkie kraje członkowskie NATO, a ponadto po raz pierwszy w struktury dowodzenia Sojuszu zostały włączone wielonarodowe dywizje, w skład których weszły pododdziały z państw spoza NATO. W końcowej fazie operacji brało udział 18 krajów spoza Sojuszu, większość z nich uczestniczyła w programie Partnerstwa dla Pokoju. Do sił IFOR dołączyły między innymi pododdziały Federacji Rosyjskiej (w styczniu 1996 roku).

¹ Nazwa dowództwa odzwierciedla organizację dowodzenia sprzed grudnia 1997 r.

Kolejnym nowym doświadczeniem dla sił Sojuszu, które miało wpływ na rozwój koncepcji wielonarodowych sił połączonych, była, obok włączenia we własne struktury dowodzenia sił państw spoza Sojuszu, realizacja cywilnej części planu wdrażania procesu pokojowego w Bośni i Hercegowinie. Siły IFOR zapewniły trwałe wsparcie zadań cywilnych w ramach ustaleń wynikających z mandatu oraz dostępnych zasobów. W trakcie realizacji tego zadania siły IFOR ściśle współpracowały z:

- Biurem Wysokiego Przedstawiciela (ang. OHR),
- Międzynarodowymi Siłami Policijnymi (ang. IPTF),
- Międzynarodowym Komitetem Czerwonego Krzyża (ang. ICRC),
- Wysokim Komisarzem ONZ ds. Uchodźców (ang. UNHCR),
- Organizacją Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (ang. OBWE),
- Międzynarodowym Trybunałem ds. Zbrodni Wojennych w byłej Jugosławii (ang. ICTY),

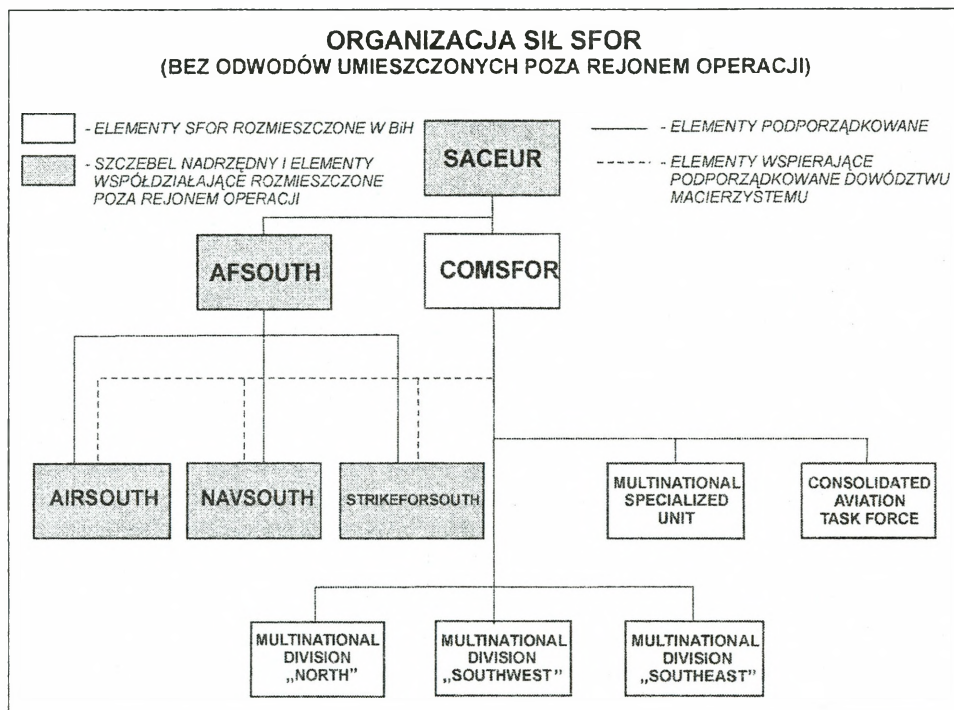
- innymi organizacjami, włączając w to ponad 400 organizacji pozarządowych.

Siły IFOR zapewniały tym organizacjom tymczasowe zakwaterowanie, opiekę oraz ewakuację medyczną, naprawę oraz ewakuację sprzętu, usługi transportowe, informacje o stanie bezpieczeństwa oraz doradztwo i wiele innych usług logistycznych.

W konsekwencji tak szerokiego zakresu zadań wykonywanych w ramach współpracy cywilno-wojskowej (ang. *Civil Military Co-operation* – CIMIC) w dowództwie sił IFOR na wszystkich szczeblach dowodzenia, począwszy od dowództwa wielonarodowych sił połączonych, poprzez dowództwa poszczególnych komponentów i kończąc na dowództwach jednostek wchodzących w ich skład, w pionie tym pracowało około 350 osób. Grupa składała się z wysoko kwalifikowanych specjalistów z wielu dziedzin, m.in. prawników, nauczycieli, ekonomistów, inżynierów, specjalistów transportu publicznego, rolnictwa i wielu innych. Stanowili oni część zespołu współpracy cywilno-wojskowej (CIMIC), który zapewniał techniczne wsparcie, doradztwo, a także koordynację wysiłków wielu komisji i grup roboczych, organizacji cywilnych, organizacji pozarządowych oraz władz lokalnych z siłami wojskowymi IFOR.

Siły IFOR wypełniły z sukcesem swoje zadania. Przerwano akty wrogości, a siły zbrojne zostały odseparowane oraz przemieszczone do wyznaczonych miejsc. Od samego początku operacji było również jasne, że część cywilna operacji ma więcej zadań do wykonania, jednak tylko obecność wojskowa mogła zapewnić odpowiednie warunki do kontynuowania operacji – tym razem budowania pokoju, której celem było (i w dalszym ciągu jest) stworzenie warunków do pokojowego współistnienia pomiędzy stronami konfliktu, a także wyeliminowanie przyczyn jego wybuchu. Tak sformułowany cel prowadzonych działań na rzecz pokoju, a także stabilizacja sytuacji w regionie wpłynęły na zmniejszenie obecności wojskowej. W związku z tym przeorganizowano IFOR w Siły Stabilizacyjne (ang. *Stabilisation Forces* – SFOR), które formalnie powstały 20 grudnia 1996 roku. Podstawę prawną powołania sił SFOR stanowiła rezolucja nr 1088 Rady Bezpieczeństwa

ONZ z 12 grudnia 1996 roku. Siły te zostały upoważnione do implementacji militarnych aspektów porozumienia pokojowego z Dayton, jako legalny sukcesor Sił Implementacyjnych. Podobnie jak IFOR, siły SFOR działają na podstawie rozdziału VII *Karty Narodów Zjednoczonych* (w skrócie operacje prowadzone na podstawie tego rozdziału noszą nazwę „operacje wymuszania pokoju”). Strukturę sił SFOR przedstawiono na rysunku 6.2.

Rys. 6.2. Schemat organizacji sił wsparcia pokoju SFOR i uprawnień dowódcy

Zasadniczym zadaniem sił SFOR jest zapewnienie niezbędnej konsolidacji pokoju oraz bezpieczeństwa w rejonie. Natomiast szczegółowe zadania obejmują:

- powstrzymanie oraz zapobieganie wznowieniu przez strony konfliktu wrogich akcji zagrażających pokojowi,
- kontynuowanie wyników osiągniętych przez siły IFOR oraz tworzenie klimatu, w którym możliwa jest kontynuacja procesu pokojowego,
- zapewnienie wsparcia organizacjom cywilnym w ramach współpracy cywilno-wojskowej.

W celu realizacji powyższych zadań określono, że siły SFOR w Bośni powinny liczyć około 30 tysięcy żołnierzy, co stanowi połowę sił IFOR. Bazując na ogólnym przestrzeganiu porozumienia z Dayton zagwarantowanego przez strony konfliktu, a wprowadzonego między innymi przez działanie sił IFOR, mniejsze liczebnie siły SFOR są w stanie skoncentrować się na wdrażaniu w życie postanowień

zawartych we wspomnianym już aneksie do porozumienia pokojowego z Dayton przez:

- stabilizację porozumienia pomiędzy stronami konfliktu oraz stworzenie środowiska bezpieczeństwa, w którym państwowe i lokalne władze oraz organizacje międzynarodowe będą mogły wykonywać swe zadania bez przeszkód,
- zapewnienie wsparcia innym organizacjom (w ramach współpracy cywilno-wojskowej, uwzględniając kryterium redukcji sił w rejonie operacji).

Zgodnie z planem opracowanym w dowództwie NATO przewidywano 18-miesięczny mandat dla sił SFOR. Rada Północnoatlantycka zamierzała poddać przeglądowi i analizie działania SFOR po 6 i 12 miesiącach działalności, ze zwróceniem uwagi na stabilizację sytuacji przy zakładanym zakończeniu operacji do czerwca 1998 roku. Charakter obu operacji wyraża się już w nazwach sił powołanych do ich realizacji. O ile zadaniem sił IFOR (operacja „Joint Endeavour”) było zaprowadzenie oraz umocnienie pokoju, o tyle podstawowym zadaniem sił SFOR (operacja „Joint Guard” – „Wspólna Straż”) jest stabilizacja procesów pokojowych. Siły Stabilizacyjne NATO, podobnie jak IFOR, są wielonarodowymi siłami połączonymi zorganizowanymi zgodnie z zasadami i procedurami NATO pod politycznym kierownictwem oraz kontrolą Rady Północnoatlantyckiej Sojuszu.

Każde państwo członkowskie NATO, tak jak w przypadku IFOR, wydzieliło swoje siły do SFOR, z tym że Islandia, która nie ma własnych sił zbrojnych, zapewnia jedynie pomoc medyczną. Ponadto 15 krajów spoza Sojuszu, które uczestniczyły w Siłach Implementacyjnych NATO, kontynuuje swoje zaangażowanie w SFOR: Albania, Austria, Bułgaria, Estonia, Finlandia, Łotwa, Litwa, Rumunia, Słowacja, Szwecja oraz Ukraina – wszystkie uczestniczą w programie Partnerstwa dla Pokoju – oraz Egipt, Jordania, Malezja i Maroko (te państwa z wyjątkiem Malezji są uczestnikami Dialogu Państw Morza Śródziemnego). Ostatnio dołączyła Słowenia oraz Irlandia, co w sumie daje 17 państw spoza NATO.

Państwa spoza NATO uczestniczą w operacji na takich samych zasadach, jak państwa Sojuszu i podlegają dowódcy SFOR za pośrednictwem dowództw wielonarodowych dywizji. Niektóre kraje spoza NATO są reprezentowane w Kwaterze Głównej SFOR w Sarajewie (desygnowano tam przedstawicieli 25 krajów ogółem). Jednak wszystkie kluczowe stanowiska piastują oficerowie z NATO – w ponad 80% z dowództw regionu południowego.

Kierowane przez Radę Północnoatlantycką siły SFOR zagwarantowały między innymi możliwość przeprowadzenia wyborów municypalnych, które odbyły się 17 września 1997 roku. Były także przygotowane do udzielania innych form pomocy na potrzeby OBWE w procesie przygotowania przez nią tych wyborów. SFOR kontynuował wsparcie OBWE we wdrażaniu *Porozumienia o budowie zaufania i bezpieczeństwa* oraz *Porozumienia o podregionalnej kontroli zbrojeń*. Drugie porozumienie nakłada między innymi na strony konfliktu ograniczenia w ilości posiadanego ciężkiego uzbrojenia w celu uniknięcia niebezpieczeństwa regionalnego wyścigu zbrojeń oraz obniżenie ogólnej liczby posiadanej broni w rejonie.

Siły Stabilizacyjne NATO wspierały także Urząd Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców (UNHCR) w nadzorowaniu powrotu uchodźców oraz osób wysiedlonych. Powroty do strefy separacji były negocjowane z różnymi organizacjami zaangażowanymi w proces pokojowy, SFOR w tym wypadku udzielał pomocy we wdrażaniu procedur powrotu. Ponadto SFOR kontynuuje ścisłą współpracę z misją policyjną ONZ (IPTF). Udziela pomocy w propagowaniu przestrzegania lokalnego prawa i porządku, co jest niezbędnym elementem w procesie utrwalania pokoju w regionie.

Kolejną operacją NATO na Bałkanach jest operacja „Joint Guardian” („Wspólny Strażnik”) prowadzona na terenie Kosowa. Rada Bezpieczeństwa ONZ na podstawie rezolucji nr 1244 upoważniła państwa członkowskie oraz odpowiednie międzynarodowe organizacje do ustanowienia międzynarodowych sił bezpieczeństwa oraz zdecydowała, iż w jej zakresie odpowiedzialności leży zapobieganie wznowieniu aktów wrogości, demilitaryzacja Armii Wyzwolenia Kosowa oraz przywrócenie bezpieczeństwa w regionie, tak aby zapewnić bezpieczny powrót uchodźców oraz umożliwić właściwe działanie cywilnych międzynarodowych organizacji. Rada Bezpieczeństwa upoważniła sekretarza generalnego ONZ do ustanowienia międzynarodowej cywilnej administracji regionu oraz mianowania specjalnego przedstawiciela uprawnionego do kontroli wdrażania zaleceń Rady.

Zgodnie z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1244 generał Michael Jackson, działając na podstawie wytycznych Rady Północnoatlantyckiej, natychmiast rozpoczął przygotowania do szybkiego rozmieszczenia sił bezpieczeństwa.

Pierwsze oddziały NATO weszły do Kosowa 12 czerwca 1999 roku. Na podstawie technicznego porozumienia wojskowego rozmieszczenie sił bezpieczeństwa (KFOR – *Kosovo Forces*) skoordynowane było z jednoczesnym wycofywaniem się sił serbskich z Kosowa. Tworząc plan operacyjny dla wielonarodowych sił połączonych, dowództwo regionalne NATO AFSOUTH, desygnowane jako dowództwo macierzyste, przewidywało wielkość sił KFOR na 50 tysięcy żołnierzy. Siły te, zgodnie z koncepcją wielonarodowych sił połączonych, miały działać pod dowództwem NATO oraz zgodnie z sojuszniczymi procedurami. W ramach tych sił chęć uczestnictwa zgłosiła Federacja Rosyjska oraz dwanaście państw spoza NATO.

Po potwierdzeniu przez naczelnego dowódcę sił sojuszniczych w Europie opuszczenia Kosowa przez siły serbskie sekretarz generalny NATO ogłosił 20 czerwca formalne zakończenie kampanii powietrznej. Siły NATO stanęły przed problemem zapewnienia humanitarnej pomocy tysiącom cierpiącym, którzy zostali zmuszeni do opuszczenia Kosowa w wyniku czystek etnicznych prowadzonych przez stronę serbską. Żołnierze NATO zbudowali wiele obozów dla uchodźców, centrów rejestracji uchodźców oraz ośrodków żywienia. W Albanii NATO rozmieściło podobne siły celem udzielenia takich samych form pomocy.

Operacja NATO w Bośni i Hercegowinie pod kryptonimem „Joint Endeavour” była pierwszą operacją lądową realizowaną przez wielonarodowe siły połączone w ramach operacji wsparcia pokoju. Pierwszym przerzutem wojsk poza rejon odpowiedzialności oraz pierwszą wspólną operacją krajów NATO i krajów uczestni-

czących w programie Partnerstwa dla Pokoju, a także innych krajów spoza Sojuszu. Od tego czasu Sojusz nabrał już doświadczenia w tego typu działaniach, czego przykładem jest chociażby powierzenie NATO prowadzenia kolejnych operacji na terenie byłej Jugosławii. Doświadczenie nabyte w opisanych powyżej operacjach wsparcia pokoju były i są w dalszym ciągu sprawdzianem przedstawionych wcześniej założeń teoretycznych, umożliwiając również sformułowanie wniosków niezwykle ważnych dla procesu planowania użycia sił w operacjach wsparcia pokoju.

6.2. Zadania komponentu wojskowego w operacjach wsparcia pokoju

W niniejszym podrozdziale przedstawiono zadania, które może realizować komponent wojskowy w trakcie operacji wsparcia pokoju. Zrozumienie istoty użycia sił wsparcia pokoju w poszczególnych rodzajach operacji pozwoli w pełni wykorzystać ich możliwości w opracowywanym planie operacji. Spektrum przedstawionych poniżej zadań nie obejmuje oczywiście operacji wymuszania pokoju, podczas której siły wojskowe realizują klasyczne operacje militarne. Opisane zadania stanowią natomiast istotny wkład komponentu wojskowego w realizację zadań innych uczestników operacji pokojowej, w tym zwłaszcza różnorodnych elementów wchodzących w skład komponentu cywilnego (między innymi organizacji międzynarodowych, rządowych oraz pozarządowych).

Do podstawowych zadań komponentu wojskowego realizowanych w ramach operacji wsparcia pokoju należą:

- rozmieszczenie prewencyjne,
- wczesne ostrzeżenie,
- nadzór – monitorowanie,
- egzekwowanie nałożonych sankcji i embarga,
- operacje ewakuacyjne.

Listę tę należy uzupełnić o przedstawione wcześniej zadania charakterystyczne dla operacji utrzymania pokoju, takie jak:

- obserwacja,
- siły rozdzielające,
- pomoc przejściowa,
- rozbrojenie.

Pierwszym z zadań jest **rozmieszczenie prewencyjne** (ang. *preventive deployment*) traktowane jako najmocniejszy środek, który może być użyty w trakcie rozwiązywania kryzysu w ramach prowadzonej przez Sojusz operacji zapobiegania konfliktom. Polega ono na następujących działaniach sił międzynarodowych:

- ćwiczeniach komponentu lądowego,
- wykonywaniu lotów,
- zajęciu rejonów wyjściowych przez komponent morski,
- postawieniu w gotowość do działania sił desantowych,

– rozmieszczeniu sił międzynarodowych (lądowych lub lotniczych) w rejonie sąsiadującym lub wręcz w rejonie konfliktu.

Rozmieszczenie prewencyjne zastosowano po raz pierwszy i jak dotąd jedyny w Republice Macedonii¹. Celem tego działania było „odstraszenie” polegające w tym wypadku na tym, że Rada Bezpieczeństwa okazała zainteresowanie sytuacją w tym regionie Bałkanów oraz zasygnalizowaniu, iż w razie eskalacji sytuacji podjęte zostaną dalsze niezbędne kroki w celu rozwiązania kryzysu.

Jednak *condicio sine qua non* rozmieszczenia prewencyjnego jest zgoda państw lub państwa, na którego terytorium będą rozmieszczone siły NATO, a ponadto precyzyjnie określony mandat uznanej organizacji międzynarodowej. Rozmieszczenie prewencyjne sił międzynarodowych powinno prowadzić do zachowania zaufania stron sporu (konfliktu) i wzmocnić skuteczność działań dyplomatycznych, a jednocześnie nie powodować wrażenia zagrożenia w stosunku do potencjalnych agresorów. Działanie takie można uzyskać dzięki przejrzystości celów operacji i zachowaniu bezstronności sił międzynarodowych.

Podsumowując, zadanie to polega na rozmieszczeniu oddziałów wojskowych, obserwatorów wojskowych i związanego z tym personelu po jednej lub dwóch stronach granicy między stronami toczącymi spór. Celem rozmieszczenia prewencyjnego jest zapobieżenie eskalacji działań i przerodzeniu się ich w konflikt zbrojny. Mogą temu towarzyszyć inne cele, jak na przykład uspokojenie społeczności w regionie przez nadzorowanie prawa i porządku, a także okazywanie innych form pomocy władzom miejscowym².

Kolejnym zadaniem jest uczestnictwo komponentu wojskowego w tzw. **wczesnym ostrzeganiu** (ang. *early warning*). Praktycznie wykonywane jest w ramach rutynowych działań monitorujących Sojuszu, jak i poszczególnych państw NATO. Im wcześniej potencjalny kryzys zostanie wykryty, tym wcześniej organizacje międzynarodowe, a w tym Sojusz, będą mogły przedsięwziąć odpowiednie działania polityczne, bądź też w ostateczności militarne, w celu rozwiązania sytuacji kryzysowej i zapobieżenia rozpoczęciu przez strony konfliktu działań militarnych. Ponadto wcześniejsza identyfikacja kryzysu „daje” więcej czasu na rozwinięcie szerszego zakresu możliwości jego rozwiązania przez społeczność międzynarodową.

Następnym zadaniem może być **nadzór** (ang. *surveillance*), polegający na monitorowaniu działań w powietrzu, na lądzie i morzu podejmowanych przez strony sporu lub konfliktu. Prowadzenie monitorowania może być czynnikiem odstrasającym i wpływać zapobiegawczo na ewentualne strony sporu, zwłaszcza gdy in-

¹ Istniały obawy, że gdyby w sąsiedniej serbskiej prowincji Kosowo doszło do wybuchu konfliktu między Serbami a albańskimi muzułmanami, Republika Macedonii (której 1/4 część ludności stanowią Albańczycy) mogłaby zostać wciągnięta w konflikt. Była to typowa sytuacja „potencjalnego zagrożenia”. W grudniu 1992 roku RB wyraziła zgodę na rozmieszczenie niewielkiego, 700-osobowego kontyngentu obserwatorów wojskowych i policji cywilnej. Ich zadaniem miało być nadzorowanie granicy i przekazywanie sprawozdań o wydarzeniach, które mogłyby oznaczać zagrożenie dla terytorium Republiki. Siły te (pomimo zwiększenia ich o 300 osób w 1993 roku) były tak małe, że samodzielnie nie mogłyby sobie poradzić w ewentualnym konflikcie.

² B. Boutros-Ghali, wyd. cyt., s. 55.

formacje dotyczące działania tych stron zostaną przekazane opinii międzynarodowej. Jednocześnie należy podkreślić, że cel monitoringu powinien być jasno i precyzyjnie określony, ze szczególnym podkreśleniem zasady zachowania bezstronności sił NATO.

Komponent wojskowy może również uczestniczyć w **egzekwowaniu nałożonych sankcji i embarga** (ang. *sanctions and embargoes*). W ramach tej aktywności komponenty morski i lotniczy mogą uczestniczyć w egzekwowaniu nałożonych sankcji, komponent lądowy natomiast może brać udział w egzekwowaniu sankcji przez nadzorowanie granic w ścisłej współpracy ze służbami straży granicznej i służby celnej krajów NATO (ze względu na ich doświadczenie). Celem takiej działalności może być wymuszenie zaprzestania działań przez strony konfliktu.

Sankcje i embargo są jednym z mechanizmów, który może zastosować ONZ w celu rozwiązania sytuacji kryzysowej. Definiowane są jako pozamilitarne środki wymuszania, obejmujące odmowę dostępu do towarów, usług i zaspokojenia innych zewnętrznych potrzeb niezbędnych lub ważnych dla zachowania infrastruktury ekonomicznej, społecznej lub politycznej danego państwa lub strony konfliktu. Podejmowane są w celu wymuszenia zaprzestania działań naruszających pokojowe współistnienie prowadzonych przez państwo lub strony konfliktu.

Art. 41 *Karty NZ* upoważnia RB do wezwania „państw członkowskich ONZ do zastosowania środków niepociągających za sobą użycia siły zbrojnej w celu przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa”¹. Są to zatem środki podejmowane przez społeczność międzynarodową na wniosek RB, niewymagające użycia siły ani groźby jej użycia, a ich celem jest wymuszenie zaprzestania działań przez państwo, państwa lub strony konfliktu.

Sankcje mają nie tylko wspomóc skuteczność podejmowanych wysiłków dyplomatycznych, prowadzonych zarówno w ramach działań prewencyjnych, jak i po wybuchu konfliktu, ale też same mogą stanowić istotny mechanizm nacisku, często długotrwałego i jak wynika z przykładów ich zastosowania – skutecznego. Przykładem najdłużej i w efekcie najskuteczniej zastosowanych sankcji jest nałożenie ich na RPA².

W historii ONZ zdarzyło się siedem przypadków wprowadzenia sankcji, z tego aż pięć po 1990 roku. Są to sankcje wobec Iraku, byłej Jugosławii, Somalii, Libii

¹ *Karta Narodów Zjednoczonych oraz Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości*, DzU z 1947 r., nr 23, poz. 90 z późn. zmianami.

² Pierwsze zostały nałożone na podstawie rezolucji nr 232 z 1966 roku, następnie wprowadzono embargo na handel bronią z RPA na podstawie rezolucji nr 418 (1977 r.), nr 558 (1984 r.) i nr 591 (1986 r.). Kolejne wszechstronne sankcje, zastosowane w latach 1973–1986 przez wiele różnych narodowych i międzynarodowych organów, np. Organizację Państw Eksportujących Ropę Naftową (OPEC), Wspólnotę Brytyjską, EWG, USA i chyba najbardziej dotkliwa sankcja finansowa, nałożona przez banki i sektor prywatny – uzupełniły wachlarz sankcji przyjętych przez RB. Te różne poziomy sankcji, wspomagane przez szeroką koalicję społeczności międzynarodowej, pozwoliły z czasem doprowadzić do izolacji RPA, wpływając tym samym na zmianę polityki wewnętrznej, szczególnie na ochronę praw człowieka.

i Haiti oraz dwa wcześniejsze przypadki, tzn. właśnie wobec Rodezji¹ i Republiki Południowej Afryki.

Podkreślić należy, że środki o charakterze sankcji różnią się w każdym z przypadków i niektóre z nich przewidziane w art. 41, tzn. przerwanie komunikacji i zerwanie stosunków dyplomatycznych, po 1990 roku w ogóle nie były wykorzystywane przez RB. Były natomiast stosowane inne środki, niewyszczególnione w art. 41, takie jak ograniczenie współpracy sportowej, naukowej i technicznej (np. w odniesieniu do Serbii i Czarnogóry).

Wprowadzane sankcje z reguły nie obejmują dostaw medycznych oraz żywności (choć sankcje wobec Iraku nie objęły tylko dostaw żywności)².

Najczęściej stosowanym pojedynczym środkiem o charakterze sankcji, który stosowano w każdym z siedmiu przypadków, jest embargo na broń. Co prawda, nie zawsze środek ten łagodzi konflikt, ale podkreśla postawę społeczności międzynarodowej. Najbardziej powszechną i jedną z najskuteczniejszych sankcji jest embargo na produkty naftowe – jest to typowa sankcja ekonomiczna. Oczywiście, jeśli sankcje mają przynieść rezultat, wymagają stosowania ich przez wszystkie zainteresowane państwa i strony. Niestety, na podstawie analizy przykładów można stwierdzić, że często przeważają interesy narodowe czy nawet prywatne i z tego względu skuteczność sankcji jest różna. Tak było z sankcjami wobec RPA, dlatego między innymi trwały one tak długo. Podobnie rzecz się miała z sankcjami wobec byłej Jugosławii.

Można więc sformułować następujący wniosek: żeby sankcje były skuteczne, muszą mieć jasno zdefiniowane i możliwe do osiągnięcia cele oraz muszą być rygorystycznie wprowadzone w życie, dlatego tak istotna jest rola komponentu wojskowego, który czuwa nad ich przestrzeganiem.

Ostatnią grupą zadań są **operacje ewakuacyjne** (ang. *non-combatant evacuation operations*). Celem działania komponentu wojskowego w ramach tego zadania jest bezpieczna ewakuacja obywateli państw NATO oraz państw neutralnych z terenów objętych konfliktem. Operacja ta jest przeprowadzana w sytuacji pogarszającego się stanu bezpieczeństwa oraz w trakcie intensywnych zabiegów dyplomatycznych zmierzających do rozwiązania konfliktu. Ze względu na szczególny charakter powodzenie tej operacji uzależnione jest od szybkiego podjęcia decyzji politycznych i sprawnego jej przeprowadzenia. Operacja ta może być przeprowadzona zarówno jednostronnie, jak i przez ograniczoną koalicję zainteresowanych państw, niezależnie od tego, czy środowisko, w którym będzie się ona odbywać, jest bezstronne i liberalne, czy też nie. Dodatkowym celem tej operacji jest zaznaczenie międzynarodowego zainteresowania tą niepokojącą sytuacją oraz ograniczona demonstracja siły.

W trakcie realizacji operacji utrzymania pokoju, obok zadań charakterystycznych dla innych rodzajów operacji wsparcia pokoju, dodatkowo można sformułować następujące zadania dla komponentu wojskowego:

¹ Rezolucja RB nr 277 z 1970 roku.

² Rezolucja RB nr z 661 z 1991 roku.

– **obserwacja** (ang. *observation*) – stanowi podstawowe zadanie realizowane w trakcie operacji utrzymania pokoju. Polega na obserwacji i składaniu meldunków przez zespoły (liczące od kilku do kilkuset osób) zazwyczaj nieuzbrojonych obserwatorów. Zaznaczyć należy, że jest ono najmniej pożądane spośród zadań, które mogą być podjęte przez siły NATO realizujące operację wsparcia pokoju. Zasadą NATO jest bowiem zgoda na taki mandat operacji wsparcia pokoju, który realizowany jest przez siły uzbrojone¹;

– **działanie jako siły rozdzielające** (ang. *interposition force*) – wprowadzane są w celu rozdzielenia stron konfliktu oraz kontrolowania porozumienia dotyczącego przerwania ognia (czasowego czy też stałego). Zadanie to polega na wprowadzeniu bezstronnych sił międzynarodowych w utworzoną strefę buforową między stronami konfliktu;

– **pomoc przejściowa** (ang. *transition assistance*) – polega na nadzorowaniu respektowania zawartego porozumienia pokojowego w celu stworzenia stałych warunków umożliwiających realizację w dłuższym terminie operacji budowania pokoju. Co z kolei powinno doprowadzić do powstania struktur politycznych, które byłyby akceptowane tak przez zainteresowaną społeczność, jak i przez społeczność międzynarodową, oraz stabilizacji warunków życia umożliwiającej powrót do regionu dotkniętego konfliktem tej ludności, która go wcześniej zamieszkiwała;

– **rozbrownienie** (ang. *arms control*) – w zasadzie jest to zadanie działalności dyplomatycznej; często jest jednak kluczowym środkiem umożliwiającym stabilizację w regionie i budowę zaufania, dlatego może być realizowane w ramach wszystkich rodzajów operacji wsparcia pokoju. Komponent wojskowy mógłby więc, w zależności od mandatu, prowadzić różnorodne działania, zaczynając od inspekcji, weryfikacji i szkoleń do rozmieszczeń prewencyjnych, przeprowadzania demobilizacji i rozbijania oraz niszczenia broni i uzbrojenia.

Opisane w tym rozdziale uwarunkowania wewnętrzne, wynikające z organizacji sił realizujących operacje wsparcia pokoju, mają istotny wpływ na dowodzenie komponentem wojskowym. Wynika to przede wszystkim z wielonarodowego i połączonego charakteru tych sił. Syntezując wnioski dotyczące organizacji dowództwa operacji wsparcia pokoju realizowanej przez wielonarodowe siły połączone, które w praktyce stanowią siły wspierające pokój, należy podkreślić, że NATO, pragnąc realizować operacje wsparcia pokoju zgodnie ze swoimi zasadami oraz własną doktryną, opracowało koncepcję wielonarodowych sił połączonych uzupełnioną koncepcją tworzenia dla tych sił dowództw. Obie koncepcje wykorzystują:

- ujednolicone procedury dowodzenia Sojuszu,
- rozwiązania dotyczące organizacji dowództw,
- doktryny wykorzystania poszczególnych rodzajów sił w operacjach,
- rozwiązania prawnomiędzynarodowe do prowadzenia operacji wsparcia pokoju.

Temu celowi służą również wspólne prace oraz ćwiczenia prowadzone przez Sojusz z udziałem innych organizacji międzynarodowych, dotyczące rozwoju koncepcji operacji połączonych i ich udziału w operacjach wsparcia pokoju.

¹ Por. *Bi-MNC Directive...*, wyd. cyt., s. 8.

7. PODSTAWOWE RODZAJE DZIAŁAŃ I SPOSOBY ICH REALIZACJI PRZEZ ZGRUPOWANIA TAKTYCZNE W RAMACH OPERACJI WSPARCIA POKOJU

7.1. Charakter działań zgrupowań taktycznych

W założeniach doktryny NATO wszystkie działania od szczebla drużyny do armii lub grupy armii są działaniami taktycznymi. Strategia natomiast obejmuje to wszystko, co wiąże się z opracowaniem planów rozwoju i wykorzystaniem sił zbrojnych, z kreowaniem polityki obronnej czy badaniem ogólnych procesów walki zbrojnej. Z kolei operacyjna gotowość oznacza zdolność wojsk do ich użycia. Inaczej ujmując to zagadnienie, można przyjąć, że cele strategiczne są realizowane w wyniku taktycznego działania wojsk, mających zdolność bojową¹.

W większości operacji pokojowych prowadzone są działania o małej skali w rejonach zabudowanych o charakterze miejskim oraz w rejonach z ograniczoną liczbą dróg, wiosek i małych miejscowości. Są to zwykle działania batalionu lub wzmocnionej kompanii, rzadziej brygady, z zapewnieniem bezpośredniego wsparcia ogniem artylerii, śmigłowców oraz lotnictwa, których działania koordynuje zespół kierowania uderzeniami lotnictwa (TACP). Zasady ich prowadzenia kojarzą się bardziej z działaniami policji niż wojska.

Analiza literatury o charakterze normatywnym i zawartych w niej definicji, po-działów i opisów prowadzi do konkluzji, że trudno jest dokonać klarownej klasyfikacji rodzajów działań, które mogą być realizowane przez zgrupowania taktyczne. Ze względu na to, że obejmują one bardzo szeroki zakres form niedających się ująć w sztywne normy i zasady, utożsamiane są często z zadaniami, co jeszcze bardziej komplikuje próbę klasyfikacji. Ponadto nowe operacje oraz zadania przynoszą potrzebę stosowania nowych form i metod działań. Należy także podkreślić, że zadania zgrupowań taktycznych, po pierwsze, zależą od mandatu oraz etapu prowadzonej operacji i po drugie są głównym determinantem realizowanych działań. Jak wynika z doświadczeń, działania te realizowane są w różnych warunkach i z różnym natężeniem².

Zasadne, dla uszczegółowienia klasyfikacji, wydaje się przyjęcie dodatkowego kryterium, mianowicie celu działania, gdyż czynnik ten warunkuje określony sposób działania elementów zgrupowania taktycznego. Można wyróżnić cztery zasadnicze grupy funkcyjne działań: nadzorowanie, ochronę, kontrolę, obronę.

¹ M. Bieniek, *Koncepcja taktycznego prowadzenia działań w NORDPOL*, „Przegląd Wojsk Lądowych” 1999, nr 3, s. 18.

² J. Zieliński, *Formy i metody prowadzenia działań przez zgrupowania taktyczne wojsk lądowych w operacjach pokojowych*, AON, Warszawa 2002, s. 87.

7.2. Działania nadzorujące

Można śmiało powiedzieć, że działania z zakresu tej grupy stanowią zasadniczą część zadań wojskowych realizowanych w operacjach pokojowych. W operacjach wymuszania pokoju mogą stanowić nawet ponad 80% ogółu zadań. Zauważalna jest również tendencja, zgodnie z którą w operacji pokojowej prowadzonej w stabilnym środowisku (operacja utrzymania pokoju) procentowy udział tego rodzaju zadań się zmniejsza. Jednak i w tym wypadku działania nadzorujące będą przeważały wśród zadań realizowanych przez wojska. Mimo że na pierwszy rzut oka charakterem przypominają typowe działania policyjne, nie można zapominać, że w wielu wypadkach będą one prowadzone w środowisku niestabilnym, wręcz wrogim. Ich organizacja, zabezpieczenie oraz prowadzenie są poważnym wyzwaniem dla wojsk działających w rejonie operacyjnym. W zależności od charakteru operacji, ale przede wszystkim od otoczenia, w jakim przyjdzie działać wojskom, mogą one realizować działania nadzorujące w formie obserwacji i monitorowania, patrolowania oraz działań rozpoznawczo-wywiadowczych.

7.2.1. Działania obserwacyjne

Działania obserwacyjne polegają na systematycznej inwigilacji określonych rejonów, miejsc, obiektów oraz osób. Monitorowanie zaś jest specyficzną formą działań obserwacyjnych, realizowaną w celu śledzenia działań określonej strony konfliktu lub określonych zdarzeń w rejonie działania zgrupowania taktycznego. Wyniki prowadzonych działań obserwacyjnych w formie określonych meldunków zaliczane są do zasadniczych elementów działania zgrupowania w przydzielonym rejonie działania¹. Dużą wagę przywiązuje się do terminowości i dokładności meldunków dotyczących każdego zdarzenia lub wypadku, które zaszły w rejonie działania. Niewłaściwe, tj. stronicze meldunki mogą negatywnie wpłynąć na wiarygodność zgrupowania taktycznego. Dlatego też żołnierze realizujący działania obserwacyjne muszą doskonale rozumieć sytuację polityczną i społeczną w rejonie oraz zdawać sobie sprawę z następstw niewłaściwego wykonywania zadań.

Możliwe są dwie metody prowadzenia obserwacji: widoczna i ukryta. Obserwacja widoczna prowadzona jest w myśl zasady „patrz i bądź widzianym”. To jedyna metoda, która może mieć zastosowanie w operacji utrzymania pokoju. Prowadzona jest w formie zorganizowanej sieci posterunków obserwacyjnych stałych bądź ruchomych, rozmieszczonych wzdłuż określonych rejonów, takich jak strefa rozdzielenia lub granica państwa. Obserwacja ukryta przypomina typowe działania bojowe. Wybór rozmieszczenia ukrytych posterunków obserwacyjnych zależy od celu prowadzonej obserwacji. W związku z tym, że inwigilację prowadzi się w bliskiej odległości od celu, duże znaczenie ma wybór miejsca, z którego będzie prowadzona, w tym możliwych dróg gwarantujących bezpieczne wycofanie, wielkość sił

¹ Istnieje wiele typów meldunków, z których można wymienić: meldunki o ostrzale, meldunki o intensywności ruchu drogowego, meldunki o przelocie samolotów itp.

przewidzianych do jego realizacji. Przed rozpoczęciem działań obserwacyjnych należy zebrać informacje umożliwiające dokładne wskazanie rejonu lub obiektu będącego celem obserwacji, określenie jego wielkości, charakteru itp. W zależności od warunków panujących w rejonie wykorzystuje się do tego celu rutynowe patrole, cywilne samochody lub śmigłowce. Dobrze zorganizowany posterunek obserwacyjny powinien spełniać następujące warunki:

- 1) dawać możliwość niezauważonego dojazdu do posterunku oraz wyjścia z niego,
- 2) być trudny do wykrycia,
- 3) być wyposażony tak, aby obsada posterunku miała możliwość odpowiedzi na atak przy użyciu broni; w celu zapewnienia bezpieczeństwa załogom posterunków muszą być przygotowane siły, które natychmiast mogą zareagować na zaistniałą sytuację,
- 4) mieć zapewnioną bezpośrednią łączność z siłami głównymi.

7.2.2. Patrolowanie

Patrolowanie przez większość specjalistów uważane jest za zasadniczą formę działań nadzorujących. Realizuje się je zwłaszcza w tych rejonach, w których istnieje duże zagrożenie wrogimi akcjami. Wśród metod prowadzenia patroli można wyróżnić patrolowanie jawne i ukryte. Działania patrolowe realizowane pieszo, na pojazdach lub śmigłowcach mają na celu zwiększenie zaufania lokalnego społeczeństwa do zgrupowań taktycznych oraz pozyskanie informacji dotyczących określonych rejonów, grup lub osób.

W związku z dużymi rejonami patrolowania zgrupowania taktyczne powinny mieć możliwość wykorzystywania środków powietrznych. Patrole takie, prowadzone przynajmniej raz w ciągu dnia i raz po zapadnięciu zmroku, zapewnią aktualne informacje z całego rejonu. W rejonach wymagających szczególnego zainteresowania wykorzystuje się patrole lądowe, które pozwalają na zebranie dokładnych danych. Patrolowanie takich rejonów musi się odbywać w dzień i w nocy, na wozach oraz pieszo. Patrole na pojazdach dają możliwość sprawdzenia grupy posterunków kontrolnych.

W operacjach wymuszania pokoju najczęściej prowadzi się patrole¹:

- rozpoznawcze – uważane za zasadniczy typ, polegają na wizytowaniu i sprawdzaniu mieszkających w oddaleniu grup społecznych, ich celem jest zdobywanie informacji oraz rozszerzanie obecności sił zgrupowania; patrole te mogą otrzymać rejon przeszukiwania lub dostać zadanie zorganizowania blokady drogi;
- bojowe – organizowane w rejonach, w których istnieje duże prawdopodobieństwo napotkania uzbrojonych elementów frakcji;

¹ W literaturze przedmiotu wyróżnia się następujące typy patroli: rutynowe, stałe, graniczne, mające na celu przeciwdziałanie strzelcom wyborowym, rozpoznawcze, poszukiwawcze, miejskie, prowadzone w ramach godziny policyjnej, mające na celu wykrycie min i niewybuchów, rozdzielające, wzmacniające, zmotoryzowane i zmechanizowane, powietrzne i morskie. Zob. *Nordic UN Tactical Manual*, vol. 2, second edition 1996.

– skryte – stosowane szczególnie w początkowych etapach operacji wymuszania pokoju, zanim zostaną zorganizowane posterunki obserwacyjne, ich zadaniem jest zbieranie informacji;

– powietrzne – stosowane, gdy niezbędne jest pilne uzyskanie określonych informacji z obszaru o dużej powierzchni, wykonują zadania podobne do zadań patroli rozpoznawczych.

Wyniki prowadzonych analiz wskazują, że siły realizujące działania patrolowe muszą być przygotowane do odpowiedzi na niespodziewany, często gwałtowny atak.

Podejście do posterunku musi być wykonane z dużą ostrożnością, z wykorzystaniem zatrzymywania się, spieszenia z prowadzeniem ciągłej obserwacji terenu do czasu, gdy ostatni z patroli nie złoży meldunku z obserwacji. Patrolom na pojazdach można wyznaczyć określony czas przejazdu na kolejny posterunek, w ten sposób element wysyłający ma możliwość kontrolowania i monitorowania przebiegu patrolowania, jak też zaradzenia ewentualnym problemom. Należy dążyć, aby cały rejon działania został objęty obserwacją i patrolowaniem. W tym celu ustala się okresy patrolowania wyznaczonych rejonów co 48 lub 72 godziny, unikając jednak stałych, regularnie powtarzanych terminów i tras, aby uniemożliwić przygotowanie zasadzki przez nieprzyjazne ugrupowania czy frakcje stron konfliktu.

7.2.3. Działania rozpoznawczo-wywiadowcze

Szczególnie ważnym elementem – nie tylko z punktu powodzenia działań, ale także ochrony zgrupowania taktycznego – jest informacja. Działania rozpoznawcze stanowią specyficzną formę działań nadzorujących. Z analizy dokumentacji operacyjnej wynika, że z dużą ostrożnością używa się terminów rozpoznanie i wywiad. Działania tego rodzaju kamufluje się często pod pozorem innych form działań. Jest to w pewnym sensie uzasadnione, jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że rozpoznanie wiąże się z walką informacyjną rozumianą jako kooperacja negatywna realizowana przez strony konfliktu w sferze zdobywania informacji, zakłócania informacyjnego oraz obrony informacyjnej, a każdemu działaniu jednej strony podporządkowane jest działanie antagonistycznej strony przeciwnej¹. O ile podczas działań wojennych jest to czymś normalnym i niepodlegającym dyskusji, o tyle w przypadku operacji pokojowej tego rodzaju działania w pewnym sensie mają charakter prowokacyjny. Zbieranie informacji przy wykorzystaniu ukrytych środków wiąże się z podstępem i oszustwem, a tym samym może zniszczyć zaufanie stron konfliktu do działań zgrupowania taktycznego. W takiej sytuacji zasadne wydaje się określenie podstawowych zasad prowadzenia działań rozpoznawczych. Na podstawie analizy dokumentów normatywnych oraz wniosków z prowadzonych działań można wyszczególnić następujące zależności:

1. Na wybór priorytetu co do sposobu i miejsca zbierania informacji wpływa stopień zagrożenia oraz rozwój sytuacji. W początkowym etapie rozmieszczenia

¹ Z. Ścibiorek, *Wojna czy pokój*, Ossolineum, Wrocław 1999, s. 121.

zgrupowania taktycznego celem rozpoznania jest zbieranie informacji ważnych dla zapewnienia bezpieczeństwa wojsk.

2. W działaniach wojennych zbieranie informacji dotyczy głównie możliwości broni i zamiarów przeciwnika. W operacji wymuszania pokoju zbieranie informacji obejmuje przede wszystkim następujące kwestie:

- liderzy stron konfliktu,
- społeczność cywilna, w tym spodziewany poziom wsparcia z jej strony, obojętność lub wrogość w stosunku do sił zgrupowania taktycznego, wystąpienie potencjalnych wybuchów wrogości pomiędzy różnymi jego częściami,
- działania rebelianckie,
- działania terrorystyczne,
- historyczne podłoże wystąpienia wrogości,
- czynniki kulturalne, etniczne, religijne,
- warunki ekonomiczne,
- zagrożenia środowiska.

3. Określony mandat operacji będzie wymagać od zgrupowania taktycznego śledzenia oraz analizowania działań stron konfliktu, w niektórych wypadkach również uzbrojenia oraz sprzętu będącego w ich posiadaniu.

4. Biorąc pod uwagę charakter działań wymuszania pokoju, zbieranie informacji może objąć szerokie wykorzystanie wywiadu (ang. *human intelligence* – HUMNIT). Wszyscy członkowie zgrupowania są potencjalnym źródłem informacji, zwłaszcza jeżeli umieją się biegle posługiwać językiem używanym przez społeczność w rejonie działania. Dodatkowym źródłem informacji może być personel organizacji pozarządowych, organizacji międzynarodowych oraz ONZ. Wartościowym źródłem są media, a więc telewizja, radio, prasa oraz Internet. Trzeba jednak brać pod uwagę, że lokalne media mogą dostarczać informacji mało obiektywnych.

5. Należy zachować zasadę klasyfikowania informacji, tzn. dostępu do nich innym osobom, organizacjom itp.

Działania rozpoznawczo-wywiadowcze realizowane w operacjach wymuszania pokoju można podzielić na trzy grupy. W pierwszej znajdują się działania polegające na śledzeniu działalności wojskowej frakcji stron konfliktu. Przedsięwzięcia drugiej grupy skupiają się na potencjalnych zakłóceniach porządku publicznego wywołanych przez wrogo ustosunkowane elementy frakcji bądź lokalną ludność cywilną niewalczącą. Trzecią grupę stanowią działania związane z zapewnieniem ochrony własnych wojsk, zarówno przed działaniami rozpoznawczymi prowadzonymi przez strony konfliktu, jak i oddziaływaniem na określone elementy zgrupowania taktycznego.

7.3. Działania ochronne

Zarówno otwartość działań obserwacyjnych, jak też skrytość działań rozpoznawczych może narazić pododdziały zgrupowania taktycznego na ataki ze strony frakcji stron konfliktu oraz grup terrorystycznych. Narazone na tego rodzaju akcje mogą być przede wszystkim kluczowe osoby funkcyjne zgrupowania. Określone zagrożenie wymusza stałą gotowość do prowadzenia ofensywnych działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie, ochronę i odstraszenie potencjalnych adwersarzy. Główny problem wymagający rozpatrzenia wiąże się z użyciem odpowiednich środków w ramach ograniczonej odpowiedzi oraz powstrzymaniem działań lokalnych jednostek.

Ochrona własnych wojsk jest jedną z fundamentalnych zasad prowadzenia operacji pokojowych. Należy przy tym podkreślić, że przestrzeganie zasady bezstronności wpływa dodatnio na poziom bezpieczeństwa.

Działania ochronne mogą przyjąć formę ochrony miejsc, rejonów oraz ochronę działań. Ochrona miejsc dotyczy ochrony budynków rządowych, miejsc stacjonowania pododdziałów zgrupowań taktycznych lub urzędzeń komunikacyjnych. Działania te mają bardziej statyczny charakter. Ochrona rejonów dotyczy wiosek, w których zamieszkują mniejszości narodowe, stref rozdzielenia i posterunków lokalnej policji. Ochrona działań polega na zabezpieczeniu wyborów, konwojów oraz pomocy humanitarnej. Z doświadczeń sił pokojowych wynika, że ostatnia forma działań ochronnych jest najtrudniejsza, gdyż wiąże się z zapewnieniem ochrony w trakcie przemieszczania, niejednokrotnie przez rejony, będące poza kontrolą zgrupowań taktycznych, zakwalifikowane jako wrogie i niebezpieczne.

7.3.1. Ochrona miejsc stacjonowania

Doświadczenia z prowadzonych operacji pokojowych wskazują, że w większości przypadków siły zgrupowań taktycznych będą musiały stacjonować w rejonach, w których nie są przestrzegane podstawowe zasady prawa i porządku publicznego. W wielu sytuacjach będą to rejony pozostające poza wpływem legalnych władz danego państwa.

Miejsce stacjonowania (ang. *camp base*) można zdefiniować jako punkt zapewniający trwałą ochronę sił i sprzętu zgrupowania oraz stanowiące podstawę wyjściową do działań realizowanych zgodnie z przyjętym mandatem.

Wyniki badań wskazują, że podstawowym wymogiem, przy ustalaniu jego położenia, jest bezpośrednie sąsiedztwo z lokalnymi władzami. W razie braku takiej możliwości należy zapewnić dostęp do miejsc będących centrami administracyjnymi. Miejsce stacjonowania powinno posiadać wystarczający obszar na zorganizowanie lądowiska dla śmigłowców, w określonych sytuacjach również dla transportu lotniczego, rozwinięcie urzędzeń logistycznych, ale nie może być zbyt duże, gdyż trudno będzie zapewnić mu odpowiednią ochronę. Należy dążyć, aby bezpośrednie otoczenie zapewniało przynajmniej częściowe bezpieczeństwo przed

oddziaływaniem ze strony wrogich frakcji stron konfliktu. Dlatego ważne jest szybkie przejęcie kontroli nad rejonami i obiektami o znaczeniu taktycznym. Ważnym elementem jest sieć dróg, która powinna zapewnić dostęp do miejsca stacjonowania nawet kolumnom pojazdów. Urządzenie miejsca stacjonowania może przeciągać się w czasie, co jest uzasadnione choćby z powodu ograniczonych możliwości transportowych, dostępności środków oraz zmieniających się warunków otoczenia.

Doświadczenia z operacji „United Shield” („Wspólny Miecz”) w Somalii oraz „Provide Comfort” („Przywrócić Nadzieję”) w Iraku wskazują, że w wypadku bardzo napiętej sytuacji o dużym poziomie zagrożenia, zasadne jest tworzenie tzw. stref bezpieczeństwa, których zasięg wynosi 1000 m od miejsca stacjonowania. W takich strefach obowiązuje całkowity zakaz posiadania jakiegokolwiek broni, a w razie stwierdzenia jej posiadania otwarty zostaje ogień bez ostrzeżenia.

7.3.2. Ochrona konwojów

W literaturze przedmiotu wyróżnia się ochronę konwojów małych oraz dużych. Jest to podział uzasadniony, wynikający z wielu lat doświadczeń oraz innej metody prowadzenia ochrony. Małe konwoje organizowane są w razie potrzeby wsparcia mniejszych, odizolowanych pododdziałów zgrupowania taktycznego lub elementów lokalnych władz. Wysyłane są na małe odległości, zwykle niewykraczające poza rejon działania elementu wysyłającego. Najmniejszy konwój stanowią już dwa pojazdy, z których każdy wyposażony jest w broń pokładową. W sytuacji częstego i systematycznego korzystania z tych samych dróg należy unikać regularności wysyłania konwojów. Pozwoli to uniknąć planowej i dobrze zorganizowanej akcji przez frakcje stron konfliktu. Gdy konwój liczy więcej niż pięć–sześć pojazdów, jego siły można podzielić na dwa lub trzy elementy, w tym szpicę i siły główne. W skład szpicu czołowej mogą wchodzić transporterzy opancerzone przewożące piechotę, której zadaniem będzie oczyszczanie drogi z wszelkich przeszkód oraz ostrzeganie sił głównych. W zależności od zagrożenia siły główne powinny się składać z transporterów opancerzonych oraz wozów bojowych.

Z analizy dokumentacji operacyjnej wynika, że szczególnie podatne na oddziaływanie frakcji stron konfliktu są większe konwoje. Duży konwój stanowi kolumna wielu pojazdów, która ze względu na swą długość oraz możliwość zapewnienia ochrony musi być podzielona na co najmniej dwie grupy marszowe.

W świetle doświadczeń z Somalii wskazane jest, aby w rejonach zabudowanych konwojów ubezpieczony był przez spieszoną piechotę.

7.3.3. Wsparcie i ochrona wyborów

Jedną z form działań realizowanych w ramach zadania pomocy wojskowej będzie ochrona wyborów szczebla lokalnego i centralnego. Może obejmować szeroki zakres działań, choć dotychczasowe doświadczenia wskazują, że w większości wypadków polega na wspieraniu organizacji centralnych, koordynujących całe

przedsięwzięcie i zapewniających prawidłowy przebieg wyborów. Do takich organizacji można zaliczyć OBWE, która przedkłada zgrupowaniu taktycznemu listę określonych zadań do wykonania. Ogólny charakter tego zestawienia wymaga dalszej analizy i wydzielenia zadań szczegółowych¹.

Omawiane działania można podzielić na trzy odrębne grupy:

1. Prowadzenie kampanii informacyjnej – w tym wypadku elementy zgrupowania taktycznego mogą uczestniczyć w promowaniu akcji wyborczej i objaśnianiu zasad głosowania. Polega to na rozrzucaaniu ulotek, naklejaniu plakatów oraz wykorzystywaniu lokalnych rozgłośni radiowych. Należy podkreślić, że siły zgrupowania taktycznego zobowiązane są do respektowania zasady bezstronności.

2. Zapewnienie stabilnej sytuacji może wymagać prowadzenia działań patrolowych oraz podjęcia widocznych i zrozumiałych dla wszystkich działań odstraszających przed ewentualnymi aktami agresji. W wypadku zastraszania wyborców należy podjąć działania zapewniające bezpieczeństwo na drogach prowadzących do lokali wyborczych, objąć ochroną lokale wyborcze oraz zapewnić ochronę całemu personelowi cywilnemu zaangażowanemu w wybory.

3. Wsparcie logistyczne oraz zapewnienie łączności będzie polegać na zorganizowaniu sieci łączności między centralnym ośrodkiem wyborczym a lokalami wyborczymi, eskortowaniu komisji wyborczych, list wyborczych oraz urn z wynikami głosowania.

Specyfika sytuacji w rejonie wyborów związana z występowaniem mniejszości narodowych, dużej liczby uchodźców oraz osób przesiedlonych wymusza zorganizowanie różnych typów lokali wyborczych oraz klasyfikowanie wyborców.

Osoby przesiedlone powinny przekroczyć wewnętrzną linię graniczną (ang. *Inter Entity Boundary Line* – IEBL) w wyznaczonych punktach i poruszać się wzdłuż specjalnie wyznaczonych dla nich dróg. Następnie oddać swoje głosy w przeznaczonych dla nich lokalach wyborczych i wrócić po tych samych drogach, gwarantujących im bezpieczeństwo. Głównym problemem związanym z przekraczaniem linii IEBL jest zwiększone prawdopodobieństwo wystąpienia aktów przemocy. Wynika to z faktu, że tysiące ludzi, którzy padli ofiarą czystek etnicznych organizowanych przez frakcje stron konfliktu, zmuszonych do opuszczenia swych domostw, wchodzi do rejonów, gdzie żyli przed konfliktem. W takiej sytuacji nietrudno o konfrontację zwaśnionych stron.

Ważnym czynnikiem podnoszącym wiarygodność zgrupowań taktycznych jest pokazanie frakcjom wojskowym stron konfliktu determinacji i woli działania. Prowadzenie patrolowania określonych rejonów, natychmiastowe reagowanie na przypadki naruszeń postanowień pokojowych, organizowanie posterunków kontrol-

¹ W 1996 r. OBWE poprosiło IFOR o wsparcie i ochronę wyborów w Bośni i Hercegowinie. Lista obejmowała propozycję 32 podstawowych zadań. W trakcie analizy przeprowadzonej przez zgrupowanie taktyczne Orzeł wyodrębniono ponad sto zadań szczegółowych. Spośród 32 zadań 19 mogło być prowadzonych w ramach już realizowanych działań, związanych z zapewnieniem swobody manewru, ochroną i kontrolą rejonów.

nych, stała gotowość do podjęcia działań w całym rejonie odpowiedzialności – to tylko niektóre przedsięwzięcia pozwalające taki stan osiągnąć.

W kolejnej fazie działań główny wysiłek musi skupić się na zapewnieniu bezpieczeństwa w całym rejonie odpowiedzialności zgrupowania taktycznego, ze szczególnym uwzględnieniem potencjalnych rejonów wystąpienia konfliktów, dróg wyznaczonych dla wyborców, linii granicy wewnętrznej (IEBL) oraz zorganizowanych na niej punktach przejścia. Dodatkowe działania mogą obejmować udzielanie pomocy pracownikom OBWE w nagłych przypadkach oraz gotowość do reagowania na wypadki w rejonie odpowiedzialności. Różnorodność oraz skala prowadzonych działań będzie wymagać obecności wszystkich sił zgrupowania w rejonie odpowiedzialności.

W ostatniej fazie główny wysiłek należy skierować na zapewnienie bezpieczeństwa wybranym, nowym władzom. Należy się również liczyć ze zwiększonym zagrożeniem sił zgrupowania taktycznego. Ogłoszenie wyników może być powodem frustracji części społeczeństwa i wywołać stan zagrożenia, zastraszenia i falę przemocy.

7.4. Działania kontrolne

Celem najliczniejszej grupy działań jest wymuszenie właściwych zachowań oraz powstrzymanie przed niewłaściwymi zachowaniami zarówno frakcje stron konfliktu, jak i ludność lokalną. Są to takie formy, jak kontrola rejonów, granic, ruchu, działania poszukiwawcze oraz zajęcie rejonu bądź obiektu. Działania te w przeciwieństwie do działań ochronnych wymagają od zgrupowań taktycznych bardziej aktywnej postawy. Wynika to z faktu, że oddziaływanie na strony konfliktu (w szczególności wrogie sobie frakcje stron konfliktu) w sposób, który może wywołać opór lub nawet gwałtowną reakcję z ich strony, wymusza kolejną reakcję (przeciww reakcję) ze strony zgrupowania taktycznego.

Charakter działań zależy od sytuacji w rejonie, na którą składają się następujące czynniki:

- postawa stron konfliktu – pozytywna lub wroga,
- rejon działań – jasno określony i ograniczony lub rozszerzony, bez ustalonych granic, przyjętych przez strony konfliktu,
- nasycenie sił stron konfliktu – z rejonu wyszły już wszystkie elementy stron konfliktu lub w dalszym ciągu działają w nim określone elementy,
- nasycenie własnych sił i środków – umożliwi szybkie wzmocnienie określonych elementów, zapewnia przewagę w określonych sytuacjach przynajmniej w stosunku 3:1 lub nie ma wystarczającej przewagi w rejonie.

Zaobserwowano również pewną współzależność, polegającą na tym, że działania kontrolne, które w wielu sytuacjach są niepożądane przez strony konfliktu, stanowią wskaźnik poziomu poparcia dla obecności zgrupowania taktycznego.

7.4.1. Kontrola miejscowości

Miasta oraz mniejsze miejscowości ze względu na swoją specyfikę są miejscami szczególnie podatnymi na akty przemocy, gwałtowne wystąpienia uliczne i inne tego typu zakłócenia porządku i bezpieczeństwa publicznego. Wnioski z kolejnych operacji wymuszania pokoju wskazują, że wysiłek prowadzonych działań przenosi się coraz częściej właśnie w rejony zabudowane.

Obejmują one szeroki zakres działań od stosunkowo biernych, polegających na ograniczaniu aktywności frakcji stron konfliktu, do aktywnych polegających na użyciu elementów ugrupowania taktycznego przeciwko określonym siłom frakcji stron konfliktu lub podczas rozruchów społecznych. O ile pierwsze nie zakłócają życia lokalnej społeczności, aczkolwiek narzucają pewne ograniczenia, o tyle drugie mogą spowodować całkowitą blokadę rejonu. Podobnie jak w przypadku działań ochronnych, to właśnie od postępowania stron konfliktu zależeć będzie, jaki charakter przyjmą działania kontrolne.

Analiza dokumentów normatywnych oraz przebiegu operacji wskazuje, że zakres potencjalnych działań frakcji stron konfliktu jest szeroki i może obejmować:

- zakłócanie pracy urzędów publicznych w wyniku uderzeń lub aktów dywersyjnych,
- tworzenie ognisk naruszania porządku publicznego, zmuszające siły zgrupowań taktycznych do rozszerzenia obszaru działań,
- inicjowanie wypadków lub wystąpień tłumu w celu wciągnięcia sił pokojowych w pułapkę,
- prowokowanie działań zgrupowań taktycznych w nadziei, że te dostarczą materiałów do wrogiej lub nieprzychylniej propagandy,
- prowokowanie wzajemnych sporów,
- prowadzenie ognia z broni strzeleckiej do obsady posterunków, blokad itp.,
- prowadzenie ognia z moździerzy do budynków i pojazdów,
- niszczenie dróg zaopatrzenia, mostów, ładowisk, linii kolejowych,
- podkładanie materiałów wybuchowych w celu zniszczenia określonych obiektów lub w celu wywołania paniki i obniżenia morale społeczności lokalnej,
- organizowanie zasadzek na patrole i śmigłowce,
- ataki na osoby sympatyzujące i współpracujące z siłami pokojowymi.

Wymienione zagrożenia wpływają na wybór sposobu prowadzenia kontroli miejscowości. Pierwszy zakłada rozmieszczenie elementów zgrupowania w rejonie, w którym będą działać. Wariant taki umożliwi szybkie reagowanie na zachodzące wydarzenia, umożliwi też sprawniejsze wykorzystanie posiadanych odwołów. Żołnierze bardziej identyfikują się z obszarem, w którym żyją i gdy mają możliwość poznania społeczeństwa, rozmieszczenia ulic, obiektów oraz zwyczajów frakcji stron konfliktu. Wadą tego wariantu jest stałe zagrożenie atakami ze strony frakcji, a to wymaga zaangażowania większych sił do ochrony obiektów i eskortowania pojazdów. Wariant, w którym elementy ugrupowania rozmieszczone są poza rejonem ich przyszłych działań, daje wojskom możliwość lepszego odpoczynku. Ochrona miejsc stacjonowania nie wymaga tak dużego nakładu sił

i środków, także poziom zagrożenia transportu jest zdecydowanie mniejszy. Do wad tego sposobu można zaliczyć dłuższy okres reagowania na sytuację oraz potrzebę utrzymywania większej liczby odwołów w stałej gotowości do działania.

Zarówno w jednym, jak i drugim wariancie istnieje potrzeba podziału rejonu między podległe elementy zgrupowania. Granice między rejonami muszą być jasno określone i przebiegać wzdłuż ulic.

W czasie kontrolowania sytuacji w miejscowościach najczęściej stosowanymi metodami działań będą: organizowanie posterunków kontrolnych, blokada dróg, organizowanie patrołowania, działań poszukiwawczych oraz wprowadzenie godziny policyjnej.

7.4.2. Kontrola rejonów wiejskich i niezabudowanych

Działania frakcji stron konfliktu w rejonach wiejskich i niezabudowanych charakterem przypominają działania nieregularne, prowadzone zgodnie z taktyką „uderz i uciekaj”. Zasięgiem obejmują większy obszar, w którym elementy frakcji przebywają między ludnością niewalczącą, co znacznie utrudnia ich wykrycie. Większość działań prowadzonych przez siły zgrupowań taktycznych będzie się wiązać z pokazem siły, blokadą dróg oraz obecnością wojsk w rejonie działania. W celu zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa oraz zagwarantowania swobody ruchu konieczne może się okazać stworzenie systemu posterunków. W zależności od sytuacji będą to posterunki obserwacyjne, kontrolne lub blokujące. Zasadniczym celem działania posterunku obserwacyjnego jest monitorowanie wzrokowe określonych rejonów i prowadzenie statystyki intensywności ruchu osób i pojazdów. Z kolei załoga posterunku kontrolnego monitoruje i prowadzi selektywną kontrolę najbardziej podejrzanych osób i środków transportu, poszukując broni, amunicji oraz narkotyków. Posterunek blokujący działa na zasadzie „zamkniętej bariery”, nie pozwalając środkom transportu lub pieszym na przemieszczanie się w którymkolwiek kierunku. Większą uwagę należy również poświęcić eskortowaniu różnego rodzaju konwojów oraz reprezentantów międzynarodowych organizacji przebywających w rejonach odpowiedzialności.

Wymienione do tej pory metody miały bardziej zachowawczy charakter. Nie można jednak wykluczyć sytuacji, które będą wymagały zastosowania większych sił i użycia silniejszych środków. Dotyczy to szczególnie uzyskania lub odzyskania pełnej kontroli nad określonym rejonem.

Jedną z koncepcji działań bazuje na doświadczeniach zebranych przez brygadę NORDPOL działającą w siłach IFOR. W przypadku wystąpienia sytuacji wymagającej interwencji któregoś z elementów ugrupowania w jego rejonie odpowiedzialności przystępuje ono do samodzielnych działań. Polegają one na odizolowaniu miejsca powstałej sytuacji problemowej i utworzeniu wokół niego pierścienia swoich pododdziałów. W kolejnym etapie dostępnymi siłami i środkami ugrupowanie przystępuje do rozwiązania powstałego problemu. W przypadku gdy nie jest w stanie podołać wyzwaniu samodzielnie, może otrzymać wsparcie wyższego szczebla. W pierwszej kolejności można wykorzystać odwód w postaci sił szyb-

kiego reagowania (ang. *Quick Reaction Forces* – QRF). W przypadku szczególnie trudnej sytuacji mogą zostać wykorzystane siły innych elementów i utworzyć pierścień zewnętrzny. Celem tworzenia pierścieni jest uniemożliwienie przedostania się w miejsce powstałej sytuacji problemowej dodatkowych elementów frakcji bądź zapobieżenie zorganizowanym demonstracjom ludności cywilnej niewalczącej.

Podjęte działania powinny polegać na zorganizowaniu systemu posterunków obserwacyjnych lub posterunków kontrolnych, zapewniających właściwą izolację miejsca. Posterunki prowadzą działania polegające na monitorowaniu, sprawdzaniu, opóźnianiu lub blokowaniu. W sytuacji pojawienia się poważniejszych problemów działające już elementy ugrupowania mogą być wsparte śmigłowcami bojowymi lub zespołami walki psychologicznej.

7.4.3. Kontrola ruchu

Doświadczenia z prowadzonych operacji wskazują, że ta forma działań kontrolnych jest niechętnie przyjmowana przez ludność cywilną, gdyż bezpośrednio jej dotyczy. W określonych sytuacjach uzasadnione może być prowadzenie akcji informacyjnych, wyjaśniających, że powstałe niedogodności nie są formą kary w stosunku do ludności cywilnej, ale mają na celu odcięcie niebezpiecznych elementów frakcji. Równie drażliwą kwestią może być czas trwania działań kontrolnych. Należy podkreślić, że wprowadzenie środków kontroli musi być uzasadnione, a czas ich trwania możliwie najkrótszy. Dlatego planując wprowadzenie kontroli ruchu, należy mieć na uwadze reakcję lokalnych społeczeństw. W przypadku powstałych tarć, wynikających z nieodomówień lub niedoinformowania, mogą się pojawić niesprzyjające warunki, utrudniające prowadzenie dalszych działań. Należy również pamiętać, że zadrażnienia między zgrupowaniem taktycznym a społeczeństwem mogą zostać wykorzystane przez frakcje stron konfliktu. Ważną rolę odgrywa również współpraca z lokalnymi siłami policji, jeżeli takie już istnieją.

Za narzucenie środków kontroli zgodnie z zasadami prawa odpowiadają władze cywilne. Siły zgrupowania taktycznego z kolei odpowiadają za ich wprowadzenie i realizację. Taki podział kompetencji powoduje, że przedsięwzięcia związane z kontrolą ruchu cywilnego powinny być planowane wspólnie. Analiza literatury normatywnej pozwala wyodrębnić trzy zasadnicze metody prowadzenia działań. Są to: blokada dróg przy wykorzystaniu posterunków sprawdzających (ang. *check points*), system posterunków kontrolnych (ang. *control points*) oraz wprowadzenie godziny policyjnej. Zastosowanie tego rodzaju działań ma na celu zwiększenie możliwości zgrupowań taktycznych we wprowadzaniu zasad prawa, zwiększenie zaufania ludności cywilnej do rządu, a także zachęcenie do podjęcia współpracy. Sprawdzanie osób w znaczny sposób utrudnia działania elementów frakcji, które nie chcą zaakceptować nowego porządku. Nasycenie terenu posterunkami obsadzonymi przez silnie uzbrojone elementy wojskowe, wsparte czołgami bądź transporterami opancerzonymi, działa odstrasza i zapobiega wrogim działaniom oraz zbieraniu się tłumów i organizowaniu manifestacji. W przypadku organizowania manifestacji uniemożliwia dojściu nowych sił, a tym samym zapo-

biega wybuchom zamieszek. Odpowiednio zorganizowane posterunki zniechęcają do nielegalnego przepływu broni, materiałów wybuchowych, zaopatrzenia medycznego itd. Działania te służą do uszczelniania granic i nadzorowania przestrzegania nałożonych sankcji, udaremnienia napływu zabronionych środków i zatrzymanie poszukiwanych osób.

Blokada jest najbardziej drastyczną metodą kontroli ruchu na drogach, szlakach oraz ścieżkach, polegającą na zamknięciu ich dla pojazdów oraz ruchu pieszego. Posterunki sprawdzające stosowane w tej metodzie mogą mieć ściśle określone zadanie, np. sprawdzanie pojazdów lub sprawdzanie osób. Ma to na celu zwiększenie poczucia bezpieczeństwa wśród ludności cywilnej, udaremnianie przetrzutu broni i materiałów wybuchowych, wzmożoną kontrolę ludzi i materiałów, zdobycie informacji o podejrzanych osobach, pojazdach i ruchach elementów frakcji.

Drugą metodą kontroli ruchu są punkty kontrolne, organizowane w celu zaakcentowania obecności wojsk (elementów ugrupowania) w rejonach, w których miały miejsce wystąpienia tłumu lub prawdopodobne jest organizowanie wrogich manifestacji. Ich zadaniem jest kontrolowanie wszystkich pojazdów oraz ruchu pieszego, aby nie dopuścić do wystąpień tłumu, manifestacji czy rozruchów. W sytuacji poważnego zagrożenia należy rozpatrzyć możliwość prewencyjnego zatrzymania osób znanych z odgrywania głównej roli w tego rodzaju akcjach lub wprowadzić godzinę policyjną. Aby punkty kontrolne spełniły swoją funkcję, należy dążyć do przejścia całkowitego panowania nad rejonem je otaczającym. Jedną z metod jest częste patrolowanie rejonu i niedopuszczanie do zbierania się mniejszych grup.

Punkty kontroli powinny być obsadzone siłami co najmniej jednego plutonu. Wielkość całości sił użytych w tej metodzie powinna wynikać z liczby kontrolowanych dróg oraz przewidywanego natężenia ruchu. W skład punktu kontrolnego wchodzi: punkt dowódczy, wartownicy przy rogatkach po każdej ze stron drogi, osłona wartowników, patrol oraz żołnierze przeznaczeni do przeszukiwania. Zasady obowiązujące przy funkcjonowaniu punktu to: stała obecność dowódcy w rejonie posterunku, stałe patrolowanie rejonu wokół posterunku, a w przypadku gdy obsada posterunku nie jest w stanie prowadzić działań efektywnie, wymagane jest wsparcie odwodem lub artylerią.

7.4.4. Przeszukiwanie i poszukiwanie

Do działań kontrolnych można zaliczyć również przeszukiwanie i poszukiwanie. Zastosowanie tych form działań ułatwia zgrupowaniom taktycznym przejęcie inicjatywy, a tym samym decydowanie, kiedy, gdzie i w jaki sposób mogą one reagować. W wielu operacjach właśnie tym działaniom nadaje się szczególną rangę, przez co stanowią one znaczącą ich część. Stałe nękanie frakcji stron konfliktu zmusza je do ciągłego manewrowania sprzętem, uzbrojeniem, amunicją i materiałami wybuchowymi, tym samym zwiększa ich szanse. Analizy prowadzonych działań pozwalają sformułować następujące wnioski:

1. Frakcje stron konfliktu używają coraz bardziej wyszukanych metod ukrywania broni i wyposażenia, a to powoduje konieczność wprowadzania coraz bardziej skomplikowanych metod poszukiwań.

2. Efektywność poszukiwań wzrosła w ostatnim czasie i będzie odgrywać coraz większą rolę w neutralizowaniu frakcji stron konfliktu oraz przejścia ich uzbrojenia i wyposażenia.

Odmiennosc w sposobie prowadzenia poszukiwań sprawia, że można wydzielić w nich metody o charakterze defensywnym oraz ofensywnym. Defensywne mogą być wykorzystywane przy ochronie i obronie obiektów stanowiących potencjalne cele ataków. Ofensywne metody dotyczą zdobywania informacji, pozbawiania frakcji stron konfliktu ich środków oraz zdobywania dowodów potwierdzających wcześniejsze podejrzenia. W ramach przedstawionych metod wyróżnić można sześć podstawowych rodzajów przeszukiwania: osób, zajmowanych budynków, niezajmowanych budynków, rejonu, pojazdów, dróg. Celem wszystkich będzie przejście poszukiwanych osób, broni, nadajników radiowych, dostaw, materiałów wybuchowych i dokumentów. Zakłócanie i uniemożliwianie działań polegających na produkcji bomb i broni wykorzystywanych w atakach terrorystycznych. Eliminowanie frakcji stron konfliktu w określonych miejscach, szczególnie w odniesieniu do rozszerzającego się rejonu kontrolowanego. Metoda przyjętych poszukiwań zależy od warunków otoczenia oraz sytuacji w rejonie, w którym będą realizowane. Decydujący wpływ na to będą miały takie czynniki, jak:

- obiekt działań – ludność cywilna, elementy wojskowe,
- poziom popularności opozycji w stosunku do lokalnego rządu, władz oraz sił zgrupowania,
- poziom wsparcia dla części aktywnej opozycji,
- Poziom technicznej wiedzy oraz stopień ekstremizmu reprezentowanego przez frakcje,
- cele działania frakcji oraz metody przez nie stosowane,
- dostęp do zakładów oraz warsztatów produkujących broń i materiały wybuchowe,
- możliwość legalnych władz w kontrolowaniu sytuacji kryzysowych.

Warunkami zapewniającymi powodzenie działań są: dobre informacje rozpoznawcze, adekwatna liczba elementów prowadzących poszukiwanie, wsparty odpowiednimi środkami, właściwy moment ich prowadzenia, wystarczająca liczba sił ochrony uniemożliwiających ucieczkę elementom frakcji oraz zapewniających ochronę elementom prowadzącym poszukiwanie.

Podejmując tego rodzaju działania, nie można zapominać o tym, że będą one z pewnością obserwowane przez elementy frakcji stron konfliktu. Istnieje prawdopodobieństwo, że w wypadku stosowania wciąż tego samego schematu postępowania, przestaną przynosić zakładany skutek. Ważne jest więc, aby każde kolejne działania, poczynając od zorganizowania kordonu do przybycia elementów prowadzących poszukiwania, były rozważane i wariantowane również pod tym względem.

7.4.5. Kontrola wystąpień tłumu

Każde wystąpienie tłumu należy traktować jako potencjalny punkt zapalny.

Dokumenty normatywne wskazują, że w przypadku gdy siły lokalnej policji nie są w stanie zaradzić sytuacji, mogą potrzebować wsparcia ze strony wojska. Przypadki powstrzymywania wrogiego tłumu budzą zawsze wiele uzasadnionych emocji.

Zastosowanie środków niepowodujących śmierci zapewnia większą kontrolę na tłumem aniżeli środki śmierteczne. Jeżeli broń palna zostanie użyta jako pierwszy lub podstawowy środek zapobiegawczy, gwałtowność zachowań tłumu oraz poziom przemocy zdecydowanie wzrasta. Szczególnie ważnym czynnikiem, który może wpłynąć na prawidłowy wybór wariantu zastosowania środka zapobiegawczego, są wcześniej prowadzone działania rozpoznawcze. Operacje prowadzone w Somalii oraz Bośni i Hercegowinie potwierdzają potrzebę opracowania listy określającej potrzeby i priorytety zbierania informacji co do określenia poziomu zagrożeń oraz potencjalnych problemów, jakie mogą napotkać pododdziały zgrupowań, prowadząc działania o tym charakterze.

W opinii większości uczestników operacji wymuszania pokoju podwyższone ryzyko konfrontacji tłumu występuje podczas przekraczania linii ACFL¹, IEBL, wizyt ludności w wioskach zamieszkiwanych przez nią przed konfliktem, odwiedzin cmentarzy, świąt narodowych i religijnych. Aby zapobiec tego rodzaju sytuacjom, należy przedsięwziąć określone środki zaradcze, do których można zaliczyć:

- nakaz pozostawania pasażerów w pojazdach podczas przekraczania linii ACFL i IEBL,
- sprawdzanie, czy w pojazdach nie przewozi się broni,
- zatrzymanie autobusów zanim dotrą na miejsce ich podróży,
- niepozwalanie pasażerom na opuszczenie autobusów w przypadku, gdy w miejscu przeznaczenia znajduje się już tłum,
- uniemożliwienie formowania się grup protestacyjnych w miejscu przeznaczenia,
- zorganizowanie czasowych posterunków kontrolnych na drogach wiodących do miejsca przeznaczenia lub potencjalnej konfrontacji,
- sprawdzanie, czy osoby przechodzące przez posterunek kontrolny nie posiadają broni,
- unikanie rzucającej się w oczy stałej obecności sił zgrupowania w miejscach, w których taka obecność może wywołać nieprzyjemne wystąpienia tłumu.

W przypadku gdy dojdzie do zgromadzenia i wystąpienia tłumu, należy podjąć następujące przedsięwzięcia koordynacyjne:

- nawiązać kontakt z władzami miasta,
- konfiskować broń u osób, które nie mają na nią pozwolenia,
- filmować uczestników manifestacji, w szczególności agitatorów.

¹ *Agreement cease fire line (ang.)* – zatwierdzona linia przerwania ognia.

Przykłady większości prowadzonych operacji wskazują, że rejon działania elementów ugrupowania znacznie przekracza możliwości efektywnego wykorzystania sił i środków. Zgrupowania taktyczne w sile batalionu mogą również otrzymać zadanie prowadzenia lokalnych wzmocnionych patroli oraz być przygotowane do reagowania na ewentualne wydarzenia, takie chociażby jak potrzeba wsparcia działań Międzynarodowych Sił Policyjnych (IPTF) oraz międzynarodowych organizacji rządowych i pozarządowych.

7.5. Działania obronne

Ostatnią wyróżnioną grupę stanowią działania obronne. Najczęściej będą one dotyczyć obrony określonych rejonów przed ciągłymi atakami dobrze wyposażonych pododdziałów frakcji stron konfliktu. Dużą rolę będą odgrywały w tym przypadku takie czynniki, jak odpowiednie wsparcie artyleryjskie i lotnicze oraz rozbudowa inżynierska pozycji i rejonu. Można przyjąć, że możliwości obronne zgrupowań taktycznych będą zależały od tych samych czynników co w warunkach wojennych, tj. możliwości bojowych i manewrowych pododdziałów wchodzących w ich skład. Działania te wymagają mobilnych środków ogniowych, także artyleryjskich, mogących zapewnić ciągłe wsparcie wycofujących się wojsk. Mobilne muszą być również pozostałe siły, aby miały możliwość szybkiego wycofania się. Jednym z częstych elementów obrony będzie zapewne wykonywanie kontrataków. Można przypuszczać, że w większości wypadków będą one ograniczone i sprowadzać się będą do krótkich, szybkich i intensywnych uderzeń wspartych ogniem artylerii oraz lotnictwa¹. Ich celem będzie zniechęcenie strony konfliktu do kontynuowania działań, wzmocnienie elementów ugrupowania lub umożliwienie wyjścia z działań zagrożonym elementom ugrupowania oraz wzmocnienie granic określonych rejonów.

¹ W trakcie operacji „Joint Endeavour” komponent lotniczy był wykorzystywany do następujących zadań: prowadzenie rozpoznania lotniczego w celu monitorowania podporządkowania się warunkom porozumień oraz wsparcia bojowego IFOR, ochrona lub izolowanie rejonu działań bojowych, włączając w to użycie broni, wspieranie IFOR w prowadzeniu działań bojowych, bliskie wsparcie i uderzanie na obiekty naziemne (punkty dowodzenia, ciężkie uzbrojenie, urządzenia tyłowe), unieszkodliwianie obrony przeciwlotniczej stron walczących w sytuacji bezpośredniego zagrożenia lotnictwa IFOR.

8. PRZYGOTOWANIE ZGRUPOWAŃ WOJSK LĄDOWYCH DO OPERACJI O CHARAKTERZE POKOJOWYM

8.1. Rola sił zbrojnych w operacjach o charakterze pokojowym

W systemie kształtowania pokoju na świecie, począwszy od zaangażowania sił pokojowych w Palestynie w 1948 r. do chwili obecnej, ważną rolę odgrywają siły zbrojne. W operacjach o charakterze pokojowym rola sił zbrojnych i ich zadania determinowane są ideą kształtowania pokoju, a nie pobicia przeciwnika. Wynika stąd nowa rola sił zbrojnych, różna od ich pierwotnego przeznaczenia. Pierwotnie misją sił zbrojnych było powiększenie terytorium i wzrost znaczenia własnego państwa. Takie zadania siły zbrojne różnych państw realizowały z większym lub mniejszym natężeniem jeszcze do końca pierwszej połowy XX wieku. Przełom w rozumieniu misji sił zbrojnych w różnych częściach świata nastąpił po zakończeniu procesów kształtowania i uznania granic państwowych. Stabilizacja granic zmieniła misję sił zbrojnych. Obecnie w wielu państwach misją tą jest zachowanie suwerenności i nienaruszalności terytorialnej własnego państwa lub państw sojusznicznych. Współcześnie coraz częściej siłom zbrojnym na świecie przypisuje się zadania stabilizacji, zapobiegania konfliktom i wymuszania pokoju.

Po zgubnych dla ludzkości doświadczeniach z wojen światowych i konfliktów regionalnych XX wieku społeczność międzynarodowa zaczyna postrzegać pokój jako dobro nadrzędne. W procesie kształtowania pokoju ważną rolę odgrywają siły pokojowe ONZ. W *Karcie Narodów Zjednoczonych* przewiduje się możliwość powołania i użycia międzynarodowych sił pokojowych w celu utrzymania lub ustanowienia pokoju. W koncepcji ONZ siły pokojowe¹ powoływane są na zasadzie dobrowolnego, deklarowanego Radzie Bezpieczeństwa udziału jej członków. Współcześnie coraz częściej zwraca się uwagę na potrzebę posiadania przez międzynarodowe organizacje pokojowe sprawnego instrumentu do szybkiego reagowania na przyczyny kryzysów lub ich skutki. Stąd na członkach ONZ spoczywa odpowiedzialność posiadania narodowych sił zdolnych do uczestnictwa w operacjach pokojowych. Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że siły zbrojne przygotowane do uczestnictwa w walce zbrojnej nie zawsze są adekwatne do potrzeb operacji o charakterze pokojowym. Wynika to z ich przeznaczenia i przygotowania do uczestnictwa w walce zbrojnej. Zwycięstwo w walce zbrojnej osiąga się w wy-

¹ „Siły pokojowe ONZ – narodowe kontyngenty sił zbrojnych oddane do dyspozycji ONZ lub organizacji regionalnej, np. Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, dla przeprowadzenia konkretnych operacji pokojowych, powoływane w trybie doraźnym przez Zgromadzenie Ogólne lub Radę Bezpieczeństwa ONZ”. Zob. *Złota encyklopedia PWN*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.

niku pobicia przeciwnika. Natomiast celu operacji o charakterze pokojowym nie urzeczywistnia się przez pobicie przeciwnika, ale przez stworzenie podstaw do ustanowienia trwałego pokoju. Warunkiem jest bezstronność wobec stron konfliktu. Stąd udział wojsk lądowych w operacjach o charakterze pokojowym wymaga innego ich przygotowania, poszerzonego o sposoby i zasady osiągania celów operacji pokojowych.

Pomimo blisko 60 lat doświadczeń społeczność międzynarodowa nie wypracowała jednolitej definicji operacji pokojowych. Być może jest to zasadne ze względu na różne warunki i specyfikę każdej operacji. Narodowe interpretacje i klasyfikacje operacji o charakterze pokojowym różnią się między sobą. W literaturze przedmiotu często przytacza się następującą definicję: „Operacje pokojowe to zapobieganie, ograniczanie, łagodzenie i zakończenie działań wojennych między państwami lub wewnątrz państwa za pośrednictwem pokojowej interwencji trzeciej strony zorganizowanej i kierowanej przez organizację międzynarodową przy użyciu personelu wojskowego, policyjnego i cywilnego do przywrócenia i utrzymania pokoju”¹. Z analizy zjawiska kształtowania pokoju przy użyciu sił zbrojnych wynikają dwa kierunki definiowania. Jeden oparty jest na założeniach i klasyfikacji przyjętej przez ONZ. Drugi determinowany jest założeniami i klasyfikacją przyjętą przez NATO. W terminologii ONZ-owskiej stosuje się termin „operacje pokojowe”², w Sojuszu Północnoatlantyckim natomiast mowa jest o operacjach wsparcia pokoju.

Decyzję o uruchomieniu operacji pokojowych mogą podejmować: Zgromadzenie Ogólne, Rada Bezpieczeństwa lub sekretarz generalny. Rozróżnia się dwa rodzaje operacji pokojowych: misje obserwacyjne oraz operacje z użyciem kontyngentu wojskowego – sił zbrojnych NZ (UNEF)³. W tej interpretacji operacje pokojowe mogą być prowadzone tylko z mandatu ONZ. Tym, co łączy interpretacje zjawiska operacji pokojowych, jest:

- 1) cel – kształtowanie pokoju na świecie,
- 2) **warunki angażowania kontyngentu sił pokojowych** – determinowane mandatem międzynarodowej organizacji pokojowej.

¹ W.E. Gilman, D.E. Herold, *Peacekeeping to Euro-Atlantic Security*, NATO Defence College, Roma 1994, s. 21.

² W definicjach istotny jest zapis dotyczący celu operacji oraz jej legitymacji prawnej. Są to elementy łączące różne interpretacje zjawiska operacji pokojowych. Według Gagora i Paskowskiego operacją pokojową jest ograniczone użycie sił zbrojnych z mandatu organizacji międzynarodowych w celu utrzymania lub przywrócenia pokoju (zob. *Międzynarodowe operacje...*, wyd. cyt., s. 52). Za organizacje kształtujące pokój uznaje się: ONZ, OBWE, UZE (jej legitymacja prawna wygasa w 2004 r.) oraz OJA. Największą rolę w kształtowaniu pokoju odgrywa ONZ. Natomiast pozostałe traktowane są jako regionalne organizacje pokojowe. Według *Słownika terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego* (AON, Warszawa 2002, s. 92–93) operacje pokojowe to „użycie wielonarodowych sił wojskowych i cywilnych pod nadzorem ONZ do rozwiązywania konfliktów wewnętrznych lub międzynarodowych”.

³ Tamże, s. 92–93.

Zgodnie z założeniami *Programu dla pokoju*¹ wyróżnia się sześć rodzajów operacji:

1. **Dyplomacja prewencyjna i tworzenie pokoju** – są to przedsięwzięcia, w których nie przewiduje się użycia sił pokojowych ONZ. Sposoby rozwiązania sytuacji kryzysowej określone są w art. 33 *Karty NZ*.

2. **Utrzymanie pokoju** – to operacja z użyciem sił pokojowych ONZ. Zasady użycia sił pokojowych ONZ określone są szczegółowo w mandacie. Rola sił pokojowych w tego typu operacjach zazwyczaj polega na podtrzymywaniu rozdziału zwaśnionych stron za ich zgodą. Ogólne zasady użycia sił pokojowych określone są w rozdziale VII *Karty NZ*. W tego typu operacjach siły pokojowe w większości wypadków spełniają funkcje policyjne.

3. **Budowanie pokoju** – w tego typu operacjach siły pokojowe mogą uczestniczyć na zasadzie wspierania i ochrony instytucji międzynarodowych promujących pokój.

4. **Wymuszanie pokoju** – w tego typu operacjach również uczestniczą siły pokojowe ONZ. Uprawnienia do stosowania broni wynikają z bezpośredniego zagrożenia sił pokojowych. W tym typie operacji wyróżnia się operacje wymuszenia pokoju autoryzowane przez ONZ, ale kierowane przez organy narodowe lub sojusznicze. W operacjach wymuszenia pokoju autoryzowanych przez ONZ siły pokojowe mogą uczestniczyć w walce zbrojnej. Cel operacji może być osiągnięty metodami walki zbrojnej, wówczas przygotowanie sił zbrojnych jest adekwatne do realizowanych zadań.

5. **Sankcje** – gospodarcze, polityczne i militarne działanie społeczności międzynarodowej skierowane przeciwko państwu naruszającemu prawo międzynarodowe. Wymaga to wspólnego działania wszystkich członków ONZ w sferze nałożonych ograniczeń. Siły zbrojne w ramach sankcji gospodarczych lub militarnych mogą blokować lub nadzorować obszar wokół państwa, na które nałożono sankcje.

6. **Rozbrojenie** – zmniejszenie lub likwidacja sił zbrojnych i zbrojeń państw na podstawie umowy międzynarodowej przez ograniczenie liczebności sił zbrojnych, zniszczenie pewnych rodzajów broni, likwidację umocnień i baz. W operacjach pokojowych siły pokojowe ONZ uczestniczą w nadzorowaniu lub przeprowadzaniu rozbrojenia stron konfliktu. Ograniczenie zbrojeń w idei ONZ polega na zahamowaniu wyścigu zbrojeń, co nie powoduje zmniejszenia lub likwidacji istniejącego potencjału wojskowego. Ostatecznym celem, zgodnie z rezolucjami Zgromadzenia Ogólnego ONZ, jest rozbrojenie powszechne i całkowite, mające doprowadzić do tzw. opcji zerowej. Organem zajmującym się całością spraw związanych z rozbrojeniem był Genewski Komitet Rozbrojeniowy, powołany do życia przez dziesięć państw w 1959 roku na genewskiej konferencji ministrów spraw zagranicznych. W 1978 roku przyjęto nazwę Komitet do spraw Rozbrojenia (ratyfikowało go 40 państw członkowskich). Następnie w 1984 r. komitet został przekształcony w Konferencję Rozbrojeniową.

¹ B. Boutros-Ghali, *Załącznik do „Programu dla pokoju”*, New York 1995. Dokumenty ONZ A/50/60-S/1995.

W Sojuszu Północnoatlantyckim kształtowanie pokoju przy użyciu sił zbrojnych określane jest mianem **operacji wsparcia pokoju** i definiowane jako wielofunkcyjne operacje pokojowe prowadzone na zasadzie bezstronności, na podstawie mandatu ONZ/OBWE, z zaangażowaniem: sił wojskowych, działań dyplomatycznych i humanitarnych w celu osiągnięcia długotrwałego porozumienia politycznego pomiędzy stronami konfliktu lub innych warunków sprecyzowanych w mandacie¹. Ogólne założenia są podobne jak w operacjach pokojowych ONZ. Wymagany jest mandat organizacji międzynarodowej, ze wskazaniem na ONZ i OBWE. **Celem jest pokój, a warunkiem uczestnictwa dobrowolność i bezstronność.** Operacje wsparcia pokoju prowadzone są według określonych warunków², wśród których szczególnie istotne są wola stron konfliktu do jego politycznego rozwiązania oraz zgoda na rozlokowanie sił NATO.

Klasyfikacja i interpretacja typów operacji wsparcia pokoju w wielu przypadkach jest podobna do interpretacji ONZ. Wynika to z celu i charakteru operacji pokojowych. W operacjach wsparcia pokoju wyróżnia się sześć typów operacji³.

1. **Zapobieganie konfliktom** – interpretowane jest jako działanie według założeń rozdziału VI *Karty NZ*. Obejmuje działania dyplomatyczne, ekonomiczne i militarne, włącznie z użyciem siły. Użycie sił pokojowych polega na prewencyjnym rozmieszczeniu ich w obszarze konfliktu. Siły pokojowe powinny manifestować swoją gotowość nawet do zbrojnego zahamowania sytuacji kryzysowej. Poprzez taką determinację realizowana jest zasada odstraszenia militarnego, określaną w walce zbrojnej **przeciwkoncentracją**. Przy takim rozumieniu idei działania wyszkolenie bojowe jest adekwatne do realizowanego zadania. Dopuszczalne spektrum metod działania w tym rodzaju operacji porównywane jest do operacji określanych według ONZ jako: dyplomacja prewencyjna i tworzenie pokoju oraz sankcje. Idea operacji zapobiegania konfliktom wyraża się w działaniach na przyczyny powstawania sytuacji kryzysowych.

2. **Tworzenie pokoju** – to operacja, która ukierunkowana jest na przerwanie istniejącego konfliktu. Rola sił pokojowych polega na uczestnictwie w mediacjach między stronami konfliktu w celu zaprzestania agresji. W operacjach tworzenia pokoju wymagana jest zgoda stron zwaśnionych na zaangażowanie doradców wojskowych. Rola sił zbrojnych może wyrażać się również w realizacji innych operacji na rzecz tworzenia pokoju, np. operacji zapobiegania konfliktom.

3. **Budowanie pokoju** – to operacja zawierająca działania dyplomatyczne, gospodarcze oraz militarne sił pokojowych. Można jej założenia porównać do operacji sił stabilizacyjnych w Iraku. Celem tej operacji jest utrwalenie pokoju po zakończonym konflikcie. Na takich samych założeniach teoretycznych oparte są operacje budowania pokoju według ONZ.

¹ MC-327/1 *The Military Concept for NATO Peace Support Operations* [tłumaczenie J. Trembecki].

² Zob. szerzej rozdział pierwszy.

³ Zob. także szczegółową charakterystykę rodzajów operacji wsparcia pokoju przedstawioną w rozdziale drugim.

4. **Utrzymanie pokoju** – to operacja, która polega na uczestnictwie wielonarodowych sił pokojowych w celu nadzorowania zawartych porozumień. Ma takie same założenia jak operacja utrzymania pokoju według ONZ.

5. **Wymuszanie pokoju** – to operacja prowadzona zgodnie z rozdziałem VII *Karty NZ*. W tej operacji nie jest wymagana zgoda stron konfliktu na zaangażowanie sił pokojowych. Siły pokojowe mogą realizować zadania operacji metodami walki zbrojnej. Należy mieć świadomość, że w tych operacjach pomimo prowadzenia ich metodami walki zbrojnej celem nie jest pobicie przeciwnika, lecz stworzenie podstaw do budowania pokoju. Operacje te w swych założeniach są porównywalne do operacji wymuszania pokoju według ONZ. Powinny być realizowane z mandatu pokojowej organizacji międzynarodowej.

6. **Operacje humanitarne** – obecność sił pokojowych w tego typu operacjach polega na niesieniu pomocy ludności cywilnej poszkodowanej w wyniku różnych zdarzeń: wojen, klęsk żywiołowych, niestabilnych systemów państwowych i zagrożeń epidemiologicznych.

Porównanie ogólnych założeń realizowanych zadań przez siły pokojowe w różnych operacjach wskazuje, iż pomimo różnic w nazewnictwie istota ich jest taka sama, ponieważ są oparte na podobnych założeniach. Ideą jest kształtowanie pokoju na zasadzie bezstronności. Celem nie jest pobicie jednej ze stron lub stron zważnionych (choćby niekiedy może to być warunkiem koniecznym), lecz zmuszenie ich do zaprzestania działań konfliktogennych. W operacjach o charakterze pokojowym główne zadania realizują zwykle wojska lądowe, dlatego że mogą przebywać w rejonie mandatowym i wykonywać bezpośrednio zadania pokojowe w stosunku do zważnionych stron.

W drugiej połowie XX i na początku XXI wieku pojęcie kryzysu zajęło miejsce pośrednie między stanem pokoju i wojny. Zasadniczym podłożem wszelkich kryzysów i napięć w tym okresie były konflikty etniczne i brak stabilizacji wśród narodów. Te właśnie zagrożenia rodzą niebezpieczeństwo wybuchu wojny lokalnej, która może się przekształcić w konflikt regionalny. Zagrożenia te powodują zachwianie systemu bezpieczeństwa międzynarodowego. Przyjmuje się, że zagrożenia kryzysowe są to niebezpieczne sytuacje, np. konflikty o podłożu polityczno-militarnym w bliższym lub dalszym otoczeniu państwa, które choć nie stanowią zagrożenia bezpośrednią agresją, to swoimi skutkami pośrednimi mogą powodować różnorakie zakłócenia w jego funkcjonowaniu. Tymi skutkami pośrednimi mogą być akcje terrorystyczne, przenikanie przestępczości zorganizowanej, skażenia lub epidemie.

W związku z różnorodnością, skalą i natężeniem zagrożeń wzrasta rola sił zbrojnych w zapobieganiu sytuacjom kryzysowym, a gdy one już wystąpią – w likwidowaniu ich źródeł i skutków. Na podstawie analizy uwarunkowań polityczno-militarnych w Europie i na świecie można postawić wniosek, iż **główną funkcją sił zbrojnych będzie zapewnienie funkcjonowania systemu bezpieczeństwa międzynarodowego**. Z ostatnich doświadczeń wynika, że zakres użycia sił zbrojnych w operacjach o charakterze pokojowym stale się zwiększa, co zwi-

zane jest z coraz bardziej złożonym charakterem sytuacji kryzysowych. Sytuacje te rodzą zagrożenia o najróżnorodniejszym stopniu trudności, a to z kolei wymusza użycie sił zbrojnych. Wynika stąd potrzeba posiadania odpowiednio wyposażonych i przygotowanych zgrupowań wojsk do szybkiego ich użycia i niedopuszczenia do rozprzestrzenienia się sytuacji kryzysowej na inne rejonny.

8.2. Proces przygotowania zgrupowań wojsk lądowych WP do operacji o charakterze pokojowym

8.2.1. Narodowe systemy przygotowania do operacji pokojowych

Wspólną tezę wszystkich organizatorów szkolenia do operacji o charakterze pokojowym jest osiągnięcie profesjonalizmu w wyszkoleniu bojowym. Wyszkolenie bojowe jest podstawą uczestnictwa w operacji, ale nie jest cechą wystarczającą. Doświadczenia wskazują, iż samo wyszkolenie bojowe nie wystarcza do właściwej realizacji zadań w operacjach o charakterze pokojowym¹.

Wiele państw, budując narodowy system przygotowania do operacji o charakterze pokojowym, zmodyfikowało swoje programy szkolenia na podstawie doświadczeń wyniesionych z uczestnictwa w takich operacjach. W Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii oraz Francji skuteczność wykonywania zadań upatruje się przede wszystkim w wyszkoleniu ogólnowojskowym, opartym na procedurach NATO. W Rosji i państwach WNP proces szkolenia oparto na szkoleniu ogólnowojskowym poszerzonym o tematykę operacji pokojowych. Podstawą ich systemu jest szczegółowy dobór uczestników pod względem psychologicznym.

Według procedur Sojuszu państwo członkowskie ponosi odpowiedzialność narodową za przygotowanie kontyngentu. Jednak ze względu na potrzebę osiągnięcia interoperacyjności celowe jest ujednoczenie tematyki szkolenia, co zostało uregulowane w dokumencie MC 327/1. Zgodnie z założeniami Sojuszu przygotowanie do operacji wsparcia pokoju powinno się opierać na profesjonalnym szkoleniu ogólnowojskowym realizowanym etapami.

1. **Etap pierwszy** – szkolenie należy skoncentrować na przekazaniu szerokiej wiedzy na temat operacji pokojowych.

2. **Etap drugi** – szkolenie wyznaczonego kontyngentu do rzeczywistej operacji.

¹ Obserwacja działań wojsk USA w Somalii i Francji w Sarajewie wskazuje, iż ograniczenie się jedynie do umiejętności żołnierza w zakresie szkolenia ogólnowojskowego nie wystarcza. Kontyngent jest nieskuteczny. Wiąże się to z innym charakterem działań operacyjnych i znacznymi ograniczeniami w użyciu siły i broni. W jednym z pierwszych ćwiczeń PdP o tematyce utrzymywania pokoju (Cooperative Spirit '94 – Holandia, październik 1994 r.) najgorzej pod względem wykonania zadań operacyjnych oceniony został pododdział amerykański bazujący tylko na wyszkoleniu bojowym. Zob. M. Obrusiewicz, *Koncepcje wybranych państw i ośrodków szkolenia w zakresie przygotowania kontyngentów narodowych do operacji wsparcia pokoju*, w: *Wojska lądowe w operacjach wsparcia pokoju*, materiały z seminarium naukowego, red. J. Zieliński, AON, Warszawa 2003.

W procesie przygotowania do operacji wsparcia pokoju wyróżnia się obszary kształcenia, szkolenia i ćwiczenia. W ramach kształcenia zaleca się uwzględnić następujące zagadnienia: historia i ewolucja misji pokojowych oraz operacji wsparcia pokoju, proces podejmowania decyzji, techniki negocjacji i mediacji, przygotowanie i prowadzenie operacji wsparcia pokoju, zasady użycia siły, prawne aspekty prowadzenia operacji pokojowych, współpraca z przedstawicielami środków masowego przekazu oraz międzynarodowe prawo humanitarne.

W ramach szkolenia zaleca się zrealizowanie takich tematów, jak: użycie siły, kultura i lokalne obyczaje w rejonie operacji pokojowej, praca na punktach kontrolnych i pozycjach blokujących, patrolowanie, obserwacja i składanie meldunków, przeszukiwanie pojazdów i osób, przeciwdziałanie zagrożeniu minowemu, rozpoznawanie sprzętu występującego w rejonie operacji, zasady pracy na mapach, procedury łączności, zasady udzielania pierwszej pomocy, obrona przed środkami masowego rażenia oraz środki bezpieczeństwa. Istotnym elementem jest oczywiście szkolenie językowe.

Ćwiczenia powinny być prowadzone na wszystkich szczeblach dowodzenia, ze szczególnym uwzględnieniem wielonarodowych zgrupowań zadaniowych. Powinny zawierać elementy dotyczące reagowania kryzysowego i kierowania w sytuacjach kryzysowych oraz obejmować proces podejmowania decyzji. Należy w nich uwzględnić elementy współpracy z organizacjami międzynarodowymi i pozarządowymi oraz współpracę cywilno-wojskową (CIMIC). Dla pododdziałów i oddziałów wyznaczonych do udziału w operacjach wsparcia pokoju należy organizować ćwiczenia ze szczególnym uwzględnieniem aspektów taktycznych.

W kontekście przedstawionych rozważań można sformułować następujące wnioski:

1. Ustalenia zawarte w dokumencie MC 327/1 powinny być zsynchronizowane z narodowymi programami przygotowania i szkolenia jednostek przewidzianych do użycia w operacjach wsparcia pokoju.

2. Proces przygotowania jednostek kierowanych do operacji wsparcia pokoju powinien obejmować wiedzę dotyczącą problematyki utrzymania pokoju oraz wzmacniania bezpieczeństwa jego uczestników.

3. Celowe jest angażowanie do szkolenia przedstawicieli organizacji międzynarodowych (ONZ, OBWE oraz międzynarodowych organizacji humanitarnych), instytucji państwowych i pozarządowych zajmujących się problematyką operacji pokojowych.

4. W procesie szkolenia należy dążyć do uświadomienia żołnierzom różnic między operacjami militarnymi a pokojowymi.

5. Szczególną uwagę należy zwrócić na zrozumienie przez żołnierzy zasad użycia siły.

6. Należy uświadomić żołnierzom status sił pokojowych w rejonie mandatowym (rolę pododdziałów oraz pojedynczych żołnierzy) wynikający z rezolucji organizacji pokojowej oraz mandatu.

7. Operacje wymuszania pokoju nie wymagają dodatkowego szkolenia, ponieważ zasady działania w nich nie odbiegają od zasad obowiązujących w operacjach militarnych.

8. W przyszłych wielonarodowych operacjach wsparcia pokoju coraz więcej zadań może mieć charakter działań policyjno-porządkowych, stąd w procesie szkolenia należy uwzględnić taką problematykę.

Proces szkolenia kontyngentów ze składu wojsk lądowych kierowanych do operacji o charakterze pokojowym oparty jest zwykle na narodowym systemie szkolenia. W różnonarodowych systemach¹ występują elementy zbieżne, wynikające z charakteru operacji, a przede wszystkim z wytycznych wydanych przez Biuro Misji Pokojowych ONZ.

Podstawą budowania narodowych systemów przygotowania wojsk lądowych do operacji o charakterze pokojowym są ich doświadczenia oraz wymagania współczesnych i hipotetycznych operacji.

8.2.2. Aspekty prawne użycia wojsk lądowych WP poza granicami państwa

Udział sił zbrojnych RP, a w tym i wojsk lądowych w operacjach o charakterze pokojowym poza granicami kraju warunkowany jest wieloma aktami prawnymi. Uczestnictwo WP w operacjach poza granicami państwa musi być zgodne z:

- *Konstytucją RP*,
- postanowieniami prezydenta RP,
- ustawami i rozporządzeniami Sejmu RP,
- rozporządzeniami RM,
- prawem międzynarodowym,
- zobowiązaniami sojusznicznymi,
- mandatem organizacji pokojowych,
- umowami międzynarodowymi.

Uczestnictwo SZ RP poza granicami państwa wynika z założeń polskiej polityki zagranicznej i obronnej określonej w założeniach *Strategii bezpieczeństwa RP* oraz *Strategii obronności RP*. Z założeń doktrynalnych² wynika, iż Polska warunkuje użycie sił zbrojnych na arenie międzynarodowej wyłącznie do realizacji prawa do obrony suwerenności i nienaruszalności terytorialnej oraz w sytuacjach przewidzianych w *Karcie NZ*. W operacjach realizowanych z mandatu społeczności międzynarodowej podstawą angażowania sił zbrojnych jest:

- poszanowanie i pragnienie pokoju,
- determinacja w przeciwdziałaniu łamaniu praw człowieka,
- przeciwdziałanie powstawaniu sytuacji zagrażających bezpieczeństwu światowemu.

¹ Każde państwo delegujące swych przedstawicieli do udziału w operacjach o charakterze pokojowym ponosi odpowiedzialność za ich przygotowanie.

² Zob. *Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 4 stycznia 2000 roku*.

Z ogólnych założeń strategii bezpieczeństwa wynikają szczegółowe możliwości angażowania sił zbrojnych adekwatnie do skali zagrożenia. W strategii obronności wyróżniono trzy stany bezpieczeństwa państwa, w których przewiduje się użycie sił zbrojnych¹. W zależności od skali zagrożenia bezpieczeństwa państwa zdefiniowano stan pokoju, kryzysu i wojny, którym odpowiednio przypisano strategię działania: prewencyjnego, kryzysowego i wojennego. W każdej z wymienionych strategii przewiduje się użycie sił zbrojnych na poziomie adekwatnym do zagrożenia bezpieczeństwa państwa.

W okresie pokoju ideą działań prewencyjnych jest śledzenie i prognozowanie rozwoju sytuacji. Właściwe prognozy pozwolą reagować na przyczyny powstawania sytuacji kryzysowych. Stąd stosownie do prognoz należy podjąć działania prewencyjno-stabilizacyjne. W działaniach tych realizowane są zadania o charakterze pokojowym: samodzielnie, w składzie NATO oraz w ramach działań międzynarodowych, głównie na podstawie mandatu organizacji pokojowej.

Zadania sił zbrojnych obejmują:

- współpracę wojskową, czyli kształtowanie i rozwijanie kontaktów między różnymi armiami należącymi do NATO,
- sprawowanie nadzoru nad funkcjonowaniem wielonarodowych struktur militarnych,
- wypełnianie mandatu organizacji pokojowej w składzie sił narodowych lub wielonarodowych.

Do uczestnictwa w tych przedsięwzięciach wystarczają ratyfikowane umowy międzynarodowe lub ratyfikowane postanowienia organizacji pokojowej. Udział wojsk lądowych deklarowany jest na zasadzie dobrowolności. Polega to na zgłoszeniu organizacji pokojowej (ONZ lub OBEW) możliwości uczestnictwa narodowych sił zbrojnych w operacjach o charakterze pokojowym.

W okresie kryzysu wypełniane są założenia strategii kryzysowej przewidującej reagowanie w sytuacjach zagrażających interesom państwa lub społeczności światowej. W ramach reagowania kryzysowego udział sił zbrojnych determinowany jest:

- bezpośrednim zagrożeniem bezpieczeństwa Polski lub państw Sojuszu,
- pośrednim zagrożeniem bezpieczeństwa Polski lub państw Sojuszu,
- zagrożeniem ponadnarodowym (zagrożeniem bezpieczeństwa światowego)².

W sytuacji bezpośredniego zagrożenia państw członkowskich NATO udział sił zbrojnych poza granicami państwa realizowany jest zgodnie z ratyfikowanymi postanowieniami *Traktatu waszyngtońskiego*³. Zadaniem sił zbrojnych jest:

¹ Zob. *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 maja 2000 roku*.

² Przykładem jest uczestnictwo wojsk lądowych w operacji w Afganistanie przeciwko terroryzmowi światowemu w 2002 roku i w Iraku w 2003 roku przeciwko dyktaturze Saddama Husajna.

³ W ramach reagowania kryzysowego zdolności operacyjne WP do udziału w operacjach poza terytorium państwa oceniane są na udział ok. 5 tys. żołnierzy w operacjach o wysokim stopniu intensywności przez okres dwóch lat z możliwością ich rotacji co pół roku oraz udział w kilku operacjach o niskim stopniu intensywności prowadzonych jednocześnie siłami ok. 2,5 tys. żołnierzy przez okres dwóch lat z możliwością rotacji co pół roku.

- uruchomienie przedsięwzięć pogotowia obronnego, adekwatnie do sytuacji kryzysowej,
- przygotowanie się do przyjęcia wojsk Sojuszu na własnym terytorium,
- wysłanie własnych wojsk poza obszar swojego państwa w ramach ratyfikowanych zobowiązań.

W sytuacjach pośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Polski lub Sojuszu przewiduje się udział sił zbrojnych w sojuszniczych lub międzynarodowych operacjach połączonych. Do zadań sił zbrojnych należą:

- rozpoznawanie i lokalizowanie sytuacji kryzysowych w celu ich rozwiązania, przez izolowanie rejonów objętych konfliktem oraz wywieranie presji militarnej (przeciwkoncentracja) na strony konfliktu;
- wspieranie militarne wysiłków dla rozwiązania konfliktu, polegające na udzielaniu stronom konfliktu pomocy organizacyjnej, doradczej oraz prowadzeniu akcji humanitarnych i antyterrorystycznych, a także wojskowych operacji utrzymania pokoju;
- bezpośrednie wymuszanie pokoju w wyniku przeprowadzenia operacji militarnych polegających na rozdzielaniu i rozbrajaniu bądź rozbijaniu sił zbrojnych stron konfliktu.

W sytuacjach zagrożenia ponadnarodowego udział sił zbrojnych warunkowany jest głównie postanowieniami organizacji pokojowych (ONZ, OBWE) oraz postanowieniami społeczności międzynarodowej w zakresie przeciwdziałania terroryzmowi.

W okresie wojny¹ użycie sił zbrojnych na terytorium własnym wynika z art. 26 pkt 1 *Konstytucji RP*. Stwierdza się w nim, że: „Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic”. Z *Konstytucji* wynika, iż ogłoszenie stanu wojny warunkowane jest odparciem agresji. Stąd użycie sił zbrojnych poza granicami w innych sytuacjach może być postrzegane na poziomie reagowania kryzysowego. W sytuacjach zagrożenia bezpośredniego lub pośredniego bezpieczeństwa państwa mobilizowane są w całości lub częściowo siły zbrojne².

W okresie wojny do głównych zadań sił zbrojnych, a w tym i wojsk lądowych RP, w ramach narodowej i sojuszniczej obrony terytorium własnego państwa należą:

¹ Art. 116 *Konstytucji* stanowi, że „1. Sejm decyduje w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej o stanie wojny i o zawarciu pokoju. 2. Sejm może podjąć uchwałę o stanie wojny jedynie w razie zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umów międzynarodowych wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji. Jeżeli Sejm nie może się zebrać na posiedzenie, o stanie wojny postanawia Prezydent Rzeczypospolitej” (DzU z 1997 roku, nr 78, poz. 483). Zapis konstytucyjny rozszerza *Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 roku o stanie wojennym oraz o kompetencjach naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej* (DzU z 2002 roku, nr 156, poz. 1301).

² „W razie bezpośredniego, zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa Prezydent Rzeczypospolitej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, zarządza powszechną lub częściową mobilizację i użycie Sił Zbrojnych do obrony Rzeczypospolitej Polskiej” (art. 136 *Konstytucji*).

- rozpoznanie i spowolnienie działania zgrupowań inwazyjnych przeciwnika – głównie siłami narodowymi wojsk lądowych;
- zbudowanie przewagi strategicznej – w rezultacie zakończenia mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia całości sił zbrojnych;
- zatrzymanie lądowych sił inwazyjnych przeciwnika – przez zbudowanie przewagi sytuacyjnej;
- stworzenie warunków do użycia wojsk Sojuszu w ramach sojuszniczej operacji połączonej – w ramach efektu zatrzymania zgrupowań lądowych przeciwnika;
- w ramach sojuszniczej operacji połączonej rozbić przeciwnika i odtworzenie granic państwa lub Sojuszu;
- stworzenie warunków do pokojowego zakończenia konfliktu.

Podczas uczestnictwa w wojnie obronnej poza terytorium Polski do głównych zadań sił zbrojnych należą:

- udział wydzielonych zgrupowań w sojuszniczej operacji połączonej poza terytorium państwa¹ – angażowane są siły wysokiej gotowości zdolne do przerzutu²;
- osłona strategiczna własnego terytorium – realizują siły wysokiej i niższej gotowości pozostające na terytorium państwa;
- w przypadku eskalacji konfliktu na całe terytorium Sojuszu następuje mobilizacyjne i operacyjne rozwinięcie całości sił zbrojnych według określonych zasad – do realizacji zadań obronnych przystępują siły o niższym oraz o wydłużonym terminie gotowości.

Podstawowe założenia strategii bezpieczeństwa i strategii obronności znajdują odzwierciedlenie w uchwałach naczelnych władz Rzeczypospolitej Polskiej. Na podstawie założeń doktrynalnych oraz zgodnie z prawem polskim i międzynarodowym zawierane są umowy dotyczące obronności. Mają one charakter międzyrządowych i międzyresortowych umów przedmiotowych o współpracy w sferze obronności. Zawierane umowy determinowane są aktami prawnymi, których Polska jest sygnatariuszem. Do głównych ratyfikowanych dokumentów prawa międzynarodowego dotyczących obronności należy zaliczyć:

¹ „Zasady użycia Sił Zbrojnych poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej określa ratyfikowana umowa międzynarodowa lub ustawa. Zasady pobytu obcych wojsk na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i zasady przemieszczania się ich przez terytorium określają ratyfikowane umowy międzynarodowe lub ustawy” (tamże, art. 117).

² Według kryterium dostępności użycia sił przez Sojusz rozróżnia się:

- siły zdolne do przerzutu (*Deployable Forces* – DF) – w rozumieniu narodowym jest to część wojsk operacyjnych do udziału w operacjach Sojuszu poza terytorium własnego państwa;
- siły na miejscu (*In-place Forces* – IPF) – w rozumieniu narodowym są to wojska operacyjne przeznaczone do działania na własnym terytorium oraz wojska obrony terytorialnej.

Według kryterium gotowości do podjęcia działania rozróżnia się:

- siły wysokiej gotowości (*High Readiness Forces* – HRF);
- siły niższej gotowości (*Forces at Lower Readines* – RLR);
- siły o wydłużonym terminie gotowości (*Long Term Build-up Forces* – LTBF).

Źródło: MC-317/1.

Zdolność operacyjna oceniana jest na udział w jednej operacji zgodnie z art. 5 *Traktatu waszyngtońskiego* na ok. 15–16 tys. żołnierzy bez możliwości ich rotacji.

- *Konwencję wiedeńską o stosunkach dyplomatycznych* z 18 kwietnia 1961 roku,
- *Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie* z 1990 roku (CFE),
- *Akt kończący rokowania w sprawie stanów osobowych konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie* z 1992 roku (CFE),
- *Dokument wiedeński w sprawie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa w Europie* z 1990 roku (OBWE),
- *Traktat o otwartych przestworzach* z 1992 roku,
- *Traktat o nierozprzestrzenianiu broni nuklearnej* z 1970 roku,
- *Konwencję o zakazie rozwoju, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz zniszczenia jej zapasów* z 1993 roku,
- *Dokumenty w sprawie wymiany informacji o planowaniu obronnym* z 1993 roku (KBWE),
- *Program współpracy i kontaktów wojskowych* z 1993 roku (KBWE),
- *Zasady regulujące transfer broni konwencjonalnej* z 1993 roku (KBWE),
- *Katalog środków stabilizujących dla lokalnych sytuacji kryzysowych* z 1993 roku (KBWE).

Istotne są również zobowiązania wynikające z członkostwa lub współpracy z międzynarodowymi organizacjami, takimi jak:

- Organizacja Narodów Zjednoczonych¹,
- Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie²,
- Unia Zachodnioeuropejska³,
- Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego⁴,
- Unia Europejska⁵.

Podstawy prawne udziału SZ RP w misjach pokojowych wynikają głównie z członkostwa Polski w tych organizacjach. Polscy żołnierze pełnią służbę poza granicami kraju w składzie Polskich Jednostek Wojskowych (PJW) lub Polskich Kontyngentów Wojskowych (PKW) oraz w charakterze obserwatorów w wojskowych misjach pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych. Realizacja zadań pokojowych odbywa się pod auspicjami ONZ, OBWE oraz NATO.

System prawny w zakresie uczestnictwa w operacjach o charakterze pokojowym stanowią akty prawne organizacji międzynarodowych (oparte na zasadach prawa międzynarodowego) oraz narodowe akty prawne.

¹ Polska podpisała *Kartę Narodów Zjednoczonych* 16 października 1945 roku.

² Utworzona w wyniku przekształcenia Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w grudniu 1994 roku. Uczestnictwo Polski w tej organizacji datowane jest od początku istnienia KBWE, tj. od 1973 roku.

³ Od 1994 roku Polska posiada status partnera stowarzyszonego. Zgodnie z postanowieniami statutowymi w 2004 roku powinno nastąpić rozwiązanie Unii Zachodnioeuropejskiej.

⁴ Geneza uczestnictwa w Sojuszu sięga realizacji założeń programu „Partnerstwa dla Pokoju” od 1994 roku. Następnie w 1997 roku Polska, Czechy i Węgry podpisały protokół akcesyjny. Po zakończeniu procedur ratyfikacyjnych, od 12 marca 1999 roku Polska jest pełnoprawnym członkiem NATO.

⁵ W 1998 roku rozpoczęto negocjacje dotyczące przystąpienia Polski do UE. Polska jest pełnoprawnym członkiem UE od 1 maja 2004 roku.

Akty prawne organizacji międzynarodowych:

– Rezolucja Rady Bezpieczeństwa jest uchwałą podejmowaną przez Radę Bezpieczeństwa ONZ i zawiera wezwanie do podjęcia nakazanego w rezolucji jednorazowego działania;

– SOFA (*Status of Force Agreement*) jest umową wielostronną dotyczącą statusu sił zbrojnych stron umowy wysyłanych na terytorium innego państwa będącego stroną tej umowy;

– MOU (*Memorandum of Understanding*) jest porozumieniem o charakterze wielonarodowym bądź bilateralnym, regulującym wszelkie aspekty działań jednostek wielonarodowych – od zasad dowodzenia, poprzez struktury organizacyjne, zabezpieczenie logistyczne, po łączność i sprawy finansowe. Porozumienie poprzedzone jest zwykle umowami międzynarodowymi w sprawie utworzenia sił wielonarodowych z udziałem dwóch lub wielu państw.

Narodowe akty prawne:

– postanowienie prezydenta RP jest najwyższym aktem prawnym wynikającym z konstytucji. W dokumencie tym prezydent na wniosek Rady Ministrów zezwala na użycie jednostek WP poza granicami państwa. W postanowieniu określa się między innymi: liczebność, okres użycia, rejon użycia i podporządkowanie operacyjne danej jednostki;

– decyzja ministra obrony narodowej w sprawie wyznaczenia za pisemną zgodą do pełnienia służby poza granicami państwa. Warunkowana jest rozporządzeniem Rady Ministrów¹ z dnia 24 marca 1992 roku w sprawie żołnierzy zawodowych wyznaczonych do pełnienia służby poza granicami państwa w składzie misji specjalnych organizacji międzynarodowych;

– decyzja administracyjna dyrektora Departamentu Kadr² dotycząca pełnienia służby poza granicami w ramach kontyngentu sił pokojowych lub w charakterze obserwatora;

– decyzje dowódców rodzajów sił zbrojnych.

Zgodnie z *Ustawą o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa* (art. 3 pkt 1) o użyciu jednostek wojskowych poza granicami państwa postanawia prezydent na wniosek:

– Rady Ministrów – w sytuacjach określonych w art. 2 pkt 1 lit. a) i b),

– Prezesa Rady Ministrów – w sytuacjach określonych w art. 2 pkt 1 lit. c) i zgodnie z art. 5 wyżej wymienionej ustawy.

W postanowieniu o użyciu jednostek wojskowych poza granicami państwa określa się:

– jednostki wojskowe, ich nazwy, liczebność oraz czas, przez jaki będą pozostawać poza granicami państwa,

– cel skierowania jednostek wojskowych, zakres ich zadań oraz obszar działania,

¹ DzU z 1992 roku, nr 34, poz. 147 (z późn. zm).

² Na podstawie przekazanych kompetencji. Zob. Decyzja nr 33/MON z dnia 28 lutego 2001 roku (Dz. Urz. MON z 20 marca 2001 roku).

– system kierowania i dowodzenia jednostkami wojskowymi oraz organ organizacji międzynarodowej, któremu jednostki zostaną podporządkowane na czas operacji,

– organy administracji rządowej odpowiedzialne za współpracę z kierowniczymi organami właściwej organizacji międzynarodowej w zakresie kierowania działalnością i zaopatrywania jednostek wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa,

– uzbrojenie i sprzęt wojskowy,

– trasy i czas przemieszczania się jednostek wojskowych w przypadku tranzytu.

Udział Polski w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych jest konsekwencją charakteru polityki państwa, realizowanej zgodnie z *Konstytucją RP*, z poszanowaniem prawa międzynarodowego, z celami i zasadami *Karty Narodów Zjednoczonych* oraz dokumentami Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, a także duchem i literą traktatów i konwencji międzynarodowych, których Polska jest stroną.

Podstawą uczestnictwa w operacjach wsparcia pokoju NATO są ustalenia traktatowe. Na ich podstawie Polska deklaruje i bierze udział w operacjach wsparcia pokoju.

8.3. Proces podejmowania decyzji o uczestnictwie komponentów wojsk lądowych WP w operacjach poza granicami państwa

Proces podejmowania decyzji o uczestnictwie sił zbrojnych RP, a w tym i wojsk lądowych poza granicami państwa celowo jest rozpatrywać w trzech aspektach. Pierwszy determinowany jest założeniami organizacji pokojowych (ONZ lub OBWE). Wynika z ratyfikowanych porozumień i faktu zgłoszenia do Rady Bezpieczeństwa ONZ lub Stałej Rady OBWE deklarowanych sił do uczestnictwa w siłach pokojowych. Drugi wynika z ratyfikowanych ustaleń *Traktatu waszyngtońskiego*. Podstawą jest procedura podejmowania decyzji uczestnictwa Sojuszu¹. Trzeci wynika z ustaleń bilateralnych pomiędzy państwem kierującym (wiodącym) a państwem zgłaszającym akces uczestnictwa².

Pomimo różnych aspektów podejmowania decyzji, ogólny proces we wszystkich sytuacjach jest zbliżony. Można postawić tezę, że realizowany jest zawsze na trzech poziomach.

Poziom pierwszy inicjowany jest na forum organizacji pokojowej lub wielonarodowej organizacji politycznej, stąd można go nazwać **ponadnarodowym**. Poziom drugi realizowany jest przez najwyższe organy władzy państwowej, jest to

¹ Przykładem jest zaangażowanie się Sojuszu na Bałkanach, a w tym i udział PKW.

² W operacji „Iracka Wolność” Polska podjęła się zadania zorganizowania strefy stabilizacyjnej na wniosek USA. Do organizowanej przez Polskę Wielonarodowej Dywizji Zmechanizowanej zgłosiło swój akces 8 państw z Sojuszu oraz 22 państwa spoza. Zadania stabilizacyjne w Iraku realizowane są na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1483 z dnia 22 maja 2003 roku.

zatem **narodowy poziom ustawodawczy**. Poziom trzeci występuje na płaszczyźnie resortu, który otrzymał zadanie wydzielenia sił do kontyngentu. Jest to **narodowy poziom resortowy**.

Różnice w procedurach, ze względu na aspekty podejmowanej decyzji, występują na poziomie ponadnarodowym, natomiast na poziomie najwyższych organów państwowych i resortowym procedury zawsze są takie same. Proces decyzyjny zwykle realizowany jest równolegle na wszystkich poziomach.

W wypadku podejmowania decyzji o udziale w operacjach pokojowych organizacja międzynarodowa lub państwo kierujące zwracają się z prośbą do różnych podmiotów prawnych na arenie międzynarodowej o udział w operacji¹ (poziom ponadnarodowy).

Po pozytywnym zaopiniowaniu uczestnictwa narodowych sił zbrojnych w operacji na poziomie Rady Ministrów RP, składany jest wniosek do prezydenta zawierający akceptację uczestnictwa w operacji o charakterze pokojowym. Prezydent wydaje postanowienie o udziale w operacji. Następnie na poziomie Rady Ministrów dokonuje się podziału zadań, deklarowanych przed opracowaniem wniosku do prezydenta. Jednocześnie zostaje sformułowana odpowiedź do władz państwa kierującego (narodowy poziom ustawodawczy).

Procedura wydzielenia stanu osobowego oraz wyposażenia kontyngentu jest realizowana na poziomie resortu. W MON siły do kontyngentu wydziela się z rodzajów sił zbrojnych. W wojskach lądowych proces przygotowania zmiany trwa sześć miesięcy.

Bardziej złożona sytuacja występuje podczas wydzielenia sił do pierwszego kontyngentu w danej operacji o charakterze pokojowym². W przypadku PKW do Iraku skład wydzielonych wojsk lądowych oraz proces decyzyjny na poziomie resortowym determinowany był następującymi dokumentami:

– Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 czerwca 2003 roku *o użyciu Polskiego Kontyngentu Wojskowego w składzie Międzynarodowych Sił Stabilizacyjnych w Republice Iraku*,

¹ Taka sytuacja zaistniała podczas organizowania przez Polskę wielonarodowej dywizji do realizacji zadań stabilizacyjnych w Iraku. Polska zwracała się do wielu państw o uczestnictwo w polskiej strefie stabilizacyjnej.

² Po podpisaniu przez prezydenta RP *Postanowienia o użyciu PKW w składzie Międzynarodowych Sił Stabilizacyjnych w Republice Iraku* w dniu 6 czerwca 2003 roku został wydany *Rozkaz Dowódcy Wojsk Lądowych w sprawie przemieszczenia, funkcjonowania i rotacji PKW w składzie Międzynarodowych Sił Stabilizacyjnych w Republice Iraku oraz utworzenia Międzynarodowej Dywizji Zmechanizowanej*. Z rozkazu wynikało, iż PKW na osiągnięcie gotowości ma trzy miesiące (osiągnięcie gotowości do 31.08.2003 r.). W tym czasie należało zrealizować według harmonogramu procedury przyjęcia zgłoszeń, badań, akceptacji zgłoszeń i szkolenia zgrywającego. Wynika stąd, iż powinny być wydzielone jednostki wojskowe, które będą się szkoliły do operacji o charakterze pokojowym i utrzymywały gotowość do podjęcia mandatu w ciągu 2 miesięcy. Muszą to być zatem siły wysokiej gotowości zdolne do przerwania w ramach posiadanej struktury organizacyjnej, a nie tworzonej od podstaw dla potrzeb operacji. W ramach terminu gotowości należy uwzględnić również zespoły rekonesansowe oraz przygotowujące rejon bazowania kontyngentu.

– Decyzja Ministra Obrony Narodowej nr 141/MON z dnia 20 maja 2003 roku w sprawie przygotowania Polskiego Kontyngentu Wojskowego (PKW) do użycia w składzie Międzynarodowych Sił Stabilizacyjnych w Republice Iraku,

– Rozkaz Szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 27 maja 2003 roku w sprawie przygotowania Polskiego Kontyngentu Wojskowego (PKW) do użycia w składzie Międzynarodowych Sił Stabilizacyjnych w Republice Iraku,

– Rozkaz Dowódcy Wojsk Lądowych z dnia 6 czerwca 2003 roku w sprawie przygotowania Polskiego Kontyngentu Wojskowego (PKW) do użycia w składzie Międzynarodowych Sił Stabilizacyjnych w Republice Iraku,

– Rozkaz Dowódcy Wojsk Lądowych z czerwca 2003 roku w sprawie przemieszczenia, funkcjonowania i rotacji Polskiego Kontyngentu Wojskowego w składzie Międzynarodowych Sił Stabilizacyjnych w Republice Iraku oraz utworzenia Międzynarodowej Dywizji Zmechanizowanej,

– Rozkaz Dowódcy Wojsk Lądowych z czerwca 2003 roku w sprawie przygotowania wydzielonych z Wojsk Lądowych sił do udziału w operacjach wojskowych poza granicami państwa¹,

– Wytyczne Szefa Zarządu Zasobów Osobowych Wojsk Lądowych z dnia 29 stycznia 2003 roku do planowania, organizowania oraz przygotowania stanów osobowych do służby w Polskich Jednostkach Wojskowych/Polskich Kontyngentach Wojskowych poza granicami państwa,

– Procedury działania Grupy Przygotowawczej PKW Irak, uczestniczącej w IV fazie operacji „Iracka Wolność”².

Głównym zadaniem operacji wsparcia pokoju jest osiągnięcie celów określonych mandatem. Operacje wsparcia pokoju mogą być również organizowane poza mandatem, jako wielonarodowe operacje połączone. Regułą jednak jest, że nad tego typu operacjami nadzór sprawuje organizacja międzynarodowa. Wyznacza ona wysokiego rangą koordynatora odpowiedzialnego za prowadzenie takiej operacji. W operacjach pokojowych prowadzonych pod auspicjami ONZ może to być specjalny reprezentant sekretarza generalnego ONZ, a w przypadku misji prowadzonej przez OBWE – szef misji. Koordynator działa w imieniu międzynarodowych władz, odpowiedzialnych za wydanie mandatu, a do jego zakresu kompetencji należą wszystkie sprawy związane z operacją bądź misją. Organizacje międzynarodowe w razie potrzeby zwracają się z prośbą o udzielenie wsparcia do regionalnych organizacji zbiorowego bezpieczeństwa. Zaangażowanie NATO w taką operację sprawia, że Rada Północnoatlantycka we współpracy ze specjalnym reprezentantem sekretarza generalnego ONZ lub szefem misji definiuje polityczne pa-

¹ W rozkazie tym m.in. dokonano podziału zadań w operacjach o charakterze pokojowym na lata 2003–2007: POW – PKW NUIFIL w Libanie; 15 BZ, 20 BZ, 9 BKPanc. – KPW UNDOF w Syrii; 21 BSP – PKW KFOR w Kosowie; 6 BDSz, 25 BKPow, DGW – PKW SFOR w Bośni i Hercegowinie; 10 BLog. – PKW w Afganistanie oraz współdział w przygotowaniu KFOR oraz SFOR; 1 BBSap. – współdział w przygotowaniu PKW w Afganistanie; 1 SPK – PKW w BJRM oraz współdział w przygotowaniu PKW w Afganistanie; 1 DZ, 12 DZ, 16 DZ, 11 DKPanc., 10 BKPanc. – PKW w Iraku.

² Procedury działania są rozszerzone i dotyczą również PKW, a nie tylko grupy przygotowawczej.

rametry, w ramach których siły NATO będą prowadziły operacje. Rada NATO jest też odpowiedzialna za określenie politycznych kierunków planowania operacji. Cele operacji o charakterze pokojowym powinny być zdefiniowane w mandacie tak, aby można je było przetransponować na zasady postępowania i instrukcje zgodnie z normami prawa międzynarodowymi. Ważne jest, aby władze wdrażające przełożyły mandat w wykonywane zadania, które będą stanowić bazę odniesienia dla wszystkich zaangażowanych stron. Inaczej mówiąc, mandat powinien być zinterpretowany przez zadania i cele operacyjne w rozkazach dla sił pokojowych.

Operacje wsparcia pokoju, prowadzone zgodnie z rozdziałem VI *Karty Narodów Zjednoczonych*, muszą się odbywać za zgodą stron konfliktu. Do prowadzenia operacji wymuszania pokoju nie jest konieczna zgoda stron konfliktu. Należy się również liczyć z tym, że w trakcie operacji mandat może zostać wycofany. Status prawny sił pokojowych zapewnia się przez wynegocjowanie porozumienia o statusie sił (SOFA). Jeżeli nie osiągnięto porozumienia SOFA, to porozumienie o współpracy (MOU) lub wymianę listów intencyjnych można uznać za wystarczające do organizowania wielonarodowych sił pokojowych. Mandat organizacji pokojowej, SOFA, MOU lub ich odpowiedniki oraz zasady użycia siły (*Rules of Engagement – ROE*), jak również narodowe oraz międzynarodowe akty prawne, konwencje i różne porozumienia warunkują sposób organizowania i prowadzenia operacji.

W operacjach wsparcia pokoju istotna jest rola, jaką spełniają kraje sąsiadujące. Mogą one udostępniać swoją infrastrukturę dla potrzeb sił pokojowych lub umożliwić przejście przez swoje terytorium. Może powstać sytuacja, że państwa sąsiadujące będą stroną zaangażowaną w konflikt. W takim przypadku konieczne będzie podpisanie oddzielnego porozumienia SOFA oraz MOU w celu uzyskania zgody na przeprowadzenie operacji.

Jeżeli NATO rozważa udział w operacji wsparcia pokoju, to jednocześnie Rada Północnoatlantycka rozpoczyna proces planowania przez określenie niezbędnych parametrów. Na tym etapie decyzyjnym cele polityczne NATO mogą nie być jeszcze precyzyjnie zdefiniowane. Natomiast powinny być zdefiniowane cele organizacji asygnującej mandat. Dowództwo NATO może w tej fazie prowadzić wielowariantowe planowanie, opierając się jedynie na wstępnych założeniach.

Podstawą do planowania są stosowne wytyczne, które określają zwykle:

- status prawny operacji,
- charakter operacji,
- cele strategiczne i stanowisko polityczne oraz wojskowe,
- zadania konieczne do zrealizowania,
- prawa, ograniczenia i zakazy,
- przewidywany czas trwania,
- wsparcie logistyczne i kluczowe aspekty zaopatrywania,
- założenia współpracy cywilno-wojskowej.

Wyniki wstępnego planowania zazwyczaj wskazują ogólną istotę zadania, prawdopodobne cele Sojuszu oraz prawdopodobny wynik zaangażowania NATO. Umożliwia to sprecyzowanie opcji strategicznych i związanych z nimi korzyści,

a także możliwych strat. Prawdopodobnym wynikiem planowania są zalecenia dotyczące przyszłych działań. Wstępny raport jest następnie dyskutowany na szczepku Rady Północnoatlantycznej i Komitetu Wojskowego, gdzie zostają uzgodnione i opracowane wskazówki strategiczne oraz cele Sojuszu. Następnym krokiem jest wyznaczenie właściwego dowództwa NATO i powierzenie mu planowania szczegółowego. Kluczem do opracowania planu jest jasno określony cel operacji. Dowódcy wojskowi muszą przetransponować go na zrozumiałe i możliwe do wykonania zadania, które zapewniają jego osiągnięcie. Stąd konieczne jest wyjaśnienie wszelkich wątpliwości w etapie planowania, aby organ polityczny mógł je wyjaśnić lub sprecyzować przed zakończeniem planowania szczegółowego. Aby zapewnić efektywne planowanie wojskowe, władze Sojuszu i wyznaczone dowództwa muszą zadbać o koordynację z innymi organizacjami w rejonie działania. Opracowanie wielowariantowych planów będzie zależało od umiejętności zbierania danych i oceniania sytuacji w przyszłym rejonie działania. Oznacza to, że rozpoznanie musi uzyskać priorytety do działania w początkowych etapach planowania. Po uzyskaniu politycznej aprobaty planowania szczegółowego należy przewidzieć rekonesans w rejonie działań. Zespoły łącznikowe z wyznaczonych sztabów powinny być wysyłane do odpowiednich organizacji działających na obszarze przyszłej operacji tak szybko, jak to jest możliwe. Po akceptacji działania militarnego na poziomie władz NATO przesyłane są dyrektywy do uczestników operacji, na podstawie których planowane jest uczestnictwo narodowych sił. Uczestnictwo narodowych sił determinowane jest realizacją zobowiązań sojuszniczych lub dobrowolnie złożonymi deklaracjami. Proces planowania operacyjnego narodowych sił realizowany jest w ramach komponentu wielonarodowych sił pokojowych¹. Państwa wydzielające wojska do operacji angażują się w proces planowania, przygotowania i podejmowania decyzji w stosunku do tej części operacji, w której biorą udział.

Z porównania procedur podejmowania decyzji (do operacji pokojowych i operacji wsparcia pokoju) z obecnym terminem przygotowania PKW do Iraku oraz harmonogramem przygotowania rotacji PKW wynika, iż:

- procedura decydowania o uczestnictwie wywiera wpływ na przebieg procesu przygotowania kontyngentu;
- do procesu przygotowania należy podchodzić w sposób elastyczny, ponieważ zawsze dla pierwszego kontyngentu organizowanego do danej operacji wyznacza się stosunkowo krótki;
- przygotowanie kontyngentu do udziału w operacji o charakterze pokojowym wymaga jednoczesnego utrzymywania trzech zmian. Pierwsza zmiana realizuje zadania w rejonie mandatowym, druga szkoli się do rotacji pierwszej zmiany, trzecia jest organizowana pod względem obsady personalnej i wymagań służby poza granicami państwa;

¹ Podobne procedury działania realizowało dowództwo Wielonarodowej Dywizji Zmechanizowanej organizowanej do prowadzenia operacji w Iraku.

- uczestnictwo w operacjach pokojowych powinno być realizowane etatowymi pododdziałami;
- proces planowania wojskowej operacji o charakterze pokojowym determinowany jest oddziaływaniem politycznym;
- proces podejmowania decyzji na poziomie narodowym, bez względu na rodzaj operacji, jest realizowany według podobnych procedur; różnice w konieczności obudowy prawnej uczestnictwa wynikają z charakteru realizowanego zobowiązania;
- procedura podejmowania decyzji różni się na poziomie ponadnarodowym ze względu na uczestnictwo wielu podmiotów o różnych założeniach prawnych.

Należy podkreślić, że uczestnictwo sił zbrojnych poza granicami kraju zawsze jest suwerenną decyzją państwa. Procedura podejmowania decyzji o uczestnictwie zwykle mieści się w ramach wcześniej ratyfikowanych porozumień, co stanowi istotne uproszczenie tego procesu. W przypadku podejmowania nowych zadań, wcześniej nieratyfikowanych umowami, proces się wydłuża o akty prawne zezwalające na użycie sił poza granicami państwa.

8.3.1. System przygotowania zgrupowań wojsk lądowych RP do udziału w operacjach o charakterze pokojowym

Analiza procesu przygotowania wojsk lądowych do udziału w operacjach o charakterze pokojowym pozwala postawić tezę, że proces ten przebiega dwutorowo. Wojska lądowe przygotowywane są do operacji pokojowych i operacji wsparcia pokoju. Problemy rozwiązywane w ramach obu rodzajów operacji mają podobny charakter. Nawet jeżeli operacje wsparcia pokoju są organizowane przez NATO, to zwykle Sojusz posiada mandat ONZ lub OBWE. W przypadku podejmowanych akcji pokojowych przez państwo wiodące występuje podobna procedura postępowania, a wyszkolenie do operacji pokojowych jest tak samo przydane jak w operacjach wsparcia pokoju.

Wymagania NATO w zakresie ustaleń praskich z 2002 roku¹ dotyczą utrzymywania sił zdolnych do podjęcia akcji pokojowych, bojowych i antyterrorystycznych

¹ W zakresie osiągania gotowości do działania na potencjalne zagrożenia podjęto decyzje dotyczące:

- utworzenia Sił Odpowiedzi NATO (*NATO Response Force*) w celu zapewnienia zdolności do błyskawicznej reakcji wojskowej w odpowiedzi na wszystkie potencjalne zagrożenia,
- dostosowania struktury dowodzenia NATO do prowadzenia wielonarodowych operacji wojskowych o różnym zasięgu, intensywności i w różnym środowisku operacyjnym,
- rozwoju zdolności wojskowych ujętych w tzw. Praskie Zobowiązanie na rzecz Zdolności (*Prague Capabilities Commitment*).

Ostatnia inicjatywa ma charakter jednoznacznych, narodowych deklaracji politycznych do działań indywidualnych lub międzynarodowych. Rozwój zdolności ma zapewnić siłom wojskowym w możliwie krótkim czasie:

- zdolności do przemieszczania i zapewnienia niezbędnego zabezpieczenia działań, również poza terytorium Sojuszu,
- wykorzystania nowoczesnych technologii w zakresie dowodzenia, łączności i wymiany informacji,

nych. Dotychczas w ramach zobowiązań utrzymywane są siły w gotowości do użycia w składzie jednostek międzynarodowych. Program szkolenia sił wyznaczonych do udziału w operacjach międzynarodowych jest poszerzony o zagadnienia operacji pokojowych i procedury działania w ramach sił wielonarodowych.

Problemy kształtowania pokoju europejskiego coraz częściej należy postrzegać w aspekcie wspólnej polityki obronnej państw członkowskich Unii Europejskiej.

Ewolucja systemu przygotowania uczestników operacji pokojowych trwa od 1953 roku. Obecny system przygotowania wojsk lądowych do operacji o charakterze pokojowym nadal postrzegany jest dwutorowo: na potrzeby organizacji pokojowej oraz NATO. Proces przygotowania PKW/PJW do operacji o charakterze pokojowym poprzedzony jest decyzją o uczestnictwie WP. Podejmowanie decyzji o udziale sił zbrojnych RP w operacji pokojowej jest częścią ogólnego procesu podejmowania decyzji przez organizację międzynarodową.

Po procesie legislacyjnym dowódcy rodzajów sił zbrojnych, korpusów i okręgów przystępują do przygotowania sił do kontyngentu. W wyniku doświadczeń związanych z przygotowaniem uczestników misji i operacji pokojowych Dowództwo Wojsk Lądowych opracowało system przygotowania i szkolenia pododdziałów wojsk lądowych na potrzeby misji pokojowych. Składa się on z trzech podsystemów:

- naboru i kwalifikacji,
- procesu szkolenia,
- zabezpieczenia szkolenia.

Proces naboru i kwalifikacji żołnierzy zawodowych realizowany jest na podstawie procedur określonych w rozkazie nr 89/Oper/P-3 Szefa Sztabu Generalnego WP i zgodnie z harmonogramem przedsięwzięć realizowanych przed przygotowaniem rotacji. Po zakończeniu kwalifikacji do PKW komisja sporządza notatkę służbową, która jest podstawą do kierowania kandydatów na badania lekarskie i kurs przygotowawczy w Ośrodku Szkolenia na potrzeby Sił Pokojowych w Kielcach. Według podobnych procedur realizuje się rekrutację pracowników cywilnych.

Proces doboru żołnierzy służby zasadniczej rozpoczyna się już w momencie ich rekrutowania do sił zbrojnych. Kandydaci, którzy wyrażą wolę uczestnictwa w takich operacjach, są umieszczani w wybranych jednostkach wojskowych. Oprócz szkolenia bojowego są zapoznawani z przepisami służby w siłach międzynarodowych, z prawem i konwencjami międzynarodowymi, prawem narodowym regulującym służbę za granicą. Program obejmuje także podstawy języka angielskiego i profilaktyki zdrowia. Jeżeli trzeba utworzyć nowy kontyngent lub planuje się zmianę istniejącego, to żołnierze deklarujący gotowość do służby poza grani-

- zdolności do operowania w obliczu zagrożenia użyciem BMR, dostępu do nowoczesnych systemów uzbrojenia dla umożliwienia skutecznych i precyzyjnych działań.

Polska zobowiązała się do podjęcia wysiłku na rzecz rozwoju zdolności we wszystkich obszarach. Rodzi to również konieczność wyszkolenia sił na odpowiednim poziomie gotowości do działania. Por. Komunikat BBN.

cami państwa uczestniczą w szkoleniu przygotowującym do operacji pokojowych (odbywa się to w IV i V miesiącu ich służby).

Podsystem szkolenia do uczestnictwa w operacjach o charakterze pokojowym przebiega dwutorowo. Przygotowanie do operacji pokojowych z mandatu międzynarodowych organizacji pokojowych realizuje ośrodek w Kielcach oraz wytypowane jednostki według specjalnego programu¹. Natomiast przygotowanie do udziału w operacjach wsparcia pokoju, realizowanych pod egidą NATO lub mocarstwa światowego, prowadzone jest w macierzystych jednostkach według procedur wielonarodowych połączonych sił zadaniowych (*Combined Joint Task Forces* – CJTF) oraz programów szkolenia poszerzonych o problematykę pokojową.

Proces szkolenia na potrzeby międzynarodowych organizacji pokojowych realizowany jest w trzech etapach:

- szkolenie wstępne,
- szkolenie zasadnicze,
- szkolenie doskonalące.

Szkolenie wstępne realizuje się w wytypowanych jednostkach wojskowych². Celem jest zapoznanie żołnierzy zgłaszających akces służby w siłach pokojowych z założeniami operacji pokojowych, podstawowymi technikami operacyjnymi oraz przygotowanie ich do zasadniczego etapu szkolenia w OSnpSP. Szkoleniem wstępnym objęci są żołnierze służby zasadniczej. Szkolenie trwa tylko 28 godzin i rozłożone jest na okres dwóch miesięcy. W każdym miesiącu wydzielone są dwa dni szkoleniowe po siedem godzin. Szkolenie z kandydatami do służby w siłach pokojowych prowadzi kadra i instruktorzy przeszkoleni w OSnpSP w Kielcach. Treścią szkolenia jest:

- szkolenie operacyjne,
- terenoznawstwo,
- szkolenie ogólne ONZ.

Szkolenie operacyjne realizowane jest w wymiarze 16 godzin. W ramach dwugodzinnego tematu „Operacje pokojowe” uczestnicy szkolenia zapoznawani są z założeniami i rodzajami operacji pokojowych, ich historią i głównymi zadaniami. Natomiast w ramach czternastogodzinnego tematu „Techniki operacyjne” realizowanego na czterech zajęciach³, poznają rodzaje technik operacyjnych i ich treść, sposoby opracowania podstawowych dokumentów, zasady działania w strefie od-

¹ Program szkolenia dla potrzeb sił pokojowych organizacji międzynarodowych, SG WP, Warszawa 1999.

² Wytypowane jednostki do szkolenia kandydatów do udziału w operacjach o charakterze pokojowym: SFOR – 6 BDSz, 25 BKPow.; KFOR – 21 BSP; UNDOF – 12 BZ i LITPOLBAT; UNIFIL – POW; Macedonia – 1 SPK; ENDURING FREEDOM – 1 BBSap., 10 Blog.

³ Zajęcie 1. Rodzaje technik operacyjnych (wykład) – 1 godz.

Zajęcie 2. Posterunek obserwacyjny (ćwiczenie praktyczne) – 5 godz.

Zajęcie 3. Rutynowe działanie na posterunku kontrolnym (ćwiczenie praktyczne) – 4 godz.

Zajęcie 4. Patrolowanie (ćwiczenie praktyczne) – 4 godz.

Zob. Program szkolenia..., wyd. cyt., s. 11–12.

powiedzialności oraz podstawowe zadania realizowane na posterunkach obserwacyjnych i kontrolnych.

Terenoznawstwo realizuje się w wymiarze sześciu godzin na dwóch zajęciach. W ramach tematu „Mapa z siatką UTM” (wykład z elementami ćwiczenia praktycznego – 5 godz.) uczestnicy szkolenia poznają znaki topograficzne oraz ćwiczą umiejętność posługiwania się mapą. Podczas jednogodzinnego zajęcia „Kompas – busola” poznają ich budowę oraz ćwiczą umiejętność posługiwania się nimi.

Szkolenie ogólne ONZ realizowane jest metodą wykładów i rozłożone na dwa tematy: „Geneza i rozwój ONZ” (1 godz.) oraz „Kulturowe aspekty misji pokojowych” (5 godz.). Celem szkolenia ogólnego jest przybliżenie założeń i ewolucji ONZ oraz jej podstawowych dokumentów, a także zwrócenie uwagi na aspekty kulturowe, których różnice często są przyczyną konfliktów.

Szkolenie zasadnicze jest realizowane w OSnpSP w Kielcach oraz w ośrodkach specjalistycznych. W OSnpSP szkolenie swym zakresem obejmuje:

- przygotowanie kolejnych zmian (przedsięwzięcia realizuje się według harmonogramu rotacji opracowanego na każdy rok)¹,
- przygotowanie żołnierzy Żandarmerii Wojskowej,
- przygotowanie kandydatów na obserwatorów wojskowych,
- przygotowanie instruktorów do prowadzenia zajęć w ramach szkolenia wstępnego na potrzeby jednostek wojskowych²,
- kursy uzupełniające (elektroenergetyczny, prowadzenia pojazdów w trudnych warunkach, informatyczny, konwersacyjny języka angielskiego w zakresie różnych sprawności),
- kursy instruktorsko-metodyczne dla kadry uczestniczącej w realizacji programu „Partnerstwo dla Pokoju” (według oddzielnych planów).

W ośrodkach specjalistycznych realizowane jest szkolenie:

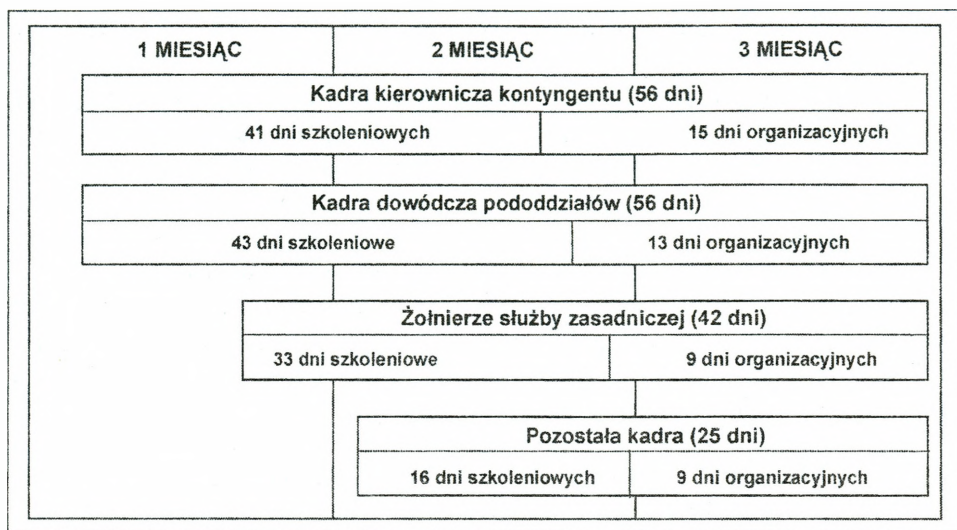
- personelu medycznego w Katedrze Medycyny Morskiej i Tropikalnej w Gdyni,
- saperów i grup rozminowania w Centrum Szkolenia Wojsk Inżynierskich we Wrocławiu,
- specjalistów łączności w Węźle Łączności MON w Warszawie,
- szyfrantów w JW 3211 w Warszawie.

Przygotowanie nowych kontyngentów i kolejnych zmian w OSnpSP w Kielcach prowadzi się dwa razy w roku. Obejmuje ono wszystkich żołnierzy oraz pracowników cywilnych przewidzianych do udziału w operacjach pokojowych. Podstawą szkolenia jest trzymiesięczny plan (rys. 8.1).

Celem szkolenia jest przygotowanie jego uczestników do wykonywania zadań na wyznaczonych stanowiskach służbowych w rejonie mandatowym.

¹ Formowanie PKW SFOR, KFOR, UNDOF, UNIFIL oraz organizowanie pożegnania i powitania zmian. Zapewnienie wykonania szczepień ochronnych i innych czynności z zakresu służby zdrowia określonych w *Wytycznych Szefa Służby Zdrowia WP nr 3 z dnia 20.07.1998 roku*. Przyjęcie na ewidencję żołnierzy zasadniczej i nadterminowej służby wojskowej po skierowaniu ich do służby poza granicami kraju oraz ich zwolnienie po powrocie. Rozliczenie pracowników cywilnych po powrocie do kraju w ciągu 30 dni. Utrzymywanie gotowości do formowania nowych kontyngentów.

² Zorganizowanie i przeprowadzenie dwa razy w roku kursu instruktorsko-metodycznego.

Źródło: *Program szkolenia dla potrzeb sił pokojowych organizacji międzynarodowych*, SG WP, Warszawa 1999, s. 15.

Rys. 8.1. Struktura przygotowania kolejnych zmian PKW

Przygotowanie personelu operacji pokojowych realizowane jest w czterech blokach uwzględniających stanowisko, funkcje i przewidywane zadania. W każdym bloku szkolenia uwzględniono realny czas przeznaczony na szkolenie, zróżnicowany ze względu na grupę szkoleniową.

W organizacji przygotowania kontyngentu uwzględniono dni organizacyjne związane z pobytem w ośrodku oraz dni wolne i urlopy. W ramach struktury każdego kursu uwzględniono standardowe szkolenie oparte na kursach A, B, C, D, w ramach których realizowane są zajęcia z różnych przedmiotów, w zróżnicowanym wymiarze godzin dla każdego z nich.

Przygotowanie kierowniczej kadry kontyngentu trwa 56 dni, w tym na szkolenie przewidziane jest 41 dni, a na organizację 15. W ramach 41 dni szkoleniowych realizuje się:

- szkolenie w formie kursu „A” – 20 dni,
- praktykę w MON i SG WP – 2 dni,
- szkolenie uzupełniające (informatyka, język angielski i prowadzenie pojazdów) – 15 dni,
- zgrywanie sztabu kontyngentu – 4 dni.

Szkolenie polega na przygotowaniu oficerów na stanowiska operacyjne, logistyczne i dowódcze we wszystkich kontyngentach. W ramach tego szkolenia zapoznaje się oficerów z dyrektywami i procedurami operacyjnymi oraz logistycznymi, technikami operacyjnymi stosowanymi przez pododdziały oraz warunkami bezpieczeństwa i sposobami unikania zagrożeń.

Przygotowanie kierowniczej kadry pododdziału trwa 56 dni, w tym 43 dni szkoleniowe i 13 dni organizacyjnych. Obejmuje:

- szkolenie w formie kursu „B” – 8 dni,
- kurs instruktorsko-metodyczny – 2 dni,
- szkolenie w ramach pododdziału – 33 dni.

Szkolenie prowadzi się w celu przygotowania kadry na stanowiska dowódcze w kontyngentach. W ramach szkolenia zapoznaje się kadrę z dyrektywami i procedurami operacyjnymi i logistycznymi, technikami operacyjnymi stosowanymi przez pododdziały oraz warunkami bezpieczeństwa i sposobami unikania zagrożeń. Kadra po kursie „B” i kursie instruktorsko-metodycznym prowadzi w ośrodku szkolenie pododdziału (33 dni).

Pozostała kadra kontyngentu uczestniczy w 25-dniowym kursie, z tego 9 dni przeznaczonych jest na organizację. W ramach 16 dni szkoleniowych realizuje się:

- dla pozostałej kadry kontyngentu: kurs „C” – 12 dni, szkolenie w ramach pododdziału – 4 dni,
- dla kadry kwater głównych: kurs „D” – 12 dni, szkolenie w ramach pododdziału – 4 dni.

Szkolenie to obejmuje przygotowanie oficerów oraz chorążych i podoficerów na stanowiska logistyczne i operacyjne w kontyngentach i Kwaterach Głównych Sił Pokojowych. W ramach tego szkolenia zapoznaje się szkolonych z dyrektywami i procedurami obowiązującymi w misjach pokojowych, systemem zaopatrywania kontyngentu i sposobami prowadzenia gospodarki materiałowej.

Szkolenie żołnierzy zasadniczej służby wojskowej trwa 42 dni, w tym 33 dni szkoleniowe oraz 9 dni organizacyjnych. W ramach dni szkoleniowych realizuje się:

- szkolenie zapoznawcze – 5 dni,
- szkolenie uzupełniające – 8 dni,
- szkolenie zgrywające – 15 dni,
- ćwiczenie końcowe – 5 dni.

Szkolenie jest organizowane i prowadzone w OSnpSP w Kielcach przez kadrę kontyngentu pod nadzorem merytorycznym kadry ośrodka. Szkolenie zapoznawcze obejmuje tematykę z zakresu szkolenia ogólnego, inżynierijno-saperskiego, łączności i psychologii. Szkolenie uzupełniające polega na doskonaleniu umiejętności specjalistycznych żołnierzy przewidywanych na różne stanowiska w ramach kontyngentu. W ramach szkolenia uzupełniającego prowadzone są: kursy elektroenergetyczne, szkolenie operacyjne, szkolenie logistyczne oraz szkolenie z zakresu ochrony obiektów. Podczas szkolenia zgrywającego integrowane jest działanie podstawowych zespołów funkcjonalnych na posterunkach w patrolach i podczas konwoju oraz drużyn, plutonów i kompanii w realizacji zabezpieczenia działań bojowych i realizacji przewidywanych zadań. W ćwiczeniu końcowym uczestniczy cały stan osobowy kontyngentu. W ramach ćwiczenia kompleksowego kierownictwo ośrodka sprawdza poziom wyszkolenia kontyngentu.

Zgodnie z przedstawioną strukturą szkoli się nowe kontyngenty oraz kolejne zmiany. Pozostałe kursy są prowadzone według oddzielnych planów.

Przygotowanie żołnierzy Żandarmerii Wojskowej realizowane jest metodą kursową w wymiarze 40 godzin.

Dla kadry przewidzianej na **obserwatorów wojskowych** kurs trwa 3 tygodnie, w tym: 11 dni szkoleniowych, 4 doby – ćwiczenie końcowe, 4 dni przeznaczone na rekreację i wypoczynek, 1 dzień na powrót do macierzystych garnizonów. Celem kursu jest przygotowanie oficerów do służby na stanowiskach obserwatorów wojskowych oraz oficerów sztabów misji pokojowych ONZ i OBWE. Szkolenie realizowane jest w języku angielskim. W kursie uczestniczy grupa do 30 oficerów (skład grupy może mieć charakter międzynarodowy). Tematyka kursu obejmuje:

- sytuację geopolityczną i operacyjną w rejonach konfliktów,
- szkolenie operacyjne,
- szkolenie specjalistyczne,
- szkolenie praktyczne.

Szkolenie kończy się dwudniowym ćwiczeniem sprawdzającym umiejętność stosowania wiedzy teoretycznej w warunkach zbliżonych do potencjalnego rejonu mandatowego.

W ramach szkolenia uzupełniającego prowadzone są różne kursy.

1. **Kurs informatyczny** – polega na doskonaleniu nabytych wcześniej umiejętności posługiwania się komputerem.

2. **Kurs języka angielskiego** – w ramach programu szkolenia kontyngentu prowadzony jest w celu przypomnienia i doskonalenia zasad gramatycznych i typowych zwrotów wojskowych stosowanych w rejonie misji. Kurs trwa 5 dni szkoleniowych. Natomiast w zakresie szkolenia językowego OSnpSP prowadzi kurs języka angielskiego na dwóch poziomach¹.

3. **Kurs doskonalenia umiejętności prowadzenia pojazdów** – ma na celu przygotowanie osób funkcyjnych na etatach kierowców oraz kadry kierowniczej i dowódczej kontyngentu do prowadzenia pojazdów mechanicznych w trudnych warunkach terenowych. Dodatkowo w ramach zajęć realizuje się zajęcia z przepisów ruchu drogowego w rejonie mandatowym.

4. **Kurs elektroenergetyczny** – prowadzony jest przez 5 dni, w wymiarze 46 godzin, w tym 2 godziny przeznaczone na egzamin.

5. **Kurs kancelistów – szyfrantów** w Wojskowym Biurze Bezpieczeństwa Łączności i Informatyki w Warszawie.

6. **Kurs operatorów radiostacji R-140** w Oddziale Łączności i Informatyki Dowództwa Garnizonu Warszawa.

7. **Kurs lekarzy** w Katedrze Medycyny Tropikalnej Akademii Medycznej w Gdyni.

8. **Kurs saperów** z grup rozminowania we Wrocławiu.

¹ Poziom pierwszy dla wyselekcjonowanej kadry, skierowanej przez Departament Kadr. Poziom drugi dla kadry przewidzianej do służby w strukturach NATO. Turnusy: luty–lipiec oraz wrzesień–styczeń.

Szkolenia te uzupełniają ogólną wiedzę teoretyczną i praktyczną, która związana jest z wykonywaniem zadań na stanowiskach przewidzianych w kontyngencie. Kursy służą podwyższeniu kwalifikacji, a także zwiększają bezpieczeństwo personelu.

Po zakończeniu szkolenia zasadniczego w kraju kontyngent realizuje **szkolenie doskonalące w rejonie mandatowym**. Organizatorem szkolenia doskonalącego jest dowódca kontyngentu. Cele szkolenia doskonalącego to:

- utrzymanie zdolności pododdziałów do wykonywania zadań mandatowych,
- doskonalenie indywidualnych umiejętności żołnierzy do wykonywania obowiązków na zajmowanym stanowisku,
- zapoznanie z dyrektywami i procedurami operacyjnymi,
- zapoznanie z warunkami bezpieczeństwa,
- doskonalenie umiejętności posługiwania się uzbrojeniem i sprzętem technicznym,
- zapoznanie z aktualnymi ustaleniami narodowymi dotyczącymi działalności służbowej podczas prowadzenia operacji pokojowej.

W szkoleniu doskonalącym omawiana jest problematyka z zakresu¹:

- zadań zawartych w rozkazach, zarządzeniach i wytycznych kierownictw MON i SG WP, a także dokumentacji ONZ,
- wykorzystania bieżących analiz i ocen Kwatery Głównej dotyczących przebiegu konfliktu oraz wykonywania zadań mandatowych w rejonie operacji,
- doskonalenia umiejętności żołnierzy w zakresie posiadanych przez nich specjalności wojskowych,
- kształtowania cech żołnierskich,
- politycznych przesłanek udziału SZ RP w misjach i operacjach pokojowych.

Podsystem szkolenia realizowany w wytypowanych jednostkach wojskowych oraz w OSnpSP przygotowuje kontyngenty wojskowe i osoby funkcyjne przed wyjazdem w rejon mandatowy. W ramach tego systemu uwzględniono również szkolenie doskonalące w rejonie mandatowym. Na podstawie analizy założeń dotychczasowego systemu szkolenia kontyngentów i osób funkcyjnych na potrzeby międzynarodowych organizacji pokojowych można postawić tezę, że poprzez te przedsięwzięcia zapewniony jest udział PKW, obserwatorów i rozjemców na wysokim poziomie. Założenia szkoleniowe nie obejmują jednak przygotowania do uczestnictwa w operacjach wsparcia pokoju NATO lub państwa wiodącego. Ośrodek w Kielcach przygotowuje instruktorów na potrzeby wytypowanych jednostek. Celowe jest, aby swym zakresem szkolenia objął również instruktorów na potrzeby jednostek przygotowujących się do operacji pokojowych NATO lub państwa wiodącego. Równie uzasadnione jest poszerzenie zakresu szkolenia dla kadry na kursach instruktorsko-metodycznych do potrzeb jednostek uczestniczących w operacjach NATO lub państwa wiodącego.

Podsystem zabezpieczenia szkolenia opiera się na OSnpSP w Kielcach. Zadaniem podsystemu jest przygotowanie przyjęcia i przygotowania kandydatów.

¹ Por. D. Kryszk, *System przygotowania żołnierzy Wojska Polskiego do operacji pokojowych (na tle rozwiązań przyjętych w NATO)*, Warszawa 2001, s. 87.

Szkolenie prowadzone jest na podstawie następujących zasadniczych dokumentów:

– *Program szkolenia dla potrzeb Sił Pokojowych Organizacji Międzynarodowych*, sygnatura Szt. Gen. 1517/99 (w trakcie nowelizacji),

– *Ramowy program nauczania języka angielskiego według STANAG-u 6001*, Departament Kadr i Szkolnictwa,

– *Standardisation and Evaluation of UN Peacekeeping Training*, UN DPKO Military Division Training and Evaluation Service.

W trakcie przygotowywania żołnierzy do uczestnictwa w operacjach o charakterze pokojowym czyni się wysiłki, aby opracować niezbędne programy szkoleniowe adekwatne do mandatu operacji. Doświadczenia z operacji międzynarodowych o charakterze pokojowym udowodniły, iż bardzo ważne jest pokonywanie różnic w szkoleniu, uzbrojeniu, procedurach operacyjnych i logistycznych, w stosunku do innych armii.

8.3.2. Prognozy w zakresie ewolucji systemu szkolenia wojsk lądowych do operacji o charakterze pokojowym

Na podstawie analizy systemów szkolenia na potrzeby operacji o charakterze pokojowym¹ w różnych państwach można postawić szereg tez uogólniających.

Głównym celem szkolenia wszystkich uczestników operacji o charakterze pokojowym jest spowodowanie zmian mentalnościowych – wyszkolenie żołnierza do kształtowania pokoju, a nie do wojny. Poziom wyszkolenia powinien zapewniać możliwość maksymalnego bezpieczeństwa i szansę na przeżycie uczestnika operacji.

Narodowe systemy przygotowania do operacji o charakterze pokojowym determinowane są: dotychczasowymi doświadczeniami wynikającymi z uczestnictwa w operacjach o charakterze pokojowym, sposobem organizowania kontyngentu², wytycznymi organizacji politycznej lub militarnej, do której należą³, wytycznymi Biura Misji Pokojowych w Nowym Jorku⁴.

Podstawą rozpoczęcia przygotowania kontyngentu jest pierwotne wyszkolenie bojowe, indywidualne i zespołowe. Proces szkolenia uczestników operacji o charakterze pokojowym powinien bazować na wnioskach wynikających z uprzednio

¹ Przez ogólne pojęcie „operacje o charakterze pokojowym” rozumie się tu operacje pokojowe organizowane pod auspicjami ONZ lub OBWE oraz operacje wsparcia pokoju organizowane przez NATO lub państwo wiodące w formie wielonarodowych lub sojuszniczych operacji połączonych, zwykle z mandatu organizacji pokojowej.

² Z analizy procedur wyznaczania kontyngentów w różnych państwach wynika, iż występują trzy sposoby wyznaczania sił do składu kontyngentów. Pierwszy – oparty jest na wyznaczaniu jednostki regularnej, na bazie jej struktury i obsady personalnej. Drugi – polega na organizowaniu jednostki od podstaw do potrzeb danej operacji. Trzeci – stanowi system pośredni, łączący w sobie dwa poprzednie.

³ W przypadku państw członkowskich NATO obowiązuje *Dyrektywa przygotowania sił zbrojnych do operacji wsparcia pokoju* – MC 327/1 z 1998 r.

⁴ Wytyczne dotyczą problemów, na które należy zwrócić uwagę podczas szkolenia, a nie organizacji systemu szkolenia.

sprawowanego mandatu. Należy szczególną wagę przywiązywać do badania przydatności kandydatów pod względem psychologicznym i etycznym.

Ze względu na konieczność współpracy z innymi kontyngentami uczestnicy operacji o charakterze pokojowym muszą być przygotowywani według takich samych procedur działania w wielonarodowych zgrupowaniach zadaniowych.

W wielu państwach szkolenie realizowane jest etapami.

1. Etap pierwszy – dotyczy ogólnego przygotowania osobistego z zasad i procedur działania, polega na budowaniu systemu wiedzy o operacjach o charakterze pokojowym. Zwykle jest realizowany systemem kursowym w przypadku oficerów, natomiast w stosunku do pododdziałów przez wytypowane jednostki, w których problematyka pokojowa włączona jest w ogólne programy szkolenia ogólnowojskowego. Z analizy założeń szkoleniowych wynika, iż zasadne jest włączenie tej problematyki w programy szkolenia ogólnowojskowego i realizowanie jej przez wszystkich żołnierzy, a nie tylko przez ochotników.

2. Etap drugi – to szkolenie osób i pododdziałów wyznaczonych do udziału w realnej operacji o charakterze pokojowym. Determinowany jest zadaniami, które należy realizować w ramach operacji, i sytuacją w obszarze mandatowym. Dostosowany jest do realnych zadań.

3. Etap trzeci obejmuje szkolenie doskonalące w rejonie mandatowym. Treścią tego szkolenia są problemy wynikające z realizowanych zadań w rejonie operacji.

Aby proces szkolenia miał charakter międzynarodowy, adekwatnie do przyszłych zadań, celowe jest angażowanie instruktorów z różnych międzynarodowych organizacji pokojowych oraz rządowych i pozarządowych. W procesie szkolenia, zwłaszcza kadry kierowniczej kontyngentów oraz obserwatorów i oficerów kwater głównych, należy kłaść nacisk na umiejętność organizowania współpracy z różnymi organizacjami oraz władzą i ludnością lokalną.

Operacje o charakterze pokojowym będą zawsze miały charakter wielonarodowy, gdyż jest to gwarancją na przestrzeganie zasady bezstronności. Coraz częściej zadania będą determinowane powstawaniem sytuacji kryzysowych, stąd zasadne jest szkolenie uczestników do deeskalacji sytuacji kryzysowych. W hipotetycznych operacjach należy coraz częściej dostrzegać realizację zadań porządkowo-ochronnych i w tym kierunku rozwijać szkolenie kontyngentów.

W zakresie przygotowania uczestników operacji o charakterze pokojowym istotne jest poznanie kultury, religii, polityki i zwyczajów ludności w rejonie mandatowym. Żołnierze, pododdziały i oddziały powinny być szkolone i zdolne do szybkiego dostosowania się do różnorodnych zadań i środowiska działania.

Jak się wydaje, zasadne byłoby kierowanie się zasadami szkolenia stosowanymi w armii brytyjskiej, według których szkolenie: jest funkcją dowodzenia, jest permanentnym i postępującym procesem, musi być adekwatne do potrzeb, być interesujące i stawiać wyzwania przed szkolonymi, być realistyczne i mieć precyzyjnie określony cel. Powinno być realizowane metodami adekwatnymi do celu i zadań, odzwierciedlać ustalenia doktrynalne i uwzględniać działanie w składzie

wielonarodowych struktur, a ponadto dopuszczać popełnianie błędów przez szkolenych.

Podstawą formowania kontyngentu powinny być etatowe pododdziały.

W procesie przygotowania kontyngentów należy rozwijać znajomość języka lokalnego oraz języków państw wystawiających kontyngenty wojskowe.

W przygotowaniu kontyngentów powinni brać udział uczestnicy podobnych operacji z tego samego rejonu mandatowego. Informacje na temat byłych uczestników operacji o charakterze pokojowym umożliwią powołanie ich do realizacji zadań szkoleniowych.

Organizowanie szkolenia na potrzeby operacji pokojowych powinno być determinowane wytycznymi Biura Misji Pokojowych ONZ. Operacje pokojowe nowej generacji muszą być usankcjonowane zasadami prawa międzynarodowego, szczególnie prawa konfliktów zbrojnych i prawa humanitarnego. Chodzi tu głównie o: traktowanie uchodźców i wypędzonych, stosunek do imigrantów i bezpaństwowców, współpracę cywilno-wojskową oraz kontakty z mediami. Stąd wymagana jest znajomość tego prawa i zasad postępowania przez uczestników operacji.

9. KIERUNKI DOSKONALENIA FORM I METOD SZKOLENIA WOJSK LĄDOWYCH DO DZIAŁAŃ W OPERACJACH POKOJOWYCH

9.1. Cele i dyrektywy determinujące szkolenie wojsk

Wyzwania stojące przed wojskami lądowymi zmuszają dowódców i przełożonych do wzmożonego wysiłku w zakresie szkolenia wojsk lądowych, które przygotowuje podległe im pododdziały (wydzielone kontyngenty) do wykonywania powierzonych im zadań w sposób adekwatny do oczekiwań i wyzwań operacji pokojowych.

Przygotowanie do działań w operacjach pokojowych obejmuje różnorodną dziedzinę, zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i praktycznym. Właściwa, realna i o prognostycznym charakterze teoria powinna stanowić najtrwalszą i najpewniejszą podstawę do racjonalnej praktyki. Stanowi to jednocześnie najlepszy stymulator ukierunkowanego przygotowania wojsk do pełnienia obowiązków i wykonywania zadań w ramach operacji pokojowej. Pozwala również weryfikować w trakcie operacji pokojowej efektywność systemu przygotowania, stosowane formy i metody oraz treści szkolenia. Przyczynia się także do określenia kierunków, doskonalenia sposobów przygotowania indywidualnego oraz zespołowego żołnierzy do kolejnych operacji pokojowych.

Osiągnięcie maksymalnej skuteczności w specyficznych i szybko zmieniających się uwarunkowaniach wymaga sprawności dowodzenia oraz jak najlepszej koordynacji i współdziałania. Szkolenie powinno zatem symulować możliwie w najwyższym stopniu rzeczywiste warunki występujące w przewidywanym obszarze prowadzenia operacji pokojowej. Wierność realiów stanowi bowiem jeden z ważniejszych wymogów ułatwiających stworzenie dobrych warunków szkolenia wojsk.

Ważne miejsce w szkoleniu powinny zajmować przykłady, doświadczenia oraz wnioski z dotychczasowych operacji pokojowych. Z kolei traktowanie udziału w operacjach pokojowych jako jednego z priorytetowych zadań wojsk lądowych wiąże się z koniecznością włączania problematyki operacji pokojowych do programu kompleksowego szkolenia sił zbrojnych na wszystkich jego etapach i szczeblach.

Powyższe uwarunkowania wskazują na wzrastającą rolę szkolenia wojsk i utrzymania określonego potencjału do prowadzenia operacji pokojowych w zmieniających się uwarunkowaniach XXI wieku. Istotne w aspekcie szkolenia wojsk staje się zatem dokonanie analizy, diagnozy i prognozy szkolenia wojsk, przygotowującego wojska lądowe do operacji pokojowych.

Podstawowym czynnikiem determinującym proces szkolenia wojsk są cele, które zamierza się osiągnąć w wyniku oddziaływania dydaktycznego na określone jednostki, pododdziały lub grupy biorące udział w szkoleniu. Nadrzędnym celem szkolenia wojsk jest utrzymanie stałej zdolności bojowej pododdziałów i przygotowanie ich do prowadzenia działań na terytorium kraju lub poza nim. Szczegółowymi celami szkolenia są:

- indywidualne wyszkolenie żołnierza specjalisty w jego zasadniczej specjalności wynikającej z pełnionej przez niego funkcji;
- przygotowanie żołnierzy i pododdziałów do działań w trudnych warunkach terenowych, i klimatycznych rejonu przewidywanej misji pokojowej;
- przygotowanie do działania w stresie, pod dużym obciążeniem psychicznym i fizycznym oraz w odmiennych kulturowo i często zróżnicowanych religijnie obszarach;
- zgranie pododdziałów (drużyny, załogi, plutonu, kompanii, kontyngentu) w wykonywaniu różnorodnych zadań zarówno militarnych, jak i o charakterze pokojowym lub humanitarnym;
- przygotowanie do działania w wielonarodowych, zintegrowanych strukturach pod dowództwem narodowym lub wielonarodowym.

Systemy szkolenia sił zbrojnych państw NATO przygotowują wojska do pełnienia swych obowiązków w ramach narodowych systemów szkolenia. Wszystkie państwa członkowskie akceptują jednak pewne standardy ustanowione przez naczelne dowództwo połączonych sił zbrojnych (ND PSZ). W opinii ekspertów zapewnia to jednakowy poziom przygotowania dowództw i wojsk do funkcjonowania w strukturach wielonarodowych oraz stosowania przez nie takich samych procedur, sformalizowanych dokumentów i spójnych regulaminów walki.

Z dotychczasowych operacji pokojowych wynika, że kontyngenty wojskowe biorące udział w operacjach mają skład coraz bardziej zróżnicowany pod względem narodowym¹. Kompatybilność i interoperacyjność wymaga zatem przestrzegania w praktyce szkoleniowej ogólnie przyjętych dyrektyw, które zostały opracowane przez państwa członkowskie Sojuszu na podstawie dłużejletnich doświadczeń. Szczególną rolę w tej dziedzinie zajmowały Stany Zjednoczone. Do podstawowych dyrektyw szkoleniowych obowiązujących państwa członkowskie Sojuszu zalicza się²:

1. Szkolenie wojsk zgodnie z doktryną NATO – co oznacza stosowanie ujednoliconych procedur oraz form, metod i sposobów przygotowania wojsk do prowadzenia operacji w różnych sytuacjach, w międzynarodowym składzie i samodzielnie.

2. Szkolenie broni połączonych – to jest przygotowanie do wspólnych działań wszystkich rodzajów wojsk oraz służb logistycznych jednocześnie. Pozwala to

¹ Por. F. Gagor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Adam Marszałek, Toruń 1999; *Koncepcja wykorzystania doświadczeń z misji pokojowych*, SG WP, Warszawa 1998.

² W. Ślęmp, *Organizacja szkolenia w oddziale wojsk lądowych*, AON, Warszawa 1999, s. 7.

osiągnąć profesjonalizm i niezawodność w działaniu w każdej możliwej sytuacji. Integrację rodzajów wojsk oraz logistyki można zapewnić dzięki zbliżeniu warunków szkoleniowych do realiów rzeczywistego pola walki lub realiów przewidywanego obszaru działania wojsk w operacji pokojowej.

3. Szkolenie w prowadzeniu walki – w myśl tej zasady celem szkolenia operacyjno-taktycznego jest nabycie przez dowództwa i wojska określonych umiejętności niezbędnych w działaniach na polu walki i w operacji pokojowej. Aby cel ten osiągnąć w procesie szkolenia, należy możliwie wiernie pozorować rzeczywiste warunki działania wojsk w operacjach pokojowych oraz warunki pola walki.

4. Szkolenie z gotowości bojowej – oznacza to, że dowódcy wszystkich szczebli dowodzenia są odpowiedzialni za utrzymanie w odpowiedniej kondycji podległych im wojsk, zgodnie z obowiązującymi normami gotowości bojowej.

5. Szkolenie ukierunkowane – polega na przygotowaniu jednostek odpowiednio do zadań otrzymanych na czas kryzysu, konfliktu, wojny lub operacji pokojowej. Odpowiedzialność za właściwe przygotowanie i kierowanie szkoleniem ponoszą dowódcy lub wyznaczone osoby (w ośrodkach szkolenia są to: komendanci, wykładowcy, instruktorzy). Zadania te traktowane są priorytetowo, a nacisk kładzie się na praktyczne ćwiczenie.

6. Współzawodnictwo szkoleniowe – podejmowane na wszystkich szczeblach i etapach szkolenia rozwija motywację dowódców i żołnierzy, wzmacnia potrzebę ciągłego doskonalenia umiejętności, inicjatywę i entuzjazm w szkoleniu. Zwycięstwo we współzawodnictwie wyznacza status jednostki, podkreśla jej elitarny charakter, a zarazem buduje autorytet dowódcy i jest powodem do dumy żołnierzy ze swojej jednostki.

7. Szkolenie podtrzymujące – to zapobieganie obniżeniu poziomu wyszkolenia, uzupełnianie szkolenia podstawowego. Polega na systematycznym szkoleniu indywidualnym i zespołowym czynności oraz umiejętności nabytych zarówno w czasie przygotowania, jak i trwania operacji pokojowej.

8. Szkolenie wieloszczeblowe – ma zapewnić maksymalne i efektywne wykorzystanie czasu szkolenia oraz przeznaczonych na nie środków. Wymaga to od dowódców prowadzenia jednoczesnego szkolenia sztabów i wojsk. Pozwala to skrócić czas przygotowania do pełnienia misji pokojowej i zarazem uzyskać wysokie wyniki w szkoleniu.

9. Odpowiedzialność za szkolenie – każdy dowódca lub wyznaczona osoba ma obowiązek należytego przygotowania podwładnych do walki, pełnienia obowiązków w ramach operacji pokojowej. Zobowiązuje to osoby odpowiedzialne za szkolenie do jego wzorowej organizacji i prowadzenia na wysokim poziomie oraz stawiania surowych wymagań wobec podwładnych.

W opinii ekspertów¹ przestrzeganie powyższych dyrektyw szkoleniowych ma zasadnicze znaczenie dla przygotowania interoperacyjnego i kompatybilnego w działaniu, zróżnicowanego pod względem narodowym i zadaniowym kontyn-

¹ Por. J. Halik, W. Ślemp, A. Juncewicz, *Podstawowe dyrektywy szkolenia oraz procedury przygotowania i prowadzenia ćwiczeń w wojskach lądowych*, AON, Warszawa 2000, s. 10–13.

gentu sił pokojowych. Pozwala na wspólne prowadzenie operacji, zapewnia właściwe wykorzystanie kontyngentów oraz wykonanie zadań wynikających z charakteru i rodzaju operacji pokojowej. Sprzyja również szkoleniu, które realizowane zgodnie z powyższymi dyrektywami staje się bardziej skuteczne i efektywne.

9.2. Formy i metody szkolenia

Wszystkie armie mają wypracowane przez długie lata narodowe formy, metody i sposoby szkolenia wojsk. Czynnikiem determinującym je są przede wszystkim: doświadczenie, tradycja, stosunek społeczeństwa do służby wojskowej, zasobność i siła ekonomiczna państwa, poziom przygotowania kandydatów na żołnierzy, typ armii (z poboru lub zawodowa), czas trwania i motywacja do służby wojskowej.

Nowe jakościowo wymagania w procesie szkolenia sprawiają, że systematycznie doskonalą się dawne i poszukuje nowych form i metod nauczania (szkolenia), ściśle dobranych do realizacji konkretnych celów i zadań charakterystycznych dla danego rodzaju wojsk czy też rodzaju działań.

W procesie szkolenia wojsk funkcjonują ogólne prawidłowości, wyrażające się w zasadach dydaktycznych. Zasady te są stanowić jeden z istotnych elementów procesu szkolenia. W związku z tym w szkoleniu wojskowym stosowane są następujące zasady szkolenia¹: zasada aktywnego i świadomego udziału szkolonych w procesie szkolenia, zasada pogłębowości, zasada związku teorii z praktyką, zasada systematyczności, zasada trwałości wiedzy, zasada przystępności. Ogólne zasady szkolenia (nauczania) są uzupełniane, ze względu na specyfikę procesu szkolenia wojskowego, przez zasady szczegółowe, takie jak: zasada realizmu szkolenia wojskowego oraz zasada szkolenia indywidualnego i zespołowego.

W ćwiczeniach wojskowych obowiązują również zasady metodyczne prowadzenia ćwiczeń. Należą do nich: zasada prowadzenia ćwiczeń wojskowych według decyzji ćwiczących, zasada równości szans, zasada ciągłości ćwiczenia oraz zasada zachowania w tajemnicy koncepcji ćwiczenia.

Zasady szkolenia wojskowego nawiązują bezpośrednio do ogólnych dyrektyw dydaktycznych wspólnych dla wszystkich procesów nauczania i uczenia się bez względu na odrębność szkolenia wojskowego². Przestrzeganie tych kanonów dydaktycznych jest warunkiem koniecznym, chociaż niewystarczającym. Należy je traktować jako normy postępowania zarówno dowódców, wykładowców i instruktorów, jak też szkolonych.

Analiza form i metod stosowanych w szkoleniu przygotowującym do prowadzenia misji pokojowych pozwala stwierdzić, że nie różnią się one zasadniczo od powszechnie stosowanych w procesie szkolenia wojsk.

¹ J. Zakrzewski, *Wybrane zagadnienia z dydaktyki wojskowej*, ASG, Warszawa 1974, s. 78.

² J. Halik, *Szkolenie w oddziale*, cz. I, AON, Warszawa 1995, s. 12.

Formy i metody szkolenia sił przewidzianych do działania w operacjach pokojowych są uzależnione od celów, jakie powinny być osiągnięte podczas szkolenia. Ich dobór implikują również: stopień złożoności i trudności zagadnień szkoleniowych, warunki szkolenia i czas przeznaczony na szkolenie. Wyniki analiz i badań wskazują, że właściwy dobór form i metod szkolenia zapewnia efekty adekwatne do poniesionych nakładów¹ oraz sprzyja właściwemu wypełnianiu zadań w czasie prowadzenia operacji pokojowych. Szkolenie prowadzi się w obiektach koszarowych oraz w terenie, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki przyszłego terenu działań. Jednak warunki terenowe w Polsce nie zawsze umożliwiają respektowanie tego wymogu (np. teren pustylny czy też dżungla).

Ze względu na duże bogactwo metod szkolenia i kształcenia oraz ciągle pojawianie się nowych ich nazw nie powstała dotychczas klasyfikacja, która ujednoliciłaby poglądy dydaktyków w tej kwestii, a co najistotniejsze byłaby przez wszystkich akceptowana².

W praktyce szkoleniowej wojsk formy i metody dobierane są tak, aby odpowiadały rzeczywistym potrzebom, warunkom i możliwościom, a także poziomowi przygotowania uczestników szkolenia. W opinii ekspertów uwarunkowania wynikające z treści szkolenia oraz obszaru (rejonu) działań zmuszają do stosowania zróżnicowanych form i metod szkolenia – zarówno prostych, jak i złożonych.

W szkoleniu pododdziałów (do szczebla plutonu) najczęściej są wykorzystywane następujące formy proste: wykład (informacja), pogadanka, pokaz, zajęcia taktyczne na placach ćwiczeń, strzelnicach i w ośrodkach szkolenia specjalistycznego. Z kolei spośród form złożonych – musztra bojowa (do szczebla plutonu) oraz ćwiczenia taktyczne (od szczebla kompanii). Ćwiczenia taktyczne ze względu na przyjęte kryteria i określone cechy mają różne odmiany: zgrywające, sprawdzające, kompleksowe, prowadzone z wojskami, ze strzelaniem lub bez.

Wykład (informacja) stosowany jest w zwłaszcza w początkowej fazie szkolenia, służy do przekazania ogólnej wiedzy i stworzenia podstaw do dalszego szkolenia. W szczególności może być poświęcony zapoznaniu z obszarem przyszłych działań, jego specyfiką i uwarunkowaniami, a także prawnymi aspektami operacji pokojowych. Podstawowe metody wykorzystywane podczas wykładu to opis i wyjaśnienie, rzadziej pokaz.

Musztra bojowa ułatwia szkolonym szybkie i skuteczne opanowanie niezbędnych czynności, umiejętności i nawyków. Najczęściej stosowanymi metodami w ramach musztry bojowej są: pokaz czynności i działania, działanie praktyczne oraz trening. Zajęcia prowadzone są w dwóch etapach: bez sprzętu i ze sprzętem.

Ćwiczenia taktyczne są najwyższą formą szkolenia przygotowującą pododdziały, kontyngenty i jednostki wydzielone do działań pokojowych. Umożliwiają praktyczne doskonalenie dowódców i zgrywanie pododdziałów, stwarzają warunki do realizacji pełnego zakresu planowania i organizacji oraz prowadzenia działań w operacji pokojowej. W ćwiczeniach praktycznie stosowana wiedza teoretyczna

¹ Por. tamże, s. 34.

² *Metodyka kształcenia w Akademii Obrony Narodowej*, AON, Warszawa 1995, s. 46.

sprowadza się do wielokrotnego wykonywania określonych czynności. Prowadzi to do perfekcyjnego opanowania określonych umiejętności i nawyków oraz utrwale-
nia i ugruntowania poznanej teorii.

W większości armii NATO dokonywane są różnorodne modyfikacje organiza-
cji i prowadzenia ćwiczeń. Ograniczają one planowanie i prowadzenie zbyt kosz-
townych przedsięwzięć o dużym rozmachu. Tendencje takie powodują, że ćwicze-
nia z udziałem wojsk organizowane są i prowadzone głównie na szczeblu kompa-
nii, batalionu, a wyjątkowo brygady. Na wyższych szczeblach (dywizja, korpus)
podstawowymi rodzajami ćwiczeń są dwustronne wieloszczeblowe ćwiczenia do-
wódczo-sztabowe oraz gry wojenne z coraz znacześniejszym wykorzystaniem sym-
ulacji komputerowych¹ i specjalistycznych ośrodków symulacji działań.

Ćwiczenia jako forma szkolenia wywodząca się z praktyki nieustannie podlega
procesom modyfikacji i doskonalona jest w zależności od konkretnych potrzeb,
przyjętej doktryny lub też innych czynników wpływających na organizację i spo-
sób prowadzenia ćwiczeń. Warto również podkreślić, że jest to forma szkolenia
niezwykle złożona, pozwalająca realizować kompleksowe zagadnienia szkolenio-
we oraz wielowarstwowe cele szkoleniowe².

Opracowano wiele klasyfikacji ćwiczeń, opartych na różnorodnych kryteriach
podziału, dążąc do uporządkowania i ujednoczenia poglądów dotyczących cha-
rakterystyki poszczególnych rodzajów ćwiczeń. Wyniki analiz wskazują, że nie
jest możliwe stworzenie systemu prostych kryteriów klasyfikacji, dzielących ćwi-
czenia w sposób jasny i bezdyskusyjny. Stąd też w zależności od kryterium to sa-
mo ćwiczenie może mieć cechy dwóch różnych grup klasyfikacyjnych. Może za-
tem być zakwalifikowane do różnych grup podziału. W niniejszej pracy przyjęto
podział ćwiczeń na³:

- zgrywające,
- sprawdzające,
- kompleksowe.

Wymienione formy szkolenia wojsk stosowane są na szczeblu kompanii i bata-
lionu lub kontyngentu przygotowywanego do operacji pokojowej.

Ćwiczenia zgrywające prowadzi się w celu przygotowania pododdziałów do
wykonywania podstawowych zadań przez stopniowe zgrywanie elementów ugru-
powania bez sprzętu i ze sprzętem. Najczęściej są to ćwiczenia stanowiące końco-
wy etap przygotowania pododdziału lub kontyngentu do operacji pokojowej.
Szczególnie często stosowane są do zgrywania sztabów, pododdziałów i oddziałów
wielonarodowych.

Ćwiczenia sprawdzające realizuje się w celu sprawdzenia stopnia przygoto-
wania pododdziałów do wykonywania zadań. W trakcie przebiegu ćwiczenia wy-

¹ J. Halik, W. Ślęmp, A. Juncewicz, *Podstawowe dyrektywy...*, wyd. cyt., s. 25.

² *Metodyka przygotowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych i operacyjnych w wojskach lądowych*, AON, Warszawa 1993, s. 25.

³ J. Halik, *Kierunki przebudowy i modernizacji oraz szkolenia sił zbrojnych RP w latach 2001–2006*, AON, Warszawa 2001, s. 25.

znaczone zespoły oceniają wykonanie poszczególnych przedsięwzięć mieszczących się w określonej problematyce szkoleniowej. Wykryte niedociągnięcia eliminowanie są w dalszym etapie szkolenia.

Ćwiczenia kompleksowe prowadzone są na zakończenie procesu szkolenia taktycznego (specjalistycznego) pododdziałów. Charakteryzują się różnorodnością zagadnień szkoleniowych i rodzajów działań taktycznych, ale przede wszystkim powinny odzwierciedlać w największym możliwym zakresie zadania wykonywane przez pododdział w ramach kompanii, batalionu czy też brygady¹ lub kontyngentu sił pokojowych.

Ćwiczenia zgrzywające i kompleksowe prowadzi się z pozorowanym przeciwnikiem. Pozorowana sytuacja powinna odzwierciedlać problemy i przeciwnika, z jakimi w operacjach pokojowych mogą się spotkać pododdziały wojsk lądowych.

Stosunkowo nową formą szkolenia wojsk jest **ćwiczenie dowódczo-sztabowe z oznaczonymi wojskami**. Umożliwia ono jednoczesne przygotowanie do działań dowódców pododdziałów oraz dowództwo (sztab) batalionu (kontyngentu). Pozytywnymi aspektami tak organizowanego ćwiczenia są zbliżone do rzeczywistych warunki działania pododdziałów, sztabu i dowództwa oraz zwiększony realizm działań, pomimo angażowania mniejszej liczby żołnierzy. Istotne jest również zmniejszenie zużycia limitów, rewersów sprzętu i środków finansowych niezbędnych do szkolenia. W obecnych uwarunkowaniach ekonomicznych aspekt finansowy staje się coraz częściej główną przeszkodą w doskonaleniu i modyfikowaniu form i metod szkolenia wojsk. Należy też podkreślić, że zmiany wprowadzane w szkoleniu wojsk przyniosą spodziewane efekty tylko wówczas, gdy będą miały mocne podstawy teoretyczne, finansowe i prawne.

W zależności od miejsca realizacji zajęć wyróżnia się szkolenie (w tym i jego formy) w garnizonie i na poligonie². Szkolenie w garnizonie jest prowadzone z reguły w celu nabycia podstaw teoretyczno-praktycznych przygotowujących do szkolenia praktycznego na poligonach. Szkolenie to realizuje się przy wykorzystaniu bazy garnizonowej jednostki lub ośrodka przygotowania wojsk do operacji pokojowych, zarówno do nauczania indywidualnego, jak i zespołowego.

W szkoleniu tym można stosować specyficzne formy szkolenia, tzw. zgrupowania szkoleniowe, w postaci szkolenia blokowego, potokowego i zintegrowanego³.

Szkolenie blokowe polega na łączeniu kilku tematów lub zajęć z danego przedmiotu i realizowane jest w specjalistycznym obiekcie bazy szkoleniowej, zazwyczaj pod kierownictwem lub nadzorem dowódcy, instruktora lub wykładowcy odpowiedzialnego za szkolenie z tego przedmiotu. Jest to forma szczególnie przydatna do przygotowania określonych specjalistów biorących udział w operacjach pokojowych.

Szkolenie potokowe jest realizowane zwykle w kilku blisko położonych obiektach szkoleniowych, przy czym każdy z nich przeznaczony jest do szkolenia

¹ Tamże, s. 26.

² Tamże, s. 27.

³ Por. J. Halik, *Szkolenie...*, s. 37; tenże, *Kierunki...*, wyd. cyt., s. 27.

i nauki innego przedmiotu. Po zakończeniu danego typu szkolenia pododdziały przechodzą do następnych obiektów i kontynuują szkolenie. Szkolenie z reguły prowadzi wyznaczony kierownik wraz z zespołem instruktorów.

Szkolenie zintegrowane, nazywane często systemem szkolenia, polega na tym, że jednocześnie szkoli się kilka pododdziałów (co najmniej batalion) przy wykorzystaniu odpowiedniej bazy szkoleniowej (pozwala dokonywać rotacyjnej zmiany grup szkoleniowych w punktach nauczania). Integracja szkolenia w tym wypadku obejmuje kilka przedmiotów (zajęć), a nawet specjalności (funkcji). Jednocześnie umożliwia tworzenie jednolitych pod względem specjalności (funkcji) zgrupowań szkoleniowych i przygotowanie bazy szkoleniowej.

9.3. Perspektywy zmian i modyfikacji w szkoleniu wojsk

Uzyskane w procesie badań wyniki pozwalają stwierdzić, że w szkoleniu wojsk następują znaczące zmiany, które ukierunkowane są na zwiększenie efektywności szkolenia oraz dostosowanie do standardów obowiązujących w nowoczesnych armiach. Wyniki analiz i ocen obecnego systemu szkolenia wojsk wskazują, że nie w pełni odpowiada on takim wymogom. Pomimo doskonalenia systemu szkolenia zmierzającego do podniesienia poziomu wyszkolenia wojsk i dowódców ocenia się, że cele nie zostały w pełni osiągnięte, a wprowadzane rozwiązania nie spełniły zakładanych oczekiwań¹.

Wśród podstawowych czynników determinujących niekorzystny stan szkolenia wojsk wymienia się między innymi:

- niezrewidowanie poprzednich założeń i kierunków szkolenia oraz brak jakościowo nowych założeń procesu szkolenia,
- ciągły brak odpowiednich, na miarę potrzeb, wyzwań i uwarunkowań XXI wieku dokumentów normatywnych w postaci instrukcji, metodyk i programów szkolenia,
- znaczące ograniczenia w szkoleniu wojsk ze względów ekonomicznych,
- pobieżne traktowanie niektórych treści szkolenia,
- brak odpowiednich ośrodków lub niewystarczająca ich liczba,
- znikome wykorzystanie środków dydaktycznych, multimedialnych i systemów symulacyjnych,
- minimalne stosowanie w praktyce najnowszych osiągnięć naukowo-technicznych, jak również teorii i praktyki z różnych dziedzin, w tym zwłaszcza z organizacji i zarządzania.

Powyższe czynniki dostrzegane są przez ekspertów, którzy podejmują wysiłki zmierzające do wyeliminowania ich niekorzystnego wpływu na szkolenie wojsk. W Wydziale Wojsk Lądowych Akademii Obrony Narodowej w latach 2000–2001 odbyły się sympozja i seminaria, poświęcone kierunkom i perspektywom zmian

¹ Por. *Szkolenie operacyjno-taktyczne dowódców oddziałów wojsk lądowych w aspekcie interoperacyjności*, materiały z seminarium naukowego, AON, Warszawa 2001, s. 50.

w szkoleniu wojsk. Wagę i znaczenie tej problematyki dostrzega się również w Sztabie Generalnym WP. W Zarządzie Doktryn i Szkolenia SZ prowadzone są prace zmierzające do opracowania *Doktryny szkoleniowej Sił Zbrojnych RP*. Przeprowadzone badania potwierdziły, że stare instrukcje nie przystają do obecnej rzeczywistości, a przede wszystkim przyszłości. Najważniejsze założenia nowej doktryny mają być zgodne z AJP 1A i zharmonizowane z procedurami i wymogami natowskimi. Wprowadzić ma ona wymóg prowadzenia zajęć w warunkach maksymalnie zbliżonych do realnych. Zawierać ma cele, sposoby organizacji i prowadzenia szkolenia wojsk. Przewiduje się również, że stanowić będzie podstawę do opracowania regulaminów, programów, podręczników, poradników i instrukcji do szkolenia.

Proces szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk lądowych, prowadzony zgodnie z obowiązującym prawem i obyczajami euroatlantyckimi, powinien wprowadzać standardy szkoleniowe oparte na dokumentach normatywnych Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz narodowej doktrynie szkoleniowej, uwzględniającej nasze tradycje, dorobek teoretyczny i praktyczny. Stosowane powinny być ujednoczone procedury, formy, metody i sposoby działalności szkoleniowej. Stanowiąc one mają klucz do skutecznego przygotowania wojsk lądowych do operacji pokojowych prowadzonych w każdych uwarunkowaniach.

Stosownie do powyższych wniosków przewiduje się zmiany systemu szkolenia sił zbrojnych, w tym szczególnie wojsk lądowych, i ukierunkowanie go na stworzenie warunków do realizacji procesu szkolenia w układzie narodowym, jak również sojuszniczym.

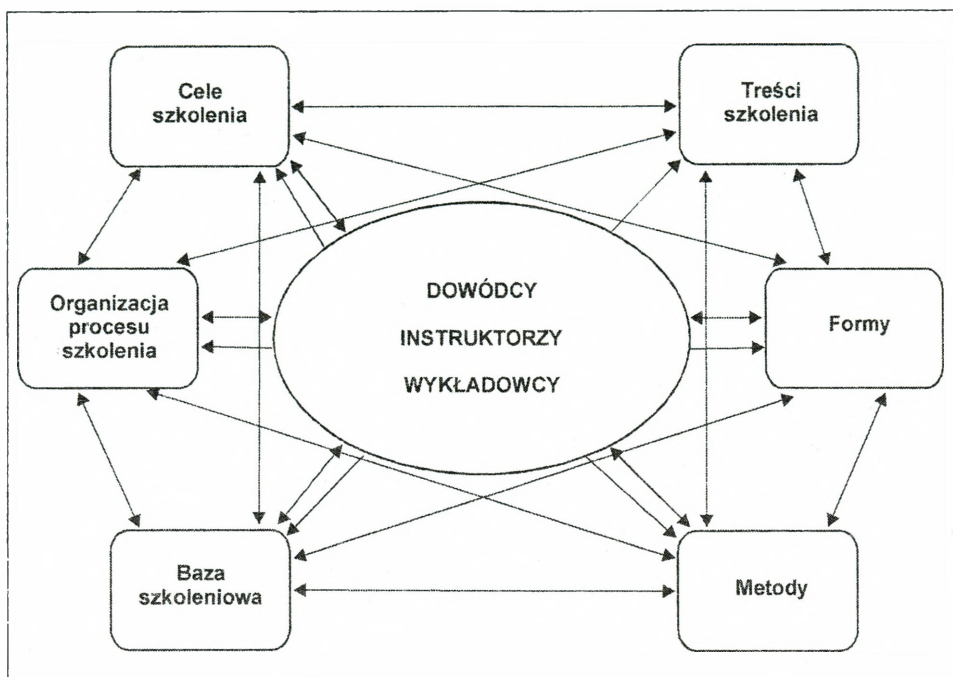
W nowych koncepcjach szkolenia akcentuje się zastosowanie nowoczesnych technik (multimedialnych, interaktywnych, symulacyjnych) w szkoleniu wojsk, stwarza to nowe możliwości kształtowania pożądanych cech i umiejętności u szkolenych (inwencja, samodzielność, odpowiedzialność, działanie w zespole).

Reasumując, przystosowanie naszego procesu szkolenia, a zwłaszcza przygotowania i prowadzenia ćwiczeń wskazuje, że:

- należy dokonać takich przewartościowań, które w zasadniczy sposób zbliżą go do systemów szkolenia obowiązujących w państwach członkowskich Sojuszu,
- trzeba dokonać ostatecznej klasyfikacji form i metod szkolenia, opierając ją na kryteriach przyjętych w innych armiach. Zgodnie z nimi przyjąć takie, które w pełni odpowiadałyby przygotowaniu wojsk i dowódców oraz uczestników szkolenia profesjonalnego w ośrodkach wojskowych do realizacji zadań narodowych i sojuszniczych w czasie pokoju, wojny i kryzysu¹.

W systemie szkolenia wojsk istnieje wiele elementów, które warunkują jego efektywność. Powszechnie przyjmuje się, że poszczególne elementy są ze sobą nierozzerwalnie związane. Analiza związków i zależności w tym systemie wskazuje na potrzebę oceny, weryfikacji i modyfikacji nie tylko struktury, lecz wewnętrznej treści poszczególnych elementów. Rysunek 9.1 przedstawia elementy systemu szkolenia sił zbrojnych RP.

¹ *Przygotowanie i prowadzenie ćwiczeń w wojskach lądowych SZ RP, cz. I, AON, Warszawa 2000.*

Źródło: J. Halik, *Kierunki przebudowy...*, wyd. cyt., s. 19–21.

Rys 9.1. Elementy systemu szkolenia, związki, zależności i relacje

Dotychczasowe oceny przygotowania żołnierzy i jednostek do operacji pokojowych są dokonywane na podstawie wykonanych zadań i ukończonych lub trwających jeszcze operacji pokojowych kontyngentów wojskowych – zarówno polskich, jak i innych państw.

Nasze bogate doświadczenie w tym względzie pozwala prognozować, że można zwiększyć skuteczność przygotowań do operacji pokojowych. Pomimo ich wysokich ocen należy zdawać sobie sprawę, że XXI wiek przyniósł zwiększone wymagania, inne zagrożenia i potrzeby, do których należy przygotować wojska lądowe, aby mogły skutecznie wykonać nowe zadania w operacjach pokojowych.

Szkolenie wojsk przygotowujące do udziału w operacjach pokojowych jest prowadzone na podstawie obowiązujących programów szkolenia. Skuteczność ich weryfikowana jest w praktyce podczas ćwiczeń, a przede wszystkim w operacjach pokojowych. Zwiększające się zapotrzebowanie na pododdziały zdolne do udziału w misjach pokojowych oraz utrzymywanie w gotowości kolejnych ich zmian powodują, że w wojskach lądowych należy przygotowywać do tego typu zadań coraz liczniejsze rzesze żołnierzy. Jest to szczególnie trudne w sytuacji udziału w operacji pokojowej żołnierzy służby zasadniczej. Dwunastomiesięczny okres służby wojskowej nie sprzyja właściwemu ich przygotowaniu do wykonywania złożonych zadań w operacjach pokojowych. Dodatkową przeszkodą jest również obowiązko-

wy wymóg posiadania przez kandydata (żołnierza służby zasadniczej) do misji pokojowej minimum 3-miesięcznego i nie więcej niż 9-miesięcznego okresu służby wojskowej¹. Zatem zwiększenie skuteczności procesu szkolenia staje się priorytetem w obecnych uwarunkowaniach.

Przeprowadzone analizy wskazują, że treści szkolenia stanowią jeden z głównych czynników efektywnego funkcjonowania systemu szkolenia wojsk, a wynikają one w głównej mierze z zadań oraz przyjętych celów szkolenia wojsk.

Według D.L. Kirkpatricka, planując i wdrażając program szkoleniowy, należy wziąć pod uwagę różnorodne czynniki, które w istotny sposób wpływają na jego efektywność. Zalicza on do nich²:

- określenie potrzeb,
- ustalenie celów,
- określenie zakresu przekazywanych treści,
- dobór uczestników,
- określenie najkorzystniejszego planu szkolenia,
- wybór właściwego miejsca szkolenia,
- wybór właściwych szkoleniowców,
- wybór i przygotowanie bazy dydaktycznej,
- koordynację programu,
- ocenę programu.

W dzisiejszych czasach innowacje wprowadzane do szkolenia wojsk szybko się dezaktualizują. W tego typu uwarunkowaniach istotne staje się zapewnienie szkolonym wysokiej jakości szkoleń. Pozwala to redukować koszty, osiągnąć wysoką efektywność, a przede wszystkim przygotować wojska do potrzeb i wyzwań operacji pokojowych. Jeżeli w trakcie szkolenia pojawiają się problemy lub dostrzegalne są jego słabe strony, powinno się dokonać jego oceny i natychmiast wprowadzić niezbędne korekty.

Wyniki przeprowadzonych analiz pozwalają stwierdzić, że w formy szkolenia zmierzają w kierunku dostosowania ich do standardów NATO. Stosownie do tego wykorzystuje się następujące formy szkolenia dowództw i sztabów³.

Na szczeblu operacyjnym w szkoleniu zasadniczym występują: gry wojenne, ćwiczenia dowódczo-sztabowe i treningi sztabowe. W szkoleniu uzupełniającym zaś: szkolenie zbiorowe, gry kierownicze, konferencje naukowe, sympozja naukowe, seminaria, konwersatoria oraz ćwiczenia epizodyczne.

Na szczeblu taktycznym w szkoleniu zasadniczym występują: gry taktyczne, ćwiczenia dowódczo-sztabowe, treningi sztabowe i ćwiczenia z wojskami. W szkoleniu uzupełniającym: wykłady (informacje), seminaria, konwersatoria, narady szkoleniowe, zajęcia (ćwiczenia) grupowe, pokazy, treningi specjalistyczne oraz kursy.

Tak duża różnorodność form organizacyjnych szkolenia (prostych i złożonych) spowodowana jest koniecznością osiągania różnorodnych celów zarówno w zakre-

¹ Zarządzenie Szefa Sztabu Generalnego WP nr 4/Sztab z dnia 15 lutego 1993 r.

² A.L. Kirkpatrick, *Ocena efektywności szkoleń*, Studio EMKA, Warszawa 2001, s. 21.

³ J. Halik, *Kierunki przebudowy...*, wyd. cyt., s. 20.

sie przygotowania do działań bojowych, jak i pokojowych. Umożliwiają one nadanie procesowi szkolenia charakteru interdyscyplinarnego i kompleksowego.

Z kolei analiza wymienionych form wskazuje, że zasadnicze zmiany, którym one podlegają, zmierzają do:

- poszerzenia ich zakresu oraz częściowej modyfikacji,
- upowszechnienia takich form i metod, które zapewnią rzeczywiste warunki do zdobywania wiedzy, umiejętności i nawyków przez żołnierzy,
- dokonania ich klasyfikacji, umożliwiającej odróżnienie form stosowanych w szkoleniu podstawowym od form stosowanych w szkoleniu rozszerzającym wiedzę i umiejętności dowódców i sztabowców.

Teoria i praktyka szkolenia wojsk w połączeniu z teorią i praktyką przygotowania wojsk w ramach sojuszniczych zobowiązań i uwarunkowań będzie wyznaczać podstawowe paradygmaty szkolenia wojsk do operacji pokojowych. Programowanie, planowanie, realizacja, ocena i sprawozdawczość powinny przyczynić się do opracowywania nowych i doskonalenia istniejących sposobów szkolenia.

Dotychczasowe wspólne działania w misjach i operacjach pokojowych, a także przedsięwzięcia o charakterze międzynarodowym powinny sprzyjać przyspieszeniu przemian w systemie szkolenia wojsk.

W procesie przygotowania wojsk do udziału w operacjach pokojowych należy w dalszym ciągu kłaść nacisk na kształcenie i szkolenie w następujących kierunkach:

1) językowym – zarówno języka angielskiego, jak i podstaw języka kraju, w którym prowadzona jest operacja pokojowa,

2) specjalistycznym – potrzebni są wysokiej klasy fachowcy umiejący współdziałać z innymi,

3) zespołowym – sukces działania uzależniony jest w dalszym ciągu od sprawności działania zespołu, coraz częściej o międzynarodowym składzie, dowodzonym rotacyjnie przez dowódców z krajów biorących udział w operacji,

4) taktycznym – żołnierze biorący udział w operacji powinni być wysokiej klasy profesjonalistami, którzy w skrajnych sytuacjach potrafią realizować zadania operacji pokojowej nawet w wyniku prowadzenia walki.

W czasie planowania, organizowania i prowadzenia szkolenia wojsk należy uwzględniać uwarunkowania polityczne, militarne, ekonomiczne, prawne, klimatyczne, kulturowe i religijne obszaru prowadzenia operacji pokojowej. Wpływa to bowiem bezpośrednio na proces szkolenia wojsk. Specyfika i zróżnicowanie rejonów prowadzonych operacji zmuszają do indywidualnego, adekwatnego do panujących uwarunkowań szkolenia jednostek przewidzianych do działania w ramach operacji pokojowych. Pośrednio wpływa to również na formy i metody stosowane w szkoleniu wojsk.

10. INFORMOWANIE OPINII PUBLICZNEJ W OPERACJACH WSPARCIA POKOJU NATO

Wszystkie rządy państw członkowskich NATO uznają demokratyczne prawo obywateli do informacji o międzynarodowych strukturach, które są podstawą ich bezpieczeństwa, a także doceniają wagę zrozumienia i poparcia opinii publicznej dla polityki obronnej państwa.

NATO. Vademecum, Bellona, Warszawa 1999, s. 161.

10.1. Założenia ogólne

Siły zbrojne, jak każda organizacja, instytucja działająca na forum publicznym, powinny dbać o swój pozytywny wizerunek; dążyć do pozyskania przychylności otoczenia dla siebie oraz dla wypełnianych misji. Budowanie wiarygodności wojska w świadomości społecznej decyduje często o efektywności jego działań.

Odpowiedzialność w tym względzie jest ogromna, ponieważ społeczeństwo oddaje siłom zbrojnym swoich obywateli i płacąc podatki, utrzymuje armię. Jak twierdzi sekretarz generalny NATO, George Robertson: „NATO jest sojuszem demokratycznym i poparcie społeczne odgrywa dla niego kluczową rolę. [...] jako instytucja międzynarodowa musi odpowiadać przed społeczeństwem, które je opłaca”¹.

W państwach demokratycznych uznaje się, że wojsko jako część społeczeństwa należy do obywateli. Dlatego obywatele muszą mieć zaufanie do polityków zajmujących się sprawami obronności państwa i do dowódców, od których zależy życie żołnierzy. Zarówno środowisko cywilne, jak i wojskowe musi być zatem informowane i przekonywane o słuszności podejmowanych decyzji i racjonalności działań sił zbrojnych. Problem ten nabiera szczególnego znaczenia, gdy trzeba uzasadnić konieczność udziału żołnierzy w operacjach militarnych poza granicami kraju. Realizowane wówczas cele polityki bezpieczeństwa są inne niż zagwarantowanie niepodległości, suwerenności, integralności terytorialnej państwa oraz nienaruszalności jego granic. W takiej sytuacji trudne jest przekonanie społeczeństwa o konieczności wyrzeczeń i możliwości poniesienia ofiar. Obywatele państw demokratycznych w coraz większym stopniu oczekują również, że działania militarne będą prowadzone w możliwie jak najbardziej „cywilizowany” sposób, co przekłada się między innymi na żądanie minimalizacji strat.

¹ G. Robertson, *Komunikacja*, referat wygłoszony na Uniwersytecie Erasmus, Rotterdam, 23 kwietnia 2001 r. [tłumaczenie Magdalena Sokołowska].

Ludzkość staje się też coraz bardziej wrażliwa na wszelkie występujące we współczesnym świecie akty pogwałcenia prawa międzynarodowego. Jak twierdzi rzecznik NATO, Jamie P. Shea, w czasie operacji w Kosowie „chodziło nie tylko o popieranie prawa międzynarodowego przez demokrację, ale także o walkę ściśle według ograniczeń narzucanych przez to prawo, szczególnie przez konwencje genewskie”. Charakterystyczne dla współczesnego świata jest również i to, że państwo demokratyczne musi realizować swoją politykę bezpieczeństwa z poszanowaniem prawa międzynarodowego oraz demokratycznego prawa obywateli (w tym personelu sił zbrojnych) do informacji o toczących się działaniach militarnych.

Nowoczesna organizacja polityczno-militarna, jaką jest NATO, zależna jest od bardzo złożonych i konfliktowych relacji między różnorodnymi grupami społeczeństwa międzynarodowego. Działania te nie są statycznym układem stosunków, ale zespołem stale zmiennych przedsięwzięć podejmowanych przez Sojusz dla kształtowania pożądanego stanu tych stosunków. Kontakty ze zbiorowościami społecznymi są z kolei istotą działań public relations. Jak twierdzi Tomasz Goban-Klas: „public relations są więc nie tyle relacją, co akcją, nie stanem, ale działaniami”¹. Zapis ten doskonale koresponduje z nowymi wyzwaniem, przed którymi Sojusz Północnoatlantycki stanął po zakończeniu zimnej wojny. Dlatego też w NATO dużą wagę przypisuje się działaniom z zakresu public relations (PR). Warto zatem zapoznać się z ustaleniami zawartymi w podstawowych dokumentach Sojuszu oraz skonfrontować te zapisy z praktyką działań public relations, opisaną w artykułach prasowych i innych materiałach źródłowych. W związku z tym w niniejszym rozdziale analizie zostały poddane poniżej przedstawione dokumenty, których zapisy stały się osią rozważań nad praktyką działań z zakresu informowania opinii publicznej w operacjach militarnych:

1. *MC 457, NATO Military Policy on Public Information.*
2. *MC 244 Censorship of information in times of Crisis and War.*
3. *MC Guidelines on dealing with the Press.*
4. *MC 301 Relations with the media – Accreditation Study.*
5. *AJP-01(A) – chapter 22 „Public Information”.*
6. *ATP – 35 (B) – section XV „Public Information”.*
7. *AAP-6, NATO Glossary of Terms and Definitions.*
8. *The NATO Military Public Information Officer's Guide.*

W tym miejscu należy podkreślić, iż rozdziały poświęcone informowaniu opinii publicznej powstały, w niektórych wymienionych dokumentach, dopiero w końcu lat 90.

Wyjaśnienia wymaga również fakt, iż w Sojuszu nie jest używany termin „public relations”. Działania z zakresu PR postrzegane są jako istotna część szeroko rozumianej polityki informacyjnej². Dlatego też w dokumentach sojuszniczych

¹ T. Goban-Klas, *Public Relations, czyli promocja reputacji. Pojęcia, definicje, uwarunkowania*, Warszawa 1997, s. 8.

² Na podstawie rozmowy z Robertem Pszczelem, doradcą sekretarza generalnego NATO ds. polityki informacyjnej Sojuszu.

funkcjonuje termin „informacja publiczna” lub „informowanie opinii publicznej”¹ (ang. *Public Information* – PI). Ponadto używany jest termin „oficer prasowo-informacyjny” (ang. *Press Information Officer* lub *Public Information Officer* – PIO).

Według ustaleń zawartych w wymienionych dokumentach informowanie opinii publicznej jest jednym z podstawowych obowiązków dowództw NATO. Działania te mają wspierać sojusznicze operacje militarne, wydarzenia i wszelkie przedsięwzięcia tej organizacji. Dowódcy wszystkich szczebli są więc obarczeni odpowiedzialnością za informowanie żołnierzy, pracowników cywilnych i społeczeństwa o polityce, celach, zadaniach i sposobach realizacji przedsięwzięć w Sojuszu.

Dowódcy powinni zatem promować i utrzymywać przyjazne relacje z przedstawicielami środków masowego przekazu jako jeden ze sposobów dotarcia ze swoimi informacjami do ogółu społeczeństwa. Z zasady odbywa się to przez przekazanie uprawnień oficerom prasowo-informacyjnym. Dowódcy i ich oficerowie prasowo-informacyjni (szefowie ds. informowania opinii publicznej) występują tym samym w charakterze oficjalnych rzeczników swoich instytucji czy też jednostek wojskowych. Podkreśla się przy tym, że oficer prasowo-informacyjny musi mieć bezpośredni i natychmiastowy dostęp do swojego przełożonego.

Bardzo ważnym ustaleniem przyjętym w analizowanych dokumentach jest konieczność koordynacji działań na szczeblu operacyjnym. Informowanie opinii publicznej na niższych szczeblach musi być zgodne z kampanią informacyjną przyjętą na poziomie politycznym i strategicznym. Zauważa się jednak, że takie wymogi mogą w praktyce oznaczać pewne ograniczenie inicjatywy dowódcy wojskowego. Wyraża się to między innymi w tym, iż dowódcy mogą się wypowiadać publicznie tylko w sprawach dotyczących ich obszaru odpowiedzialności.

Autorzy dokumentów podkreślają również szczególną „wrażliwość” informowania opinii publicznej w Sojuszu. Wynika to z faktu różnej reakcji społeczeństw poszczególnych państw na działania NATO. Doskonałym przykładem złożoności tego problemu jest ocena działań rzecznika NATO, Jamie’go Shea, podczas nalotów na Jugosławię w 1999 r.: „Jamie musi zadowolić wszystkich: zarówno Amerykanów, którzy mają najsilniejszą pozycję w NATO, jak i mniejsze kraje. No i w końcu Solanę [...]. To trudne zadanie – wypowiadać się w imieniu całego NATO, w którym zarysowują się coraz większe podziały i różnice stanowisk [...]. Gdy staje się to prawie niemożliwym, Jamie ucieka się do drewnianej mowy”².

Dlatego też w dokumentach podkreśla się konieczność właściwego skoordynowania wszystkich przedsięwzięć informacyjnych. Od tego zależy efektywność podejmowanych działań Sojuszu jako całości. Zasadą jest, że Kwatera Główna NATO i 19 państw członkowskich, decydują o polityce Sojuszu. W związku z tym wszystko, co dotyczy polityki i interpretacji stanowiska NATO musi być uzgodnione z Brukselą.

¹ Zob. *NATO-vademecum*, Bellona, Warszawa 1999.

² K. van Kraainem, *NATO-Jamie styl*, w: *Komunikatorzy*, pod red. A. Drzycimskiego, Warszawa–Bydgoszcz 2000, s. 56.

W tym ujęciu dowódcy postrzegani są jako główne źródło informacji o przebiegu i szczegółach danej operacji militarnej. W praktyce Kwatery Głównej NATO utrzymuje stały kontakt z poszczególnymi dowództwami, a informacje przekazywane są w obie strony. W związku z tym dowódcy wysokich szczebli nie powinni w kwestiach strategicznych (polityczno-wojskowych) oddawać swoich uprawnień oficerom prasowo-informacyjnym. Należy również podkreślić, że powinni oni mieć świadomość, iż jednym z czynników wpływających na wizerunek armii jest ich osobista postawa.

W Stanach Zjednoczonych dla zapewnienia dobrych relacji żołnierzy z politykami umieszczono nawet w wojskowym kodeksie karnym zapis zabraniający oficerom używania pogardliwych słów pod adresem prezydenta, wiceprezydenta, Kongresu, sekretarza obrony i gubernatorów jakiegokolwiek stanu. Dowództwo ma również obowiązek ostrzegać swoich podwładnych, by nie angażowali się w politykę¹.

Oficer prasowo-informacyjny może być doradcą dowódcy do spraw przyjętej polityki informacyjnej. W określonych przypadkach może również kierować szczegółowymi programami przyjętej strategii działań (np. w sytuacji gdy celem jest przekazywanie założeń polityki informacyjnej na niższe szczeble dowodzenia).

W wyniku tak przyjętego rozumowania informowanie opinii publicznej zdefiniowano jako: przedsięwzięcia zmierzające do ujawniania lub publikowania informacji zasadniczo w celu doinformowania społeczeństwa, osiągając w ten sposób publiczne zrozumienie i poparcie².

NATO ma zatem obowiązek zapewnienia społecznościom państw członkowskich, żołnierzom i personelowi cywilnemu informacji na swój temat. Działania te mają pomagać w **tworzeniu atmosfery zaufania w Sojuszu i siłach zbrojnych**. Mają również na celu **pozyskanie zrozumienia dla prowadzonych operacji w czasie pokoju, kryzysu i wojny**. Przy tak określonym celu założono, iż informowanie opinii publicznej powinno być prowadzone na wszystkich szczeblach dowodzenia i obejmować:

- informowanie wewnętrzne³, dotyczące przede wszystkim spraw aktualnych dla personelu sił zbrojnych,
- informowanie zewnętrzne ukierunkowane na wszystkie formy mediów,
- informowanie rodzin i członków sił zbrojnych – te działania wymagają szczególnej uwagi i troski; w dokumentach Sojuszu podkreśla się, że są to osoby, które w głównej mierze kształtują opinię społeczeństw państw członkowskich.

¹ *Polityka i pieniądze*, „Polska Zbrojna” z 10 grudnia 2000 r.

² *AAP-6* [tłumaczenie D.K.]. W dokumentach NATO funkcjonuje definicja informacji publicznej rozumiana jako informacja, która jest publikowana głównie w celu pełnego informowania społeczeństwa, a dzięki temu – zyskania jego zrozumienia i poparcia. Za: *Vademecum oficera prasowego*, Biuro Prasy i Informacji MON, Warszawa 2003.

³ Informacje dla grup wojskowych (informacje wewnętrzne) pojawiły się w 1956 roku w USA.

10.2. Zasady udostępniania informacji mediom

W Sojuszu Północnoatlantyckim preferuje się otwarty dostęp do mediów i samodzielne, niezależne składanie sprawozdań. Podkreśla się przy tym, że oczekiwania mediów w zderzeniu z niewystarczającą liczbą oficerów prasowo-informacyjnych powodują, iż w praktyce każdy żołnierz i pracownik cywilny powinien być przygotowany do kontaktów z mediami. Główna rola przypada jednak dowódcy i oficerom sztabów, którzy powinni posiadać umiejętności udzielania odpowiedzi, towarzyszenia dziennikarzom w trakcie ich pobytu w jednostce wojskowej itp. Zastrzega się jednak, że osoby te muszą postępować w zgodzie z zasadami i wytycznymi NATO dotyczącymi relacji z dziennikarzami. Założono między innymi, iż ograniczanie swobody poruszania się dziennikarzy lub utrudnianie im pracy w imię zapewnienia osobistego bezpieczeństwa nie jest stosownym powodem do wyłączenia ich z relacjonowania działań NATO. Z drugiej strony za właściwy sposób kontaktów z mediami uważa się „włączanie” akredytowanych dziennikarzy w prace jednostek wojskowych i instytucji Sojuszu. Następowałoby to przy ścisłej współpracy z odpowiednim biurem prasowym NATO. W myśl tej idei dziennikarze powinni spędzać jak najwięcej czasu w jednostce wojskowej. W ten sposób wzrasta możliwość poznania wojska, co w konsekwencji prowadzi do przedstawienia dogłębnego, rzetelnego materiału prasowego. Jest to również doskonała okazja do „związania” dziennikarzy z jednostką, tym samym mogą być oni mniej skłonni do błędnego postrzegania życia wojskowego i bezkrytycznego ujawniania informacji, które mogą wpływać negatywnie na wizerunek wojska. Należy jednak pamiętać, że takie podejście nie zawsze znajduje zrozumienie u dziennikarzy. Najlepiej ilustruje to opinia dziennikarza Jacka Kaczmarska, który podczas wojny w Iraku w 2003 roku został „przydzielony” do 1 Dywizji Pancerniej. Uważa on, iż „Amerykanie chcą, żeby relacje wojenne służyły ich sprawie. Dziennikarz idący ramieniem z jednostką poznaje jej problemy, widzi trud i zaangażowanie, dostrzega czyhające na żołnierzy niebezpieczeństwa, więc mniej chętnie będzie pisał czy opowiadał o tym, co się dzieje z Irakijczykami”¹.

Sprawozdania mediów nie mogą być przedmiotem cenzury lub recenzji personelu NATO. Dotyczy to również informacji podawanych, transmitowanych przez środki NATO. Nie dotyczy to jednak sprawozdań, wydarzeń lub innych informacji przesyłanych za pośrednictwem bojowych środków łączności. Ograniczenia w tym względzie mają na celu zapewnienie bezpieczeństwa działań Sojuszu. W tym przypadku określa się zawsze materiały lub typy informacji, których ujawnienie zagrażałoby bezpieczeństwu bieżących lub przyszłych działań. Nie należy zatem podawać informacji dotyczących na przykład słabych stron sił zbrojnych lub innych, które mogą być wykorzystywane przez przeciwnika ze szkodą dla NATO. Podkreśla się, iż nie mogą być cenzurowane posiadane przez media informacje „kłopotliwe” dla dowódców czy też innego personelu. Ochrona informacji musi być zapew-

¹ A. Szostkiewicz, *Obraz kontrolowany*, „Polityka” 2003, nr 13.

niona u źródła. Dlatego też na osobach posiadających informacje niejawne spoczywa odpowiedzialność za ich ochronę.

W razie ujawnienia przez dziennikarzy „drażliwych informacji” (np. planu operacji militarnej) personel NATO zobowiązany jest do niepotwierdzania tych informacji. W takiej sytuacji zaleca się natychmiastowe powiadomienie biura prasowego o posiadaniu tych informacji przez dziennikarzy – zgodnie z obowiązującymi procedurami.

Jak bardzo kłopotliwe może być ujawnienie przez dziennikarzy pewnych informacji, świadczy przykład z wojny o Falklandy w 1982 r. Dziennikarz John Snow z telewizji ITN przypadkowo odkrył w porcie lotniczym stolicy Chile brytyjskie samoloty rozpoznawcze. Było to jawne naruszenie konwencji genewskich i bezprawne wykorzystanie terytorium Chile do celów militarnych. Rząd Margaret Thatcher i brytyjskie służby specjalne splądrowały stację ITN i inwigilowały dziennikarzy, próbując nie dopuścić do publikacji kłopotliwego materiału. Takie nieczyste metody działania rządu doprowadziły do jego powszechnej krytyki, nawet wśród oficerów brytyjskich¹.

Aby zapewnić skuteczność działań Sojuszu, zwraca się uwagę na konieczność nawiązania ścisłej współpracy między osobami zajmującymi się informowaniem opinii publicznej, sprawami cywilnymi (ang. *Civil Affairs*) i działaniami psychologicznymi (PSYOPS). Podkreśla się, że proces ten powinien przebiegać pomimo różnic w celach, funkcjach, jak i charakterze działań tych pionów. W ramach wspólnych działań informowanie opinii publicznej może na przykład wspierać komórki Civil Affairs i CIMIC w kontaktach z lokalnymi mediami oraz pomagać w informowaniu lokalnych społeczeństw. Osoby odpowiedzialne za sprawy cywilne, współpracę cywilno-wojskową i działania psychologiczne muszą koordynować swe działania z oficerami zajmującymi się informowaniem społeczeństwa, tak aby zapewnić wiarygodność i zgodność przekazywanych informacji. Zastrzega się jednak, że informowanie opinii publicznej nie może być wykorzystywane do działań psychologicznych.

Rozpatrując problem współpracy, należy zauważyć, że sukces wojskowego public relations w trakcie wojny o Kuwejt był możliwy między innymi dzięki silnemu wsparciu innych instytucji i pionów funkcjonalnych wojsk sojusznicznych².

Działania z zakresu informowania opinii publicznej, aby rzeczywiście wesprzeć dowódcę w realizacji jego celu, powinny być zawsze dobrze zaplanowane, przewidziane i wykonane. Zatem oficer prasowo-informacyjny powinien:

- zbierać informacje,
- przygotować oświadczenia,
- przewidywać pytania dziennikarzy i przygotować na nie odpowiedzi,
- przygotować odpowiednie materiały, które dostarczą informacji o działaniach NATO.

¹ G. Czwartosz, *Cienka informacyjna linia*, cz. 2, „Polska Zbrojna” z 22 maja 2001 r.

² G. Czwartosz, *Public relations w wojsku. Z tarczą i na tarczy*, www.decident.pl.

Założono, iż dokładne i rozważne informowanie o prowadzonych działaniach może doprowadzić do przybliżenia opinii publicznej spraw wojskowych i przyczynić się w efekcie do sukcesu podejmowanych wysiłków. Podstawowym sposobem działania w tym obszarze jest aktywność w informowaniu opinii publicznej. Oznacza to, że NATO pragnie nie tylko udostępniać informacje, ale i zbierać sprawozdania z akcji, wydarzeń i operacji od mediów i odpowiednio na nie reagować. Dlatego też rzecznicy prasowi poprzez swoją aktywność powinni powodować publikowanie informacji najlepiej odzwierciedlających działania NATO. Takie postępowanie wychodzi naprzeciw potrzebom opinii publicznej, ukazuje równocześnie NATO w pozytywnym świetle. Doprowadza do nawiązania bliższej współpracy z mediami, które będą chętnie korzystać z faktów i informacji dostarczanych im przez NATO podczas konferencji prasowych lub wywiadów.

Ciekawy sposób pozyskania przychylności dziennikarzy zastosował opisywany wcześniej rzecznik NATO. Korespondenci oceniali go następująco: „rzadko nie pamięta imion i nazwisk dziennikarzy. Ma szalenie miły zwyczaj zwracania się do nas po imieniu. To bardzo nobilituje, zwłaszcza gdy się weźmie pod uwagę, że konferencje Shea transmituje każdorazowo CNN, a we fragmentach podają wszystkie dzienniki. [...] Jamie osiąga swoje przez informowanie i przyjaźń z dziennikarzami”¹.

W tym miejscu warto dodać, że J. Shea charakteryzował się również poczuciem luzu, humoru i otwartością. Ujmował dziennikarzy tym, iż nie znosił sztampy i nudy. Ocenia się, że wszystkie te cechy, przy rozległej wiedzy w sprawach bezpieczeństwa i polityki zagranicznej, pomogły mu w pozyskaniu zrozumienia znacznej części opinii międzynarodowej dla działań NATO w Jugosławii.

Uzupełnieniem działań aktywnych w informowaniu opinii publicznej są kontakty o charakterze pasywnym. Jednak i tu oficer prasowo-informacyjny powinien przygotowywać oświadczenia, przewidywać pytania i opracować stosowne odpowiedzi. Przy pasywnym podejściu do informowania oficerowie do spraw kontaktów z mediami z zasady nie publikują informacji o operacjach, akcjach i wydarzeniach, czekają raczej na pytania dziennikarzy dotyczące tych zdarzeń. W tych działaniach inicjatywa należy do mediów, a rzecznicy muszą być gotowi do udzielania szybkich odpowiedzi na dociekliwe pytania z ich strony.

Postuluje się, aby rozważny dowódca i jego oficer prasowy przygotowali się do informowania opinii publicznej również w sytuacjach kryzysowych. Powinni zatem opracować plan udzielania informacji w takich sytuacjach – plan, który będzie zawierał ewentualne oświadczenia, możliwe pytania i ustalone odpowiedzi. Należy jednak pamiętać, że cały wysiłek obrony wizerunku wojska w sytuacji kryzysowej spada na dowódcę i jego oficera prasowego.

Doskonałym przykładem właściwego zachowania się oficera prasowego w sytuacji kryzysowej jest przypadek płk. Nialla Irvinga, rzecznika lotnictwa brytyjskiego w trakcie wojny w Zatoce Perskiej w 1991 roku. W dniu 16 lutego brytyjski

¹ K. van Kraainem, wyd. cyt., s. 56.

samolot szturmowy Tornado zaatakował bombami naprowadzanymi laserowo iracki most na Eufracie w miejscowości Al Falludża. Irakijczycy, wiedząc, że bomby tego typu potrzebują dobrych warunków propagacji wiązki laserowej w powietrzu, podpalili przy moście stopy opon. Gęsty smolisty dym zakłócił pracę systemów laserowych i odchylił tor lotu bomb od mostu. Obie bomby, zgodnie z intencjami Irakijczyków, minęły most, przy czym jedna z nich trafiła w bazar pełen ludzi. W wyniku tej tragedii zginęło ok. 50 osób (według źródeł anglo-amerykańskich) lub ok. 130 (według Irakijczyków). Całe zdarzenie zostało zarejestrowane przez kamerę wideo atakującego samolotu.

Mimo że wina za masakrę rozkłada się na obie walczące strony, jej główny ciężar natychmiast wziął na siebie RAF. Sens wypowiedzi płk. Irvinga był mniej więcej taki: „Tak, potwierdzam. Wydarzyła się tragedia. Jedna z naszych bomb minęła cel w bardzo niesprzyjających dla techniki laserowej warunkach. Wielka Brytania stosuje w tej wojnie wyłącznie najnowocześniejszą broń, aby chronić ludność cywilną przed tego typu wypadkami. Ale to wojna i takie rzeczy zawsze będą się zdarzać, tym bardziej że broń doskonała nie istnieje. W imieniu rządu brytyjskiego wyrażam szczere ubolewanie z powodu tej tragedii”.

W wyniku takiego oświadczenia nikt dziś nie oskarża Wielkiej Brytanii o ten dramat¹. Za to, jak podaje Grzegorz Czwartosz, „po dziś dzień wielu chce sądzić NATO za podobne wypadki podczas interwencji w Kosowie, które nigdy nie zostały należycie wytłumaczone od strony technicznej (mimo jeszcze doskonalszych technik rejestracji ataków lotniczych) i za które składano mdłe przeprosiny po wielu tygodniach”².

10.3. Komponenty informowania opinii publicznej

Aby zapewnić efektywność wyżej przedstawionych działań, określono obszary, w terminologii NATO komponenty informowania opinii publicznej (ang. *Components of Public Information*), do których zaliczono: planowanie informowania opinii publicznej, relacje z mediami, dowodzenie (informowanie wewnętrzne) oraz relacje ze społeczeństwem.

Niewłaściwe działania NATO w ramach informowania opinii publicznej prowadzą zawsze do krytyki całych poczynań Sojuszu. Dlatego też należy właściwie, aktywnie i kompetentnie planować komunikację z społeczeństwem. Pozwoli to dowódcom NATO przedstawić realia i uwarunkowania swoich działań. Dotyczy to szczególnie działań w rejonach konfliktów i podczas wojny. Planowanie informowania opinii publicznej powinno zatem składać się z następujących etapów:

¹ Cyt. za G. Czwartosz, *Public relations w wojsku*, www.decudent.pl.

² Por. *Krzywda wymaga zadośćuczynienia. Rzecznik w Kosowie upomina się o prawa ofiar*, „Rzeczpospolita” z 5 czerwca 2001 r.

– ocena sytuacji w zakresie informowania opinii publicznej to między innymi określenie liczby mediów, potencjału logistycznego i możliwości komunikowania się dziennikarzy w planowanych rejonach działania;

– opracowanie planu informowania opinii publicznej, będącego jednocześnie dokumentem wspierającym podstawowy plan działania (operacji);

– opracowanie Public Information Message (PIM), które jest formą doradztwa w toczącej się dyskusji publicznej nad podejmowanymi działaniami Sojuszu. Określa się w nim politykę informacyjną, identyfikuje prawdopodobne kwestie zainteresowania, zaleca prawdopodobne tematy, metody, czas udostępniania informacji i osoby odpowiedzialne za ich podawanie dziennikarzom. Pozwala to oficerom prasowym planować i koordynować informowanie opinii publicznej oraz reagować na zaistniałe sytuacje.

Artykuły prasowe mogą wpływać na kształtowanie i ukierunkowanie narodowej i międzynarodowej opinii publicznej przed podjęciem operacji, w trakcie jej prowadzenia oraz po jej zakończeniu (po rozwiązaniu konfliktu). Najważniejsze jest jednak to, że media mogą służyć jako kanał dla dowódcy w informowaniu krytycznie nastawionej społeczności narodowej i międzynarodowej oraz społeczności państwa gospodarza. Aby wspierać dowódcę w tej roli, oficerowie prasowi muszą być przygotowani do:

– towarzyszenia mediom podczas zbierania informacji o działaniach sił NATO;

– organizowania konferencji prasowych i innych form spotkań z mediami, tak aby NATO mogło utrzymywać stały kontakt z opinią publiczną, informując ją o swoich działaniach;

– koordynowania działań oraz odpowiadania mediom na pytania dotyczące operacji, polityki oraz innych akcji prowadzonych przez NATO;

– przygotowywania i publikowania oświadczeń, informatorów i zdjęć dla mediów;

– asystowania dowódcy, oficerom sztabu oraz innemu personelowi sił NATO oraz członkom ich rodzin w spotkaniach z mediami;

– odpowiadania na pytania dziennikarzy oraz udzielania im wywiadów.

Personel sił zbrojnych wymaga i oczekuje informacji o operacjach, siłach sojusznicznych, polityce, planach dowództwa w toczących się działaniach. Dowodzenie (informacja wewnętrzna) sprawia, że żołnierze, ich rodziny i pracownicy cywilni NATO są poinformowani o celach działań Sojuszu. Realizacja przedsięwzięć z tego zakresu podnosi morale, gotowość, jedność personelu. Formami działalności dowodzenia (informowania wewnętrznego) mogą być między innymi:

– wydawanie biuletynów i prasy w instytucjach i jednostkach wojskowych,

– przekazywanie informacji za pomocą radiowęzłów,

– przeprowadzanie spotkań z oficerami i podoficerami (np. zebrania oficerskie),

– umieszczanie informacji na tablicach ogłoszeń.

Relacje ze społeczeństwem (stosunki z władzami i ludnością lokalną) obejmują bieżące informowanie ludności państwa gospodarza o wydarzeniach dotyczących

akcji oraz polityki NATO. Relacje powinny zawierać również informowanie o wydatkach niepozytywnych dla Sojuszu. Ponadto informowanie opinii publicznej ma na celu wspieranie administracji cywilnej w rejonie działania sił NATO, zapewnienie właściwych stosunków ze społeczeństwem w czasie wojny, kryzysu lub w innych operacjach podejmowanych przez Sojusz. W ramach tych działań biura prasowe NATO powinny umożliwiać lokalnym mediom dostęp do informacji o wszystkich bieżących wydarzeniach. Do ich zadań należy również ogólne wspieranie komponentu cywilnego misji w spotkaniach ze społecznością lokalną i ich władzami.

Kontakty żołnierzy z rodzinami muszą być priorytetem dla dowódców. Tym samym zobowiązani są oni do zapewnienia kontaktów żołnierzy z ich rodzinami zarówno przez środki łączności, jak i szybkie usługi pocztowe. W niektórych wypadkach dowództwo powinno uprzednio poinformować rodziny personelu o tym, aby nie przekazywać specyficznych i osobistych informacji (zaliczonych do grupy informacji zastrzeżonych) mediom.

Należy pamiętać, że jednym ze sposobów przepływu informacji do społeczeństwa o tym, co dzieje się w wojsku, są organizacje rodzin wojskowych i ich własna prasa. Wprawdzie organizacje te są oficjalnie sformalizowane, ale za to troszczą się najlepiej o życie i zdrowie żołnierzy. Tworzą tym samym nieformalny system kontroli społecznej nad każdą potencjalną patologią i katastrofą, jaka może zaistnieć w specyficznym życiu wojska¹.

10.4. Zasady kontaktów z mediami

W dokumentach Sojuszu wyczytać można ogólne wskazówki dotyczące prowadzenia działań z zakresu informowania opinii publicznej. Zaleca się, aby dowódcy, sztaby i personel cywilny NATO w kontaktach z przedstawicielami mediów przestrzegali następujących zasad:

1. Prawda jest najważniejsza – i nigdy nie okłamuj mediów.
2. Potencjalnie każdy aspekt każdego działania (operacji) niesie z sobą implikacje w zakresie informowania opinii publicznej.
3. Ograniczenie dostępu do informacji staje się coraz trudniejsze. W związku z tym NATO i jego siły zbrojne mogą ograniczyć dostęp do informacji tylko w razie konieczności ochrony informacji niejawnych.
4. Warunkiem powodzenia każdego działania (operacji) jest niedopuszczenie do wydostania się informacji niejawnych na zewnątrz.
5. Dostarczane informacje muszą być udostępnione dla wszystkich – nie ma informacji tylko dla wybranych dziennikarzy².

¹ Cyt. za G. Czwartosz, *Syndrom nie tylko bałkański*, „Polska Zbrojna” 2001, nr 43.

² Pewnym zaprzeczeniem tej zasady była działalność J. Shea opisana w artykule Katarzyny van Kraainem: „Shea wcześniej informuje niekiedy korespondentów CNN czy BBC. [...] Jeszcze przed „wojną” wielu dziennikarzom nie podobało się, że to, co Shea na briefingach mówił z zakazem powoływania się na siebie, chwilę później opowiadał przed kamerami CNN. Teraz większość z nas pogodziła się z tym, rozumiejąc, że „wytrawny” Shea wie, dla kogo zachować rodzinę!”.

6. Aktywność w dostarczaniu informacji dla mediów jest jak najbardziej pożądana.
7. Nie wszystkie wydarzenia będą dobrymi wydarzeniami, ale zawsze jest jakaś dobra strona nawet w najgorszej sytuacji.
8. Informowanie opinii publicznej musi być prowadzone odpowiednio wcześniej i trwać podczas każdego działania (operacji).
9. Pamiętaj, że zainteresowanie mediów nigdy nie jest stałe.
10. Przedstawiciele mediów nie są twoimi wrogami.
11. Należy zawsze planować kontakty z mediami i określić zasady dostępu dziennikarzy do informacji.
12. Nie wolno ograniczać dostępu do informacji publicznej dla sił zbrojnych NATO.
13. Dziennikarze muszą być akredytowani w instytucjach NATO lub w odpowiednich instytucjach krajów partnerskich.
14. Priorytetem jest konieczność informowania rodzin żołnierzy NATO, którzy ulegli wypadkom, zostali ranni lub zabici w trakcie służby.

10.5. Szkolenie do kontaktów z mediami

Autorzy dokumentów doskonale zdają sobie sprawę ze złożoności działań prowadzonych w ramach informowania opinii publicznej. Dlatego też postulują konieczność przygotowania personelu wszystkich szczebli do kontaktów z mediami.

Przede wszystkim zaleca się odpowiednie ukształtowanie świadomości medialnej wśród dowódców, oficerów sztabów, starszych podoficerów i żołnierzy. Wszystkie te grupy osób muszą być przygotowane do kontaktów z mediami. Wynika to z faktu, że dziennikarze chcą rozmawiać i przeprowadzać wywiady z tymi, którzy bezpośrednio realizują cele i zadania NATO (np. w rejonie prowadzonej operacji wsparcia pokoju). Założono, że dobrze przygotowani nawet młodszy oficerowie, podoficerowie i szeregowi żołnierze mogą być doskonałymi nieoficjalnymi rzecznikami NATO. Ważną rolę w przygotowaniu personelu do kontaktów z mediami spełnia oficer prasowy. W tym względzie ma on przede wszystkim za zadanie odpowiednio przygotować personel wojskowy do wymagań stawianych przez współczesne środowisko mediów. W obliczu tych wymagań szkolenie medialne powinno obejmować:

1. Przygotowanie indywidualne dla całego personelu NATO, a w nim:
 - współczesne media – możliwości i metody działania,
 - kontakty z mediami – prawa i obowiązki,
 - zasady odpowiadania na pytania dziennikarzy,
 - ochrona informacji niejawnych – u źródeł.
2. Przygotowanie dowódców, przedstawicieli sztabów i starszych podoficerów:
 - zasady planowania spotkań z dziennikarzami,
 - formy przekazywania wiadomości z dowództwa (np. dotyczące prowadzenia operacji militarnej),

– zasady udzielania wywiadów.

3. Zasady prowadzenia konferencji prasowych.

Na podstawie doświadczeń z operacji KFOR postuluje się, aby w ramach przygotowania do operacji NATO przeprowadzać ćwiczenia uwzględniające scenariusze działań mediów. Ma to służyć wyeliminowaniu ewentualnych zagrożeń związanych z ich działalnością¹.

Dowódcy wojskowi w trakcie szkolenia muszą również pamiętać, że „każde wystąpienie publiczne służy nakłanianiu słuchaczy do jakichś postaw czy zachowań. I to nie musi być od razu manipulacja, nawet jeśli mówiący nie do końca ujawnia swoje intencje. Manipulacja bowiem to rodzaj oszustwa. Intencje są w niej nieuczciwe, a cel niezgodny z interesem tych, których do czegoś się próbuje nakłonić”. Cytowany powyżej prof. Jerzy Bralczyk, językoznawca z Uniwersytetu Warszawskiego, członek Prezydium Rady Języka Polskiego, zwraca jednak uwagę, że my jako słuchacze, widzowie „możemy docenić starania tych, którzy chcą nas przekonać, co nie znaczy, że mamy im ulegać. Jeśli rozumiemy ich intencje i teksty, które do nas kierują, uczestniczymy we wspólnocie retorycznej. To cecha demokracji”².

10.6. Ochrona informacji niejawnych podczas operacji militarnych

W trakcie prowadzenia operacji militarnych przez Sojusz odpowiedzialność za ochronę informacji niejawnych spoczywa przede wszystkim na dowódcach. Nie jest to funkcja informowania opinii publicznej, dlatego dowódca wojskowy musi we własnym zakresie utrzymać odpowiedni poziom bezpieczeństwa w tym względzie. Zaleca się nawet przeprowadzanie okresowych ćwiczeń, w których poruszany byłby problem wydostania się informacji niejawnych.

Przy wielu udogodnieniach oferowanych przez wojsko dla akredytowanych dziennikarzy (np. zakwaterowanie, wyżywienie, transport) zwraca się uwagę, żeby ich działanie w miejscach „wrażliwych” odbywało się w obecności oficerów towarzyszących. Działania oficerów eskortujących dziennikarzy jest jednak bardzo trudne, odpowiedzialne i nie zawsze skuteczne. Dziennikarze relacjonujący na żywo wydarzenia z miejsc objętych konfliktem korzystają z przekazów satelitarnych, więc informacje niemal w tym samym momencie trafiają do opinii publicznej. Czasami wystarczy chwila, by niepożądana, a nawet stanowiąca zagrożenie dla sił wsparcia pokoju informacja poszła w świat.

Istnieje zatem pewna sprzeczność interesów między dowódcami, odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo podległych żołnierzy, a korespondentami, którzy zobowiązani są do pełnego informowania społeczeństwa.

¹ R. Krzyżanowski, *Rola oficera prasowego w jednostkach realizujących zadania w misjach ONZ i NATO*, referat wygłoszony podczas kształcenia oficerów prasowych sił powietrznych, Warszawa 2000.

² J. Bralczyk, *W reklamie jak w polityce*, „Gazeta Wyborcza” z 11 października 2001 roku, notowała Teresa Kruszona.

Dlatego też, aby ograniczyć „wyciek” informacji będących zagrożeniem dla sił własnych, zaleca się żołnierzom i personelowi cywilnemu sił nieudzielanie informacji zastrzeżonych. Z drugiej strony w dokumentach NATO podkreśla się, że należy udzielać dziennikarzom wszelkich innych informacji jak tylko to możliwe. O dobrej woli rzetelnego informowania dziennikarzy świadczy zapis, w którym zaleca się **dążenie do jak najszybszego odtajnienia informacji**. Odpowiedzialność w tym względzie spoczywa na oficerach kwatery głównej połączonych sił.

Dziennikarze akredytowani, jak i w miarę możliwości korespondenci o innym statusie są zapoznawani z tzw. stop listą, opracowywaną przez kwaterę główną sił. Jest to wykaz tematów, zagadnień, informacji, które nie powinny być poruszane w relacjach prasowych bez uprzedniej zgody odpowiedniej komórki sztabu zajmującej się informowaniem opinii publicznej. Zakazem tym objęto między innymi:

- wszelkie „wrażliwe” informacje wywiadowcze i źródła pozyskiwania tych informacji,

- podawanie dokładnych miejsc rozlokowania statków, samolotów i jednostek wojskowych,

- szczegóły dotyczące przemieszczania się wojsk,

- podawanie informacji o stratach własnych i przeciwnika,

- taktykę prowadzonych działań,

- informacje dotyczące szczegółów pozycji obronnych sił połączonych,

- możliwości techniczne i taktyczne uzbrojenia,

- stosowane metody maskowania i kamuflażu,

- nazwy i numery statków, samolotów i jednostek,

- podawanie nazwisk żołnierzy bez zgody tych żołnierzy i ich dowódców,

- informowanie o błędach operacyjnych własnych i przeciwnika.

Podkreślono jednocześnie, że „stop lista” powinna być systematycznie i w zależności od sytuacji aktualizowana.

Złożony problem dostępu do informacji i bezpieczeństwa sił zbrojnych mogą wyjaśnić słowa jednego z dyrektorów amerykańskiej gazety, Russela Wigginsa, który twierdzi, że: „mądrą cenzurą, przez definicję demokratyczną, musi być ta, która zdoła zagwarantować maksimum bezpieczeństwa z minimalną ingerencją w rozpowszechnienie informacji. Wojskowi nie mogą oczekiwać zrozumienia dla potrzeb sił zbrojnych, jeśli negują dostęp do informacji obywatelom, którzy muszą zrozumieć racje wysiłku wkładanego w utrzymanie obrony narodowej. Z drugiej strony nie można posiadać wszystkich informacji”¹.

Reasumując prowadzone rozważania, należy stwierdzić, że we współczesnych nam czasach sukces operacji militarnej mierzony jest nie tylko kryteriami wojskowymi (np. strat zadanych przeciwnikowi), ale również tym, czy zwycięstwo zostało odniesione w sferze działań informacyjnych. Jak zauważa Jamie Shea: „kampanie medialne nie wygrywają konfliktów, ale źle prowadzona kampania w me-

¹ S.M. Cutlip, A.H. Center, *Nowy podręcznik relacji publicznych*, notatka przekazana przez A. Drzycimskiego, kierownika Studium Marketingu Politycznego i Medialnego Wyższej Szkoły Zarządzania i Marketingu w Warszawie.

diach może pomóc przegrać konflikt [...]. Media to nie dodatek, to klucz nie tylko do sposobu relacjonowania wojny, ale w coraz większym stopniu także do jej wygrania¹.

Należy przede wszystkim zapewnić poparcie własnej opinii publicznej dla działań wojskowych. Trudno sobie wyobrazić, aby żołnierze NATO mogli odnieść sukces w działaniach pokojowych na Bałkanach bez aprobaty ich własnych społeczeństw i międzynarodowej opinii publicznej. Niezmiernie ważną rolę w tym względzie odgrywają działania z zakresu public relations.

Z analizy dokumentów Sojuszu wynika, że państwa członkowskie doceniają rolę i przywiązują ogromną wagę do zagadnień skutecznego i rzetelnego informowania opinii publicznej. Powodzenie tych działań widzą przede wszystkim w aktywności personelu organizacji. Dokumenty NATO podkreślają jednocześnie konieczność ograniczania prawa do rozpowszechniania niektórych informacji ze względu na bezpieczeństwo prowadzonych operacji militarnych. Uznaje jednak takie ograniczenia za wyjątek od respektowanej przez Sojusz zasady szerokiego dostępu do informacji publicznej i wolności prasy. Takie podejście autorów świadczy o realizmie spojrzenia na rolę mediów we współczesnym świecie. W tym kontekście wojskowi muszą zdawać sobie sprawę, że: „Mówić mediom elektronicznym o ich obowiązkach względem obywatelskiego społeczeństwa, to jakby usiłować nałożyć rozszałemu tygrysowi kupiony dla jamnika kaganiec”².

¹ P.J. Shea, *Modern conflict and the media: Dealing with the dilemmas*, Contribution to NOVA Symposium, Rotterdam 2001 [tłumaczenie Magdalena Sokołowska].

² J. Farmer, w: *Komunikatorzy*, wyd. cyt., s. 89.

ZAKOŃCZENIE

Analiza istoty i charakteru zagrożeń w końcu XX oraz początku XXI wieku pozwala najogólniej podzielić je na kryzysowe i wojenne, przy jednoczesnym wskazaniu priorytetu na zagrożenia kryzysowe. W latach 90. ubiegłego wieku umocniło się pojęcie kryzysu, które zajęło miejsce pośrednie między stanem pokoju i wojny, zwłaszcza za sprawą kryzysu bałkańskiego. Podłożem tych kryzysów oraz napięć są konflikty etniczne i religijne, brak stabilizacji i zagrożenia terrorystyczne.

Przedstawione powyżej uwarunkowania spowodowały, że głównym zadaniem sił zbrojnych, oprócz obrony suwerenności i integralności państwa, jest zapewnienie efektywnego funkcjonowania systemu bezpieczeństwa międzynarodowego. Wskazuje na to nie tylko coraz szerszy udział sił zbrojnych w różnego rodzaju operacjach pokojowych w różnych częściach świata, ale również wzrost zagrożeń związanych z międzynarodowym terroryzmem. Potwierdzeniem tej tezy może być użycie sił zbrojnych w Jugosławii, w Afganistanie czy też w Iraku. Udział w wojsk w operacjach jest gwarancją osiągnięcia założonych celów, jakie wyznaczone zostały przed międzynarodową społecznością.

Zakres użycia wojsk w operacjach pokojowych ulega stałemu zwiększeniu, co związane jest z coraz bardziej złożonym charakterem sytuacji kryzysowych. One bowiem rodzą zagrożenia o różnej skali i stopniu trudności, które coraz trudniej rozwiązać środkami politycznymi, a to z kolei wymusza użycie sił zbrojnych. Fakt ten powoduje natomiast potrzebę posiadania odpowiednio wyposażonych i przygotowanych zgrupowań wojsk do szybkiego ich użycia i niedopuszczenia do rozprzestrzenienia się sytuacji kryzysowej na inne rejony. Niezwykle bowiem istotna jest możliwość szybkiej interwencji zbrojnej we wczesnej fazie kryzysu.

W tym więc kontekście celem niniejszego opracowania było przybliżenie problematyki przygotowania i prowadzenia operacji wsparcia pokoju. Stanowi ono zbiór najistotniejszych teoretycznych i praktycznych wiadomości związanych z tą problematyką i może zostać wykorzystane zarówno w toku przygotowania ćwiczeń, jak i w trakcie praktycznych przygotowań do realizacji zadań w ramach operacji wsparcia pokoju.

Sformułowane na podstawie wieloaspektowych badań całego zespołu wnioski umożliwiły opracowanie propozycji składu zgrupowań taktycznych wojsk lądowych i ich wyposażenia oraz systemu przygotowania do działań w przyszłych operacjach pokojowych. Umożliwiły również wskazanie nowych tendencji i założeń oraz koncepcji związanych z wykorzystaniem komponentów wojsk lądowych, ich przygotowania do działań w przyszłych operacjach pokojowych.

Dostrzegać przy tym należy, iż dynamicznie zmieniające się uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne, wywierające istotny wpływ na kwestie bezpieczeństwa nie tylko naszego kraju, wymuszają potrzebę prowadzenia systematycznych ocen i analiz. Dlatego też pojawiające się nowe problemy będą wymagać kontynuacji badań i doskonalenia przyjętych rozwiązań oraz opracowania nowych rozwiązań koncepcyjnych.

Dobrym tego przykładem są najnowsze doświadczenia z wojny w Iraku, z których wynika potrzeba podjęcia dalszej naukowej penetracji tej problematyki, w szczególności takich obszarów, jak możliwość udzielania przez komponenty wojsk lądowych pomocy humanitarnej. Kolejnym obszarem wymagającym dalszych badań, a związanym z różnego typu operacjami pokojowymi, jest udział sił zbrojnych w przywracaniu normalności po ustaniu przyczyn konfliktu. Ta faza działania wymaga angażowania wielu różnorodnych sił i środków, których udział jest wielopłaszczyznowy, wielopodmiotowy i długotrwały. Uczestniczy w niej coraz więcej cywilnych organizacji, głównie o charakterze humanitarnym. W tej sytuacji zakres zadań międzynarodowych sił zbrojnych uczestniczących w operacji pokojowej ulega znacznemu przewartościowaniu. Rodzi to potrzebę ścisłej współpracy cywilno-wojskowej, rozumianej jako wspólne działania wszystkich stron konfliktu oraz każdej innej organizacji wojskowej lub cywilnej zaangażowanej w utrwalanie pokoju i szeroko rozumianą odbudowę kraju. Związane jest to z zasadniczym celem operacji pokojowej – stworzeniem warunków powrotu do normalności.

Problemy te wymagają podjęcia dalszych szerokich badań w sferze przygotowań żołnierzy, a szczególnie kadry dowódczej różnych szczebli.

Załącznik 1

Zadania realizowane przez polski batalion w trakcie VII zmiany SFOR zgodnie z rozkazem operacyjnym nr 9

1. Ochrona wojsk własnych (zadanie priorytetowe).
2. Utrzymanie w gotowości sił:
 - batalionowego QRF (grupa szybkiego reagowania – po jednym plutonie na BWP w każdym zgrupowaniu w 30-minutowej gotowości do działania);
 - odvodu dowódcy NPB (w sile kompanii w 6-godzinnej gotowości do działania);
 - odvodu dowódcy SFOR RRF (READY REACTION FORCE) – kompanii wchodzącej w skład odvodu operacyjnego dowódcy SFOR w ramach dyżuru rotacyjnego w 36-godzinnej gotowości do działania.
3. Prowadzenie rozpoznania:
 - planowe patrole dzienne i nocne;
 - patrole socjalne;
 - dodatkowe patrole rozpoznawcze.
4. Kontrola wypełniania militarnych aspektów porozumienia z Dayton:
 - kontrola miejsc składowania broni i sprzętu wojskowego EAF;
 - monitorowanie rozminowań prowadzonych przez EAF;
 - monitorowanie szkoleń żołnierzy oraz przemieszczeń uzbrojenia i sprzętu.
5. Wspieranie wdrażania cywilnych aspektów porozumienia z Dayton:
 - patrole dzienne i nocne wspólnie z policją międzynarodową (IPTF);
 - kontrole posterunków policji lokalnej;
 - monitorowanie aktywności politycznej stron;
 - utrzymywanie stałych kontaktów z władzami lokalnymi oraz organizacjami międzynarodowymi działającymi w rejonie odpowiedzialności POLBn.
6. Wspieranie organizacji międzynarodowych:
 - gotowość do wykonywania zadań na ich korzyść (głównie konwojowanie);
 - zapewnienie im bezpieczeństwa w rejonie misji;
 - w przypadku zagrożenia ewakuacja ich do jednego ze zgrupowań.
7. Przecistawianie się próbom ograniczania swobody poruszania się ludności (FOM):
 - monitorowanie przejezdności dróg;
 - monitorowanie przesiadek;
 - monitorowanie sprzątnięcia domów.

Charakterystyka obszaru odpowiedzialności polskiego batalionu sił SFOR

Obszar odpowiedzialności batalionu położony jest w środkowej części Bośni i Hercegowiny i zajmuje ok. 1300 km². Największe skupiska ludności występują w okolicach głównych miast: Teslic – Serbowie, Zepce – Chorwaci, Zavidovici, Novi Seher – Bośniacy. Poza rejonami tych miast występuje bardzo mała gęstość zaludnienia. Przez strefę odpowiedzialności przebiega linia rozgraniczenia o długości ok. 30 km, która dzieli ją na część serbską i federacyjną. W rejonie linii rozgraniczenia występują największe skupiska pól minowych oraz największe zniszczenia. Niektóre miejscowości, jak Kamenica, Domyslica, Cobe, zniszczone zostały w 80–90%. Teren w ok. 50–60% jest zalesiony (w większości lasy mieszane), pozostałe 40% to łąki i pola uprawne. Przeważa teren górski i podgórski (ok. 80%), wysokość wzniesień osiąga ponad 1200 m n.p.m. Strefę przecinają dwie główne rzeki Bosna i Usora oraz liczne strumienie i potoki górskie. Znajduje się tu wiele mostów, większość z nich jest w bardzo złym stanie. Mosty na głównych (asfaltowych) drogach większości są żelbetowe, o nośności w przedziale 40–60 t, na ogół w dość dobrym stanie. Natomiast mosty na drogach bocznych (asfaltowych i gruntowych) w większości posiadają drewnianą nawierzchnię, z reguły źle przytwierdzoną i w bardzo złym stanie. Konstrukcja nośna składa się przeważnie z betonowych lub kamiennych przyczółków, jednego lub dwóch filarów betonowych jako podpór pośrednich oraz dwóch belek stalowych, do których przytwierdzona jest nawierzchnia. Wszystkie elementy betonowe i kamienne są w złym stanie, a elementy stalowe często są odkształcone i wymagają konserwacji. Nośność takich mostów z reguły nie przekracza 20 t.

Sieć dróg jest słabo rozwinięta, przeważają drogi gruntowe i zwirowe, jedynie drogi główne są asfaltowe; na drogach zwirowych i gruntowych jest duże prawdopodobieństwo występowania min, szczególnie w pobliżu dawnej linii działań wojennych. Główne drogi na naszym terenie to: LADA (Doboj – Sarajewo) oraz FALCON (Doboj – Banja Luka).

Z przytoczonych powyżej względów teren w rejonie odpowiedzialności POLBn jest trudno przejezdny.

Środowisko naturalne ulega stopniowej degradacji za sprawą niekontrolowanego wycinania drzew, zanieczyszczenia oraz częstych pożarów lasów (okres letni).

Klimat umiarkowany. W okresie wiosenno-jesiennym występują znaczne opady deszczu i umiarkowane temperatury (5–10°C). Zimą występują dosyć obfite opady śniegu, szczególnie w wyższych partiach gór, co jeszcze pogarsza komunikację, temperatura z reguły w granicach od 0 do –10°C, chociaż okresowo spada nawet do –20°C. Okres letni charakteryzuje się wysokimi temperaturami sięgającymi do 40°C oraz występowaniem burz. W okresie zimowym znaczna część tras patrolowania przebiegających w górach jest całkowicie nieprzejezdna.

Opracowano na podstawie *Sprawozdania VII zmiany PJW SFOR w Bośni i Hercegowinie za okres od 1.02.1999 r. do 30.06.1999 r.*, Banja Vrucica, czerwiec 1999 r., przedstawionego przez dowódcę PJW SFOR ppłk. dypl. Tadeusza Sapierzyńskiego.

Zasady użycia broni i siły wojskowej

I. Sytuacja

Zgodnie z podstawowym Planem Operacyjnym (OPLAN) i dalszymi załącznikami.

II. Cel

Określić stosowne i konkretne ZASADY UŻYCIA BRONI I SIŁY WOJSKOWEJ (ROE) oraz definicje do OPLAN-u.

III. Zakres stosowania

Prowadzenie operacji wojskowych. Jest kontrolowane przez zasady prawa międzynarodowego i narodowego. W tym aspekcie NATO jest organem, który określa parametry użycia sił wojskowych Sojuszu. Zasady ROE są środkiem, za pomocą którego NATO określa zasady użycia siły wojskowej na wszystkich szczeblach dowodzenia. Zasady ROE zawarte w niniejszym dokumencie są jedynymi zatwierdzonymi do stosowania w trakcie prowadzonej operacji. Zasady ROE winny być traktowane jako kompendium (katalog), a nie jako prośba w zakresie ROE (ROEREQ). ROEREQ będzie dostosowane do jakiegokolwiek mandatu Rady Sojuszu (NAC) udzielonego w trakcie operacji. Niniejsze zasady ROE mogą zostać zmienione jedynie przez NATO. Jeśli powstanie potrzeba rozszerzenia zasad ROE po ich zatwierdzeniu, wynikła z sytuacji operacyjnej, zostaną wydane dodatkowe zasady w postaci ROEREQ. W niniejszych zasadach nie jest zawarte nic, co zmuszałoby jakąkolwiek osobę do podejmowania działań sprzecznych z prawem międzynarodowym, jako że zasady są mu podporządkowane. W związku z powyższym narodowe siły zbrojne mogą wydać poszerzone instrukcje lub tłumaczenia poradcików i instrukcji dla indywidualnego żołnierza celem upewnienia się, że prawo międzynarodowe jest przestrzegane. Żadna z powyższych instrukcji nie może wykraczać poza zakres niniejszych zasad ROE SIŁ STABILIZUJĄCYCH (SFOR). **Takie poszerzone instrukcje będą opracowane w uzgodnieniu z dowódcą SFOR.** W trakcie prowadzenia operacji wojskowych, w których użyte będą siły wojskowe, siły SFOR muszą stosować się do międzynarodowych prawnych zasad co do proporcjonalności i użycia minimalnych środków siłowych oraz wymagania minimalizacji potencjalnych strat w wyniku ich użycia. Nic, co jest zawarte w niniejszych zasadach ROE, nie neguje prawa osób indywidualnych do obrony własnej.

Prawo międzynarodowe w zakresie prawa konfliktów zbrojnych. Siły SFOR zobowiązane są do przestrzegania prawa międzynarodowego w zakresie prawa konfliktów zbrojnych i stosowania niniejszych zasad ROE. Wszelkie plany operacyjne, procedury i wskazówki opracowane od szczebla dywizji wwyż powinny być skonsultowane z doradcą prawnym.

Działanie w obronie własnej. Niniejsze zasady ROE nie przeczą prawom i obowiązkom dowódcy w zakresie wszelkich potrzebnych i możliwych akcji podjętych w celu obrony dowodzonego oddziału, pododdziału i obrony własnej. Każdy żołnierz ma niezbywalne prawo do obrony własnej.

Konieczność wojskowa. Siła wojskowa może zostać użyta, jeśli nie ma innego sposobu zapewniającego obronę wojsk lub wykonanie postawionego zadania. W każdym przypadku, gdy pozwala na to sytuacja operacyjna, przedsięwzięte muszą być wszelkie inne niż użycie siły środki celem niedopuszczenia do potencjalnej konfrontacji (np. negocjacje).

Obowiązek w zakresie wzywania i ostrzegania. Celem uniknięcia konfrontacji należy podjąć procedury wzywania i ostrzegania. W przypadkach, w których zezwala na to sytuacja operacyjna, podstawowym działaniem w celu rozwiązania potencjalnie wrogiej konfrontacji, innym niż użycie

broni (siły wojskowej), jest stosowanie procedur wzywania i ostrzegania. Oddawanie strzałów ostrzegawczych jest dozwolone jako część procedury wzywania, lecz musi być uwzględniona maksymalna ostrożność, tak by ograniczyć oddawanie strzałów ostrzegawczych do przypadków, w których jest to rozsądne z punktu widzenia wojskowego oraz z zachowaniem wszelkich środków bezpieczeństwa. Tak opisane procedury wzywania i ostrzegania muszą być respektowane.

Obowiązek proporcjonalności/ograniczenia w zakresie użycia broni. Zgodnie z zasadą proporcjonalności każdy przypadek użycia broni musi być ograniczony co do zakresu, intensywności i czasu trwania niezbędnego do osiągnięcia celu, w którym broń została użyta. Choć zawsze zależy to od sytuacji, może to oznaczać oddanie pojedynczych strzałów wymierzonych w stronę osób. Dopuszcza się oddanie natychmiastowych strzałów celem obezwładnienia osób w przypadkach podyktowanych koniecznością operacyjną. Jednakże celem podstawowym jest utrzymanie panowania nad sytuacją przy minimalnym użyciu broni, proporcjonalnym do zagrożenia i ograniczonym do rejonu wrogich działań.

Obowiązek w zakresie obserwacji ognia/kontrola celów. Cele, do których zamierza się prowadzić ogień pośredni, muszą być obserwowane i zidentyfikowane za pomocą środków identyfikacji. Prowadzenie ognia do celów wykrytych lub zidentyfikowanych przez inne środki (niż identyfikacja wzrokowa) jest dozwolone tylko w sytuacjach specyficznych i zatwierdzonych przez odpowiedniego dowódcę.

Zapobieganie powstaniu strat i zniszczeń. W każdym przypadku przewidywane straty (zniszczenia), jakie mogą powstać wskutek użycia broni, nie mogą być nieproporcjonalne do uzasadnionego celu, w którym broń została użyta. Celowe zamachy na własność prywatną i religijną, z wyjątkiem przypadków, w których taka własność użyta została do celów wojskowych, są kategorycznie zabronione.

Zakaz odwetu. Użycie broni w celach odwetu jest zakazane.

Obowiązek meldowania. Dowódcy wszystkich szczebli dowodzenia mają obowiązek składania meldunków drogą służbową o każdej akcji, w wyniku której nastąpiło zatrzymanie osób lub użycie broni, niezależnie od rezultatów takiej akcji.

Prawo do obrony posterunku. Nie wymaga się od sił własnych wycofania się lub oddania własnych pozycji, ludzi i sprzętu w przypadkach, w których siły te mają prawo użycia siły wojskowej.

IV. Zasady ogólne

Zgodnie z powyższym i na podstawie Decyzji Rady Sojuszu nr ..., Planu Operacyjnego SA-CEUR nr 10450 niniejsze zasady ROE opracowano w celu realizacji planu pokojowego przy minimalnym użyciu siły wojskowej, proporcjonalnym do zagrożenia, a zarazem zachowując ochronę wojsk własnych. Wymienione zasady ROE obowiązują w siłach morskich, lądowych i powietrznych. Obowiązują zarówno siły państw NATO, jak i spoza NATO, będące podległe w zakresie operacyjnej kontroli (OPCON) lub operacyjnego dowodzenia (OPCOM). Choć z natury rzeczy zasady ROE dotyczą działań obronnych, uwzględniają potencjalne potrzeby prowadzenia bardziej zdecydowanych działań, jeżeli będą one konieczne do zapewnienia bezpieczeństwa wojsk własnych i powodzenia misji. Określają jasno przypadki, w których użycie siły wojskowej przez siły stabilizujące (SFOR) może być usprawiedliwione. Niniejsze zasady upoważniają siły SFOR do użycia ich uzbrojenia w jasno określonych sytuacjach, na rozkaz dowódcy odpowiedniego szczebla w celu:

- uprzedzenia innych stron zmierzających do zakłócenia powodzenia realizowanej misji;
- prowadzenia uprzedzających działań wojskowych celem wymuszenia stosowania się do zasad i postanowień wynikających z planu pokojowego. Przewiduje się, iż działania wyprzedzające będą raczej wyjątkiem niż regułą.

Opracowano na podstawie oryginalnych dokumentów obowiązujących żołnierzy SFOR, stosowany podczas przygotowania i szkolenia żołnierzy 16 pd (SFOR).

Wykaz aktów prawnych normalizujących użycie sił zbrojnych RP poza granicami państwa

I. Po wejściu Polski do NATO i implementacji podstawowych aktów prawnych Sojuszu Sejm RP uchwalił szereg aktów prawnych normalizujących użycie SZ RP:

1. Ustawa z dnia 17 lutego 1999 roku o ratyfikacji „Traktatu Północnoatlantyckiego sporządzonego w Waszyngtonie dnia 4 kwietnia 1949 roku” (DzU nr 13, poz. 111).

2. Ustawa z dnia 18 marca 1999 roku o ratyfikacji „Umowy między Państwami – Stronami Traktatu Północnoatlantyckiego dotyczącego statusu ich sił zbrojnych, sporządzonej w Londynie dnia 19 czerwca 1951 roku” (DzU nr 32, poz. 303).

3. Ustawa z dnia 18 marca 1999 roku o ratyfikacji „Umowy dotyczącej Statusu Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, przedstawicieli narodowych i personelu międzynarodowego sporządzonej w Ottawie dnia 20 września 1951 roku” (DzU nr 32, poz. 304).

4. Ustawa z dnia 18 marca 1999 roku o ratyfikacji „Protokołu dotyczącego statusu międzynarodowych dowództw wojskowych, ustanowionych na podstawie Traktatu Północnoatlantyckiego sporządzonego w Paryżu dnia 28 sierpnia 1958 roku” (DzU nr 32, poz. 305).

5. Ustawa z dnia 18 marca 1999 roku o ratyfikacji „Umowy o wzajemnej ochronie tajemnicy wynalazków dotyczących obronności, w przypadku których złożone zostały wnioski o udzielenie patentów, sporządzonej w Paryżu dnia 21 września 1960 roku” (DzU nr 32, poz. 306).

6. Ustawa z dnia 18 marca 1999 roku o ratyfikacji „Umowy Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego o przekazywaniu informacji technicznych dla celów obronnych, sporządzonej w Brukseli dnia 19 października 1970 roku” (DzU nr 32, poz. 307).

7. Ustawa z dnia 18 marca 1999 roku o ratyfikacji „Umowy w sprawie statusu przedstawicielstw i przedstawicieli państw trzecich przy Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, sporządzonej w Brukseli dnia 14 września 1994 roku” (DzU nr 32, poz. 308).

8. Ustawa z dnia 18 marca 1999 roku o ratyfikacji „Umowy między Stronami Traktatu Północnoatlantyckiego o informacji, sporządzonej w Brukseli dnia 6 marca 1997 roku” (DzU nr 32, poz. 309).

II. Powyższe ustawy były warunkowane *Konstytucją RP* oraz wcześniej uchwalonymi ustawami:

1. Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 roku o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa (DzU nr 162, poz. 1117).

2. Ustawa z dnia 23 września 1999 roku o zasadach pobytu wojsk obcych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz zasadach ich przemieszczania się przez to terytorium (DzU nr 93, poz. 1063).

3. Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 roku o ochronie informacji niejawnych (DzU nr 11, poz. 95).

4. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 lipca 1999 roku w sprawie szczegółowych zasad i trybu finansowania, przygotowania i działania jednostek wojskowych poza granicami państwa (DzU nr 64, poz. 732).

5. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 września 1998 roku w sprawie pełnienia służby poza granicami państwa przez żołnierzy zawodowych (DzU nr 127, poz. 840).

III. Uchwalenie nowych ustaw i wydanie rozporządzeń spowodowało konieczność dokonania nowelizacji wcześniej określonego porządku prawnego:

1. W ustawie z dnia 21 stycznia 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (DzU z 2002 r., nr 81, poz. 732 – tekst jednolity) skrócono czas trwania zasadniczej służby wojskowej do 12 miesięcy.

2. W ustawie o służbie żołnierzy zawodowych, przebieg zawodowej służby wojskowej rozszerzono o pełnienie służby poza granicami Państwa.

IV. Powyższe uwarunkowania prawne dotyczą całości sił zbrojnych RP w przypadku użycia ich poza granicami państwa. Organem decydującym o użyciu jednostek i osób w stosunku do wojsk lądowych jest Dowództwo Wojsk Lądowych, które posiada odpowiednie kompetencje. Do głównych dokumentów prawnych regulujących użycie wojsk lądowych poza granicami państwa należą:

1. Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 roku o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa (DzU nr 162, poz. 1117).

2. Ustawa z dnia 13 listopada 2002 roku o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawa o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (DzU nr 200, poz. 1687).

3. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 1998 roku w sprawie finansowania działań jednostek wojskowych poza granicami RP oraz świadczeń, uprawnień i obowiązków żołnierzy pełniących służbę w tych jednostkach w 1998 roku (DzU nr 89, poz. 562).

4. Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 stycznia 2003 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie służby żołnierzy zawodowych (DzU nr 29, poz. 242).

5. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 kwietnia 2003 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie uposażenia i innych należności pieniężnych otrzymywanych przez żołnierzy wyznaczonych do pełnienia służby poza granicami państwa (DzU nr 86, poz. 791).

6. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 października 1999 roku w sprawie szczegółowych zasad zatrudniania pracowników w jednostkach wojskowych przewidzianych do użycia lub pobytu poza granicami państwa (DzU nr 80, poz. 906).

7. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 lipca 1999 roku w sprawie szczegółowych zasad i trybu finansowania, przygotowania i działania jednostek wojskowych poza granicami państwa (DzU nr 64, poz. 732).

8. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 1999 roku w sprawie należności pieniężnych i świadczeń otrzymywanych przez żołnierzy wyznaczonych do pełnienia służby poza granicami państwa i pracowników wojska zatrudnionych w jednostkach wojskowych wykonujących zadania poza granicami państw (DzU nr 110, poz. 1257).

9. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 lutego 2002 roku w sprawie szczegółowych uprawnień i obowiązków żołnierzy niezawodowych pełniących służbę poza granicami państwa (DzU nr 16, poz. 150).

10. Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 29 listopada 2002 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie zasadniczej służby wojskowej i nadterminowej zasadniczej służby wojskowej oraz przeszkolenia wojskowego (DzU nr 208, poz. 1771).

11. Decyzja nr 132/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 15 lipca 1999 roku w sprawie naboru kandydatów do służby poza granicami państwa.

12. Decyzja nr 171/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 26 września 2000 roku w sprawie podziału kompetencji w zakresie przygotowania, kierowania i wycofania PJW/PKW oraz obserwatorów wojskowych w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych.

13. Rozkaz nr 89/Oper/P-33 Szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 15 marca 2001 roku w sprawie określenia kompetencji dowódców (szefów) w zakresie funkcjonowania PJW/PKW oraz obserwatorów wojskowych w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych.

14. Rozkaz Dowódcy Wojsk Lądowych nr 178 z dnia 6 września 2001 roku w sprawie określenia zakresów kompetencji szefów komórek organizacyjnych DWLąd., dowódców Korpusów i Okręgów Wojskowych związanych z przygotowaniem w kraju PJW/PKW do udziału w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych i sił wielonarodowych oraz ich rozformowaniem po powrocie z misji.

15. Wytyczne Szefa Sztabu Wojsk Lądowych z dnia 17 grudnia 2002 roku do planowania, organizacji, przygotowania, szkolenia PJW/PKW poza granicami państwa w 2003 roku.

16. Wytyczne Szefa Zarządu Zasobów Osobowych Wojsk Lądowych do planowania, organizowania oraz przygotowania stanów osobowych do służby w PJW/PKW poza granicami państwa.

Bibliografia

- AAP-6 *NATO Glossary of Terms and Definitions*.
- AJP 3.4.1 *Peace Support Operations*, NATO MAS, Brussels 1999.
- AJP-01(A) *Doctrine for Joint Operations*.
- AJP-1(B) *Allied Joint Operations Doctrine*, September 2000.
- Alberts D., Hayes R., *Command Arrangements for Peace Operations*, National Defense University, Washington 1995.
- Analiza wniosków i doświadczeń z ćwiczeń prowadzonych w latach 1997–1999 w ramach programu „Partnerstwo dla Pokoju”*, Zarząd Programowania Szkolenia Sił Zbrojnych SG WP, Warszawa 1999.
- Antonowicz L., *Podręcznik prawa międzynarodowego*, WP PWN, Warszawa 1998.
- Asmus R.D., *NATO. Koncepcja bezpieczeństwa XXI wieku*, Warszawa 1997.
- Balcerowicz B., *Sojusz a obrona narodowa*, Bellona, Warszawa 1999.
- Bartnicki A., *Zarys dziejów Afryki i Azji 1869–1996. Historia konfliktów*, WKiW, Warszawa 1996.
- Bellamy Ch., *Łącząc współczucie z gotowością bojową*, „Przegląd NATO”, lato 2001.
- Bi-MNC Directive for NATO Doctrine for Peace Support Operation*, SHAPE, Brussels 1998.
- Bierzanek R., Symonides J., *Prawo międzynarodowe publiczne*, PWN, Warszawa 1994.
- Boutros-Ghali B., *An Agenda for Peace. Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping*, New York 1995 (wyd. polskie *Program dla Pokoju*, PISM, Warszawa 1995).
- Brach T., *Udział Polski w pokojowych operacjach ONZ*, AON, Warszawa 1997.
- Chlewicki J., *Udział polskich kontyngentów wojskowych w operacjach pokojowych na Bałkanach*, Warszawa 2001.
- Chyła L., Garbarczyk Z., *Służba w polskich misjach specjalnych ONZ*, „Przegląd Wojsk Lądowych” 1995, nr 11.
- Coffey J.I., *The future role of NATO*, New York 1997.
- Czwartosz G., *Cienka informacyjna linia*, „Polska Zbrojna” 2001, nr 22.
- Dawidczyk A., *Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI wieku*, AON, Warszawa 2001.
- Dęga C., *Udział Wojska Polskiego w misjach pokojowych ONZ*, Warszawa 1993.
- Directive for NATO Doctrine for Peace Support Operations*, SHAPE, Bruksela 1998.
- Dworecki S., *Współczesne konflikty zbrojne*, AON, Warszawa 1994.
- Encyklopedia prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych*, WP, Warszawa 1976.
- Espen Barth Eide, *Ewolucja operacji pokojowych*, „Przegląd NATO”, lato 2001.
- Evans G., *Współpraca dla pokoju. Agenda globalna na lata dziewięćdziesiąte i następne*, PISM, Warszawa 1994.
- Fiutowski S., *Rola Dowództwa Wojsk Lądowych w przygotowaniu narodowego komponentu dla operacji pokojowych pod auspicjami NATO*, praca studyjna, AON, Warszawa 2003.
- Fleming M., *Międzynarodowe prawo wojenne. Zbiór dokumentów*, Warszawa 1978.
- Gagor F., Paszkowski K., *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 1999.
- Gąska M., *Kompetencje organów władzy wykonawczej w dziedzinie obronności państwa i sił zbrojnych*, AON, Warszawa 2002.

- Gąska M., Ciupiński A., *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych*, Warszawa 2001.
- Geneza i ewolucja udziału wojsk lądowych w operacjach wsparcia pokoju, „Geneza”, red. W. Kaczmarek, AON, Warszawa 2003.
- Gleinig D., *Kontyngent narodowy w operacji wsparcia pokoju. Wnioski z doświadczeń wojsk lądowych RFN*, AON, Warszawa 2003.
- Goban-Klas T., *Public Relations, czyli promocja reputacji. Pojęcia, definicje, uwarunkowania*, Warszawa 1997.
- Hillen J., *Blue Helmets, The Strategy of UN Military Operations*, Washington 1998.
- Jabłoński B., Kamiński S., *NATO Acquis*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 1998.
- Jóźwiak A., Marcinkowski Cz., *Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych*, AON, Warszawa 2002.
- JP 3.07 *Joint Doctrine for Military Operations other than War*, USAF, 1995.
- Knetki J., *Operacje połączone*, AON, Warszawa 1996.
- Koncepcja wykorzystania doświadczeń z pełnienia misji pokojowych przez SZ RP w procesie przygotowania i szkolenia kontyngentów wojskowych w perspektywie*, praca studyjna, red. J. Maj, cz. I–III, SG WP, Warszawa 1998/99.
- Komunikatorzy*, red. A. Drzycimski, Warszawa–Bydgoszcz 2000.
- Kowalewski M., *Kryzys i rozwój operacji pokojowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1995, nr 1.
- Kozaczuk W., *Misje pokojowe Wojska Polskiego 1953–1978*, MON, Warszawa 1978.
- Koziej S., *Między pokojem a wojną*, „Polska Zbrojna” 1997, nr 33.
- Kręcikij J., Strzoda M., Trembecki J., *Struktury organizacyjne dowództw wielonarodowych sił połączonych*, AON, Warszawa 2001.
- Kręcikij J., Strzoda M., Trembecki J., *Założenia teoretyczne wielonarodowej operacji połączonej*, AON, Warszawa 2000.
- Królikowski H., Marcinkowski C., *Afganistan 2002*, Bellona, Warszawa 2003.
- Kryszk D., *System przygotowania Wojska Polskiego do operacji pokojowych (na tle rozwiązań przyjętych w NATO)*, AON, Warszawa 2001.
- Krzyżanowski R., *Rola oficera prasowego w jednostkach realizujących zadania w misjach ONZ i NATO*, referat, Warszawa 2000.
- Kubiak P., *Korea – 50*, Warszawa 1994.
- Kubinski M., *Zgrupowania broni połączonych w działaniach pokojowych*, „Myśl Wojskowa” 2001, nr 5.
- Kucharski P., *Somalia 92–95*, Warszawa 1998.
- Kuczyński M., Ray-Ciemiega M., *Bałkański syndrom 1999– 94*, Warszawa 2000.
- Kupiecki R., *NATO a operacje pokojowe*, Warszawa 1998.
- Kupiecki R., *Połączone Siły Wielonarodowe do Zadań Specjalnych*, „Wojsko i Wychowanie” 1998, nr 2.
- Kupiecki R., *Siły stabilizacyjne NATO w Bośni (SFOR)*, „Wojsko i Wychowanie” 1997, nr 3.
- Leško T., *Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1982.
- Lighburn D., *Wnioski i doświadczenia*, „Przegląd NATO”, lato 2001.
- Łukaszuk L., Skowroński A., *Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa*, AON, Warszawa 1996.
- Malinowski A., *Szkolenie pododdziałów inżynieryjnych dla potrzeb misji pokojowych*, „Przegląd Wojsk Lądowych” 1998, nr 11.
- Markowski J., *Polska w operacjach pokojowych. Operacje pokojowe ONZ*, BPII MON, Biuletyn Informacyjny 1993, nr 1.
- Marszałek M., *Operacje wsparcia pokoju według poglądów NATO*, AON, Warszawa 1999.

- MC 327/1 *NATO Military Concept for NATO Peace Support Operations*, Brussels 1997.
- MC 389 *Military Implementation of the Alliance's Combined Joint Task Force Concept*, Brussels 1996.
- Menkes J., *Prawnoorganizacyjne zasady wyznaczania i działania żołnierzy w misjach ONZ*, AON, Warszawa 1993.
- NATO Overall PJP Exercise Concept*, Brussels 1996.
- NATO-vademecum*.
- Obrusiewicz M., *Wielonarodowe połączone siły zadaniowe CJTF*, AON, Warszawa 2002.
- Operacje inne niż wojna jako forma polityki bezpieczeństwa RP w XXI wieku*, red. M. Drost, AON, Warszawa 2001.
- Operacje wsparcia pokoju w teorii współczesnej sztuki operacyjnej „Wsparcie pokoju”*, red. W. Kaczmarek, AON, Warszawa 2002.
- Operacje wsparcia pokoju w teorii i praktyce sztuki operacyjnej „Pokój”*, red. J. Knetki, AON, Warszawa 2002.
- Osmaćczyk E.J., *Encyklopedia spraw międzynarodowych i ONZ*, PWN, Warszawa 1974.
- Paździorek P., *Działania zgrupowań taktycznych w operacjach wymuszania pokoju*, rozprawa doktorska, AON, Warszawa 2003.
- Peace Operations. Field Manual*, Headquarter Department of the Army, Washington 1993.
- Polkowski A., *Udział Wojska Polskiego w operacjach pokojowych*, AON, Warszawa 1998.
- Porajski H., Obrusiewicz M., *Misje pokojowe*, „Myśl Wojskowa” 2002, nr 2.
- Program szkolenia dla potrzeb sił pokojowych organizacji międzynarodowych*, SG WP, Warszawa 1999.
- Rutkowski C., Kasprzewski A., *Siły zbrojne w sytuacjach kryzysowych*, AON, Warszawa 1996.
- Rutkowski C., *Siły szybkiego reagowania jako narzędzie działań antykryzysowych państwa*, AON, Warszawa 1997.
- Shea P.J., *Modern conflict and the media: Dealing with the dilemmas*, Contribution to NOVA Symposium, Rotterdam 2001.
- Skowroński A., *Siły pokojowe i operacje utrzymania pokoju Organizacji Narodów Zjednoczonych*, AON, Warszawa 1997.
- Skrzypczak W., *Polskie siły lekkie – w którą stronę?*, Raport WTO 2002, nr 3.
- Skwierczyński L., *Uczestnictwo Polski w misjach pokojowych ONZ i NATO a strategia obronności RP*, praca studyjna, AON, Warszawa 2001.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, pod red. J. Pawłowskiego, AON, Warszawa 2002.
- Stańczyk J., *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warszawa 1996.
- Szot W., *Czynniki stresogenne w działalności służbowej oficerów realizujących zadania w ramach operacji pokojowych*, Warszawa 2002.
- Szot W., *Operacje pokojowe. Informacje ogólne o wybranych operacjach pokojowych ONZ*, Warszawa 2002.
- Szot W., *Operacje pokojowe. Zadania realizowane przez wojska lądowe*, Warszawa 2002.
- Zulc B., *Misje pokojowe. Podstawy teoretyczne działań wspierających pokój*, AON, Warszawa 1998.
- The NATO Handbook. Office of Information and Press*, Brussels 2001.
- Wróblewski R., *Podstawowe pojęcia z polityki bezpieczeństwa, strategii i sztuki wojennej*, AON, Warszawa 1993.

Publikacje

Akademii Obrony Narodowej

do nabycia w Wydziale Wydawniczym AON
al. gen. A. Chruściela 103, bl. 2
00-910 Warszawa,
tel. 681 40 55, tel./faks 681 37 52
e-mail: i.podemska@aon.edu.pl

- R. Bartnik – Lotnictwo uderzeniowe. Zakres zastosowań i taktyka w działaniach bojowych – 18 zł
- J. Bieńkowski, R. Stępień (red.) – Edukacja pedagogiczna w wyższej uczelni wojskowej – 18 zł
- H. Binkowski (red.) – OBWE w procesie umacniania bezpieczeństwa europejskiego – 18 zł
- H. Binkowski, A. Ciupiński – NATO w systemie bezpieczeństwa euroatlantyckiego – 35 zł
- A. Bujak – Praca w terenie na szczeblach taktycznych według standardów NATO – 12 zł
- W. Chojnacki – Socjologiczne aspekty tendencji instytucjonalno-organizacyjnego rozwoju wojska – 18 zł
- W. Chojnacki (red.) – Transformacja instytucjonalno-organizacyjna wojska na progu XXI w. (w druku)
- R. Chrobak i in. – Działania bojowe dywizji – 17 zł
- R. Chrobak i in. – Wybrane aspekty organizowania i kierowania działaniami obronnymi – 23 zł
- M. Cieślarczyk, P. Krawczyk, Z. Korulczyk – Poradnik metodyczny autorów prac kwalifikacyjnych – 8 zł
- M. Cieślarczyk, M. Chojnacki, A. Radomyski – Współpraca cywilno-wojskowa (CIMIC) w siłach zbrojnych (SP) RP – 15 zł
- M. Cieślarczyk (red.) – Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki – 13 zł
- M. Cieślarczyk (red.) – Kultura organizacyjna w siłach zbrojnych – 15 zł
- A. Ciupiński, M. Zając (red.) – Wybrane problemy walki z terroryzmem międzynarodowym – 20 zł
- A. Ciupiński (red.) – Dyplomacja wielostronna – 25 zł
- A. Ciupiński – Podstawowe elementy polityki bezpieczeństwa i obrony RP – 17 zł
- A. Ciupiński (red.) – Dissemination of international humanitarian law in Central European countries – 22 zł
- A. Ciupiński, R. Białokórski – Wczesne ostrzeżenie i zapobieganie współczesnym konfliktom zbrojnym w strategii Sojuszu Północnoatlantyckiego – 8 zł
- A. Ciupiński, H. Binkowski, A. Legucka – Bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowych – 30 zł
- A. Ciupiński, K. Malak – Bezpieczeństwo polityczne i wojskowe – 22 zł
- T. Compa – Zarządzanie przestrzenią powietrzną – 12 zł
- J. Czaja – Stolica apostolska wobec integracji europejskiej – 15 zł
- K. Czajka – Użycie artylerii w obronie oddziału – 9 zł
- P. Daniluk – Radiostacje pola walki – 12 zł
- A. Dawidczyk – Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI wieku – 9 zł
- P. Dela, J. Wolejszo – Wsparcie komputerowe ćwiczeń wojskowych – 18 zł
- W. Drażczyk – Logistyka sił powietrznych w działaniach wielonarodowych – 10 zł
- Drzewiecki D. – Wybrane zagadnienia z meteorologii lotniczej – 12 zł
- A. Fellner – Zautomatyzowane systemy kontroli ruchu lotniczego przestrzeni powietrznej – 23 zł
- M. Flemming – Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych – 45 zł
- P. Gawliczek, J. Pawłowski – Zagrożenia asymetryczne – 14 zł
- M. Gąska – Kompetencje organów władzy wykonawczej – 9 zł
- A. Glen – Kontrola przestrzeni powietrznej a zarządzanie ruchem lotniczym w Polsce w czasie kryzysu i wojny (materiały z konferencji) – 18 zł
- A. Glen, W. Marud – Kontrola przestrzeni powietrznej w czasie kryzysu i wojny – 18 zł
- J. Gotowała – Lotnictwo XXI wieku – 13 zł
- J. Gotowała – Zarys historii lotnictwa – 35 zł
- P. Gómy – Elementy analizy decyzyjnej – 16 zł
- J. Groskrejc – Antropologiczne i aksjologiczne aspekty edukacji oficerów – 10 zł
- J. Halik – Metodyka opracowania pracy magisterskiej i studyjnej – 17 zł
- J. Halik, J. Wolejszo – Ćwiczenia wojskowe sił zbrojnych RP w aspekcie interoperacyjności w ramach NATO – 16 zł
- M. Huzarski – Taktyka ogólna w wojskach lądowych – 21 zł
- K. Jałoszyński – Terroryzm antyizraelski – 12 zł

- K. Jałoszyński – Terroryzm czy terror kryminalny w Polsce? – 12 zł
- K. Jałoszyński – Koncepcja współczesnych działań antyterrorystycznych (rozprawa hab.) – 23 zł
- J. Janczak – Właściwości organizacji łączności w specyficznych środowiskach i warunkach walki – 10 zł
- J. Janczak, P. Daniluk – Środki dowodzenia – 14 zł
- Cz. Jarecki – Użycie wojsk raketowych i artylerii w operacji – 15 zł
- T. Jemiolo (red.) – Broń masowego rażenia w świetle prawa międzynarodowego – 13 zł
- T. Jemiolo, K. Malak (red.) – Bezpieczeństwo zewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej – 25 zł
- A. Józwiak, Cz. Marcinkowski – Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych – 18 zł
- A. Junczewicz – Natarcie kompanii zmechanizowanej – 10 zł
- A. Junczewicz – System dowodzenia batalionu – 10 zł
- M. Juszczyk – Wsparcie działań przez państwo gospodarza – 14 zł
- W. Kaczmarek – Działania operacyjne wojsk lądowych – 15 zł
- J. Kaczmarek – Stosunki transatlantyckie a bezpieczeństwo Europy – 23 zł
- L. Kanarski, P. Gawliczek – Przywództwo w armiach NATO – 9 zł
- L. Kanarski, B. Rokicki (red.) – Teoria i praktyka przywództwa wobec wyzwań edukacyjnych – 24 zł
- J. Kardas, K. Loranty – Wybrane problemy bezpieczeństwa i obronności państwa w opiniach pracowników administracji publicznej – 10 zł
- J. Kardas, K. Loranty – Instytucjonalizacja przygotowania obronnego kadr administracji – 15 zł
- J. Karpowicz – Ratownictwo lotnicze – 14 zł
- J. Karpowicz, E. Klich – Bezpieczeństwo lotów i ochrona lotnictwa przed atakami bezprawnej ingerencji – 23 zł
- J. Karpowicz, E. Cieślak – Lotnictwo wsparcia w sojuszniczych działaniach powietrznych – 20 zł
- J. Karpowicz, K. Kozłowski – Bezzałogowe statki powietrzne i miniaturowe aparaty latające – 21 zł
- J. Karpowicz – Współczesne konstrukcje lotnicze – 23 zł
- J. Karpowicz, P. Krawczyk – Lotnictwo myśliwskie. Zakres użycia i taktyka działania – 21 zł
- Cz. Kaćki – Siły wielonarodowe do misji pokojowych – 15 zł
- Kierowanie mobilnymi systemami łączności wojsk lądowych (praca zbiorowa) cz.1 – 16 zł
- W. Kitler (red.) – Obrona cywilna (niemilitarna) w obronie narodowej III RP – 25 zł
- W. Kitler – Obrona narodowa w wybranych państwach demokratycznych – 13 zł
- T. Kochański – Logistyka jako koncepcja zintegrowanego zarządzania – 18 zł
- T. Kochański – Marketing i logistyka – nowoczesne narzędzia gospodarowania w wojskowej jednostce budżetowej – 18 zł
- T. Kochański, S. Kurek – Międzynarodowy i globalny wymiar rywalizacji przedsiębiorstwa – 20 zł
- T. Kochański, S. Kurek – Konkurencyjność przedsiębiorstw – 15 zł
- S. Korzeniowski – Żandarmeria wojskowa w działaniach taktycznych – 13 zł
- S. Kowalkowski – Zabezpieczenie inżynieryjne działań taktycznych w terenie lesistym (lesistojeziornym) – 23 zł
- D. Kozerański – Udział jednostek Wojska Polskiego w międzynarodowych operacjach pokojowych w latach 1973-2003 – 26 zł
- D. Kozerański – Międzynarodowe operacje pokojowe. Planowanie, zadania, warunki i sposoby realizacji – 26 zł
- M. Koziński – Umowa offsetowa i inne formy udziału państwa w międzynarodowym obrocie gospodarczym – 10 zł
- M. Kozub – Lotnictwo w operacjach połączonych – 8 zł
- M. Kozub – Lotnictwo wojsk lądowych w operacjach połączonych – 9 zł
- M. Kozub – Lotnictwo w bojowym poszukiwaniu i ratownictwie – 9 zł
- M. Krč, J. Šelešovsky, L. Ivánek – Ekonomiczne aspekty rozwoju produkcji zbrojeniowej Czechosłowacji i Republiki Czeskiej w latach 1918–2000 – 20 zł
- J. Kręcikij – Współczesne kierowanie wojskami. Proces dowodzenia – 12 zł
- J. Kręcikij – Metodyka pracy sekcji dowodzenia oddziału i związku taktycznego – 15 zł
- J. Kręcikij – Praca dowództwa brygady podczas przygotowania i prowadzenia obrony – 40 zł
- J. Kręcikij – Wybrane problemy kierowania zgrupowaniami wielonarodowych sił połączonych – 16 zł
- K. Kubiak – Współczesne siły morskie – 36 zł
- R. Kuriata – Dowodzenie Siłami powietrznymi – 40 zł
- R. Kuriata, J. Nowak, W. Marud – Dowodzenie siłami powietrznymi. Cz. 3 Planowanie użycia sił powietrznych – 11 zł
- R. Kwečka, M. Gryga – Siły specjalne w kontekście współczesnych zagrożeń – 15 zł
- K. Kubiak – Transport wojsk i ładunków wojskowych drogą morską przy użyciu statków handlowych – 14 zł
- R. Kuriata, J. Nowak, M. Chojnacki – Planowanie użycia sił powietrznych – 16 zł

- Z. Lach, A. Łaszczuk – Geografia bezpieczeństwa – 48 zł
- L. Łukaszuk – Europejskie prawo pokoju i bezpieczeństwa – 20 zł
- T. Majewski – Ankieta i wywiad w badaniach wojskowych – 9 zł
- T. Majewski – Kierownik – dowódca w organizacji – 12 zł
- T. Majewski i in. – Planowanie w organizacji – 9 zł
- K. Malak – Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Białorusi – 18 zł
- K. Malak – Czynniki wojskowe w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej (1991-2000) (rozprawa habilitacyjna) – 15 zł
- J. Marczak (red.) – Samoorganizacja społeczeństwa na rzecz bezpieczeństwa powszechnego. Samoobrona powszechna III RP – 20 zł
- M. Marszałek – Siły powietrzne w operacjach ewakuacyjnych (według poglądów amerykańskich) – 15 zł
- M. Marszałek – Wybrane aspekty operacji pozawojennych – 12 zł
- Z. Maślak (oprac.) – Informacje w obronie powietrznej – potrzeby, wymagania, zagrożenia. Materiały z sympozjum naukowego – 20 zł
- Z. Mączka – Prognozy a rzeczywistość rozwoju lotnictwa cywilnego w Polsce w latach 1992-2003 – 18 zł
- M. Michalec (oprac.) – Kierunki rozwoju rosyjskiej myśli teoretycznej i praktyki w zakresie użycia lotnictwa w walce – 16 zł
- B. Michailuk – Broń biologiczna – 21 zł
- J. Michniak (red.) – Projektowanie struktury organizacyjnej dowództwa brygady zmechanizowanej (pancernej) – 14 zł
- J. Michniak – Stanowiska dowodzenia w wojskach lądowych – 12 zł
- J. Michniak – Dowodzenie wojsk w teorii i praktyce – 16 zł
- G. Nowacki – Strategiczne siły jądrowe wybranych państw – 16 zł
- E. Nowak – Gospodarowanie zasobami majątkowymi – 17 zł
- J. Nowak, M. Chojnacki – Dowodzenie siłami powietrznymi. Cz. 2. Systemy dowodzenia siłami powietrznymi – 11 zł
- M. Obrusiewicz – Geneza i prognoza kooperacyjnych stosunków wojskowych końca XX i początku XXI w. na tle bezpieczeństwa europejskiego – 15 zł
- Operacja „Iracka Wolność”. Materiały z konferencji naukowej – 25 zł
- J. Pawłowski, A. Ciupiński (red.) – Umiędzynarodowiony konflikt wewnętrzny – 23 zł
- M. Pelc, M. Juszczak – Matematyka – 25 zł
- M. Petrykowski – Strategie rozwoju wybranych niskokosztowych linii lotniczych w Europie -
- J. Płaczek – Ewolucja polskiej myśli obronno-ekonomicznej w latach 1976-2000 – 20 zł
- Podróż studyjna w systemie edukacji oficerów w AON. Materiały z sympozjum naukowego – 20 zł
- A. Polak – Wybrane zagadnienia obrony wybrzeża w Polsce (1920-2002) – 16 zł
- A. Polak – Teoria grup operacyjnych w polskiej sztuce wojennej okresu międzywojennego – 30 zł
- M. Polkowska – Międzynarodowe konwencje i umowy lotnicze oraz ich zastosowanie – zarys problematyki – 14 zł
- Praca w terenie na szczeblu taktycznym (praca zbiorowa) – 12 zł
- Pułk przeciwlotniczy w działaniach operacyjnych (praca zbiorowa) – 20 zł
- A. Radomski – Metody i treść pracy zespołu OPL na stanowisku dowodzenia dywizji zmechanizowanej – 21 zł
- A. Radomski – Obrona przeciwśmigłowcowa dywizji zmechanizowanej – 18 zł
- Rozpoznanie wojskowe (praca zbiorowa) cz. I – 16 zł, cz. II – 16 zł, cz. III – 16 zł
- E. Radvan – Polityczne myślenie a moralność profesjonalisty wojskowego – 12 zł
- C. Rutkowski – Zarządzanie strategiczne na drodze ku nowej filozofii i nowym paradygmatom – 20 zł
- W. Scheffs – Możliwości bojowo-rozpoznawcze pododdziałów walki elektronicznej – 14 zł
- A. Skrabacz – Ratownictwo w III RP. Ogólna charakterystyka – 18 zł
- J. Skrzyp, Z. Lach – Informator geograficzny. Państwa członkowskie NATO – 20 zł
- Z. Skwarek – Powietrzne systemy wczesnego wykrywania i powiadamiania – 16 zł
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego (praca zbiorowa) – 10 zł
- Słownik terminów z zakresu psychologii (praca zbiorowa) – 12 zł
- Słownik pojęć sojuszniczej obrony powietrznej (praca zbiorowa) – 12 zł
- H. Spustek – Wybrane zagadnienia badań operacyjnych i modelowania liniowego – 8 zł
- Z. Stachowiak – Metodyka i metodologia pisania prac kwalifikacyjnych (licencjackich, magisterskich i podyplomowych) – 9 zł
- Z. Stachowiak, R. Kłodziński – Ekonomika przedsiębiorstwa – 18 zł
- Z. Stachowiak, J. Płaczek (red.) – Wybrane problemy ekonomiki bezpieczeństwa – 30 zł
- R. Stępień (red.) – Edukacja w wyższych szkołach wojskowych – 21 zł

- M. Strzoda (red.) – Wybrane terminy z zakresu dowodzenia i zarządzania – 8 zł
- M. Strzoda – Słownik nazw, skrótów i akronimów państw, instytucji, dowództw, jednostek organizacyjnych i osób funkcyjnych – 8 zł
- M. Strzoda, N. Prusiński – Rola i zadania zespołu organizacji dowodzenia na stanowisku dowodzenia brygady – 13 zł
- J. Suwart – Zarys obrony cywilnej – 30 zł
- W. Szczurowski – Kompania w obronie – 8 zł
- Sztuka wojenna we współczesnych konfliktach zbrojnych (praca zbiorowa) – 28 zł
- B. Szulc, T. Majewski – Rozwój kompetencji kierowniczych – 16 zł
- R. Szustek – Wybrane problemy nawigacji lotniczej – 21 zł
- R. Szpyra – Powietrzna sztuka operacyjna wybranych państw – 17 zł
- R. Szpyra – Powietrzny wymiar współczesnej wojny – 13 zł
- R. Szpyra – Militarne operacje informacyjne – 18 zł
- A. Szymonik – Logistyczne zarządzanie wojskową jednostką budżetową – 25 zł
- Środki dowodzenia (praca zbiorowa) – 14 zł
- Śladkowski S. – Aspekty militarne i niemilitarne zagrożeń środowiskowych – 18 zł
- Terroryzm a broń masowego rażenia (praca zbiorowa) – 18 zł
- Trudna stabilizacja. Materiały z konferencji – 30 zł
- Użycie wojsk raketowych i artylerii w operacjach (praca zbiorowa) – 20 zł
- J. Wolejszo – Trening sztabowy dowództw szczebla taktycznego SZ RP – 20 zł
- J. Wolejszo – Transformacja dowództwa szczebla taktycznego na stanowiska dowodzenia w trakcie realizacji ćwiczeń operacyjno-taktycznych – 16 zł
- J. Wolejszo – Wybrane problemy przygotowania i realizacji ćwiczeń sojusznicznych NATO – 18 zł
- J. Wolejszo – Wybrane aspekty projektowania struktur organizacyjno-funkcjonalnych ośrodków decyzyjnych – 18 zł
- J. Wolejszo – Rodzaje i formy ćwiczeń operacyjno-taktycznych prowadzonych w wybranych armiach NATO – 15 zł
- J. Wolejszo – Wybrane aspekty doskonalenia ośrodków decyzyjnych – 10 zł
- J. Wolejszo, Z. Fioła – Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w marszu – 17 zł
- Wojsko wobec polskiego października '56. Rezolucje, uchwały, listy (wybór, wstęp i opracowanie: (E. J. Nalepa) – 30 zł
- J. Wojtasik (red.) – Studia z dziejów polskiej techniki wojskowej od XVI do XX wieku – 27 zł
- M. Wrzosek – Działania rozpoznawcze na obszarze kraju – 12 zł
- M. Wrzosek – Organizacja pracy taktycznej komórki rozpoznania – 20 zł
- M. Wrzosek – Koordynacja w działaniach taktycznych wojsk lądowych – 10 zł
- Wsparcie informacyjne obrony powietrznej. Materiały z sympozjum naukowego – 18 zł
- Wydział Lotnictwa i Obrony Powietrznej AON – Ewolucja dla postępu. Materiały z konferencji – 18 zł
- E. Zabłocki – Dowodzenie siłami powietrznymi. Cz. 1. Podstawowe zagadnienia – 11 zł
- E. Zabłocki – Współczesne siły powietrzne – 13 zł
- E. Zabłocki, M. Chojnacki – Dowodzenie siłami powietrznymi NATO – 18 zł
- S. Zalewski – Służby specjalne w państwie demokratycznym – 11 zł
- B. Zdrodowski, M. Marszałek – Operacje poza-wojenne sił powietrznych – 16 zł
- J. Zieliński (red.) – Podstawowe założenia dydaktyki sztuki operacyjnej – 16 zł
- J. Zuziak – Dzieje Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie 1947–1997 – 25 zł

Zamówienia przyjmujemy telefonicznie lub pisemnie

Zamówienia przyjmujemy telefonicznie lub pisemnie

ISBN 83-89423-02-2

AON Wydział
Wydawniczy